

Taras ŠEVCENKO

JURNAL

A decorative horizontal flourish with symmetrical, ornate scrollwork and floral motifs.

Redactor: Ioan HERBIL
Coperta și tehnoredactarea: Iryna MOISEI

Referenți:

Ioan REBUȘAPCA

Ioan HERBIL

Mihai Hafia TRAISTA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SHEVCHENKO, TARAS HRYHOROVYCH

Jurnal / Taras Șevcenko ; trad. din limba rusă, pref. și note de Corneliu
Irod. - București : R.C.R. Editorial, 2017
ISBN 978-606-745-019-4

I. Irod, Corneliu (trad., pref., note)

821.161.1

Carte finanțată de
UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

Taras ȘEVCEVKO

JURNAL

A decorative horizontal flourish with symmetrical, ornate scrollwork and floral motifs.

**Traducere din limba rusă,
prefață și note de
*Corneliu IROD***

**Editura RCR EDITORIAL
București, 2017**

De vorbă cu Taras Șevcenko

În decursul celor câtorva luni, cât am tradus, cu intermitențe, **Jurnalul** lui Taras Șevcenko, am avut senzația – puternic emoționantă – că stau de vorbă cu genialul fiu al poporului ucrainean! Nici chiar opera poetică a lui Taras Șevcenko, nici întinsa și fidela biografie a marelui poet scrisă de Pavlo Zaițev cu atâta acribie științifică, dar, mai ales cu compasiune și dragoste declarată, nu mi-au produs emoții atât de copleșitoare și nebănuite cum a făcut-o prezentul **Jurnal**. Explicația e simplă: dacă opera îți impune, prin semnificația și mesajul ei, o detașare față de autorul care a creat-o, dacă biografia lui, oricât de documentată și emanând oricâtă empatie, este inevitabil scrisă la persoana a treia și pune, astfel, un intermediar între tine și persoana despre a cărei viață ți se povestește, în schimb, jurnalul te așază față-n față cu cel care-l ține, te face interlocutorul memorialistului, devii confesorul și păstrătorul celor mai intime trăiri ale celui care s-a hotărât să ți le mărturisească – ești convins – numai ție. Ai impresia că stai de vorbă cu el, nu? Emoționant!

Și cum să nu fii emoționat mai ales când stai de vorbă cu Șevcenko?! Când poetul te face martor al chinuitoarelor zile și nopți din ultimul an și ceva al surghiunului său!

Dar, până a împărtăși cititorului român câteva constatări, sper, interesante legate de **Jurnalul** lui Taras Șevcenko, simt nevoia unei scurte puneri în temă, mai ales pentru cei mai puțin familiarizați cu viața și opera genialului poet ucrainean. De aceea, **Jurnalul** este precedat de o scurtă **Autobiografie**, pe care Șevcenko a scris-o în 1860 (în grabă și cu unele inexactități) la cererea revistei „Narodnoe citenie” din Petersburg. Cu toată concizia și inexactitățile din această ocazională autobiografie, cunoașterea ei înainte de citirea **Jurnalului** este utilă. De altfel, în ediția după care am făcut aceste traduceri (Taras Șevcenko, *Opere complete*, vol. III, Editura de Stat pentru Literatură, Kiev, 1949), **Autobiografia** se află înaintea **Jurnalului**.

E absolut firesc ca un om care a suportat o dublă înrobire – cea socială (Șevcenko a fost iobag până la vârsta de 24 de ani, când, grație unui fericit concurs de împrejurări și cu o foarte mare sumă de bani, a fost răscumpărat de la boierul său) și cea națională, căci, împreună cu întreaga Ucraină, a simțit, din plin, crâncena oprimare a absolutismului țarist – zic, deci, că e absolut firesc

ca un astfel de om nu numai să viseze, pentru el și poporul lui, la o dezrobire socială și națională, dar să și militeze activ pentru aceste idealuri. Și ce a făcut Șevcenko pentru atingerea lor? Mai întâi, în creația sa poetică, precum și în pictura lui, și-au găsit ecou atât gemetele țaranului iobag, revolta lui împotriva asupritorului autohton, dar mai ales al celui străin, cât și critica vehementă a acestui asupritor – de la ofițerul „muscal”, adică rus, care necinstește o fată de țăran ucrainean și o abandonează cu un prunc în brațe, la boierul ucrainean, polonez, neamț, evreu sau rus, toți deopotrivă de cruzi cu iobagii lor, până la „capul răutăților”, țarul Nicolae I. În mod deosebit, pe suveran și pe țarina lui, Aleksandra Feodorovna, Șevcenko i-a satirizat în poemul „Visul”. De altfel, această cutezanță i-a și adus greaua osândă.

Dar, pe lângă ceea ce putea exprima în creațiile sale, poetul simțea și nevoia unei acțiuni concrete care să grăbească atât desființarea iobăgiei, cât și eliberarea Ucrainei de sub „frățeasca” și înrobitoria „tutelă” a Rusiei țariste. Asta l-a făcut să adere la Societatea secretă „Kiril și Metodi”. Societatea sau Frăția „Kiril și Metodi” fusese înființată la Kiev, la începutul anului 1846, de către tânărul istoric și scriitor Mykola Kostomarov, de tânărul savant Mykola Hulak, de studentul Vasyl Bilozerskyi. La Frăție au aderat atât tânărul scriitor Panteleimon Kuliș, cât și mai mulți studenți: O. Markovyci, O. Navroțkyi. I. Andruzko, I. Poseada, D. Pelcikov ș.a. Ce era Societatea „Kiril și Metodi”? Era o „frăție” a tinerilor intelectuali ucraineni, al cărei scop imediat era emanciparea poporului ucrainean, educația tineretului prin lucrări adecvate și sporirea numărului de membri. Poeziile lui Taras Șevcenko erau „un foc prometeic” pentru Frăție, după cum s-a exprimat Kostomarov. Dar Statutul Societății (chiar la primul punct dintre cele șase) menționa scopul final: unirea tuturor slavilor într-o federație, în care fiecare popor va avea parlament propriu, instituții proprii etc. Oricât de utopic ar părea, acest plan nu putea fi agreat de autoritățile țariste. Când studentul Aleksei Petrov a denunțat existența, la Kiev, a unei organizații politice secrete, urmările nu au întârziat să apară.

La 5 aprilie 1847, după ce petrecuse Sfintele Paști la Sedniv, în familia prințului Keikuatov, Șevcenko se grăbea să ajungă la Kiev, la nunta prietenului Mykola Kostomarov, unde urma să fie cavaler de onoare, cum fusese, nu demult, la alt prieten, la P. Kuliș. De aceea, la stația Brovary, Șevcenko și-a schimbat hainele cu care călătorise și și-a pus fracul, dar, când bacul a acostat la cheiul Niprului, poliția din Kiev l-a arestat și, împreună cu lucrurile lui, între care în valiză se aflau și opere interzise, l-a dus pe poet la guvernator. Când acesta l-a luat peste picior pe seama ținutei lui de gală, Șevcenko i-a spus că e în frac, pentru că se grăbește să ajungă la nunta lui Kostomarov. Guvernatorul i-a răspuns ironic: „Dacă-i așa, unde e mirele, trebuie să ajungă și cavalerul de onoare”. Iar mirele, M. Kostomarov, fusese arestat încă de pe

26 martie din ordinul temutei „Secției a III-a (secretă) a Cămarilor Majestății Sale Imperiale” și se afla într-o celulă la Petersburg, unde avea să ajungă, curând, și Taras Șevcenko.

În aceeași perioadă, au fost arestați și ceilalți membri ai Frăției „Kiril și Metodie”, alegându-se cu diferite condamnări. Fruntașii societății secrete (Kostomarov, Hulak, Kuliș ș.a.) au fost condamnați la pedepse de până la trei ani de închisoare și interzicerea activității literare, studenții au fost mutați la alte universități din îndepărtate orașe ale Rusiei, iar unii membri au fost transferați cu serviciul în alte localități. Tuturor le-a fost interzisă întoarcerea în Ucraina.

Numai Taras Șevcenko, după ce s-a constatat marea influență a operelor sale asupra membrilor Frăției, precum și ironizarea țarului și a soției sale în poemul „Visul”, s-a ales cu cea mai aspră pedeapsă: încorporarea în armată, ca simplu soldat, într-o unitate foarte îndepărtată, la Orenburg, care avea regim de batalion disciplinar. Astăzi, poate părea că, dimpotrivă, trei ani de închisoare e o pedeapsă mai aspră decât să faci armata ca simplu soldat. Dar nu este deloc așa, pentru că, în Rusia aceluia timp, durata serviciului militar pentru soldați era de 25 de ani. Or, pentru poet asta însemna 25 de ani de pușcărie, căci șeful poliției din Petersburg, contele Orlov, i-a propus țarului ca Taras Șevcenko să fie încorporat ca simplu soldat în îndepărtatul corp de armată din Orenburg „cu drept de stagiu”, adică pe timp de 25 de ani. Pe raportul lui Orlov, țarul Nicolae I a adăugat cu propria mână: „Sub cea mai severă supraveghere, cu interdicția de a scrie și de a picta”. Cumplită osândă pentru poetul și pictorul Taras Șevcenko!

Poetul a stat în arestul temutei „Secției a III-a”, iar, după „sentință”, la 31 mai 1847, jandarmii l-au predat curierului special Wilder pentru a fi escortat la Orenburg. Între Petersburg și Orenburg, sunt 2.110 verste (adică peste 2.250 de kilometri, cu câteva sute de kilometri mai mult, de pildă, decât de la București la Moscova!), distanță pe care careta în care era transportat „delincventul împotriva statului”, Taras Șevcenko, a parcurs-o în doar opt zile și jumătate. Incredibil, nu? Dacă ținem cont de distanță, de starea drumurilor (de asfalt încă nici nu se auzise) și de mijlocul de transport. Peste zece ani, Șevcenko va scrie cu ironie în jurnalul său: „Pe mine (...) mă așteptau urgent la Orenburg și, de aceea, curierul special (...), în opt zile, m-a dus de la Piter la Orenburg, pierindu-i pe drum doar un singur cal de poștă”.

La Orenburg, pe Șevcenko l-au așteptat zile grele. În acest ținut arid și sterp, a trebuit să suporte umilințe și bătaia de joc din partea unor ofițeri bătărași, incult și bețivi, care țineau morțiș ca, printr-o instrucție, vorba ceea, la cataramă, să scoată, din el, un „brav soldat”. Dar instrucția era, pentru poet, un chin și o umilință insuportabile, mai ales când se gândea că va trebui să

îndure toate acestea timp de 25 de ani! Nu-i așa că e de preferat o închisoare de trei ani? Și-apoi, Șevcenko nu avea abilități soldățești. Un portret convingător îi creionase prințesa Varvara Repnina, căreia poetul îi făcuse o impresie excelentă. Prințesa constată încântată: „Cât de mult tact are el, câtă bunătate și cât respect față de cele sfinte. E politicoș cu toată lumea, cu cei mai în vârstă, respectuos, de aceea, îl iubesc toți”. Apoi, prințesa Varvara remarcă faptul că Șevcenko se îmbrăca elegant, deși de tunsoare nu prea se îngrijea, nu purta mustață, dar își lăsase favoriți mai scurți. Îi fascina pe toți mai ales cu ochii lui cenușii, nu foarte mari, care iradiu o extraordinară inteligență și o ciudată bunătate. Era de statură potrivită, dar de constituție trupească robustă, lat în umeri și în talie, adus puțin de spate, fapt care-i dădea o înfățișare aparte, despre care rușii spun că e un om *узловатый* (stângaci, neîndemânatic, greoi)¹. Dar, nu atât această stângăcie îi provoca lui Șevcenko inapetența pentru militarie, cât mai ales claustrarea în cazărmi murdare de la capătul lumii, cu comandanți optuzi, grosolani, răi, răzbunători, depravați și bețivi, căroră, pentru batjocura la care-l supuneau, poetul era obligat să li se adreseze cu „Înălțimea Voastră”. Și asta nu o lună, nu un an (care oricum ar fi fost prea de ajuns), ci 25 de ani! Chiar și în aceste condiții vitrege, Șevcenko a întâlnit și oameni cumsecade, mai întâi, la Orenburg, apoi, în cei aproape doi ani (1848-1849) cât a avut norocul să fie cooptat în grupul de cercetători al căpitanului Butakov, cu care a navigat pe Marea Aral ca desenator (Butakov a ignorat porunca țarului care i-a interzis lui Șevcenko să scrie și să picteze). Totodată, poetul a întâlnit câțiva oameni cumsecade și în ultimii șapte ani de surghiun petrecuți în fortificația Novopetrovsk din peninsula Manghișlak de la Marea Caspică. Acești oameni cumsecade au fost câțiva conaționali întâlniți acolo, funcționari la Orenburg sau surghiuniți la Novopetrovsk, cum era soldatul Andri Oberemenko (cei mai apropiați de Șevcenko au fost însă frații Lazarevskyi, iar, dintre ei, în mod special, Myhailo, care, în toți cei zece ani, l-a sprijinit cum a putut cu bani, cu cărți, cu materiale pentru desen și pictură, cu tutun, cu scrisori de încurajare, iar marele poet, în semn de recunoștință, i-a dăruit manuscrisul **Jurnalului**). Apropiati și binevoitori i-au fost, de asemenea, câțiva polonezi deportați politic, dar și unii ofițeri ruși, cum era deja amintitul căpitan Butakov sau comandantul fortificației Novopetrovsk, maiorul Irakli Uskov. Toți aceștia i-au ușurat foarte mult viața.

Cu toate acestea, poetul nu se împăca deloc cu situația în care se afla, nu-și pierdea speranța că va fi eliberat din această adevărată Edicule², după

1 cf. Pavlo Zaițev, *Viața lui Taras Șevcenko*, traducere din limba ucraineană, note și prefață la ediția românească de Corneliu Irod, Editura RCR-Print, București, 2013. (C. Ir.)

2 **Edicule** – temuta închisoare din Istanbul. (C. Ir.)

cum numeau soldații fortificația Novopetrovsk, și a început să lupte pentru libertatea sa chiar de la început, dar mai ales după moartea țarului Nicolae I (19 februarie 1855) și urcarea pe tronul Rusiei a fiului său Aleksandr (Alexandru al II-lea), pe care toată lumea îl credea mai „liberal” și de la care se așteptau înlesniri și „milui””. Șevcenko era disperat. Îi scrie contelui Feodor Tolstoi și-l roagă ca, în calitatea lui de „mare pictor și reprezentant al Academiei de Arte”, să intervină pentru el la sora noului țar, marea prințesă Maria Nikolaevna, președinta Academiei de Arte. Iar profesorului său de la Academie, Grigorovici, îi scrie: „Opt ani am suferit în tăcere..., am crezut că, prin răbdare, o să birui totul... Forța fizică m-a trădat, reumatismul o să mă distrugă curând. Dar ce înseamnă boala trupului pe lângă boala sufletului, pe lângă acea îngrozitoare suferință care se numește deznădejde? E o stare cumplită!”.

La apelurile luiperate, Șevcenko a fost ajutat și încurajat de mulți prieteni și oameni influenți. Cea mai perseverentă și îndelungată intervenție pentru eliberarea lui Șevcenko a avut-o contesa Nastasia Tolstoi și soțul acesteia, contele Feodor Tolstoi, care, în calitatea sa de vicepreședinte al Academiei de Arte, avea, se-nțelege, acces mai ușor la marea prințesă Maria Nikolaevna.

În favoarea eliberării lui Taras Șevcenko, i-a scris țarului și prietena poetului, prințesa Varvara Repnina, dar suveranul i-a dat un răspuns deloc amabil, și anume: i-a scris că ar face mai bine dacă și-ar vedea de treburile ei. Aluzie la faptul că tatăl ei, prințul N. Repnin, era, de o vreme, în dizgrație.

Alți prieteni ai poetului, care nu aveau influență în cercurile înalte, încercau să-i ușureze cât de cât soarta, trimițându-i cărți, bani și scrisori de încurajare.

Cumplita tensiune a așteptării și nesiguranța au durat zece ani, până pe 7 aprilie 1857. Era prima zi de Paști. Cel mai frumos „ou roșu” pe care l-a primit poetul a fost scrisoarea lui M. Lazarevskyi din 7 ianuarie (!), care-i scria că țarul a aprobat eliberarea lui din serviciul militar și că ministrul armatei fusese înștiințat „pentru executare”.

Din păcate, ziua eliberării încă nu era chiar atât de aproape.

Dar să trecem la **Jurnalul** lui Taras Șevcenko. Desigur, doar în linii generale, încât să nu atenuăm sau să anihilăm interesul cititorului, ci, dacă e posibil, să-l stărnim.

Voi menționa, din capul locului, că aceasta este prima traducere în limba română a **Jurnalului** lui Taras Șevcenko. Deși, în decursul anilor, restul operei șevcenkiene fusese tradusă în limba română (sigur, mai puțin corespondența, care îi putea interesa indeosebi pe cercetători, dar nu și pe cititorul de rând; nu-i mai puțin adevărat că merită tradusă și corespondența marelui poet), **Jurnalul** lui nu fusese, totuși, tradus. M-am întrebat, nu o dată, care să fi fost cauza acestei „omisiuni”? E adevărat că **Jurnalul** e scris în

limba rusă și are intercalate și texte în ucraineană (poezii, cântece, dialogurile poetului cu conaționalii), precum și în polonă; de asemenea, poetul face numeroase referiri la pictori, scriitori, compozitori și cântăreți străini (italieni, francezi, germani, englezi), totodată, în **Jurnal**, sunt înserate și poezii în rusă, ucraineană și polonă, care sporesc dificultatea unei traduceri. Dar, oare, toate acestea să fi constituit obstacole insurmontabile care să fi împiedicat traducerea în românește a **Jurnalului** lui Șevcenko? Mă îndoiesc. Cred că, mai curând, „au ferit” **Jurnalul** de o traducere românească *tonul* și *atitudinea* vehement critică, ostilă a lui Șevcenko nu numai față de autocrația țaristă (asta chiar ar fi convenit autorităților noastre de până în 1990), dar împotriva rușilor și a Rusiei, în general, ca „închisoare a popoarelor”, din cauza căreia scumpa lui patrie, Ucraina, nu era liberă și independentă. Și-apoi, cum să se afle la noi că „poetul revoluționar” (cum era considerat în epocă romanticul Taras Șevcenko) ar fi putut să se căsătorească cu o prințesă, că era în relații foarte bune cu multă lume din „înalta societate” (prinți și prințese, conți și contese, mari artiști, profesori universitari, mareșali ai nobilimii, moșieri și industriași ș.a.). Cu toate acestea, regimul sovietic a îngăduit tipărirea **Jurnalului** lui Taras Șevcenko, iar noi, nu. Păi, de ce să nu fim noi – și de această dată – mai catolici decât papa, nu?...

Calendaristic, însemnările lui Șevcenko cuprind doar ultimul an petrecut de poet în surghiun, în „pușcăria fără ziduri”, în „întinsa închisoare”, adică perioada dintre 12 iunie 1857 și 13 iulie 1858, dar sunt și numeroase referiri și la ceilalți ani ai surghiunului, precum și la oameni și evenimente din vremea când Șevcenko fusese liber.

În linii generale, **Jurnalul** este oglinda chinului provocat de încordata așteptare a clipei eliberării, căci, după cum știm, Șevcenko primise înștiințarea că insistențele intervenții ale contesei Nastasia Tolstoi și ale soțului ei, contele Feodor Tolstoi, la țarul Alexandru al II-lea, au avut, în sfârșit, succes și părea că acea clipă nu mai e atât de departe. Iar, după eliberare, trăim, împreună cu poetul, bucuria drumului de întoarcere, popasurile de la Saratov, Nijni Novgorod și Moscova, până la zilele fericite ale revederii Petersburgului și a prietenilor lui de acolo.

Da, în prima zi de Paști din anul 1857, duminică, 7 aprilie, Șevcenko primise scrisoarea lui Myhailo Lazarevskyi (expediată din Petersburg încă pe 7 ianuarie...) care îl anunța că țarul aprobase eliberarea lui din serviciul militar și că ministrul armatei fusese înștiințat „pentru executare”. Dar, din păcate, așteptarea și întoarcerea lui Șevcenko la Petersburg vor mai dura timp de peste un an. La 18 iunie 1857, poetul se întreba indignat: de ce sentința unei condamnări, în cazul lui, fusese pusă, imediat, în aplicare, iar, acum, hotărârea eliberării se înfăptuia atât de greu?

Cu mici excepții, **Jurnalul** lui Taras Șevcenko se compune din scurte însemnări, evident, aproape zilnice, făcute într-o tensiune extraordinară, provocată de așteptarea eliberării, după ce țarul Alexandru al II-lea se „milostivise”, în sfârșit, să aprobe „lăsarea la vatră” a poetului și, cu toate acestea, eliberarea lui întârzia. Ca să-și omoare cumva timpul, să-și găsească o ocupație care să-l detensioneze cât de cât, Șevcenko se hotărăște să-și scrie **Jurnalul**. Dar pe ce și cu ce? Azi, pare un lucru neînsemnat și cât se poate de simplu. Dar lui Șevcenko nu i-a fost ușor să-și procure pană, cerneală și nici hârtia din care să-și coasă un caiet.

Jurnalul lui începe, după cum spuneam, în 12 iunie 1857. Dar prima însemnare este relatarea unei neplăceri care i se întâmplase: i s-a rupt cuțitașul cu care-și aranja pana de scris. N-ar merita, zice poetul, să consemneze, în jurnalul său, un lucru atât de mărunț, dacă, la Novopetrovsk, n-ar fi imposibil de procurat un obiect neînsemnat, cum e cuțitașul de pregătit pana. Dacă ar apela la vivandierul armean care aproviziona militarii cu diferite lucruri pe care le aducea tocmai de la Saratov, asta ar însemna să aștepte cuțitașul cel puțin cinci luni, dar, și atunci vivandierul, în loc de cuțitaș, i-ar putea aduce o poșircă de vin acru, scuzându-se că e neștiutor de carte și nu poate să țină minte tot ce i-a comandat fiecare soldat. Dar, spre norocul lui Șevcenko, un alt surghiunit, polonezul Kulih, secretar de companie, i-a făcut rost de pene, de cerneală și de hârtia din care poetul să-și coasă caiete pentru însemnări.

Însemnările zilnice ale lui Taras Șevcenko erau, de regulă, succinte: se refereau, mai ales, la insuportabila nerăbdare cu care aștepta clipa de libertate, la mizeriile pe care era nevoit să le mai suporte încă, deși țarul aprobase eliberarea lui din serviciul militar, la vântul neprielnic, care întârzia sosirea corabiei de poștă care ar fi putut să aducă, de la corpul de armată din Orenburg, mult așteptatul ordin de eliberare, la întâmplări și mici conflicte între viețuitorii fortificației Novopetrovsk. Noroc de cumsecădenia comandantului fortificației, care, aflând că Șevcenko va fi eliberat, îl invita aproape zilnic la masa de prânz în familia lui și i-a aprobat să nu mai doarmă în „împuțita cazarmă”, ci în grădina lui de zarzavat, în care comandantul Uskov avea un chioșc. Poetul sădise, aici, mai demult, o salcie, iar, acum, își petrecea multe ceasuri la umbra ei, își bea ceaiul (pe care și-l prepara în ceainicul de aramă, cumpărat de la un ofițer bețiv cu jumătate de rublă de argint) și-și scria însemnările.

Dar, în multe file din **Jurnal**, poetul evadează cu gândul în alte zone: amintiri din anii de dinaintea surghiunului, comentarii și aprecieri legate de cărțile pe care le citea atunci, de literatură și pictură, de muzică, arhitectură, teatru, filosofie, științe (geografie, biologie, tehnică, navigație ș.a.) și de religie, din care reiese profunda lui cunoaștere a Sf. Scripturi. Toate acestea probează nebănuit de vasta cultură a marelui poet ucrainean.

Din **Jurnal** mai constatăm un lucru interesant și aparent ciudat: Șevcenko se referă foarte rar la el ca poet și se consideră, înainte de toate, pictor, își face planuri mai ales în pictură și gravură, deși, în această perioadă, a scris și literatură, între care capodopera „Neofiții”, și se gândea la o nouă ediție (desigur, mult mai cuprinzătoare) a **Cobzarului**. Cum se explică acest lucru? Probabil, prin grija pentru „ziua de mâine”. Poetul era un om sărac, nu avea niciun fel de venituri, în afară de banii obținuți din vânzarea unor desene și picturi, de aceea vedea, în pictură, un mijloc de subzistență, iar, prin gravură – un mod de educație artistică a oamenilor și posibilitatea de a înlocui așa-numitele „produse de Suzdal”, foarte răspândite kitsch-uri din acea vreme. Sigur că poezia, literatura, în general, îi dădeau lui Șevcenko posibilitatea de a-și ostoi dorul de Ucraina natală (în care i se interzicea să călătorească), modul de a o cânta, de a-i proslăvi trecutul și a-i deplânge prezentul, transformând adesea poezia în spadă necruțătoare. Dar, din păcate, poezia nu-i putea asigura traiul, ba chiar – se plânge poetul într-o clipă de deznădejde – i-a adus, iată, și atâtea necazuri. De aceea, Șevcenko își pune toate speranțele în pictură și, mai ales, în gravura în acvatintă. Asta nu înseamnă, nicidecum, că și-a trădat marea iubire. Nu. Taras Șevcenko a continuat să cultive poezia, să creeze opere geniale, care l-au așezat definitiv pe tronul de cel mai mare poet ucrainean, iar poporul său îl cinstește ca pe un adevărat apostol.

Jurnalul ne mai dezvăluie câteva lucruri interesante, unele, aparent, de mai mică importanță. Foarte frecvent, Șevcenko folosește doar inițialele persoanelor, dar asta n-o face nici din lipsă de respect pentru ele și nici pentru a le tăinui numele, ci dintr-un motiv mult mai simplu, și anume, din economie: de hârtie, de pană și cerneală. În unele însemnări, lipsesc cuvinte. Asta dovedește, pe de o parte, că autorul nu recitea cele scrise, iar, pe de alta, tensiunea sub care erau făcute însemnările.

În toate locurile prin care a trecut, Șevcenko era interesat, înainte de toate, de oameni și de traiul lor, de cultură, de biserici, de istoria locului, de cunoașterea de personalități din diverse domenii. Desenele și picturile pe care le face, precum și descrierile poetului ne transpun, pur și simplu, în acea epocă: ne apar, în față, oameni și locuri, maniere și obiceiuri din imperiul țarist, orașe cu stratificarea lor socială de atunci, cu populație și dimensiuni mult mai mici, comparativ cu cele de azi (bunăoară, Șevcenko a străbătut *pe jos*, doar în câteva ore, un sfert din Moscova!), cu transportul anevoios atât pe apă, cât și pe drumurile desfundate, dar și apariția căilor ferate care-l entuziasmează pe poet și-l fac să-i proslăvească pe inventatorii motorului cu aburi. De altfel, la întoarcerea din surghiun, pentru prima dată în viață, Șevcenko a călătorit cu trenul, și anume de la Moscova, la Petersburg, linie construită în timp ce poetul se afla în aridele întinderi ale Asiei.

Din însemnările lui Taras Șevcenko, mai constatăm un lucru: fiind o fire deschisă, un om vesel și comunicativ, un intelectual cu o vastă cultură, un mare talent recunoscut, poetul și-a făcut un număr mare de prieteni și cunoscuți din înalta societate, care l-au sprijinit în clipele lui grele.

Un moment emoționant, care denotă firea lui blândă de om cu suflet bun, iertător, s-a petrecut în 14 aprilie 1858: Taras Șevcenko l-a cunoscut pe Vasili Engelhardt, fiul fostului său boier de tristă amintire, Pavel Engelhardt, întâlnire care, firește, i-a răscolit amare amintiri de iobag oropsit. Dar Vasili Pavlovici Engelhardt era un tânăr cumsecade, un talentat muzician, care l-a făcut pe iertătorul Șevcenko să conchidă: „Trecutul să-l dăm uitării. Pentru prezent – pace și iubire”. Ce minunăție de om!

Jurnalul lui Taras Șevcenko conține, desigur, și numeroase alte lucruri interesante și demne de remarcat, dar îi lăsăm cititorului plăcerea de a le descoperi.

Nu pot să închei aceste rânduri, fără a reveni asupra puternicei emoții pe care mi-a provocat-o **Jurnalul**, dându-mi, în permanență, impresia că stau de vorbă cu marele Taras Șevcenko. Sunt convins că și cititorul român va trăi aceeași coplesitoare emoție.

Corneliu IROD

Autobiografie¹

Taras Șevcenko, fiul țăranului iobag Hryhori Șevcenko, s-a născut în anul 1814, februarie 25, în satul Kyrylivka², județul Zvenyhorod, gubernia Kiev, pe domeniul moșierului Vasili Vasilievici Engelhardt. La vârsta de opt ani, orfan de tată și de mamă³, el s-a aciuat la școală pe lângă diac⁴ pe post de școlar-slugă. În doi ani de învățătură foarte grei, el a parcurs *Gramatica*, *Ceaslovul* și, la urmă, *Psaltirea*. Dascălul, convins că elevul-servitor are timp liber, îl trimitea în locul său să citească din Psaltire pentru sufletul celor răposați, serviciu pentru care îl plătea, ca recompensă, cu a zecea copeică. Dar, lăsând la o parte această atenție binevoitoare a severului dascăl, auster ca un spartan, într-o zi dintre nenumăratele zile și nopți, când spartanul-dascăl și prietenul său Iona Lymar erau beți-morți, școlarul-servitor i-a dezgolit fundul educatorului și al binefăcătorului său și i-a tras o porție zdravănă de cașă de mesteacăn⁵. Răzbunându-se pe săturate și șterpelind o cărțulie cu desene, a fugit în aceeași noapte și a ajuns în orașelul Lyseanka,

1 T. H. Șevcenko a scris **Autobiografia** în ianuarie 1860 pentru revista „Narodnoe citenie” (= „Lectura populară”) din Petersburg. În revistă, a apărut într-o altă redactare. (nota orig.)

Fiind însă vorba de o autobiografie cerută de o revistă oarecare, poetul nu i-a dat mare importanță. A scris-o, probabil, în grabă, cu greșeli (locul nașterii, vârsta la care a rămas orfan, data eliberării din surghiun), cu omiteri de momente importante din viața lui (bunăoară, apariția „Cobzarului” care i-a adus gloria de cel mai mare poet ucrainean, surghiunul de zece ani ș.a.) și, cu toate că, a scris autobiografia cu doar un an și ceva înainte de moarte, Șevcenko insistă, mai ales, asupra carierei lui de artist plastic și nu vorbește, aproape deloc, despre faptul că era deja un poet celebru (amintește doar momentul în care scrisese balada „Nebuna”). (C. Ir.)

2 Șevcenko se născuse în satul Morynți. (nota orig.)

3 Mama lui Șevcenko a murit în 1823, iar tatăl, în 1825, când Taras împlinise, de-acum, unsprezece ani. (nota orig.)

4 Pe acesta sătenii îl porecleau Sovhyr-chiorul. Se pare însă că este vorba despre dascălul Hubskyi, care, potrivit documentelor, era atunci cântăreț la biserica din Kyrylivka. (C. Ir.)

5 **cașă de mesteacăn** – denumire ironică dată de educatori bătaii cu nuiiele de mesteacăn, pe care o administrau școlarii; **cașă** – fel de mâncare; și la noi se spune **a mânca** bătaie, nu? (C. Ir.)

unde și-a și găsit profesor de desen, un părinte diacon, *spartan* și ăsta. Școlarul fugar a răbdat trei zile să care, cu gălețile, apă din Tykyci și să frece acetat de cupru pe o tablă de fier, iar a patra zi a fugit. A fugit în satul Tarasivka, la un cântăreț bisericesc și zugrav, celebru în împrejurimi pentru zugrăvirea icoanelor Marelui Mucenic Nichita și a Sf. Ioan ostașul; ultimului, pentru mai mult efect, i-a pictat, pe mâneca stângă, două galoane soldățești. Acestui Apelles¹ i s-a adresat școlarul hoinar, hotărât să îndure toate încercările, numai să poată învăța cât de puțin din marea lui artă. Dar, vai, Apelles cercetă, cu atenție, palma stângă a fugarului și-l respinse categoric, negăsind, la el, nu numai talent pentru pictură, dar nici măcar pentru cizmărie sau dogărie.

Pierzând orice speranță de a deveni cândva pictor, chiar și unul mediocru, cu inima zdrobită, hoinarul se întoarce în satul natal cu intenția de a se năimi văcar la cireada obștii sau să se facă păstor și, mergând cu turma de oi și porci, să citească acea cărțuție cu desene pe care o șterpelișe.

Nici asta nu i-a reușit. Moșierului Pavel Vasilievici Engelhardt, care tocmai moștenise averea tatălui său vitreg, i-a plăcut băiatul dezghețat și, astfel, zdrențărosul școlar hoinar s-a trezit îmbrăcat în haină și șalvari din pânză groasă și, în cele din urmă, ajunse *kozaciok*, adică fecior în casă. În această postură, el a copiat, cu creionul furat de la un funcționar, tablourile de tip Suzdal², care împodobeau saloanele boierești. Călătorind cu căruța în urma boierului său până la Kiev, Vilnius și Petersburg, fura de prin hanuri portretele ale unor figuri istorice, cum ar fi: portretul tâlharului Solovei, al lui Kulnev, al lui Kutuzov, al cazacului Platov și ale altora, cu intenția de a le copia întocmai în timpul liber.

Întâmplarea și timpul liber avură loc la Vilnius. Era în anul 1829, pe 6 decembrie. Domnul și doamna au ieșit în lume, adică s-au dus la bal. Atunci el scoase comoara furată, îl alese pe cazacul Platov și se apucă să-l copieze cu respectoasă meticulozitate. Ajunsesse de-acum la micuții cazaci care se jucau lângă puternicile copite ale calului lui Platov, când se deschise ușa - domnul și doamna se întorseseră de la bal. Furios, domnul l-a înhățat de urechi, l-a palmuit zdravăn, pentru că, pasă-mi-te, din cauza lui ar fi putut

1 **Apelles** – pictor din Grecia antică; a trăit înaintea erei noastre. (nota orig.)

Mai exact, a trăit în a doua jumătate a sec. IV î. Hr.; a fost portretistul regilor Filip al II-lea și Alexandru Macedon. (C. Ir.)

2 În exprimarea lui Taras Șevcenko, „Școala din Suzdal” desemna, în general, opere produse industrial și de slabă valoare artistică. (C. Ir.)

lua foc nu numai casa, ci tot orașul¹. A doua zi, boierul i-a poruncit vizitiului Sydorko să-i tragă și acela o mamă de bătaie, ceea ce a fost executat întocmai.

În anul 1832, la S.(ankt)-Petersburg, la rugămințile stăruitoare, încăpățânate ale băiatului, boierul l-a dat cu contract pe patru ani ca să învețe pictură la atelierul unui oarecare meșter Șireaev. Șireaev asta era mult mai aprig decât oricare dintre diecii-spartani. Dar, în nopțile albe de vară, cu toate strictele îngrădiri, el dădea fuga în Grădina de Vară să deseneze greoaiele și inexpressivele statui (cunoscutele podoabe ale lui Petru!). În acel parc și în acel timp, făcu el primele încercări în arta poetică. Dintr-o mulțime de încercări, până la urmă, a publicat una singură - balada „Nebuna”. Într-una dintre aceste ieșiri, a făcut cunoștință cu pictorul Ivan Maksymovyci Soșenko, cu care a rămas, până astăzi, în cele mai sincere relații frățesti. La sfatul lui Soșenko, el încercă să facă portrete după natură în acuarelă. Pentru numeroasele lui încercări, i-a pozat conaționalul și prietenul său Ivan Neciporenko, slugă al aceluiași Engelhardt. Odată, Engelhardt a văzut o lucrare a iobagului-artist, care, probabil, i-a plăcut foarte mult, pentru că, de atunci, a început să-l pună să le facă portretul amantelor lui favorite, pentru care îl răsplătea, uneori, cu o rublă de argint, nu mai mult.

În anul 1837, I. M. Soșenko l-a prezentat secretarului Academiei de Arte, V. I. Grigorovici, cu scopul de a fi eliberat din situația nenorocită în care se afla. Acesta a pus o vorbă bună pentru el la V. A. Jukovski care, aflând de la moșier, mai întâi, prețul (răscumpărării din iobăgie a lui Șevcenko, *nota mea, C. Ir.*), l-a rugat pe K. P. Briullov să-i picteze, pentru familia imperială, portretul, cu scopul ca acesta să fie licitat în familia țarului. Marele Briullov a acceptat cu plăcere. Portretul a fost pictat. V. A. Jukovski, alături de contele M. I. Vielgorski, au organizat licitația la care s-au obținut 2.500 de ruble în bancnote și, cu acest preț, a fost cumpărată libertatea lui Taras Șevcenko în anul 1838, aprilie 22.

Chiar din acea zi, el a început să frecventeze Academia de Arte și, curând, a devenit unul dintre îndrăgiții elevi și colaboratori ai marelui Karl Briullov.

1 Unele surse indică alt motiv al furiei lui Pavel Engelhardt: la bal, doamna lui ar fi fost curtată prea insistent de un tânăr locotenent, lucru care nu i-a displicut doamnei, iar pe soț l-a enervat la culme. Acesta a hotărât să plece de la bal și să se întoarcă acasă imediat, adică mai devreme decât se aștepta Taras, iar, acasă, boierul gelos și-a vărsat nervii pe bietul valet. (C. Ir.)

În anul 1844, i s-a conferit titlul de pictor liber, iar, în anul 1847, a fost arestat împreună cu Kostomarov, Kuliș și mulți alții, în urma denunțului unui student de la Universitatea din Kiev, un oarecare Petrov. Fără judecată și cercetare, ei au fost trimiși în diverse fortărețe, iar, la 30 mai, în același an, din celula Secției a III-a¹, T. H. Șevcenko a fost exilat în fortul Orsk, iar, apoi, la fortificația Novopetrovsk, cu aspra interzicere categorică de a scrie și a picta.

În anul 1858, la 22 august, datorită stăruitoarelor intervenții ale contesei Anastasia Ivanovna Tolstoi², el a fost eliberat³ din fortificația Novopetrovsk. Și tot în urma intervențiilor ei, din înalta bunăvoință și sub supravegherea poliției, i s-a îngăduit să revină în capitală și să se ocupe de arta sa.

În vara anului 1859, după o lungă și grea despărțire, el și-a revăzut minunata patrie, pe frații săi iobagi și pe sora sa, iar, toamna, s-a întors cu bine la Academia de Arte, unde, mulțumită conducătorilor Academiei, se ocupă, cu dragoste de artist adevărat, de gravură în acvaforte și acvatintă⁴.

1860, prima jumătate a lui ianuarie.

1 „Secția a III-a de pe lângă Cancelaria Majestății Sale Imperiale” – instituție din fruntea poliției secrete în timpul domniei țarilor Nicolae I și Alexandru al II-lea, unul dintre cele mai perfide organisme care înăbușeau orice idee progresistă. (nota orig.)

2 **Tolstoi, Anastasia Ivanovna** – soția lui F. P. Tolstoi, vicepreședintele Academiei de Arte, sculptor și medalier. (nota orig.)

3 De fapt, în **1 mai 1857**, din poruncă imperială, soldatul Taras Șevcenko este trecut în retragere, dar a fost **eliberat** abia la 21 iulie, ora 11, când ofițerul Bajanov i-a dat vestea că este liber. (C. Ir.)

4 **acvaforte, acvatintă** – tehnici de gravare pe plăci de cupru în vederea imprimării, așa-numitul tipar adânc. (nota orig.)

J u r n a l

1857

12 iunie

Prima întâmplare remarcabilă pe care o trec în însemnările mele este următoarea. Tăind acest prim caiet pentru însemnările de care am pomenit, am rupt briceagul. O întâmplare, după cât se pare, neînsemnată și care n-ar merita importanța pe care i-o acord eu, introducând-o în această carte cu de toate. Dacă s-ar fi întâmplat acest incident în capitală sau în vreun respectabil centru de gubernie, el n-ar fi intrat în cartea mea de memorii. Dar asta s-a întâmplat în stepa kirghiză, adică în fortificația Novopetrovsk¹, unde un astfel de obiect pentru un om știutor de carte, cum sunt, de pildă, eu, este foarte prețios; și mai ales că nu întotdeauna poate fi procurat, chiar și cu o sumă frumușică. Dacă reușești, bunăoară, să-l faci pe armeanul-vivandier², care are legături cu Astrahanul, să-ți înțeleagă nevoia, atunci nu mai curând de o lună - vara, iar, iarna - peste cinci luni, ai putea primi prăpăditul de briceag și, se înțelege, nu pentru mai puțin de o monedă, adică o rublă de argint. Dar se întâmplă, și încă destul de des, ca, în loc de obiectul pe care îl aștepți cu nerăbdare, el să te onoreze fie cu niște pânză de Moscova, fie cu o bucată de stofă din păr de cămilă, fie, în sfârșit, cu niște cihir³ acru, pentru dame, cum zice el. Iar, la întrebarea pe care i-o pui că de ce nu ți-a adus lucrul de care ai nevoie, el îți va răspunde foarte naiv că - noi suntem negustori, oameni fără școală, nu putem ține minte totul. Ce-i poți răspunde la un argument atât de logic? Dacă-l înjuri, el îți zîmbește, iar tu rămâi tot fără cuțitaș. Acum e limpede de ce, în fortul Novopetrovsk, pierderea unui briceag este un eveniment demn de a ocupa un loc în cronică. Dar dă-i încolo - și fortul, și cuțitul, și pe vivandier; curând, o da Dumnezeu, și o să scap din această închisoare fără ziduri. Și atunci, o astfel de întâmplare nu va mai avea loc în jurnalul meu.

1 **Fortificația Novopetrovsk** - sau fortul din peninsula Manghișlak, pe litoralul estic al Mării Caspice, unde Șevcenko a petrecut în exil timp de aproape șapte ani. Azi, Fortul Șevcenko. (nota orig.)

2 **vivandier** - în trecut, în unele țări, persoană autorizată să însoțească armata pentru a vinde soldaților alimente și alte articole de consum. (C. Ir.)

3 **cihir** - vin local, slab. (nota orig.)

13 iunie

Astăzi, e a doua zi de când mi-am cusut caietul și l-am tăiat cu grijă pe margini, ca să notez, în el, ce mi se întâmplă mie și în jurul meu. Acum, e abia ora nouă, dimineața a trecut, ca de obicei, fără vreun eveniment deosebit, vom vedea cum se va termina seara. Iar, deocamdată, n-am absolut nimic de notat. Dar de scris - am un chef grozav. Și pene am pregătit destule. Datorită secretarului de companie, încă nu resimt pierderea suferită¹. Și, totuși, n-am despre ce să scriu. Iar satana îmi tot șoptește la ureche:

- Scrie despre orice, poți minți după pofta inimii. Cine o să se apuce să te verifice? Și în jurnalele de bord², se minte, iar, într-unul ca ăsta, particular, domestic - îngăduie și Dumnezeu.

Dacă mi-aș pregăti jurnalul pentru tipar, atunci, poftim, poate m-ar ispiti vicleanul dușman al adevărului, însă eu, după cum zice poetul nostru,

*Scriu nu pentru slava de o clipă,
Nici în joacă sau a mă distra pe mine.
Scriu pentru dragi prieteni sinceri,
Întru amintirea trecutelor zile³.*

Ar fi trebuit să încep jurnalul cu momentul când am fost blagoslovit cu gradul de soldat, adică cu anul 1847. Acum, ar fi fost un caiet foarte gros și prea plictisitor. Rememorând acești zece ani triști care au trecut, mă bucur, din tot sufletul, că nu mi-a venit, atunci, ideea de a-mi procura un caiet de însemnări. Ce aș fi notat în el? E adevărat că, în decursul acestor zece ani, eu am văzut, pe gratis, ceea ce alții nici cu bani n-ar reuși să vadă. Dar cum am privit eu la toate? Cum privește un arestat prin gratiile ferestrei la un alai de nuntă. Chiar și o singură amintire despre cele petrecute și văzute în decursul acestei perioade îmi dă fiori. Căci ce-ar fi să descriu acest decor cețos și pe acești fățarnici fără suflet și grosolani, cu care am fost nevoit să joc, timp de zece ani, această sumbră și monotonă dramă.

1 Șevcenko se referă, desigur, la briceagul care i s-a rupt și cu care își aranja penele de scris. (C. Ir.)

2 **Jurnal de bord** sau **de la pupa** – note legate de vreme și alte evenimente din timpul navigării. (nota orig.)

3 „**Scriu nu pentru slava de-o clipă...**” – rândurile îi aparțin poetului rus Alexei Vasilievici Kolțov (1809-1842), ale cărui opere Șevcenko le aprecia foarte mult. Aflat în fortăreața Orsk (1848), Șevcenko i-a cerut lui Lyzohub, într-o scrisoare, să-i trimită operele lui Kolțov. (nota orig.)

Tu, trecut al meu, memoria mea, hai să lăsăm, să trecem peste astea! Să nu întristăm inima prietenului drag cu netrebnice amitiri, să uităm și să-i iertăm pe obscurii noștri călăi, cum i-a iertat Milostivul iubitor de oameni pe cei cruzi, pe cei care L-au răstignit. Să ne întoarcem către tot ce-i luminos și blând, precum ucraineana seară de toamnă, și să notăm tot ce am văzut și auzit, tot ce inima ne va dicta.

În 2 mai, am primit o scrisoare din Petersburg de la Myhailo Lazarevskiy¹ și cu 75 de ruble în ea. El mă anunța, mai bine zis, mă felicită cu prilejul eliberării mele. Cu toate acestea, până acum, n-am primit nimic de la statul-major al corpului de armată, iar eu, în așteptarea ordinului acelui stat-major, adun informații despre circulația vapoarelor pe Volga. Aici, vin, uneori, ofițeri de marină din Astrahan (de pe crucișătorul expediției piscicole). Darăștia sunt niște mitocani și mari mincinoși, încât eu, oricât mi-aș dori, n-am reușit să-mi fac nicio idee despre mersul vaselor pe Volga. N-am nevoie să aflu vreo statistică, dar vreau să aflu cât de des pleacă vaporul de la Astrahan la Nijni Novgorod² și cât costă un loc pentru pasageri. Dar vai! Cu toată strădania mea, am aflat doar că locurile sunt diferite și prețurile sunt altfel, iar vapoarele pleacă de la Astrahan la Nijni destul de des. Nu-i așa că-s informații exacte?

Lăsând la o parte însă aceste informații exacte, eu am reușit, deja (se înțelege, în imaginație), să-mi aranjez o călătorie pe Volga, comodă, liniștită și, lucru important, ieftină. Vaporul remorchează (unica informație certă) câteva șlepuri sau vase-remorcă, cum mai sunt ele numite, cu încărcătură diversă. Pe unul dintre astfel de șlepuri, am de gând să-mi aranjez temporarul cantonament³, în care să stau până la poștalionul de Nijni Novgorod. După aceea, să ajung la Moscova, iar, de la Moscova, după

1 **Lazarevskiy, Myhailo Matviovyci** (1818-1867) – în a doua jumătate a anilor '40, acesta a fost „curator al kirghizilor de pe linie” din Troițk (Gubernia Orenburg) și probabil că atunci, în 1847, l-a cunoscut pe Șevcenko. Apoi, s-a îngrijit să-i ușureze soarta, fiind primul care l-a anunțat cu bucurie despre eliberarea din surghiun. Poetul i-a dăruit lui M. Lazarevskiy jurnalul său, în 12. VII. 1858. (nota orig.)

2 **Nijni Novgorod** – capitală de gubernie. Aici, a locuit Șevcenko din 20. IX. 1857 până la 8. III. 1858. Azi, orașul Gorki. (nota orig.)

3 În acei ani, o călătorie pe Volga de la Astrahan la Nijni Novgorod dura foarte mult. Astăzi, știm că Șevcenko s-a imbarcat la Astrahan în ziua de 23 august 1857, pe vasul „Cneazul Pojarski” (închiriat pentru familia sa de inginerul Sapojnikov, care i-a oferit lui Șevcenko, fără plată, o cabină separată; pe Sapojnikov poetul îl știa încă din 1842: îl cunoscuse pe băiatul Sașa Sapojnikov în casa unchiului său care era trezorier al Societății de Încurajare a Pictorilor) și a ajuns la Nijni Novgorod pe data de 20 septembrie 1857. (C. Ir.)

ce o să mă rog lui Dumnezeu pentru sufletul lui Fulton¹, după 22 de ore, voi fi la Piter². O fantezie strălucită, este? Dar, pentru astăzi, ajunge.

Importanța serii de azi rezidă în sosirea vaporului de Astrahan. Cum însă acest eveniment a avut loc destul de târziu, la ora nouă, ca atare, până mâine-dimineață, el n-o să-mi aducă nicio veste. Eu nici nu aștept nimic important de la poșta de Astrahan. Toată corespondența mea trece prin orașelul Guriev³. Iar, prin Astrahan, primesc scrisori foarte rar. În consecință, de la acest vapor n-am ce să aștept. Oare, nu s-o fi gândit tătucul-hatman de cazaci Kuharenko⁴ să-mi scrie? Ce m-ar mai îndatora bătrânul marinăr. O apariție excepțională în lume acest om, într-adevăr, nobil. În anul 1847, conform ordinului înaltelor autorități, toți prietenii mei erau obligați să întrerupă orice relație cu mine. Kuharenko nu știa de această dispoziție. Dar nu cunoștea nici locul în care mă găsesc. Și, aflându-se la Moscova, cu prilejul decorării lui de către deputatul din partea armeei sale, l-a cunoscut pe bătrânul Șcepkîn⁵ și de la el a aflat locul în care sunt deținut. Și ce prieten mărinimos! Mi-a scris cea mai sinceră și cordială scrisoare. Să nu-ți uiți prietenul după nouă ani și încă la necaz! E o raritate între atâția oameni vanitoși. În acea scrisoare, cu prilejul, cum scrie el, cu ocazia că a fost decorat cu (medalia, *nota mea*, C. Ir.) Stanislav, clasa I, a pus și 25 de ruble-argint ca să mă cinstesc. Pentru un bărbat familist și deloc bogat e un sacrificiu mare. Și nu știu când și cu ce o să mă revanșez față de el pentru acest sacrificiu sincer și nefățarnic?

Datorită acestui salut prietenesc și neașteptat, mi-am planificat, astfel, călătoria: să trec prin Kizlear⁶ și Stavropol, pe lângă Ekaterinodar⁷, direct

1 **Sufletul lui Fulton** – aici, Fulton e menționat greșit. Șevcenko l-a avut, probabil, în vedere pe Stephenson, inventatorul locomotivei cu aburi. Este vorba de călătoria pe calea ferată de la Moscova la Petersburg. (nota orig.)

2 **Piter** – Petersburg. Șevcenko a trăit aici 12 ani, din 1831, până în 1843, câteva luni în 1844, 1845 și 1847 și, în sfârșit, din anul 1858 până în 1861. (nota orig.)

3 **Orașelul Guriev** – gubernia Orenburg. Șevcenko a fost, aici, în octombrie 1850. Astăzi, oraș în RSS Kazahă. (nota orig.)

4 **Kuharenko, Iakiv Herasymovyci** (1798-1864) – scriitor ucrainean, autor al piesei „Traiul în Kuban la Marea Neagră”, al povestirii „Calul pag” și al altor opere. Șevcenko i-a dedicat poezia „Fântâna muscalului”. Era în serviciul armatei de cazaci de la Marea Neagră; de aici, apelativul de „tătucul-hatman de cazaci” pe care l-a folosit Șevcenko. (nota orig.)

5 **Șcepkîn, Myhailo Semeonovyci** (1788-1863) – actor genial, întemeietorul teatrului realist rus; acesta, ca și Șevcenko, provenea dintre iobagi; a fost unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui; se cunoscuseră, probabil, încă în 1843; lui Șcepkîn i-a dedicat poeziile „Cihirinel”, „Magule, cărunț prieten” și „Neofiții”. (nota orig.)

6 **Kizlear** – oraș în regiunea Tersk, azi RAS Daghestan. (nota orig.)

7 **Ekaterinodar** – oraș în Kuban, azi Krasnodar. (nota orig.)

la Kuharenko. După ce m-aș sătura privindu-i chipul bun și expresiv, mă gândeam să trec prin Crimeea, Harkiv, Poltava, Kiev spre Minsk, Nesvij¹ și să ajung, în cele din urmă, în satul Cirkovyci² și, îmbrățișându-l pe prietenul și tovarășul de detenție Bronislaw Zalieski³, de acolo, prin Vilnius⁴, să ajung la Petersburg. Acest plan l-a schimbat scrisoarea din 2 mai a lui M. Lazarevskyi. Din această scrisoare, am înțeles că, fără să mă opresc undeva, trebuie să mă grăbesc să ajung la Academia de Arte și să-i sărut mâinile și picioarele contesei Nastasia Ivanovna Tolstoi și mărinimosului ei soț, Feodor Petrovici⁵. Ei sunt singurii „împricinați” în eliberarea mea și lor li se cuvine prima plecaciune. În afară de recunoștință, asta o cere simpla bună-cuviință. Iată cauza pentru care am ales, în loc de brava troică, o navigare de treizeci de zile pe măicuța Volgă. Dar, dacă chiar așa se va întâmpla, eu asta încă n-o știu. Se prea poate ca eu, îmbrăcat în mantia batjocurii și cu ranița în spinare, o să mă îndrept spre Uralsk⁶, la statul-major, al batalionului nr. 1. Mă mai pot aștepta la orice. Și, de aceea, nu e cazul să dau prea multă libertate nestăpânitei mele imaginații. Dar dimineața are mai multă minte decât seara. Om vedea ce-o fi mâine. Sau, mai bine zis, ce va aduce poșta de la Guriev.

14 iunie

Văd că m-am apucat cam prea cu sârg și serios de acest jurnal. Nu știu, oare, o să mă țină mult această înflăcărare a scrisului? Să nu-mi fie de deochi. La drept vorbind, eu nu văd neapărat necesare această punctualitate și acuratețe. Doar așa - ca să am ce face, că, în lipsa unei activități, și asta e o ocupație. Unui literat care scrie sau unui oarecare furnizor de foiletoane

1 **Nesvij** – orășel în vestul Belarusului. (nota orig.)

2 **Cirkovyci** – Șevcenko se înșală: moșia lui Zalieski era la Racikevyci, nu departe de Sluțk. (nota orig.)

3 **Zalieski, Bronislaw** (1820-1880) – istoric și pictor polonez; a fost surghiunit la Orenburg, unde l-a cunoscut pe Șevcenko în 1849. B. Zalieski a participat la răscola polonezilor din 1863. (nota orig.)

4 **Vilno, Vilnius** – oraș în care Șevcenko fusese în anii 1829-1830. Azi, capitală a RSS Lituaniei. (nota orig.)

5 **Tolstoi, Feodor Petrovici** (1783-1873) – vice-președinte al Academiei de Arte, pictor, sculptor, peisagist, arhitect, cunoscut, îndeosebi, ca medalier. F. Tolstoi și soția sa, Anastasia Ivanovna, au făcut mult în chestiunea eliberării lui Șevcenko din surghiun. (nota orig.)

6 **Uralsk** – oraș în gubernia Orenburg, azi, în RSS Kazahă. (nota orig.)

- lor le este necesară această acuratețe rece ca exercițiu, e pâinea lor cea de toate zilele. Cum unui virtuoz îi e necesar instrumentul, unui pictor - pensula, tot așa unui scriitor îi este necesară exersarea zilnică a penei. Așa procedează și scriitorii geniali, și mângălitorii. Scriitorii geniali, pentru că aceasta este chemarea lor, iar mângălitorii, pentru că ei nici nu se consideră altceva decât scriitori geniali. Căci, altfel, nici n-ar lua pana în mână.

Dar care eveniment deosebit să consemnez eu astăzi? Păi, iată care. Vaporul de ieri a descărcat un sac întreg de ruble și mărunțiș. Este solda garnizoanei. Ofițerii, chiar azi, au încasat-o și, tot azi, au dus-o la Popov (vivandierul) și la alcoolmetru (cârciumarul), iar restul l-au trimis tot la alcoolmetru și au început a chefului sau, mai exact, a bețivăni. Și asta va dura câteva zile la rând. Și se vor sfârși, atât beția ofițerilor, cât și cea a soldaților, cu încăierare și, în cele din urmă, cu trimiterea la coteț, adică la arest.

Soldații sunt pătura cea mai săracă, având cea mai jalnică stare din patria noastră ortodoxă. Soldatului i s-a luat totul, tot ce constituie frumusețea vieții: familia, patria, libertatea - într-un cuvânt, totul. Lui i se poate ierta că, uneori, își înecaă cenușiul, unicul suflet într-o jumătate de poșircă. Dar ofițerii, cărora li s-a dat totul, toate drepturile și privilegiile omului, prin ce se deosebesc de bietul soldat? (Eu vorbesc de garnizoana Novopetrovsk.) Prin nimic, nu se deosebesc, bieții de ei, în afară de uniformă. Și măcar dac-ar fi așa-zișii mujici bătrâni. Dar nu, ăștia-s tineri, educați în școlile de cadeți. O educație bună? O educație inumană. În schimb, ieftină. Și ce-i mai important - scurtă. Vezi un tânăr de optsprezece ani și e, de-acum, ofițer. Spre încântarea și fudulia mamei și cu propteaua bătrânului tată. O mamă jalnică și un tată prost.

Cazacul Luganski¹, pare-mi-se, a scris o carte cu titlul „Timpul liber al soldatului”. Un titlu mincinos. Soldatul rus nu are timp liber. Și, chiar dacă soldatul are câteodată parte de el, îl are neapărat la cârciumă. Se pune întrebarea: cu ce scop a scris celebrul creator asemenea „răgazuri” și dacă au fost scrise conform realității (eu n-am citit cartea)? Și, dacă e, pur și simplu, o compunere, adică o născocire, atunci, iarăși, se pune întrebarea: ce scop are asemenea ficțiune? Nu era mai bine dacă celebrul autor al acestor inutile scrieri despre inexistentul timp liber ar fi scris despre

1 **Cazacul Luganski** – pseudonimul scriitorului rus, etnografului, folcloristului, lingvistului, autorului celebrului „Dicționar explicativ al limbii velicoruse vii”, Vladimir Ivanovici Dal (1801-1872). Șevcenko îl cunoscuse pe Dal încă înainte de surghiun, la Petersburg. „Timpul liber al soldatului” (apărut în 1843) cuprinde povestiri și ghicitori pentru lectura soldaților. (nota orig.)

adevăratul timp liber al tinerilor ofițeri de linie, de corp de armată sau chiar de gardă? Cu asta le-ar fi făcut un generos serviciu părinților iubitori de odrasle și iubitori de epoleți.

15 [iunie]

Ce să notez astăzi în jurnal? N-am absolut nimic de trecut în el. Dar nici atâta, măcar să iasă cât de cât din monotonul obișnuit al vieții. Astăzi, de dimineață, am început să desenez, în chioșcul din grădină, portretul d-lui Bajanov¹, în creion negru și creion alb. O lumină excepțională. Iar eu m-am apucat cu poftă de lucru. Dracu' a adus-o pe prietena lui - m-a deranjat. Am închis mapa și am ieșit din chioșc. Pe modesta prietenă n-a răbdut-o inima, trase cu un ochi spre lucrarea mea și a găsit că asemănarea ar fi perfectă, dacă gura și nasul ar fi ceva mai mici. Și nu s-a mulțumit numai cu propria observație, ci a cerut și părerea servitoarei și a favoritului ei, a lui Molcealin. Asta m-a supărat peste măsură și, fără să salut, am plecat spre fortificație. În interior, am văzut un oficial beat și am ascultat o poveste cum că, ieri, tot cu ocazia soldei, socrul i-a spart capul, cu ciubucul², viitorului său ginere C³. Soldaților li se împărțea solda. Am primit și eu și am dat-o unui nene încă treaz și i-am cerut să-mi coasă, din pânză de cânepă, un sac pentru drum. După aceea, am trecut pe la Mostowski⁴, am ascultat, pentru a doua oară (cu unele adăugiri), povestea cu viitorii socru și ginere, am băut un păhărel de vodcă și m-am întors în grădină. Am prânzit. După-masă, potrivit bunului obicei străbun, am dormit vreo două ore și, cu asta, s-a încheiat ziua de 15 iunie. Despre seară n-am absolut nimic de notat.

16 [iunie]

Astăzi, e duminică. Azi-noapte, am dormit în grădina de zarzavat. Dis-de-dimineață, am fost în fortificație. Ploaia (fenomen cu totul rar)

1 **Bajanov, Nikolai Efremovici** – sublocotenent în fortificația Novopetrovsk. S-a păstrat o scrisoare a lui din 8. VIII. 1860 adresată lui Șevcenko. (nota orig.)

2 **ciubuc** – lulea orientală. (C. Ir.)

3 **C.** – Ceart, sublocotenent; vezi, în continuare, însemnările din 16 și 17. VI., 6 și 11. VII. (nota orig.)

4 **Mostowski** – ofițer de artilerie; prin atitudinea lui omenoasă față de soldați, se deosebea vădit de mediul necivilizat și depravat al ofițerilor din fortificația Novopetrovsk. (nota orig.)

m-a împiedicat să mă întorc în grădină și am rămas să mănânc la prânz la Mostowski. Mostowski e unicul om din toată garnizoana pe care-l iubesc și-l respect. Nu e bârfitor, nu te privește de sus, e un om adevărat, pozitiv și nobil în cel mai înalt grad. Vorbește prost rusește, dar știe limba rusă mai bine decât învățăceii din corpul de armată Nepliuev. În timpul răscoalei polonezilor din 1830, el era ofițer de artilerie în fosta armată poloneză și, ajuns prizonier de război, a fost trecut ca simplu soldat în cea rusească. Am aflat, de la el, multe amănunte extraordinar de interesante despre revoluția din 1830. Merită remarcat faptul că polonezul povestește despre propriile succese și eșecuri fără cea mai mică înfrumusețare: o trăsătură rară la un militar, cu atât mai mult la un polonez. Într-un cuvânt, Mostowski este omul cu care poți trăi în bună înțelegere, cu toate că e un tip cu fire uscată și prozaică.

Tot azi, foarte drăgălașa *milady M.* mi-a relatat, și nu în secret, dar cu toate amănuntele, povestea bătăii care avusese loc între viitorul socru și viitorul ginere. Din această poveste s-ar putea face un vodevil, se înțelege, un vodevil pentru publicul de aici. Acesta s-ar putea intitula „Cadoul de nuntă sau bluza neterminată”. Iată care e chestia. Luna trecută, logodnicul s-a dus la Astrahan ca să cumpere cadouri de nuntă pentru logodnica sa. Pentru această treabă, a luat, de la viitorul lui socru, un pârliț ca și el, ultimul bănuț, cu promisiunea că, după încasarea soldei, să-i restituie banii. Bine. Logodnicul s-a întors de la Astrahan și-i dă subofițeresei Petrova stambă ca să-i coasă logodnicei lui o rochie și percal pentru o bluză. Bine. Subofițereasa coase, iar, între timp, la garnizoană, sosește solda. Dar vai! Nefericitul logodnic ia în mână, în total, doar două ruble și jumătate, iar restul a fost reținut la batalion, conform propriei cereri scrise. Iar eroul, de parcă nu s-a întâmplat nimic, îl trimite pe credinciosul lui sclav Grigori la „alcoholmetru” după un sfert de tărie și cu o mutră solemnă, însoțit de Grigori, și cu sfertul în mână, se duce la viitorul socru. Încep să se cinstească cu ocazia primirii soldei. Dar vai! Calul are patru picioare și tot se poticnește. Bietul logodnic, prea entuziasmat de viitoarea fericire, înfierbântat de visuri, l-a luat gura pe dinainte că, la soldă, a încasat, în total, doar două ruble și jumătate. Dezamăgit, viitorul socru, înfierbântat și el de indignare, l-a pocnit pe dragul lui ginerică cu ciubucul în frunte și l-a pocnit așa de bine, că, de pe nobila-i frunte, începu să curgă sânge. Și, ca să nu afle vecinii că între ei a avut loc o ciocnire, s-au apucat amândoi să bată câinele. Bietul câine! Dar cu asta nu s-a terminat totul. Istețul erou rănit dă fuga la croitoreasă, dar, vai, rochia fusese, deja, dată logodnicei și

a rămas doar bluza încă neterminată; el ia, de la croitoreasă, acest obiect necusut complet și-l amănetează la un soldat pentru două pahare de vodcă. Ar ieși un vodevil foarte drăguț și instructiv.

Însă această ticăloasă întâmplare nu e o excepție între obișnuitele întâmplări din fortificația Novopetrovsk. Iar eu mă aflu în acest vârtej, în mijlocul acestei infamii morale de aproape șapte ani. Îngrozitor! Acum, când au aflat deja de eliberarea mea, comandantii mei direcți, fără a mă scuti de instrucție și de serviciul de santinelă, mi-au permis ca timpul când nu am obligații de serviciu să mi-l petrec în grădina de zarzavat, lucru pentru care le sunt, sincer, recunoscător. Grădina sau, mă rog, livada este reședința de vară a soției comandantului¹, iar eu îmi petrec, acum, timpul liber în familia ei; ea are doi copilași scumpi: pe Natașenka și pe Nadenka, iar acesta e unicul meu răgaz de odihnă și destindere în această detestabilă fundătură.

17 [iunie]

Astăzi, la ora patru, dimineața, am venit în grădină. Dimineața era calmă, minunată. Doar grangurii și rândunelele mai tulburau, arar, dulcea somnolență și liniștea dimineții. De la un timp, de când mi s-a permis să mă izolez, îmi place, extraordinar de mult, singurătatea. Scumpa singurătate! În viață, nimic nu poate fi mai dulce, mai fermecător decât singurătatea, mai ales în fața chipului surâzător și înfloritor al zânei care este mama natură. Sub fermecătoarea ei minunăție, fără să vrea, omul se cufundă în el însuși și Îl vede pe Dumnezeu coborât pe pământ, după cum zice poetul². Mie nici înainte nu-mi plăcea activitatea zgomotoasă sau, mai bine zis, trândăvia gălăgioasă. Însă, după zece ani de viață de cazarmă, singurătatea mi se pare un adevărat rai. Cu toate astea, eu nu mă pot apuca să fac ceva. N-am niciun chef de muncă. Șed sau stau lungit și tac ceasuri întregi sub răchita mea dragă³. Și măcar de s-ar mișca cât de cât ceva în ima-

1 **Soția comandantului** – Uskova Agafia Emelianovna, soția maiorului Irakli Alexandrovici, comandantul fortificației Novopetrovsk din 1853 până în 1865. Natașenka și Nadenka – fiicele lor. Natașenka Uskova, amintită în jurnal, a păstrat amintiri despre Taras Hryhorovyci, „cel mai bun prieten din copilărie”; aceste amintiri au fost publicate în revista „Kievskaja starina” (= „Vremuri kievene de altădată”) nr. 2 din 1889. (N. Zareanko, „Amintiri despre T. Șevcenko de N. I. Uskova”) (nota orig.)

2 **Poetul** – M. I. Lermontov (1814-1841). Șevcenko avea în vedere versuri din poezia „Când face valuri lanul galben”. (nota orig.)

3 Copac pe care-l plantase chiar Șevcenko în grădina de zarzavat a lui I. Uskov, comandantul fortificației Novopetrovsk (*apud* Pavlo Zaițev, *op. cit.*). (C. Ir.)

ginația mea. Dar absolut nimic. E o adevărată stagnare. Iar această stare obositoare m-a cuprins pe 7 aprilie, adică în ziua când am primit scrisoarea lui M. Lazarevskyi. Libertatea și călătoria m-au acaparat cu totul. Încă trebuie să-i fiu recunoscător lui Kuliș¹ pentru că s-a gândit să-mi trimită cărți, căci, altfel, nu știu ce m-aș face. Îi sunt recunoscător mai ales pentru „Însemnări despre Rusia de Sud”². În curând, voi ști această carte pe de rost. Ea îmi amintește atât de viu, atât de încântător de viu, de minunata și sărmana mea Ucraină, încât pare că stau de vorbă cu viii ei cântăreți din liră și cobzari. O lucrare excepțional de frumoasă și distinsă. Un briliant al literaturii istorice contemporane. Să-ți dea Dumnezeu, sincerul meu prieten, putere, dragoste și răbdare să continui această neprețuită carte. Când am citit prima oară acest diamant de carte, eram tentat să fac observații, dar, când am recitat-o pentru a doua oară și a treia oară, am văzut că observațiile mele ar fi fost ca ale unui om beat și nimic mai mult. Ele se refereau la Subotiv³, adică la locul unde fusese reședința lui Bohdan Hmelnyțkyi⁴. Însă o pată atât de mică și neînsemnată n-ar trebui să fie observată pe o țesătură prețioasă. Am promis că, după ce voi citi pe săturate această carte, să i-o trimit lui Kuharenko, iar, acum, îmi pare rău că am promis. În primul rând, pentru că, niciodată, n-o să mă satur s-o citesc. Iar, în al doilea rând, pentru că marginile paginilor ei sunt mâzgălite cu observații stupide. Dacă o da Dumnezeu, o să-i trimit din Petersburg un exemplar curat.

Vodevilul de ieri, după cum era de așteptat, s-a încheiat azi cu o împăcare, cu un chiolhan homeric și cu cântece. E interesant de știut cum o să se termine nunta. După cât se pare, cu o încăierare.

1 **Kuliș, Panteleimon Oleksandrovyci** (1819-1897) – scriitor ucrainean de orientare liberal-naționalistă. „Însemnări despre Rusia de Sud” – culegere de povestiri populare, povești și cântece în două volume (1856 și 1857). Tot aici, sunt incluse „Slujnica” de Șevcenko, „Orysea” de Kuliș ș.a. (nota orig.)

2 **Rusia de Sud** – adică **Ucraina**. Din păcate, nu există un echivalent românesc pentru cuvântul **Русь**, redat adesea, desigur, eronat, prin „Rusia”. (C. Ir.)

3 **Subotiv** – sat în gubernia Kiev, unde fusese moșia lui Bohdan Hmelnyțkyi. Probabil că Șevcenko nu era de acord cu afirmația din „Însemnări despre Rusia de Sud” privind palatul lui B. Hmelnyțkyi: „din el n-a mai rămas nicio urmă”. Șevcenko, călătorind prin ținutul Kievului, a realizat desenul „Ruinele lui Bohdan de la Subotiv”. (nota orig.)

4 **Bohdan Hmelnyțkyi** (1595-1657) – hatman al Ucrainei (1648-1657). A condus războiul de eliberare a Ucrainei de sub dominația polonă (1648-1654) și a realizat, în urma proclamației de la Pereiaslav (ianuarie 1654), unirea Ucrainei cu Rusia, faptă deplănsă de Taras Șevcenko. Fiul lui Bohdan Hmelnyțkyi, Timuș (1632-1653), fusese căsătorit cu Ruxandra, fiica domnitorului Moldovei, Vasile Lupu. (C. Ir.)

18 [iunie]

Azi, ca și ieri, am venit în grădină la fel de devreme. Am stat îndelung lungit sub răchită, am ascultat grangurul și, până la urmă, am adormit. În vis, mi-au apărut Mănăstirea Spas¹ din Mejyhirsk², Fântâna Dzvonkova, și, după aceea, Mănăstirea Vydubețk³. Mai apoi, Petersburgul și scumpa mea Academie. De nu prea multă vreme, au început să-mi apară în vis lucruri cunoscute, pe care nu le-am văzut de mult. Oare, curând, o să văd toate acestea și aieva? Visul a avut, asupra mea, un efect minunat, mai ales că, azi, e așteptată poșta de Guriev, adică cea de Orenburg⁴. Spre seară, poșta a sosit într-adevăr, dar n-a adus nimic, nici pentru mine, nici despre mine. Iarăși, mi s-au înecat corăbiile. Iarăși, supărare și nesfârșită așteptare. Chiar să nu fi putut face cei de la statul-major al corpului de armată din 16 aprilie și, până acum, acel ordin în privința mea? Niște tirani reci și nepăsători! Seara, m-am întors în fortificație și am primit ordin de la feldwebel⁵ să mă pregătesc pentru inspecție. Acesta e rezultatul poștei îndelung așteptate, precum și al libertății, așteptată cu atâta emoție. E greu, nespus de greu! Până la urmă, o să înnebunesc din cauza așteptării fără sfârșit.

Cât de repede și cât de aprig se execută ordinul de arestare și cu câtă indolență și răceală se execută ordinul de eliberare. Iar libertatea e a uneia și a aceleiași persoane. Executanții sunt aceiași. Și, atunci, de ce e această diferență? În anul 1847 și tot în luna în care ne aflăm, în doar șapte zile, am fost dus de la Petersburg la Orenburg. Iar, acum, să dea Dumnezeu ca, în luna a șaptea, să vină, de la un comandant, ordinul să predau efectele militare și să înceteze reținerea mea. E o formalitate, dar, nici în ruptul capului, nu pot pricepe această inumană formalitate.

1 **Spas** – Înălțarea Domnului. (C. Ir.)

2 **Mănăstirea Spas din Mejyhirsk** – mănăstire în apropierea Kievului, unde Șevcenko fusese în 1843. **Fântâna Dzvonkova** – izvor în valea de lângă mănăstire. (nota orig.)

3 **Mănăstirea Vydubețk** se află mai jos de Kiev, pe Nipru. Șevcenko a desenat-o în anul 1843. (nota orig.)

4 **Orenburg** – capitală de gubernie. Azi, orașul Cikalov. (nota orig.)

5 **feldwebel** – plutonier-major. (C. Ir.)

19 [iunie]

Ieri, a plecat vaporul spre Guriev și va aduce, de acolo, compania a doua și pe însuși comandantul de batalion, iarm cu ocazia sosirii acestui important personaj, compania rămasă aici, din care fac parte și eu, se pregătește de inspecție. Pentru acest viitor important eveniment, mie, astăzi, mi-au ajustat uniforma. Ce josnic e viitorul eveniment important! Ce nesfârșită și dezgustătoare e această ajustare a echipamentului! Oare, nici aceasta nu va fi ultima dată când voi fi scos pe platou pentru a fi expus ca un animal necuvântător? Rușine și umilință! Anevoie, greu, imposibil să-ți reprimi orice demnitate umană, să stai drept, să asculți comenzile și să te miști ca o mașinărie neînsuflețită. Și acesta e unicul mod, verificat de experiență, de a ucide, deodată, mii de semeni de-ai tăi. O născocire genială! Care face cîste și creștinismului, și civilizației.

E ciudat cum până și oamenilor înțelepți, precum, de pildă, medicului nostru Nikolski¹, le place să privească oamenii care, vineți de încordare, se aliniază și stau drept. Nu înțeleg această plăcere inumană. Iar respectabilul nostru Hipocrat², fie arșită, fie frig, stă ore întregi în poartă și admiră umilirea semenului său. Ești un călău, după cum se vede, și medic doar cu numele.

În copilărie, din câte îmi amintesc, nu eram admiratorul militarilor, după cum se întâmplă, de obicei, cu copiii. Iar, când mă apropiasem de vârsta înțelegerii lucrurilor, în mine, s-a născut o înversunată antipatie față de „iubitoarea de Hristos oștire”. Antipatia mea creștea pe măsura contactelor mele cu oamenii din tagma acestor „iubitori de Hristos”. Nu știu dacă e o întâmplare sau așa stau lucrurile în realitate, dar n-am reușit să întâlnesc, nici măcar între cei din gardă, un purtător de uniformă cumsecade. Dacă e treaz, atunci neapărat e incult și lăudăros. Iar, dacă are măcar o fărâma de minte și cultură, atunci e tot lăudăros și, pe deasupra, bețiv, mână spartă și desfrânat. E normal ca antipatia mea să crească până la repulsie. Și era nevoie ca perfida mea soartă să-și bată joc de mine atât de caustic și cu atâta răutate, aruncându-mă în cea mai împutită cloacă a acestei „de Hristos iubitoare” tagme. Dacă aș fi fost o bestie, un vampir, nici atunci

1 **Nikolski, Serghei Rodionovici** – medicul batalionului de la Novopetrovsk. Șevcenko împrumută adesea cărți de la el. (nota orig.)

2 **Hipocrat** – cunoscut medic din Grecia antică (sec. V-IV î.e.n.). (nota orig.)

nu s-ar fi putut găsi pentru mine o pedeapsă mai potrivită decât surghiunul meu ca soldat în Corpul de armată independent de la Orenburg. Iată unde se află cauza suferințelor mele de nedescris. Și, pe lângă toate acestea, îmi este interzis să pictez. Să-mi răpești partea cea mai virtuoasă a existenței mele! Nici chiar un tribunal prezidat de însuși Satana n-ar fi putut pronunța un verdict atât de rece, de inuman. Iar executanții fără suflet ai sentinței au dus-o la îndeplinire cu revoltătoare exactitate.

Păgânul August, exilându-l pe Naso¹ la sălbaticii geți, nu i-a interzis să scrie și să picteze. Iar creștinul N.² mi-a interzis și una, și alta. Ambii – niște călăi! Dar unul dintre ei e călău creștin și încă un creștin din secolul al nouăsprezecelea, sub ochii căruia, a crescut cel mai mare stat din lume, a crescut, având, la bază, învățătura creștină. Republica florentină – semisălbatică, creștină frenetică medievală, a procedat, totuși, ca o creștină adevărată cu recalcitrantul său cetățean Dante Alighieri³. Să mă ferească Dumnezeu să mă compar în vreun fel cu acești mari mucenici și luminători ai omenirii. Eu doar îi compar concret pe brutalul păgân și pe semiluminata creștină medievală cu creștinul secolului nouăsprezece.

Nu știu din ce cauză, în decursul a zece ani, n-am fost avansat nici măcar la gradul de plutonier⁴. Încăpățânatei antipatii pe care o manifestam față de această tagmă privilegiată? Sau constanței mele încăpățânări hoholești?⁵ Și uneia, și alteia. În memorabila zi a confirmării condamnării mele, eu mi-am zis că n-o să reușească să facă, din mine, un soldat adevărat. Și iată că n-au

1 **Publius Ovidius Naso** – poet roman, care a trăit în secolul I înainte și după era noastră, a fost exilat de împăratul August pe țărmul Mării Negre, în apropierea Deltei Dunării, unde trăia războinicul trib al geților. (nota orig.)

Ovidiu (43 î.Hr.-17 d.Hr.) – poet latin; deși favorit al împăratului August, cu toate acestea, a fost exilat chiar de acesta la Tomis (Constanța de azi), unde a și murit. Cauza acestei aspre pedepse ar fi fost, după unii, poemul „Arta iubirii”, iar, după alții – relația amoroasă a lui Ovidiu cu Iulia, nepoata împăratului. (C. Ir.)

2 **N.** – țarul Nicolae I, care, confirmând verdictul Secției a III-a despre trimiterea lui Șevcenko ca soldat, a scris: „Sub strictă supraveghere și cu interzicerea de a scrie și a picta”. (nota orig.)

3 **Dante Alighieri** (1265-1321) – celebru poet italian, autorul „Divinei comedii”, în anul 1302, din cauza convingerilor politice, a fost alungat din Florența natală. (nota orig.)

4 Nu este, desigur, o trufie a poetului de a ajunge plutonier, ci posibilitatea – ca subofițer – de a scăpa de umilitoare obligații ale soldatului simplu: ore de obositoare instrucție (pentru care Șevcenko nu avea nici vocație, nici plăcere), servicii de planton și santinelă etc. Ar fi scăpat și de jignitoarele bătălii ale unor ofițeri. (C. Ir.)

5 **hohol** – ucrainean (peior.). (C. Ir.)

făcut. Eu nu numai că nu mi-am însușit temeinic vreunul dintre procedeele și metodele militare, dar nici măcar superficial. Iar asta îmi satisface amorul propriu. O copilărie și nimic mai mult. Maiorul Meșkov¹, vrând să mă atingă unde mă doare, mi-a spus, odată, că, atunci când voi fi ofițer, n-o să știu cum să intru într-un salon mai acătării, dacă n-o să învăț, ca lumea, ținuta și poziția de drepti. Dar asta, totuși, nu m-a atins. Iar un brav soldat mi se părea că seamănă cu un om mai puțin decât seamănă măgarul, din care cauză mie și în gând mi-era teamă să semăn cu un brav soldat.

A doua cauză, nu mai puțin importantă, a neavansării mele. Nemilosului satrap și confident al țarului² i s-a năzărit că aș fi fost eliberat din starea de iobag pe contul țarului și, ca recunoștință, eu aș fi desenat caricatura binefăcătorului meu. Iar nerecunoscătorul, pasă-mi-te, pentru asta e condamnat. De unde această poveste absurdă - nu știu. Știu doar că ea m-a costat scump. E clar că această poveste a contat la confirmarea sentinței în care se spune în încheiere: „*Se va interzice cu strictețe să scrie și să picteze*”. Mi s-a interzis să scriu din cauza versurilor de revoltă, compuse în limba malorusă³. Dar, de pictat - nici Judecătorul Suprem nu știe de ce mi s-a interzis. Iar luminatul paznic al poruncilor țarului a explicat el însuși lucrurile neclare din sentință și m-a strivit cu atotputernicia lui nemiloasă. O inimă rece, depravată. Iar acest putred și bătrân depravat are, aici, faima unui generos și mărinimos binefăcător al ținutului. Cât de miopi sau, mai bine zis, cât de infami sunt acești mârșavi lingușitori. Satrapul jefuiește ținutul încredințat lui și le dă, în dar, mândrelor lui prostituate coliere de zeci de mii, iar ele îi proslăvesc generozitatea și binefacerile. Nemernicele!

20 [iunie]

Astăzi, compania ajunge la Guriev, iar, dacă Uralul va avea nivelul apei corespunzător, ea se va îndrepta spre limanul Strelețk și, chiar astăzi, se va îmbarca pe vapor. Măine-dimineață, vaporul va ridica ancora, iar, poimăine, va debarca compania în rada portului Novopetrovsk. Păzea, șefimea noastră! O furtună, o furtună groaznică se apropie. Comandantul

1 **Meșkov** – comandantul batalionului 5 din fortul Orsk. (nota orig.)

2 **Nemilosul satrap și confident al țarului** – comandantul corpului de armată din Orenburg, contele Perovski Vasili Aleksandrovici. (nota orig.)

3 **malorus** – ucrainean. (C. Ir.)

de batalion, asemenea lui Cronos¹ care împrăştie norii, tună şi fulgeră din înălţimea norilor, inclusiv spre noi, cei tăcuţi. În aşteptarea acestui cumplit judecător şi opresor, înrăiţii beţivi îl roagă, cu cerul şi pământul, pe esculap² să inventeze şi să confirme, în scris, inexistente boli ale lor, sufleteşti şi trupeşti, mai ales sufleteşti, şi să-i salveze, astfel, de dreapta judecată a tunătorului Cronos. Însă morocănosul esculap e neînduplecat. Şi doar fratelui nostru, soldatul, şi el beţiv înrăit şi, neputându-se prezenta în faţa tătucului comandant, Nikolski (medicul, *nota mea, C. Ir.*), îi recomanda să stea la pat, prescriindu-i purgative. Nepopularul nostru esculap intenţionează să devină un popular vraci-şarlatan. Astăzi, nu fără evidentă satisfacţie, administratorul staţionarului a spus că, în îngrijirea lui, adică pentru hrană, au sosit şaptesprezece locatari. În consecinţă, îi apar, în buzunar, o rublă şi şapte grivne³ pe zi, fără a pune la socoteală încălzirea şi iluminatul. Oare, nu aşa se explică mărinimia esculapului nostru? Să nu-i şopteşti cumva lui Nagaev⁴ şi altor amatori care n-au reuşit să obţină, prin rugăminţi, ocrotirea severului esculap?

Oare, e spre bine că azi m-am lăsat pradă fanteziei? În anii trecuţi, în asemenea zile, într-adevăr critice, nu mi se întâmpla asta. Dar nici nu se întâmpla, s-ar spune spre laudă, să mă ascund sub acoperirea gemetelor şi a oftatului. În asemenea situaţii, eu n-am căutat niciodată o soluţie medicală. Palpitând şi cu inima cât un purice, întotdeauna, îmi căneam mustaţa, îmi puneam platoşa şi mă prezentam în faţa mutrei congestionate de beţiv a tătucului comandant pentru a fi examinat pe puncte, în chestiuni militare şi, în final, să ascult o tâmpită şi lungă poliloghie instructivă despre cum trebuie să se comporte un brav soldat şi de ce are el obligaţia să-l iubească pe Dumnezeu, pe ţar şi pe comandanţii săi cei mai apropiaţi, începând cu cei în vârstă şi cu caporalii.

Îmi vine să râd. Şi-mi vine să râd, pentru că m-am obişnuit cu acest spectacol dezgustător. Dar, altfel, fusese înainte, când nu mă pricepeam, însă a trebuit să ascund, în mine, orice sentiment uman, să devin un automat neînsufleţit şi să ascult, în tăcere, fără să roşesc şi fără să pălesc, să ascult, deci, lecţiile de morală ale unui jefuitor şi vampir. Nu, atunci nu-mi venea să râd. Josnic! Dezgustător! Oare o să apuc acele zile binecuvântate,

1 **Cronos**, tatăl lui **Zeus** – cel mai important zeu în mitologia grecilor antici. (nota orig.)

2 **Esculap** – zeul tămăduirii la romani; aici, ironic: medic. (nota orig.)

3 **grivnă** – unitate monetară în vechea Rusie. (C. Ir.)

4 **Nagaev, Grigori Nikolaevici** – sublocotenent la Novopetrovsk; mai târziu acesta îi va căpăta lui Şevcenko nuvela „Marinarul”. (nota orig.)

când, din memoria mea, se va evapora această nerușinare morală? Nu cred, pentru că această neobrăzare mi s-a încrustat lent și profund.

Mai e ciudat iată ce. Tot acest chin de nedescris, tot felul de umilințe, jigniri și ocări au trecut, de parcă nici nu m-au atins. N-au lăsat nici cea mai mică urmă. Experiența, zice-se, e cel mai bun învățător. Dar amara experiență a trecut pe lângă mine neobservată. Mie mi se pare că sunt exact același ca în urmă cu zece ani. Nicio trăsătură din eul meu interior nu s-a schimbat. E un lucru bun? Este. Cel puțin așa mi se pare. Și-i sunt recunoscător din adâncul sufletului Atotputernicului meu Ziditor că n-a permis îngrozitoare experiențe să-și înfigă ghearele-i de fier în mine, în convingerile mele, în credința mea tinerească de luminoasă. Unele lucruri s-au limpezit, s-au rotunjit, au căpătat o dimensiune și un chip mai natural. Dar acesta este un efort al bătrânului zburător Saturn⁵, și nicidecum o consecință a amarei experiențe.

Primind de la Kuharenko scrisoarea cu 25 de ruble în ea, deci cu o anexare foarte materială, eu i-am mulțumit tot printr-o scrisoare, în care am pus un portret al meu și o a doua scrisoare cu un conținut și mai puțin material. În ea am pus o poveste scornită, o poveste despre un ocaș fictiv, cu titlul „Fântâna muscalului”⁶. Am scris-o imediat după primirea scrisorii de la tătucul ataman de cazaci. Versurile mi se par la fel de bune ca și cele dinainte. Ceva mai elastice și mai sacadate. Dar nu-i nimic, o da Domnul să scap în libertate și, atunci, or curge mai lin, mai libere, mai simple și mai vesele. O să apuc, oare, această vrăjitoare șchioapă – libertatea?

21 [iunie]

*Înainte, înainte, istoria mea,
Un nou chip ne cheamă⁷.*

Fiecare vorbește despre ceea ce-l doare. În astă seară, întorcându-mă din grădină la fortificație împreună cu comandantul, acesta mi-a repetat, a suta oară, cu toate amănuntele posibile, povestea despre un prieten perfid al lui, un oarecare colonel Kireevski⁸. Acest colonel Kireevski, se vede, e un

5 Saturn (din mitologie) – aici, cu sensul de timp. (nota orig.)

6 „Fântâna muscalului” – poem, datat 16 mai 1857, și dedicat lui I. H. Kuharenko. (nota orig.)

7 „Înainte, înainte, istoria mea...” – versuri din strofa a IV-a, capitolul VI din „Evgheni Oneghin” de A. S. Pușkin, cel mai îndrăgit poet al lui Șevcenko. (nota orig.)

8 Kireevski, Ilia Aleksandrovici – locotenent-colonel, aghiotant cu însărcinări speciale al lui V. Perovski. (nota orig.)

grangur mare, iar, după vorbele comandantului, și un autentic aristocrat. Iar, că e mare grangur, eu trag concluzia după faptul că a fost funcționar cu însărcinări speciale pe lângă contele V. A. Perovski, cu care era în relații foarte apropiate. În consecință, ăsta nu-i o otreapă, ci un bărbat de valoare. Căci un mare demnitar cum e contele Perovski nici în antecameră n-ar primi o otreapă. Iar chestiunea următoare denotă că acest conte, Perovski, nu se pricepe să-i selecteze pe cei apropiați și-și apropie de înalta sa persoană chiar o otreapă. Și încă ce otreapă! Otreapa cea mai murdară, o hahaleră, ascunsă sub vestonul de colonel și de 600 de suflete de iobagi.

Iată povestea. Irakli Aleksandrovici Uskov (comandantul nostru), fiind în bune relații la Orenburg cu amintitul colonel și aristocrat Kireevski, l-a rugat ca atunci când va pleca la Petersburg – l-a rugat și personal, și în scris din fortificația Novopetrovsk –, deci l-a rugat ca pe un priceput cât de cât în ale chimiei și în chestiuni ale fotografierii, să-i trimită din Petersburg un aparat cu tot ceea ce e necesar pentru fotografiere. Kireevski a comunicat, de asemenea, în scris, că e gata să-și servească prietenul. Și a cerut, pentru acest serviciu, 350 de ruble argint¹. Bani i-au fost trimiși imediat (în septembrie anul trecut). S-a primit, de asemenea, o prietenoasă scrisoare de confirmare a sosirii acelei sume, cu precizarea lunii și chiar a zilei când, negreșit, va fi primit aparatul cu toate piesele și necesarele săruri chimice. Cu asta, s-a terminat totul. Prietenul cumsecade și serviabil a dispărut ca măgarul în ceață. Irakli Aleksandrovici, dintre nenumăratele presupuneri, a ajuns la concluzia că prietenul lui a plecat cu luntrea lui Caron² să facă o plimbare în Grădina Edenului³. Altă cauză nici nu poate fi luată în seamă. Dar, pentru a ne convinge de acest indiscutabil adevăr, la rugămintea lui Irakli Aleksandrovici, eu i-am scris prietenului Markovyci⁴ din Petersburg, rugându-l să afle și să-mi comunice ce s-a întâmplat cu un anume colonel

1 **350 de ruble argint**, în acele vremuri, era o sumă foarte mare. (C. Ir.)

2 **Caron** – (în mitologia greacă) – bătrân luntraș care trecea sufletele morților peste râul subteran în împărăția celor adormiți. (nota orig.)

3 **Grădina Edenului** sau **Edenul** (în lb. ebr.: „desfătare”) – (în Biblie) Raiul, locul unde au trăit protopărinții Adam (în lb. ebr.: „om”) și Eva (în lb. ebr.: „viață”) până au fost izgoniți din cauza încălcării poruncii lui Dumnezeu de a nu mânca din roadele pomului „cunoștinței binelui și a răului” (Facere 2, 9). (C. Ir.)

4 **Markovyci (Markevyci), Andri Mykolaiovyci** (1830-1907) – fiul lui **Mykola Andriovyci Markevyci** (1804-1860), autorul lucrării în cinci volume „Istoria Malorusiei” (1842-1843), a culegerii de poezii „Melodii ucrainene” (1831), a lucrării etnografice „Obiceiuri, credințe, mâncăruri și băuturi dn Malorusia” (1860). Lui M. A. Markevyci Șevcenko i-a dedicat poezia „Banduristule, șoimule sur”. (nota orig.)

Kireevski. Încă nu am vești de la Markovyci. Dar, din „Invalidul rus”¹, s-a aflat că serviabilul prieten a plecat pe 16 mai din Petersburg la Moscova. Iar, din Orenburg, comandantul e înștiințat că respectivul colonel, Kireevski, a fost primit de noul guvernator general Katenin² tot în serviciul de însărcinări speciale, dar, din motive familiale, a trecut în retragere. Din toate astea, reiese că moșierul cu 600 de suflete de iobagi, aristocratul, confidentul contelui Perovski, în fine, colonelul Kireevski, e un nemernic și o otreapă ordinară.

Irakli Aleksandrovici îmi dă mandat să recuperez de, la Kireevski, acei bani; eu sunt gata să-i fac acest serviciu cu plăcere; dacă nu se va putea cu vorba bună și înțelegere, atunci trebuie făcut ceva pe multiplele căi legale. În orice caz, eu voi fi foarte bucuros, dacă îmi va reuși această nesigură acțiune.

Pentru data de azi, aș vrea să descriu sau, după cum se exprimă zoologii, să constat existența a încă unei găngănii. Dar n-aș vrea să încarc jurnalul cu această ticăloasă creatură, încât să nu mai rămână loc în el nici măcar pentru un animal cumsecade. Dar, de fapt, această gănganie miniaturală n-are nevoie de prea mult spațiu. Țsta e un tânăr de douăzeci de ani, fiul consilierului de stat Porțienko. Prin urmare, tot un grangur destul de mare.

25 [iunie]

Abia am apucat să scriu „Prin urmare, tot un grangur destul de mare”, când răsună în toată grădina cuvântul „vapor”. Eu, se înțelege, am lăsat baltă scrisul și am dat fuga în fort. Mă așteptam ca vaporul să aducă poșta de Orenburg, iar, odată cu poșta - libertatea. Cu toate astea, a ieșit totul pe dos decât mă așteptam. Vaporul n-a adus poștă și, în consecință, nici fermecătorul și nici minunatul cuvânt. Iar, în schimbul aceluia cuvânt, a adus o persoană roșcovană și complet neatrăgătoare, adică l-a adus pe comandantul de batalion, care, chiar de la început, n-a avut altă treabă decât să dea o raită prin cazarmă, să împartă plutonierilor și altor grade inferioare câte una peste bot, chiar și profosului³. Iar comandanților de companie și altor șefi, în funcție de aspect și fel de viață - potrivite

1 „Invalidul rus” – ziar al Ministerului Armatei. (nota orig.)

2 **Katenin, Aleksandr Andreevici** – guvernator general al Orenburgului după Perovski. (nota orig.)

3 **profos** – în armata lui Nicolae I, soldatul care vidanja și curăța closetele și era totodată gâde de regiment. (nota orig.)

sfaturi părintești. Și, după această delicată și grațioasă introducere, a fost stabilită inspecția formei acelei nenorocite companii, din care am și eu nenorocul să fac parte. Biata companie s-a pregătit toată noaptea pentru această adevărată înfricoșătoare judecată și, la ora cinci, dimineața, a zilei de 23 iunie, spălată, pieptănată, cu mustățile cănite, s-a aliniat pe platou, semănând întocmai cu o jucărie de carton decupat. De la ora 5 la 7, în așteptarea dreptului judecător, compania a stat aliniată. La ora 7, a apărut, în întreaga sa îngrozitoare măreție, însuși judecătorul și a inspectat-o, mai bine zis, a torturat nefericita companie până la ora 10 fix. La încheierea spectacolului, s-a arătat nemulțumit, a tras câteva obișnuite înjurături, a fâgăduit judecată și nuiele, ba chiar alee verde, adică spițrutene¹. Pentru toți amenințarea trecuse, iar pentru mine abia se apropia. După ceilalți confirmați, la ora 5, după-amiaza, trebuia să mă înfățișez și eu pentru a doua inspecție și mai strașnică. Pentru această a doua inspecție, eu mă pregăteam destul de liniștit, ca un om pe jumătate liber. Însă, când m-am prezentat în fața neînduplecatului examinator, în mine n-a mai rămas nimic din acel om pe jumătate liber, același tremur rece și chinuitor mi-a cuprins toată ființa. Același sentiment ca și în anii trecuți - nu, nu un sentiment, ci ca un mort care nu simte nimic - m-a cuprins la vederea acelui chip de lemn vopsit. Într-un cuvânt, m-am transformat în nimic. Nu știu, oare, asupra tuturor antipatia are același efect pe care-l are asupra mea? Examenul s-a repetat întocmai, punct cu punct, ca în urmă cu zece ani, cu nimic mai mult și cu nimic mai puțin. Dar nici eu n-am avansat nici cu atâta în domeniul pregătirii militare: aceeași încăpățănare reciprocă și impasibilă. După exemplul anilor trecuți, examinatorul și apărătorul moralității ne-a întrebat, în ordinea înălțimii, cine și pentru ce s-a învrednicit de dulcea viață de soldat.

- Tu pentru ce?
- Pentru pierderea banilor statului, Înălțimea Voastră.
- Da, știu, tu, din neatenție, ai cotit-o. Nădăjduiesc că, de-aici încolo, n-ai s-o mai cotești - spuse el în bătaie de joc și i se adresă următorului.

1 **spițrutene** – nuiele cu care erau pedepsiți soldații, alergați prin formație. (nota orig.)

Fiind o metodă „educativă” ieșită de mult din uzul cazon rusesc, e necesară o explicație mai concretă. Soldatul pedepsit era alergat printre două șiruri de camarazi înarmați cu nuiele („aleea verde”) și lovit de toți în timpul „plimbării” pe „aleea verde”. Soldatul pedepsit parcurgea „aleea” o dată sau de mai multe ori, după cum hotăra comandantul. (C. Ir.)

- Dar tu pentru ce?
 - Așa a dorit cea care m-a născut, Înălțimea Voastră.
 - Bine, nădăjduiesc că pe viitor n-o să mai... - și se adresă următorului.
 - Tu pentru ce?
 - Pentru fapte de violență, Înălțimea Voastră.
 - Bine. Sper că pe viitor... și...
 - Tu pentru ce? - l-a întrebat pe următorul.
 - A fost dorința tatălui, Înălțimea Voastră.
 - Sper că... Dar tu pentru ce? - întreabă el, adresându-mi-se mie.
 - Pentru compunerea de versuri care îndemnau la revoltă, Înălțimea Voastră.

- Nădăjduiesc că pe viitor...
 - Dar tu, tu pentru ce? - îl întreabă el pe ultimul.

Ultimul a răspuns că și la el a fost dorința mamei, dar comandantul, fără să asculte răspunsul ultimului, ne-a rostit o cuvântare foarte instructivă, pe care a încheiat-o cu un adevăr absolut nou, că rugăciunea către Dumnezeu și serviciul pentru țară nu se sfârșesc niciodată.

În încheierea ceremoniei, l-a întrebat pe comandantul de companie de ce Porțienko nu s-a prezentat la inspecție. La care, acela răspunse că Porțienko e bolnav, adică e beat și, acum, se află în grija porcarului. Toți acești confirmați, așa-zisii domni boieri, cu care m-am înfățișat acum înaintea tătucului comandant, sunt, cu toții, oameni minunați din punctul de vedere al calităților lor morale, însă ultimul subiect, cel cu numele Porțienko, i-a întrecut pe toți. Acesta a acumulat, în ființa lui de douăzeci de ani, toate viciile lor odioase. Pentru mine, acest tânăr respingător e o apariție stranie și de neînțeles. Când și unde a reușit el să se molipsească atât de profund de toate mârșavele boli morale? Nu există mârșăvie, josnicie de care el să nu fie capabil. Romanele lui Sue¹, cu scârboasele sale personaje, sunt niște simple păpuși vulgare pe lângă

1 Sue, Eugén (1804-1857) – scriitor francez, autorul romanelor „Misterele Parisului”, „Jidovul etern” ș.a. Șevcenko avea aprecieri negative la adresa creației lui E. Sue. Aprecierile lui coincid cu cele ale genialului critic rus, V. G. Belinski. (nota orig.)

Nu este exclus ca inapetența lui Taras Șevcenko față de literatura lui Eugén Sue (îndeosebi față de romanele „Cécile” și „Matilda sau Memoriile unei tinere femei”) să se explice și prin faptul că Eugén Sue (pseudonimul lui Marie-Joseph Sue) era medic militar, iar Șevcenko avea o funciară antipatie față de militari, în general. În privința lui Belinski, vom remarca faptul că acesta, deși un critic talentat, era nu numai un ucrainofob înrăit, ci și „nestăpănit și furios”, se erija cu ignoranță și neobrăzare într-o autoritate în chestiuni despre care nu avea nici cel mai mic habar. Astfel, el susținea

acest monstru de douăzeci de ani. Iar acesta este fiul unui consilier de stat și, în consecință, nu se poate presupune că n-ar fi existat mijloace pentru a-i da o educație serioasă, nu una oarecare. Și? N-are de niciun fel. Și consilierul de stat trebuie că e un om cumsecade. Păi, în general, cred că-s tare cumsecade tații și mamele care-și dau copiii să fie făcuți soldați, cu scopul de îndreptare. Și de ce, la urma urmei, guvernul nostru care ne tutelează își asumă această obligație irealizabilă? El, printr-o tutelă nepotrivită, doar strică moralitatea soldatului simplu, bun și nimic mai mult. Casa de corecție, pușcăria, lanțurile, cnutul, nemărginita Siberie – iată locul pentru aceste animale neobrazate, dar, în niciun caz, cazărmile în care și fără ei sunt destule lepădături. Dar cel mai bine: să fie lăsați în grija delicaților părinți, ca să se bucure, la bătrânețe, de propria operă. Se înțelege, până la prima infracțiune, după care să fie dați direct pe mâna călăului.

Până la sosirea mea la fortăreața Orsk¹, eu nici nu-mi imaginam că există acești împielițați în societatea noastră creștină. Și primul nemernic de această teapă m-a impresionat prin existența sa dăunătoare. În mod deosebit, când mi s-a spus că el e un nefericit ca și mine, degradat ca și mine și, prin urmare, e tovarășul meu de funcție și de domiciliu, adică de cazarmă. Cuvântul „nefericit” a avut pentru mine, întotdeauna, un sens înduioșător, până nu l-am auzit în fortăreața Orsk. Acolo, el s-a vulgarizat, iar eu, nici până acum, nu-i pot reda vechiul sens, pentru că, și acum, sub firma de nefericit, îi văd doar pe ticăloși.

Din ordinul fostului guvernator general, destul de cunoscutul politician Obruciov², am avut ocazia să stau în arest în aceeași celulă cu pușcăriași în obezi și chiar cu ocași cu dangă³ și am găsit că acestor hoți înfierați cuvântul „nefericit” li se potrivește mai bine decât acestor fii depravați ai acelor părinți neobrazăți și egoiști.

că limba ucraineană nu există, fiind doar un dialect regional, iar tematica „țărănească” din literatura ucraineană era persiflată cu arogantă suficiență: „Și ce frumoasă e literatura care respiră duhul limbii prostimii și mintea tâmpă a țăranului!”. În literatura lui Șevcenko, Belinski nu găsea nimic general uman. Acesta a fost „genialul” critic Visarion Belinski, pe care propaganda sovietică l-a cocoțat pe un nemeritat pedestal (*apud* Pavlo Zaițev, *op. cit.*). (C. Ir.)

1 **Orsk** – locul de surghiun al lui Șevcenko în gubernia Orenburg, unde a petrecut din 23. VI. 1847 până la 11. V. 1848 și între 12. V. și septembrie 1850. Azi, important centru industrial al regiunii Cikalov. (nota orig.)

2 **Obruciov, Vladimir Panasovici** – din 1842 până în 1851, guvernator militar al Orenburgului și comandant al corpului de armată. (nota orig.)

3 **dangă** – semn făcut cu fierul roșu. (C. Ir.)

26 [iunie]

Au trecut două zile de la plecarea tatucului-comandant al nostru, dar eu tot nu mă pot elibera de influența apăsătoare, provocată de scurta lui prezență. Acea nesuferită inspecție a strivit atât de rău strălucitele mele planuri roz, m-a descurajat atât de tare, că, dacă n-aș avea în mână scrisoarea lui Lazarevskyi, aș fi complet distrus sub apăsarea acestei nimicitoare impresii. Dar, slavă Domnului, țin, în mână, acest neprețuit document; am, deci, canavaua pe care să brodez cele mai fanteziste și dificile arabescuri.

Speranța hrănește cele mai neînsemnate minți – a spus răposatul Goethe¹. Dar răposatul înțelept a rostit adevărul doar pe jumătate. Speranța le este proprie minților și mici, și mari, chiar și celor mai material-pozitive minți. Ea este dădaca și iubita noastră cea mai dulce, cea mai constantă și credincioasă până la moarte. Ea, minunata, ne face pe toți, și pe atotputernicul țar, și pe înțeleptul lumii, și pe bietul plugar, și pe mine, neînsemnatul, să nutrim spre imaginația încrezătoare și neadoarme mintea neîncrezătoare cu povești miraculoase, în care oricine dintre noi e dispus să creadă cu plăcere. Eu nu vorbesc fără rost. N-are minte cel care crede că va face plopul pere. Dar eu de ce să nu cred că până-n iarnă voi ajunge negreșit la Petersburg? Voi revedea chipuri dragi inimii mele, voi revedea minunata mea Academie, voi vedea Ermitajul², pe care încă nu l-am văzut, voi asculta o fermecătoare operă. Ah, cât de dulce, cât de nespus de dulce e să crezi în acest minunat viitor. Aș fi un indiferent, un ateu rece, dacă nu aș crede în acest minunat Dumnezeu, în fermecătoarea speranță.

Situația materială am de gând să mi-o aranjez, se înțelege, cu ajutorul prietenilor mei. La pictură, n-am de ce să mă gândesc acum. Ar fi același lucru cu a crede că plopul va face pere. Eu nici înaintea nu eram măcar un pictor mediocru. Iar, acum, nici atât. Zece ani de inactivitate pot face, și dintr-un mare virtuoz, un obișnuit lăutar de cârciumă. Așa că n-am de ce să mă gândesc la pictură. Dar mă gândesc să mă dedic exclusiv gravurii în

1 **Speranța hrănește cele mai neînsemnate minți** – cuvinte din „Faust” de Goethe (1749-1832). (nota orig.)

2 **Ermitaj** – muzeu de însemnătate universală din Petersburg (Leningrad); în 1852, a fost mutat într-un sediu nou, pe care Șevcenko îl va vizita după revenirea din exil. (nota orig.)

acvatintă¹. Pentru asta, am de gând să reduc starea mea materială până la limita posibilă și să mă ocup cu îndârjire de această artă. Iar, printre picături, să fac desene în sepia după picturi celebre, desene pentru viitoare gravuri. Pentru aceasta, vor fi, cred, suficienți doi ani de activitate stăruitoare. După aceea, voi pleca pentru o pâine mai bună în scumpa mea Malorusie și mă voi ocupa cu executarea stampelor, iar prima mea gravură va fi „Cazarma”² după Teniers. După acel tablou, despre care neuitatul meu profesor, marele Karl Briullov³, spunea că merită să vii și din America pentru a vedea această minunată creație. În această chestiune, cuvintele marelui Briullov sunt credibile.

Dintre toate artele frumoase, acum cel mai mult îmi place gravura. Și nu fără temei. A fi un bun gravor înseamnă a fi un răspânditor de frumos și educație în societate. Înseamnă a răspândi lumina adevărului. Înseamnă a fi folositor oamenilor și plăcut lui Dumnezeu. Este cea mai frumoasă, cea mai nobilă menire a gravorului. Câte opere frumoase, accesibile doar bogaților ar zăcea numai în galerii întunecoase, dacă n-ar exista dalta ta făcătoare de minuni? Vocația gravorului e o vocație divină.

În afara copiilor după operele unor măștri, mă gândesc să realizez cu timpul, și să lansez și odrasla mea – „Pilda fiului risipitor”, potrivită pentru moravurile contemporane ale tagmei negustorilor. Eu am împărțit această pildă plină de învățăminte în douăsprezece desene, ele aproape toate sunt deja realizate pe hârtie. Însă, asupra lor, mai trebuie lucrat mult, pentru a le aduce la starea în care pot fi încredințate aramei. Opinia publică e destul de bine adaptată la grosolanăia negustorimii noastre. Dar satisfacerea ei s-a dovedit peste puterile mele. E nevoie de dibăcie, precizie, acuratețe și, important, nu o caricatură, mai curând un sarcasm dramatic decât batjocură. Iar, pentru asta, e necesară o muncă sânguincioasă. Și să te consulți cu oameni competenți. Păcat că răposatului Fedotov⁴ nu i-a venit

1 Vezi nota de la Autobiografie. (nota orig.)

2 „Cazarma” – una dintre cele mai bune picturi ale cunoscutului pictor flamand David Teniers cel Tânăr (1610-1690). (nota orig.)

3 **Briullov, Karl Pavlovici** (1799-1852) – celebru pictor rus (tablourile „Ultima zi a orașului Pompei”, „Asediul Pskovului”, „Atacarea Romei de către Genseric”), profesorul de pictură al lui Șevcenko; a contribuit la eliberarea lui Șevcenko din iobăgie, pictând portretul lui V. A. Jukovski: portretul a fost vândut cu 2.500 de ruble și cu această sumă a fost răscumpărat Șevcenko. (nota orig.)

4 **Fedotov, Pavel Andreevici** (1815-1852) – întemeietorul picturii ruse de gen, autorul unor lucrări realist-satirice. Șevcenko are în vedere una dintre ele, și anume „Sosirea mirelui”. (nota orig.)

această valoroasă idee, el ar fi scos, din ea, o frumoasă satiră într-o suită de portrete pentru inculta noastră negustorime semitătară.

Am impresia că, pentru vremea noastră, pentru semidocta noastră pătură de mijloc, e necesară satira, dar o satiră deșteaptă, nobilă. Una cum găsim, de pildă, în „Logodnicul” lui Fedotov sau „Oameni de-ai noștri – să ne asociem” de Ostrovski¹ și „Revizorul” lui Gogol². Tineretul din pătura de mijloc a societății noastre, precum un școlar leneș, s-a oprit la silabe și, fără îndemnul învățătorului, nu poate trece de acest neghiob *tmu-mnu*. Asupra viciilor și a neajunsurilor celor din înalta societate, n-are rost să ne oprim atenția. Mai întâi, pentru că e o tagmă puțin numeroasă, iar, în al doilea rând, pentru că racile lor sunt de demult, iar bolile vechi, chiar dacă sunt vindecabile, trebuie tratate numai cu mijloace eroice. Metoda blândă a satirei, aici, e inefficientă. Și, la urma urmei, mica noastră societate înaltă are, pentru națiune, vreo importanță? Se pare, niciuna. Iar clasa de mijloc e o masă enormă, o masă, din păcate, semianalfabetă, ea reprezintă o jumătate de popor, e inima națiunii noastre, tocmai ei îi sunt necesare, acum, nu cartoanele de Suzdal cu Pilda fiului risipitor, ci o satiră nobilă, de bună calitate, cu țintă precisă. Eu m-aș considera cel mai fericit om din lume, dacă mi-ar reuși imaginatul de mine cu atâta sinceritate și franchețe acel netrebnic și inconștient – fiul meu risipitor.

O tradiție nouă, dar anevoie credibilă. Acum doi ani, mi-a vorbit, aici, N. Danilevski³, un om credibil, cum că, la solicitarea negustorimii din

1 „Oameni de-ai noștri – să ne înțelegem” – comedie de Ostrovski Aleksandr Nikolaevici (1823-1886); scrisă în 1849, a fost inițial interzisă de cenzură (până în 1861). A fost tipărită în 1850. Există date că, la Novopetrovsk, a fost jucată de un grup de amatori, iar Șevcenko l-ar fi interpretat pe Rizpolojenski. (nota orig.)

2 Gogol, Nikolai Vasilievici (1809-1852), a cărui comedie „Revizorul” Șevcenko o include între satirele „deștepte, nobile” și care a fost pentru poetul ucrainean, ca și A. S. Pușkin, unul dintre neîntrecutele modele din istoria literaturii universale. Șevcenko i-a dedicat lui Gogol poezia „Gânduri după gânduri, ca-ntr-un stol se-ndea-să” (1844); în scrisoarea (1850) către V. M. Repnina, Șevcenko scria că „Gogol trebuie venerat ca un om înzestrat cu cea mai profundă gândire și cu cea mai duioasă dragoste față de oameni!... Gogol este un cunoscător adevărat al inimii umane! Cel mai înțelept filosof și cel mai mare poet trebuie să-l venereze ca pe iubitorul de oameni”. Pentru Șevcenko, „Suflete moarte” era „o operă nemuritoare”. (nota orig.)

3 Danilevski, Nikolai Iakovlevici (1822-1885) – naturalist și publicist reacționar. A participat la expediția de cercetări ihtiologice în Volga și Marea Caspică (1853-1856) a celebrului savant și academician rus Behr; în acest timp, trecând prin Novopetrovsk, l-a cunoscut pe Șevcenko. (nota orig.)

Pentru Pavlo Zaițev, autorul necenzuratei „Viața lui Șevcenko”, N. Danilevski (membru al expediției savantului von Behr) nu e un „publicist reacționar”, ci „celebru naturalist, economist și publicist”. (C. Ir.)

Moscova, reprezentarea comediei lui Ostrovski, „Oameni de-ai noștri - să ne asociem”, a fost interzisă. Dacă e adevărat, atunci satira și-a atins scopul cum nu se poate mai bine. Însă eu nu pot înțelege ce rațiune i-a făcut pe guvernanți să protejeze ignoranța și potlogăria. O măsură ciudată!

27 [iunie]

De la negustorime trec la ofițerime - trecerea nu e forțată, ba chiar armonioasă. Și această castă privilegiată aparține păturii de mijloc. Cu deosebirea că negustorul e mai bine crescut. El i se adresează ofițerului cu dumneavoastră, cu Înălțimea Voastră. Iar ofițerul îl strigă: hei tu, mă barbă! Totuși, această deosebire aparentă nu-i separă câtuși de puțin, pentru că, după educație, sunt frați buni. Singura deosebire e că ofițerul e un volterian (adică liber-cugetător, *nota mea, C. Ir.*), iar negustorul e un credincios de rit vechi. Iar, în fapt - e unul și același lucru.

Astăzi, spre seară, în grădină au apărut țânțarii, iar eu, ca să scap de aceste insecte insuportabile, m-am dus să înnoptez în fortificație. Dar vai! Neîndurătoarea Nemesis¹ mă urmărește pas cu pas. Fugind de țânțari, am dat peste bărzăuni. Trecând cu respectul convenit pe lângă corpul de clădire al ofițerilor, am auzit un cântec nou, care începea așa:

*Covoraș peste covoraș
Și cort peste cort.*

În continuare, n-am putut să aud nimic, deoarece cântărețul își coborî, prea jos, vocea de bas, iar Kampinioni², ofițer genist și bețiv ordinar, a ieșit în fugă pe platou, nu știu pentru ce nevoie, și, dând cu ochii de mine, s-a gândit, protector, să-mi facă un mic serviciu, să mă prezinte ofițerilor nou-sosiți, băieților răi, după cum s-a exprimat el. Pentru asta, m-a înhățat de mânecă și m-a târât în coridor. Nou-sosiții băieți răi, doar cu cămășile roșii pe ei, ședea ori erau tolăniți pe un macat gros, cu o damigeană de jumătate de vadră cu basamac. O scenă identică cu una din „Cea cu

1 **Nemesis** – în mitologia greacă, fiica lui Nyx (Noaptea), una dintre divinitățile infernale. (C. Ir.)

2 **Kampinioni, Andrei Anjelovici** – sublocotenent la Novopetrovsk, șeful artileriei. (nota orig.)

doi bărbați" a cneazului Șahovski¹. Eu, pentru a nu spori prin prezența mea numărul cetei de tâlhari de pe Volga, m-am smuls din strânsoarea protectorului și am fugit pe platou. Protectorul a dat fuga după mine, l-a strigat pe subofițerul de serviciu pe companie și i-a ordonat să mă ducă la arestul corpului de gardă pentru ofensă adusă unui ofițer. Ordinul a fost executat întocmai. După ce s-a sunat stingerea, santinela de serviciu i-a raportat comandantului despre noul arestat, iar comandantul a spus: „Lasă-l să doarmă”. Și, uite-așa, eu, fugind de vampirii de țăntari, am fost dat să fiu torturat de ploșnițe și purici. Iar, după asta, cum să nu crezi în predestinare?

Astăzi, noul șef de serviciu la gardă i-a explicat comandantului tulburea întâmplare, și eu, prin milostivire, am fost eliberat de cruzii inchiizitori. Notând în jurnal această glumă tragică, absolut obișnuită în situația mea, în adâncul sufletului, îi iert pe prigonitorii mei și doar îl rog pe Atotputernicul Dumnezeu să mă scape cât mai repede de acești semioameni.

Azi, e așteptat vaporul cu poștă de la Guriev. Și nimeni nu-l așteaptă cu atâtă înfrigurată nerăbdare, cum îl aștept eu. Și dacă n-o să-mi aducă atât de îndelung așteptata libertate? Ce-o să fac atunci? O să fiu nevoit ca, pentru a mă feri de puricii și ploșnițele de la corpul de gardă, să fac cunoștință cu nou-sosiții ofițeri și, în așteptarea unei fericiri viitoare, să bețivănesc cu ei. O perspectivă sumbră, respingătoare! Și dacă, contrar așteptărilor, o să-mi aducă totuși leneșa și magica libertate? Ah, ce perspectivă bucuroasă, luminoasă! Mă duc în fortificație și, pentru orice eventualitate, îmi strâng mizeria în *ciuval* (traistă, sac de merinde), că poate s-o întâmpla.

28 [iunie]

De întâmplat, s-a întâmplat, numai că nu ceea ce speram eu. Și s-a întâmplat o nemernicie, la care nu te puteai aștepta nici măcar de la făptuitorul ei, de la ticălosul de Kampinioni. Ieri, în așteptarea vaporului, mă duceam la fortificație să-mi împachetez sărăcia și, cum se întâmplă de obicei, când omul așteaptă ceva bun, acel bun își face alte planuri. Așa și eu, în așteptarea fericitei vești a libertății, mi-am întins covorul fermecat și

1 Șahovski, Aleksandr Aleksandrovici (1777-1846) – dramaturg rus, autor al câtorva zeci de piese. „Cea cu doi bărbați” – „dramă romantică” cu cântece, dansuri, hore și jocuri de sărbătoare. (nota orig.)

doar, într-un minut, într-un singur minut, aş fi ajuns în al şaptelea cer al lui Mahomed. Însă, până să ajung la fortificaţie, m-am [întâlnit] cu ordonanţa comandantului care venea să mă cheme la şef.

- Nu cumva a sosit vaporul? - întreb eu ordonanţa.

- Nu, nici vorbă - a răspuns el.

- Atunci ce nevoie are comandantul de mine? - m-am întrebat pe mine însumi şi am grăbit pasul.

Ajung. Iar comandantul, în loc de răspuns la salut, îmi întinde o hârtie, fără să spună vreo vorbă. Eu am tresărit şi am luat hârtia, convins că e vestitoarea libertăţii. Citesc şi nu-mi cred ochilor. Era un raport al locotenentului Kampinioni, cum că eu, în stare de ebrietate, am fost necuviincios cu el prin cuvinte despre mama lui. Despre asta pot depune mărturie ofiţerii nou-veniţi. În încheierea raportului, el roagă şi pretinde să fiu tratat cu toată severitatea legii, adică să fiu anchetat imediat. Am înlemnit citind această mârşăvie.

- Sfătuieţi-mă ce să fac cu această viperă? - l-am întrebat pe comandant după ce mi-am revenit.

- Există o singură soluţie - spuse el - să-i cereţi scuze, altfel, potrivit disciplinei, veţi fi arestat. Dumneavoastră aveţi martori că aţi fost treaz, iar el are martori că l-aţi înjurat.

- Dar voi mărturisi, sub jurământ, că nu-i adevărat - am spus eu.

- Iar el o să jure că-i adevărat. El e ofiţer, iar dumneavoastră sunteţi, totuşi, încă, soldat.

Uf, cât de groaznic răsună, în mine, acest cuvânt aproape uitat. Nu-i nimic de făcut; am lăsat mândria la o parte, mi-am călcat pe inimă şi am plecat să-mi cer scuze. Am aşteptat în antecamera ticălosului două ceasuri bătute pe muchie. În cele din urmă, a acceptat să intru la persoana lui abia dreasă după beţie. După multe scuze, rugăminţi, umilinţe, mi-a fost acordată iertarea, cu condiţia să trimit imediat după un sfert de vodcă. Eu am trimis după vodcă, iar el s-a dus la comandant să-şi retragă raportul. A fost adusă vodca. Iar el a adus raportul şi i-a chemat pe nobilii săi martori.

- Ce să-i faci, taicule - îmi spune unul dintre ei, întinzându-mi o mână umflată şi care tremura după beţie - dumneata n-ai avut plăcere să faci cunoştinţă cu noi, cu nişte oameni distinşi, şi atunci noi te-am obligat.

După această scurtă cuvântare, şleahta deja beată a izbucnit în hohote de râs, iar eu eram gata-gata să le strig: ticăloşilor! Şi încă nişte ticăloşi patentăţi.

29 [iunie]

„De la rai, duce o cale largă, iar, spre rai, o cărare îngustă și aceea năpădită de spini”¹ – îmi spunea, când eram copil, o bătrână pe moarte. Și a spus un adevăr. Adevăr pe care abia acum l-am priceput pe de-a-ntregul.

Azi, a sosit vaporul de la Guriev și nu mi-a adus absolut nimic, nici măcar o scrisoare. De altfel, scrisori eu nu aștept, pentru că bunii mei prieteni nu-și mai închipuie, de mult, că mă mai aflu în această scârboasă coșmelie. O, adevărații, bunii mei prietenii! Dacă ați ști ce fac cu mine la despărțirea după zece ani acești călăi ai mei, nici n-ați crede, căci și mie abia îmi vine să cred această mârșăvie. Am impresia că e continuarea unui vis urât care a durat zece ani. Și ce înseamnă această stagnare? Pur și simplu, nu mi-o pot explica. La 15 mai, madam Egert² mă felicită cu prilejul eliberării. Iar libertatea mea chefuiește în vreo cârciumă cu furierul-gheșeftar. Și asta-i adevărat, adevărat, pentru că tiranii mei de aici se ocupă de inspecții, de predici morale, de joc de cărți și de chiolhanuri, iar treburile de cancelarie le-au lăsat în seama unui oarecare furier Petrov, degradat ca soldat pentru niște potlogării. Așa e de când lumea și pământul, și să încalci rânduiala părinților pentru Șevcenko, un soldat simplu, ar fi și împotriva rânduiei părinților, și a regulamentelor militare.

Am, în inimă, o groaznică tristețe, iar eu mă amăgesc cu mici glume! Și toate astea mi le provoacă ușuratică libertate. Doar n-o să mă spânzur din cauza unui tătuc comandant bețiv și a furierului lui de aceeași teapă.

Astăzi, sunt sărbătoriți doi mari propovăduitori ai iubirii și ai păcii³. O mare sărbătoare a lumii creștine! Iar, la noi, e o colosală beție cu prilejul acestei sărbători.

O, Sfinților, Marilor, Înălților Apostoli, dacă ați ști cât de mult am murdărit și am terfelit noi acel adevăr simplu, minunat și luminos pe care l-ați propovăduit! Voi ați prevestit că vor veni învățători mincinoși, și prorocirea voastră s-a împlinit. În numele sfânt al vostru, așa-numiții învățători ecumenici s-au luat la bătaie, ca niște mujici beți, la Sinodul

1 În textul original, apare în limba ucraineană. (C. Ir.)

2 **Egert** – soția ajutorului medicului veterinar, care lucrase până în 1852 la Novopetrovsk, iar, apoi, la Orenburg. (nota orig.)

3 În 29 iunie, e sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel. (C. Ir.)

ecumenic de la Niceea¹. În numele vostru, papii de la Roma au instituit Inchiziția și îngrozitorul autodafe. Tot în numele vostru, ne închinăm idolilor de la Suzdal², și, în cinstea voastră, organizăm nerușinate orgii. Adevărul e vechi și, în consecință, ar trebui să fie înțeleș, să fie limpede, iar adevărului vostru, căruia i-ați fost nași de botez, iată că-i trece și al 1857-lea anișor. E uimitor cât de optuză e omenirea.

30 [iunie]

Ca să confer mai multă plăcere izolării mele, m-am hotărât să mă ocup de ceainicul de aramă. Iar acest gând l-am pus în practică abia ieri-seară, și asta întâmplător. A adăuga, la dimineața liniștită și minunată, un pahar de ceai mi s-a părut o desfătare admisibilă. Încă de la începutul primăverii, mă obsedează această dragă, nepretențioasă plăcere. Dar n-am putut s-o pun deloc în practică, întrucât, aici, nu găsești de cumpărat un obiect atât de ingenios. Abia ieri-seară, m-am dus la alde Zigmontovski³ (împuternicit al Oficiului de vinuri și funcționar clasa a 12-a, pensionar) și, trecând pe lângă cârciumă, l-am văzut pe ordonanța unuia dintre ofițerii nou-sosiți; era jerpelit, dar treaz și avea în mână un ceainic de aramă de mărimea care mi-ar fi trebuit mie.

- Nu cumva vinzi ceainicul? - îl întreb.
- Îl vând - răspunse el.
- Nu cumva e de furat?
- Da' de unde. Chiar boierul m-a trimis să-l vând. Dumnealui se gândește să-și ia samovar.
- Bine, o să-l întreb. Și cât cere pe el?
- O rublă de argint.
- Dau o jumătate de rublă de argint - am spus eu cât am putut de nepăsător și mi-am văzut de drum.

1 **Sinod ecumenic** – Adunarea tuturor episcopilor, în care se hotărăsc chestiuni de dogmă, de morală și de administrație bisericească. Biserica Ortodoxă recunoaște șapte Sinoade ecumenice: Niceea (325), Constantinopol (381), Efes (431), Calcedon (451), Constantinopol (553), Constantinopol (680-681) și Niceea (787). Nu întotdeauna dezbaterile erau pașnice, ajungându-se uneori la conflicte violente între sinodali. (C. Ir.)

2 Șevcenko are în vedere așa-numitele opere, lipsite de valoare artistică, produse industrial. (C. Ir.)

3 **Zigmontovski, Konstantin Nikolaevici** – funcționar acciz la Novopetrovsk, menționat în jurnal pentru prima oară la 14 iunie ca „alcoolmetru”. Sofia Samilieвна e soția lui. (nota orig.)

Abia am făcut câțiva pași, când ordonanța m-a ajuns din urmă și, fără să se târguiască, mi-a dat de mult visatul vas și, luând jumătatea de rublă de argint, s-a dus direct la cârciumă, de unde, peste un minut, a ieșit cu un ștof¹ în mână și s-a îndreptat spre locuințele ofițerilor. „Acea e calea” - am gândit eu. După ce am petrecut seara în compania lui Filimon și a Bavkidei² (așa îi numesc eu, în glumă, pe soții Zigmontovski), la întoarcere, am intrat la vivandier și am luat o jumătate de funt³ de ceai, un funt de zahăr, iar, azi, de la ora 4 dimineața, huzuresc în grădină și notez, în jurnal, întâmplările din seara trecută, mulțumind soțiilor care mi-a trimis ceainicul de aramă.

Pregătindu-mă de navigat pe Volga de la Astrahan la Nijni, mi-am procurat un caiet curat pentru jurnal și ca polog împotriva țăntarilor care însoțesc neîncetat călătorul de la gurile Volgăi până la Saratov. Strângând aceste lucruri necesare, nu mi-a trecut prin minte și ceainicul de aramă. Și abia ieri, bătrânul Zigmontovski, căruia-i mulțumesc, mi-a explicat importanța acestui vas simplu în călătoria pe fluviu, în timpul căreia e necesar un ceai tare pentru prevenirea diareei și, pur și simplu, pentru petrecerea timpului, cum s-a exprimat el în încheiere. Și cu multe alte lucruri pentru drum m-a sfătuit să mă aprovizionez la Astrahan. Dar toate astea sunt inutile. Căci eu voi călători nu cu vaporul, ci pe un șlep remorcat de vapor, ca un simplu soldat lăsat la vatră.

E ciudat că, aici, toți mă consideră, inclusiv alde Zigmontovski, că aș fi putred de bogat. Asta, probabil, pentru că eu, dacă fac datorii - neînsemnate, se înțelege - la termenul stabilit, le achit până la ultimul ban, fără să apelez la ajutorul lui Israel⁴ și nici nu-mi amanetez ultima cămașă, cum fac mulți dintre ofițeri. Când le-am spus soților Zigmontovski că tot capitalul meu se cifrează la 100 de ruble argint, din care eu, în afara cheltuielilor de călătorie, la Moscova, am de gând să-mi procur și hainele

1 **ștof** – veche măsură pentru lichide, egală cu 1/8 sau 1/10 dintr-o vadră (vadra = cca. 12 l). (C. Ir.)

2 **Filimon** și **Bavkida** – aluzie la personaje din mitologia greco-romană, în care **Philemon** e un țăran bătrân din Phrigia, căsătorit cu **Baucis**. Pentru ospitalitatea lor, Zeus le-a transformat coliba în templu și le-a îndeplinit dorința de a muri în același timp, prefăcându-l pe Philemon în stejar, iar pe Baucis, în tei. (C. Ir.)

3 **funt (pfund)** – unitate de măsură egală cu circa 0,5 kg. (C. Ir.)

4 **Ajutorul lui Israel** – Ajutorul lui Dumnezeu în viața omului. La Sf. Evan-gelist Luca (1, 54) se spune: „A sprijinit pe Israel, sluga Sa, ca să-și aducă aminte de mila Sa”. (C. Ir.)

de care am nevoie, ei, într-un glas, m-au numit Pliușkin¹. Eu n-am considerat că trebuie să-i dezamăgesc cu sărăcia mea lucie și m-am despărțit de ei ca un adevărat bogătaş.

Ciudați oameni mai sunt și bătrânii ăștia Zigmontovski! Fără copii, bătrâni, singuri, au o bătrânețe asigurată, chiar un capriciu al bunăstării, și s-au gândit să se așeze în acest deșert uscat și sterp. Și încă ar fi fost bine, dacă veneau la odihnă: nu, el aproape că și-a arogat rolul de cârciumar. Eu cred că aceasta e o necesitate deprinsă din tinerețe de a desfășura o activitate fizică sau e, pur și simplu, o sete de acumulare. Ultima s-ar putea să fie doar pe jumătate adevărată, pentru că nu se observă la el acea cârpănoșenie care, nu rareori, îi însoțește pe bătrânii singuri și neputincioși până la mormânt. De ea, adică de Zigmontovskaia, îmi place foarte mult; ea e o bătrânică rotofeie, aproape cubică, zâmbind cumsecade, primitoare, fostă nemțoaică, iar, acum, e ortodoxă. Și el e un bătrân cumsecade, însă foarte naiv și cel mai inofensiv mincinos. De exemplu, îmi povestește, de fiecare dată, în altă variantă și foarte sincer, prin ce încercări a trecut până a ajuns la starea de acum. Zice că se trage dintr-un anume rege polon Sigismund, probabil al III-lea. Pe strămoșii mai apropiați nu-i pomenește, tot așa cum nu spune nimic despre vinovatul pentru propria existență. Și copilăria lui e învăluită în ceața necunoscutului. Prima parte a tinereții, cică, și-a petrecut-o ca învățător particular la cunoscutul tutungiu Onisim Golovkin din Petersburg. Și, exact în această perioadă a vieții lui, a avut loc o întâmplare misterioasă, care, dintr-odată, l-a pus pe picioare. S-a întâmplat așa. Într-o noapte, pe o stradă, pare-se, pe Liteinaia, dar nu bagă mâna în foc că era pe asta, doi lachei de trăsură îl înhață, îl bagă într-o caretă, îl leagă la ochi și pleacă cu el; au tot mers și, în cele din urmă, îl duc direct în somptuosul budoar al unei contese sau prințese, după cum se pare. Vine, în sfârșit, și misterioasa stăpână a budoarului doar în dezabie (după propria expresie), dar fața îi era acoperită cu o mască. După consumarea tainicei iubiri, iarăși, e legat la ochi, urcat în caretă și dus la locul de unde fusese ridicat, iar unul dintre lachei îi înmânează un teanc de bancnote - nici mai mult, nici mai puțin decât 20 de mii. S-a gândit îndelung ce viitor să-și clădească pe acest trainic fundament și, cu sânge rece, a respins onorurile și aurul și a intrat (potrivit lăuntriceii chemări) în modestul cerc al

1 **Pliușkin** – personaj din „Suflete moarte” de N. Gogol; un bătrân strângător, chițibușar, zgârcit, agonisitor, calculat; există și o boală: sindromul Pliușkin, de care suferă mai ales bătrânii. Ei au strâns, de-a lungul vieții, o mulțime de lucruri devenite nefolositoare și de care nu s-ar despărți nici în ruptul capului. (C. Ir.)

slujitorilor Melpomenei¹, unde a avut un strălucit succes în rolurile lui Oedip, Fingal, Dmitri Donskoi² și în „Iabeda” lui Kapnist³, din păcate, nu ține minte în ce rol anume. Însă, în urma intrigilor celebrului profesor Karatîghin⁴ și ale lui Iakovlev⁵, a fost nevoit să părăsească activitatea aleasă și să intre în marină, se înțelege, cu gradul de locotenent. Aici, a navigat (de două ori) în jurul pământului și doar o singură dată la Polul Sud, împreună cu Lazarev⁶. Și că, în timpul acestor călătorii, el a aflat exact de unde se obține undelelemnul, denumit incorect de Provence. Iată de unde provine. Între Livorno și Singapore (uimitoare cunoștințe geografice!), se află insula Provence. Iar, pe această insulă, pe Provence, se află un măslin enorm, din care se scoate undelelemnul, cum se scoate, de exemplu, la noi, primăvara, sucule de mesteacăn. Insula și copacul se află în stăpânirea unui englez, a unui franțuz și a unui italian, iar noi și nemții cumpărăm, de la ei, acest produs scump. De pe vas, s-a transferat la judecătoria de zemstvă⁷ din Odesa, nu se știe în ce funcție. Aici, a dus o viață de bețiv înrăit, a nimerit într-o adunare de decembriști⁸ și a fost deportat pe termen nelimitat în cetatea Izmail, unde, foarte curând, a devenit mâna dreaptă a comandantului și, în urma unui concurs de împrăjurări extraordinare, a fost transferat la Astrahan pe post de sectorist de poliție. Însă îndatoririle, nu întotdeauna curate ale acestei funcții, l-au determinat să-și dea demisia și să accepte propunerea Biroului de băuturi spirtoase de a deveni împuternicitul lui în fortificația Novopetrovsk, unde a fost poreclit alcoolmetru.

Kampinioni, protectorul meu, nu e un mincinos mai mic, însă e unul dușmănos și nerușinat, care a ajuns cu minciuna până acolo, încât a spus că

1 **Melpomene** – una dintre muze, fiica lui Zeus și a Mnemosynei. Patroana tragediei. (C. Ir.)

2 „**Oedip la Atena**”, „**Fingal**” și „**Dmitri Donskoi**” – tragedii ale dramaturgului rus Vladislav Aleksandrovici Ozerov (1770-1816). (nota orig.)

3 **Kapnist, Vasili Vasilievici** (1754-1823) – poet și dramaturg rus. „Iabeda”, comedie scrisă în 1798. (nota orig.)

4 **Karatîghin, Vasili Vasilievici** (1802-1853) – celebru tragedian rus. Șevcenko îl văzuse la Petersburg când se afla în culmea gloriei. (nota orig.)

5 **Iakovlev, Aleksandr Semeonovici** (1773-1817) – actor tragic rus, care a devenit celebru, jucând în tragediile lui V. A. Ozerov. (nota orig.)

6 **Lazarev, Mihail Petrovici** (1788-1851) – amiral; între anii 1819-1821, a participat la expediția amiralului Bellingshausen la Polul Sud; expediția a atins 70° latitudine sudică, descoperind câteva insule necunoscute. (nota orig.)

7 **zemstvă** – administrație locală în Rusia țaristă. (C. Ir.)

8 **decembriști** – revoluționari ruși de origine nobiliară, care, la 14 decembrie 1825, au organizat, la Petersburg, o răscoală armată împotriva absolutismului țarist. (C. Ir.)

e nepotul contelui Zakrevski, guvernatorul general al Moscovei, și candidat la un post universitar. Pentru a-l pune în încurcătură și, totodată, a-l nimici pe nerușinatul mincinos, Zigmontovski s-a cocoțat pe sine imediat în gradul de căpitan de cavalerie în garda imperială și rudă apropiată a contelui Gudovici. Te pui cu ai noștri?

Dar, lăsând la o parte acest nevinovat defect, el e, totuși, un bătrânel bun și naiv. Și ea e, de asemenea, o bătrânică bună, blajină, o nevinovată și cam sentimentală palavragioaică. Ei primesc, ca și Nikolski, „Petersburgskie Vedomosti”¹, iar eu le aduc, destul de des, din grădină, mărar, pătrunjel și alte asemenea verdețuri, beau ceai, citesc ziarul și ascult miraculoasele peregrinări ale naivului Filimon, din care cauză mă și bucur de toată încrederea Bavkidei.

1 iulie

Astăzi, i-am expediat, cu vaporul, o scrisoare lui M. Lazarevskyi. S-ar putea să fie ultima din această sufocantă închisoare – să dea Dumnezeu. Sunt foarte vinovat față de sincerul meu prieten. Eu ar fi trebuit să răspund la scrisoarea lui din 2 mai chiar imediat, adică în 3 iunie². Însă, în așteptarea bucuroasei vești de la Orenburg, pe care aș fi vrut să i-o comunic lui primul, am așteptat degeaba o lună întreagă și, cu toate acestea, ar fi trebuit să-i scriu că nu sunt liber și că până la 20 iulie, și poate și în august, voi fi același soldat ca și până acum, cu singura deosebire că mi s-a permis să angajez pe cineva să facă în locul meu de sentinela și să dorm noaptea în grădină, lucru de care mă și folosesc cu recunoștință. Până la 20 iulie, am alungat orice gânduri de revoltă. Și îmi răsfăț, acum, diminețile cu deliciul totalei singurătăți și cu un pahar de ceai, ce-i drept, cam nearătos, dar, totuși, ceai. Și, dacă aș mai avea să aprind și un trabuc bun, de pildă, unul ca cele 25 de bucăți pe care mi le trimisese bunul meu prieten Lazarevskyi, atunci aș putea ușor să-mi imaginez că mă aflu la serbările Peterhofului³. Dar

1 „Sankt-Petersburgskie Vedomosti” (= „Știri din Sankt-Petersburg”) (din 1702 până în 1728, apărea sub titlul „Știri din Statul Moscovit”) – cel mai vechi ziar din Rusia. (nota orig.)

2 Cu alte cuvinte, scrisoarea lui Șevcenko putea fi expediată „imediat”, adică peste o lună, la următoarea cursă a vaporului de poștă. (C. Ir.)

3 **Peterhof** – oraș nu departe de Petersburg (Leningrad), azi, orașul Petrodvoretș. (nota orig.)

asta e deja prea mult. Iar, astăzi, într-adevăr, la Peterhof e sărbătoare. O măreață sărbătoare imperială! Cândva, demult, în anul 1836, dacă nu mă înșel, am fost atât de fermecat de poveștile despre acea splendidă sărbătoare, încât, fără să cer voie de la stăpân (atunci eram învățăcel la pictorul sau așa-numitul pictor de interioare, un oarecare Șireaev¹ – un tip grosolan și brutal) și nesocotind urmările absenței nemotivate (probabil, eu știam că el nu mi-ar da voie), cu o bucată de pâine neagră, cu o jumătate de rublă de aramă în buzunar, într-un halat de doc, pe care, de obicei, îl poartă ucenicii de profesională, am fugit de la lucru direct la petrecerea de la Peterhof. Trebuie să fi fost frumos acolo. Ciudat, totuși, că mie nu-mi plăcuse, atunci, nici pe jumătate, mărețul Samson și celelalte fântâni arteziene, nici serbarea, în general, în comparație cu ceea ce mi se spusese de atâtea ori despre astea. Imaginația mea fusese prea inflamată de povești sau, pur și simplu, eu eram obosit și flămând. Se pare că ultima explicație e mai adevărată. Și, pe lângă toate astea, l-am zărit, în mulțime, pe severul meu stăpân cu împopoțonata lui nevastă. Această ultimă situație a umbrit, până la urmă, strălucirea și măreția sărbătorii. Iar eu, fără să aștept focurile de artificii, m-am întors și nu m-am mai minunat de ceea ce era acolo. Această pozna a trecut cu bine. A doua zi, m-au găsit dormind în podul casei și nimeni nu a bănuit neînșăduita mea absență. Drept să spun, și eu am considerat-o ca ceva asemănător cu nălucirea.

A doua oară, în anul 1839, am asistat la sărbătoarea Peterhofului în cu totul alte împrejurări. Atunci, pe vaporul „Berdovsk”, l-am însoțit, împreună cu elevii săi favoriți Petrovski² și Mihailov³, pe marele nostru profesor Karl Pavlovici Briullov. A fost o trecere rapidă din podul unui grosolan mujic-pictor în splendidul atelier al celui mai mare pictor al veacului nostru. Acum, nici mie nu-mi vine să cred, dar, într-adevăr, așa fusese. Din podul murdar, eu, un neînsemnat mângăitor, am zburat ca pe aripi în minunatele săli ale Academiei de Arte. Dar eu cu ce mă pot lăuda? Cu ce am dovedit că merit poveștile și prietenoasa încredere a celui mai mare pictor din lume? Cu absolut nimic. Până la nesăbuita lui însurătoare

1 Șireaev, Vasili Grigorievici (1795-?) – pictor de atelier, căruia, în 1832, Engelhardt i l-a dat pe Șevcenko spre învățătură. (nota orig.)

2 Petrovski, Piotr Stepanovici (1814-1842) – pictor, elev al lui Briullov, coleg cu Șevcenko la Academia de Arte. (nota orig.)

3 Mihailov, Grigori Karpovici (1814-1867) – academician al picturii istorice, coleg cu Șevcenko la Academia de Arte. (nota orig.)

și după oportunitatea lui divorț, eu am locuit în casa lui, mai bine zis, în atelierul lui. Și ce făceam, cu ce mă ocupam în acest sanctuar? E ciudat, dar mă ocupam atunci cu compunerea de versuri în limba malorusă¹, care, mai apoi, au căzut ca o povară atât de grea pe sărmanul meu suflet. În fața admirabilelor lui opere, eu meditam și-i alintam, în inima mea, pe orbul meu Cobzar și pe sângeroșii mei Haidamaci². În umbra elegantului și luxosului atelier, precum în torida și sălbatica stepă de pe Nipru, prin fața mea, treceau umbrele de mucenici ai bieților noștri hatmani. În fața mea, se întindea stepa, semănată cu movile³. Înaintea mea, se desfășura minunata, sărmana mea Ucraină în toată neprihănită și melancolica ei splendoare. Și am căzut pe gânduri, și nu-mi puteam lua ochii sufletului de la această desfătare fermecătoare și dragă mie. E o chemare, și nu altceva.

E ciudată, totuși, această atotputernică chemare. Eu știam, bine, că pictura e viitoarea mea profesie, pâinea mea cea de toate zilele. Și, în loc să-mi însușesc profundele ei taine, mai ales sub îndrumarea unui asemenea profesor, cum era nemuritorul Briullov, eu compuneam versuri, pentru care nimeni nu mi-a dat niciun ban, și care, în cele din urmă, m-au lipsit de libertate, dar, cu toată inumană atotputernică interdicție, eu, totuși, mai cârpăcesc, pe furiș, niște versuri proaste. Și chiar mă gândesc, uneori, să-i public (se înțelege, sub alt nume) pe acești copii plângăcioși și amărâți ai mei. E drept că-i ciudată această neastâmpărată chemare.

Nu știu dacă o să primesc, aici, de la Kuharenko, părerea lui despre ultima mea odraslă („Fântâna muscalului”). Eu țin mult la părerea lui, a unui om sensibil, nobil, sincer în păreri, un adevărat conațional de-al meu. Regret că, acum, nu pot să-l vizitez pe întinsul țărm al Mării Negre. Și cât mi-aș dori! Dar ce să-i faci? Mai întâi, se plătește datoria, după aceea, se satisface o necesitate flămândă, iar, la urmă, se cumpără plăcerea. Cel puțin așa procedează oamenii cumsecade. Iar eu, în niciun caz, nu doresc să fiu asemănat cu un dezordonat gură-cască. Cândva, avusesem și eu parte de chefuri. Ajunge.

1 **limba malorusă** – limba ucraineană; în jurnal, Șevcenko folosește denumiri oficiale. (C. Ir.)

2 Este vorba de volumul său de poezii („Cobzarul”, 1840) și de celebrul său poem istoric („Haidamacii”, 1841); din 1840 și până azi, creația poetică a genialului Taras Șevcenko a fost editată sub inspiratul titlu „Cobzarul”. (C. Ir.)

3 **movile** – aici, morminte tumulare. (C. Ir.)

*E timpul, timpul sufletul să îl smerești,
De viață să-ți bați joc nu are rost,
Ai gustat din fructul cel amar¹.*

Anul trecut, comandantul primea, aici, „Biblioteca pentru lectură”². Măcar aveai posibilitatea să citești traduceri din Beranger și tot te simțeai mai bine, iar, acum, în afara foiletonului din „Știri din Petersburg”, nu găsești absolut nimic din literatura contemporană. Dar, și pentru acest prăpădit lucru contemporan, trebuie să mă achit cu pătrunjel și mărar. Măcar de s-ar face ridichile mai repede, că mi-e și rușine să-i răsplătesc pe bătrâni mereu cu aceleași produse.

2 [iulie]

Două lucruri făcute de mine întâmplător sunt atât de reușite cum rar se întâmplă să-ți reușească o lucrare profund gândită. Primul lucru e acest jurnal, care, în aceste zile de grea așteptare, îmi este necesar, precum unui suferind medicul. Al doilea lucru este ceainicul de aramă, care a devenit indispensabil pentru jurnalul meu, precum jurnalul pentru mine. Fără ceainic, adică fără ceai, eu mă apucam de treabă cam cu lene. Iar, acum, abia apuc să torn ceai în pahar, că pana se și cere s-o iau în mână. Samovarul, cu sâsâitul lui, te îndeamnă la activitate, asta se știe. E adevărat, eu n-am avut ocazia să experimentez asupra mea acest efect binefăcător al samovarului. Dar am avut ocazia să mă conving definitiv de această magică influență asupra altora. Și anume. Avusesem, carevasăzică, în Malorusia, un prieten, și anume d. Afanasiev sau Ciujbyskiy³. În anul 1846, soarta a făcut să ne

1 „E timpul, e timpul sufletul să îl smerești” – rânduri din poezia „Ca-n anii noștri buni” de poetul satiric și revoluționar-democrat Vasili Stepanovici Kurocikin (1831-1875); această poezie e notată în jurnal pe data de 29. XI. 1857. Șevcenko îl cunoștea personal pe Kurocikin. **Pierre Jean [de] Beranger** (1780-1857) – poet francez, din opera căruia a tradus Kurocikin. (nota orig.)

2 „Biblioteca pentru lectură” – revistă condusă de A. Senkovski, mai târziu, de Starcevski, Drujinin ș.a.; organ de orientare conservatoare, deși, uneori, găzduia, în paginile sale, traduceri din Beranger etc. (nota orig.)

3 **Afanasiev, Oleksandr Stepanovyci** (1817-1875) – etnograf și poet (sub pseudonimul Ciujbyskiy), a scris în limbile rusă și ucraineană. (nota orig.)

întâlnim la „Țarigrad”¹, nu în capitala otomană, ci în mica pensiune din orașul Cernihiv. Pe mine soarta m-a aruncat acolo cu treburi de serviciu², iar pe el, nestăvilita dragoste de ducă sau, după cum se exprima el, din imboldul inimii. Eu îl știam ca fiind cel mai furios și imprevizibil stihuitor, însă nu cunoșteam acel mecanism ascuns care punea în mișcare neobosita lui inspirație. Și abia atunci, când am locuit împreună - în primul rând, pentru a evita cheltuielile de prisos, iar, în al doilea, fiind colegi de profesie, să visăm zi și noapte împreună - abia atunci, am aflat tainicul resort care punea în mișcare acea într-adevăr neistovită inspirație. Acel resort era samovarul cu susurul său. La început, nu pricepeam de ce confratele meu nu cere, când are chef, un pahar de ceai de la bufet, cum fac eu, ci pretinde să i se aducă neapărat samovarul. Însă, când l-am cunoscut pe prietenul meu mai îndeaproape, a reieșit că el nu comandase să i se aducă, de fapt, samovarul, ci a comandat inspirația sau resortul care pune în mișcare acea misterioasă forță. Eu mă miram întotdeauna: din ce izvor îi curg imense torente de versuri și s-a dovedit că era simplu ca bună ziua.

Noi am petrecut împreună tot Postul mare și n-a rămas în oraș domnișoară, doamnă sau chiar bătrână, căreia [să nu-i scrie], în album, nu vreun catren acolo (el disprețuia lucrurile mărunte), ci o întreagă nesfârșită idilă. Dacă vreo admiratoare nu avea album, cum se întâmplase, de pildă, cu bătrânica Dorohova, văduva cunoscutului general de la 1812³, atunci el îi dedica, pe vreo șase foi sau mai multe, cea mai sentimentală epistolă.

Dar asta nu-i nimic. Cine dintre noi nu are slăbiciuni? Însă important e că, atunci când a trebuit să-i dăm stăpânului „Țarigradului” tributul cuvenit, s-a constatat că acest confrate pe linie de meserie nu dispune de numerar. Și am fost nevoit eu să plătesc, fără a pune la socoteală alte cheltuieli, îndeosebi pentru locomotiva care pune în mișcare inspirația, 23 de ruble

1 **Țarigrad** – Constantinopol (azi, Istanbul). (C. Ir.)

2 În 1846, Șevcenko era angajatul Comisiei Arheografice de la Kiev (avea un salariu mic, de 150 de ruble pe an). În această calitate, în vara și toamna anului 1845, colindase întreg ținutul Poltavei și, ca următoare destinație, își propusese zona Cernihivului, dar s-a îmbolnăvit grav de tifos, a zăcut o lună și jumătate și, abia la mijlocul lui februarie 1846, a putut să-și reia activitatea. Înainte de a porni spre Cernihiv, l-a ales ca tovarăș de călătorie pe O. Afanasiev-Ciujbyskyi. S-au oprit, mai întâi, la Nijen (unde studiasse Gogol, unde locuia prietenul său I. Soșenko și unde l-a cunoscut pe tânărul Mykola Herbel, viitorul traducător în rusă al poeziilor sale); în 23 februarie, au participat la balul de Lăsata-secului și, abia după aceea, au plecat la Cernihiv și au locuit împreună la pensiunea „Țarigrad”. (C. Ir.)

3 Adică din războiul împotriva lui Napoleon. (C. Ir.)

argint, care, cu tot cuvântul de onoare dat de prieten, nu mi-au fost restituite nici până acum. Iată de ce am recunoscut acțiunea temeinică a samovarului fâsâitor asupra forțelor morale ale omului.

În situația mea, e firesc să fiu în permanentă criză de bani. Și i-am scris de două ori la Kiev despre amintitele 23 de ruble, dar el nu mi-a răspuns nici măcar în versuri. M-am și gândit că, vai, Rusia a pierdut un al doilea Tredeakovski¹. Dar m-am înșelat. Iarna trecută, văd, în „Invalidul rus”, pe interminabile coloane, interminabile versuri maloruse cu ocazia - nu-mi amintesc cu ce ocazie, dar îmi amintesc doar că era o josnică adulare a armelor rusești. M-am gândit, oare, n-o fi prietenul meu care se remarcă astfel? Mă uit - ba chiar el e, O. Ciujbynskyi. Așadar, dragul meu, tu ești viu și nevătămat, ba ai mai învățat să fii și nemernic. Îți urez succes pe țărâmul de activitate ales, dar să mă întâlnesc cu tine nu doresc.

Nu țin minte cine anume, dar era un profund cunoscător al sufletului omenesc, a spus că cel mai bun „prietenometru” sunt banii și are dreptate. Până și prietenia adevărată, autentică, cea care se manifestă în momente critice, grele, până și ea are nevoie de această unitate de măsură rece. Singurul limbaj viu, însuflețit al prieteniei, sunt banii și, cu cât nevoia e mai mare, cu atât prietenia e mai sinceră și o alungă pe această zgripțuroaică flămândă. Eu am fost atât de fericit în viața nestatornică, pot spune, că nu o dată, am gustat din fructul acelui pom din Rai. Iar, acum, în cel mai critic moment, după cum mi se pare, pentru ce am primit 75 de ruble? În contul cărei datorii? Cu el mă văzusem doar de două ori. Prima dată, în fortul Orsk; a doua oară, la Orenburg. Dă-le, Doamne, tuturor oamenilor asemenea prietenie și un prieten, precum Lazarevskyi. Însă plivește această neghină care a crescut în ogorul celui mai nobil sentiment. Plivește-i pe prieteni ca Afanasiev, Barchwitz² și Aprelev³. Să zicem că ăștia, și Bachwitz, și Afanasiev, sunt niște lichele, oameni de nimic, dar Aprelev e un om mare, cu vază. Asta nu-i un ulan oarecare sau vreun locotenent de linie bețiv, ci căpitan de cavalerie în garda imperială. Un sibarit și un mâncău cunoscut în capitală. Asta e, cum se zice, partea văzută. Cu această parte văzută, am

1 **Tredeakovski, Vasili Kirilovici** (1703-1769) – poet rus, teoretician al poeziei și savant din sec. XVIII. (nota orig.)

2 **Barchwitz, Stanislav Augustovici** – sublocotenent în batalionul 5 al corpului de armată din Orenburg. În iarna anului 1848, a împrumutat, de la Șevcenko, 63 de ruble și 30 de copeici argint și nu i-a înapoiat. Când poetul a înaintat plângere, Barchwitz a cerut comandanților să fie pedepsit „soldatul Șevcenko”. (nota orig.)

3 **Aprelev, Vasili Petrovici** (1805-1855) – colonel de cavalerie în garda imperială. (nota orig.)

făcut cunoștință, în 1841, la un conațional de-al meu, un anume Sokolovskyi. Prima impresie îi fusese favorabilă. Un grăsan tânăr, proaspăt, rumen (nu știu de ce cred în cumsecădenia oamenilor cu asemenea înfățișare). Și, ca să-i completez farmecul, mi l-am imaginat și liberal pe deasupra. Așa că facem cunoștință, apoi, ne împrietenim, trecem la per tu și, în cele din urmă, ajungem la relații financiare. El îmi face comanda să-i pictez portretul. Iar eu îi îngădui să vină la mine pentru ședințele de pozat cu micul dejun propriu, compus din 200 de stridii, o friptură rece dintr-un sfert de vițel, 6 sticle de bere neagră și o sticlă de gin. Toate acestea se mâncau și se beau pe parcursul ședinței în modul cel mai amical. A treia ședință a început prin a ne tutui și s-a încheiat cu șampanie. Eram încântat de prietenul-aristocrat. Ședințele s-au terminat și m-am dus la prieten să-mi iau plata; prietenul e ocupat, nu primește pe nimeni; a doua oară – același lucru, a treia, a patra și așa până la a zecea – tot același lucru. Am scuiat pe pragul prietenului și am încetat să mă mai duc la el. Asemenea prieteni am avut o mulțime și, parcă i-aș fi ales, toți erau militari. Eu sunt convins că, dacă Afanasiev înainte n-ar fi fost ulan, el ar fi putut scrie versuri fără ajutorul samovarului, iar noi ne-am fi despărțit altfel.

Credința fără fapte e moartă. Așa și prietenia fără dovezi palpabile e o vorbă goală, perfidă. Fericiți, de o sută de ori fericiți sunt prietenii, a căror viață a fost luminată de strălucirea de curcubeu a norocului care le-a surâs, iar flămânda sărăcie nu le-a bătut niciodată ispititor cu toiagul de fier la ușa prieteniei lor dezinteresate. Fericiți sunt ei și vor intra în mormânt, binecuvântându-se unul pe altul.

3 [iulie]

Azi, l-am visat pe Lazarevskyi. Se făcea că venise după mine în fortificație și, fără să țină seama de argumentele mele că nu pot părăsi fortificația fără aprobare, m-a luat cu forța și nici nu m-a lăsat măcar să-mi iau rămas-bun de la Mostowski. Curând, ne-am pomenit într-un oraș ruso-tătaro-german, cam ca Astrahanul. Pe străzi umblau și cămile, și cai englezești, și arteziennele țâșneau și se vindea cumâs¹, era și o fabrică de țigări, și teatru, în sfârșit, e seară, noapte. Lazarevskyi a dispărut, îl caut, întreb și mă trezesc. După ce m-am trezit, m-am bucurat că fusese

1 **cumâs** – băutură fermentată din lapte de iapă. (C. Ir.)

doar un vis și că eu, slavă Domnului, nu sunt dezertor. Că, altfel, iarăși, m-ar încorpora pe zece ani pentru tron și patrie. Va trebui să mă duc la locotenentul de cazaci Ceganov să mă uit în cartea de vise și să văd ce înseamnă să visezi o plecare fără învoire.

Astăzi, adică pe 4 iulie, când, după obicei, m-am sculat la ora trei, mi-am încălzit ceainicul, mi-am turnat un pahar de ceai și m-am apucat să scriu; au început să se adune nori de ploaie. Iar, peste câteva minute, s-a pornit o ploică liniștită, melancolică, iar eu, lăsând la o parte orice scris și reverie, mă las încântat de acest fenomen minunat și extraordinar de rar aici. Vântul suflă dinspre Astrahan, asta înseamnă că e de nord-vest. Ne putem aștepta că ploaia se va întezi și va ține până spre după-amiază. Ce binecuvântare ar fi pentru acest deșert secetos.

4 [iulie]

Astă-noapte, am dormit în grădină, în chioșcul comandantului. Asta e, acum, reședința mea. Imediat după răsăritul luceafărului de seară, a venit o ploică liniștită, din care cauză m-am culcat mai devreme decât de obicei. În zgomotul liniștit, armonios al picăturilor de ploaie pe acoperișul chioșcului, am fost cuprins de un somn dulce. Și l-am visat pe răposatul Karl Pavlovici Briullov și, împreună cu el, pe colegul meu Mihailov. La început, într-o imensă galerie, nu se afla nimic în afara unui crochiu de Guido Remi¹ pe care Mihailov se pregătea să-l copieze. Apoi, am trecut împreună cu Karl Pavlovici în atelierul din portic. Aici, de asemenea, nu era nimic în afară de o pânză cât toată sala, întinsă și grunduită, cum se face pentru decoruri, și, lipită de perete, o litografie de Kalam², grosolan colorată și semnată Rio-Djaneiro. După aceea, Karl Pavlovici ne-a invitat la un rostbif la Lukianovski, cum se întâmpla în vremurile de neuitat. Dar a tunat și m-am trezit. Se porni să plouă torențial. Am închis ușa și ferestrele chioșcului și am adormit din nou. În al doilea vis, mi-a apărut, la Moscova, Myhailo Semenovyci Șcepkîn, la fel de proaspăt și plin de viață, cum era în anul 1845, când îl văzusem ultima dată. Am vorbit despre teatru, despre literatură. I-am reproșat că nu-și continuă „Însemnările de artist”, a căror primă parte fusese tipărită în volumul întâi

1 **Remi Guido** (1575-1642) – cunoscut pictor italian, format la școala bologneză, autorul tablourilor „Cleopatra”, „Ecce homo” (= „Iată omul”), „Victoriosul Hercule” ș.a. (nota orig.)

2 **Kalam, Alexander** (1814-1867) – pictor și gravor elvețian. (nota orig.)

din „Sovremennik”¹ pe 1847, la care el mi-a spus că viața lui a curs atît de lin și fericit, încît n-are despre ce să scrie. La toate acestea am vrut să-i dau o replică, dar, dintr-odată, ne-am pomenit în fortificația Novopetrovsk, unde ne-am întîlnit cu P. O. Kuliș, care culegea niște plante pricajite. Eu, în calitate de gazdă, am început să mă îngrijesc de masa de prînz și am plecat să caut sparanghel de câmp, care, aici, nu s-a pomenit să fi fost vreodată. Dar bubuitul unui nou tunet m-a trezit și n-am mai putut să adorm.

Nu de mult, au început să-mi apară, în vis, lucruri și chipuri văzute cândva și dragi inimii mele. Asta, probabil, e din cauză că, acum, mă gîndesc tot timpul la ele. Ieri, înainte de a mă culca, m-am gîndit la „Asediul Pskovului” și la „Genseric” ale lui Briullov. Și l-am visat, apoi, pe marele lor creator. Ajunge! După furtună, dimineața e liniștită, proaspătă, o raritate în acest deșert dogoritor. Iar eu voi fi un mare tîmpit dacă o voi pierde ocupându-mă de jurnal.

5 [iulie]

Cînd ți-e mai rău, te ajută Dumnezeu. Din toată biblioteca mea, pe care o știu pe de rost și pe care am împachetat-o mai demult în ladă, nu se află nicio carte potrivită care să-mi însoțească bucuria și singuratică mea plutire pe Volga. „Istoria armatei de pe Don” a lui Riegelmann² mi s-a părut prea veche pentru a mă însoți, și la împachetare am pus-o la fund de tot. Dar ce să faci fără o carte într-o călătorie domoală și liniștită, cum e plutirea pe Volga de la Astrahan la Nijni?! Asta mă neliniștează. Și la urma urmei, ce voi face o lună întreagă fără vreo carte?! Însă Fortuna³, această stăpîna a stăpînilor lumii, această nevăzătoare împărăteasă a împăraților, astăzi, e lacheul meu, mai rău - e factorul Berdyciv⁴.

1 „Sovremennik” (= „Contemporanul”) – revistă înființată de Pușkin în 1836. Din 1847, redactori și editori ai acesteia erau Nekrasov și Panaev. Secția de critică era coordonată de Belinski. Din 1856, „Sovremennik” era condus de revoluționar-democrații Nekrasov, Cernășevski și, ceva mai târziu, Dobroliubov. Pentru Șevcenko, „Sovremennik” din acea perioadă se bucura de cea mai mare autoritate. (nota orig.)

2 Riegelmann, Aleksandr Ivanovici (1720-1789) – inginer militar, istoric. (nota orig.)

3 Fortuna – străveche divinitate romană care, cu ochii legați, cărmuia soarta oamenilor și destinele lumii. (C. Ir.)

4 Berdyciv – oraș în vestul Ucrainei; Șevcenko a fost la Berdyciv în 1846 și a desenat câteva monumente istorice; curînd, însă va fi arestat și surghiunit. Desigur, la asta se referă cînd zice că e „mai rău” decât lacheu. Patru ani mai târziu, în 1850, Honoré de Balzac, vizitînd orașul Berdyciv, scria: „Clădirile orașului dansează polca, unele sunt aplecate spre dreapta, altele, spre stînga, iar altele – înainte”. (C. Ir.)

După ce m-am desfășurat în grădină cu frumusețea și prospețimea dimineții, la ora nouă, m-am dus la fortificație. Trebuia să iau pâine de la magazioner și s-o dau să mi-o facă pesmeți pentru drum. Ajung la cancelaria companiei și văd, pe masă, alături de niște modele de cizme, trei cărți destul de groase, cu coperti gri cam ponosite. Mă uit la titlu. Și ce citesc? „Estetyka czyli umnictwo piękne przez Karola Libelta”¹. În cazărimil! Estetica!

- Ale cui sunt cărțile astea? - îl întreb pe secretar.

- Ale magazionerului, subofițerul Kulih².

L-am găsit pe subofițerul Kulih. La întrebarea mea dacă n-ar vrea să-mi vândă „umnictwo piękne”, el mi-a răspuns că-mi aparține. Că Pszewlocki³, plecând din Uralsk în țara lui, i-a lăsat aceste cărți lui Kulih, ca să mi le dea mie. Și că el, Kulih, le-a adus aici, le-a pus în magazie și a uitat de existența lor și că, abia ieri, a dat cu ochii de ele și că, acum, e foarte bucuros că le poate preda aparținătorului. De mare bucurie, am trimis după vodcă, iar cărțile le-am pus în sacul de călătorie.

Fapta serviabilei Fortuna e vizibilă, palpabilă. Și, astfel, din milostivirea acestei nevăzătoare împărătese a împăraților, eu am ce citi în călătorie, lucru la care nici n-am sperat. Aceste cărți, ce-i drept, nu sunt pe gustul meu, dar ce să-i faci, când n-ai pește, sunt buni și racii. Cu toată dragostea mea sinceră pentru frumos în artă și în natură, simt o irezistibilă antipatie pentru filosofi și esteticieni. Iar acest sentiment i se datorează, mai întâi, lui Galici⁴ și, în cele din urmă, mult respectabilului Vasili Ivanovici Grigorovici⁵, care ne-a ținut, cândva, prelegeri despre Teoria artelor frumoase, a cărui deviză era: *mai multă rațiune și mai puțină critică*. O maximă pur platoniciană.

Libelt mi-e cât de cât cunoscut din a lui „Fecioara din Orleans” și din critica și filosofia lui. La prima vedere, el mi s-a părut un mistic și un

1 **Libelt, Karol** (1807-1875) – filosof idealist polonez, critic și teoretician al artei; participant la răscoala din 1830. (nota orig.)

2 **Kulih** – subofițer polonez, prietenul lui Șevcenko (vezi însemnările din 8, 22 și 23 VII). (nota orig.)

3 **Pszewlocki, Severin** – soldat în batalionul 1 din Novopetrovsk, polonez surghiunit. (nota orig.)

4 **Galici, Aleksandr Ivanovici** (1783-1848) – profesor de filosofie la Universitatea din Petersburg, idealist. (nota orig.)

5 **Grigorovici, Vasili Ivanovici** (1786-1865) – secretar și profesor de Teoria artei la Academia de Arte. Șevcenko i-a dedicat lui Grigorovici poemul „Haidamacii”, în semn de recunoștință pentru participarea acestuia la eliberarea sa din iobăgie. (nota orig.)

nepractician în ale artelor. Vom vedea ce-o fi mai departe. Mi-e teamă să nu ne despărțim definitiv.

6 [iulie]

Mi-a apărut, în vis, Academia de Arte. Se făcea că Mihailov îmi arăta nu știu ce copie neterminată și, apoi, a dispărut cu copie cu tot. De la Academie, am ieșit în Bulevardul Bolșoi și, până să ajung la biserica Sf. Andrei cel întâi chemat, m-am întâlnit cu familia comandantului de aici și, de bucurie, m-am trezit.

Alaltăieri-seara, am fost martor întâmplător al, se pare, ultimei scene din vodevilul „Bluza neterminată”. N-aș fi vrut să introduc, în jurnal, această scenă de bălci, însă ea s-a dovedit a fi importantă prin finalul ei neașteptat, așa că o introduc cu toată trivialitatea ei în cronica mea permanentă.

Această întâmplare s-a petrecut pe data de 5 a lunii curențe. În absența părintelui logodnicei, logodnicului i-a venit gândul cel bun de a-i servi viitoarei soții o serenadă cu tot dichisul. Pentru asta, el i-a adunat, din două companii, pe toți cântăreții, de asemenea, cu tot dichisul: cu tobă, cu farfurii, cu linguri, cu triangu și cu alte chestii zornăitoare. Și, când a fost cântat - și cu dansuri, se înțelege - tot repertoriul de cântece soldățești, chiar și „Tânărul rămas orfan de tată” cu mici schimbări, logodnicul, mișcat de acest ultim cântec, care ilustra, într-o oarecare măsură, situația lui, a avut chef ca băieții să-l salte în sus pe brațe. De ce nu? Și băieții s-au apucat de treabă, dar, o, soartă haină, când devotații băieți urlară, a zecea oară, un răsunător „ura”, la poartă, apăru comandantul. Prelung răsunătorul „ura” se întrerupse pe dată, iar sincerii și devotații băieți și-au părăsit șeful în drum și au dispărut care-ncotro. Situația logodnicului era, într-adevăr, critică și cu atât mai critică, pentru că, fără delicatul ajutor al scumpei lui logodnice, nu se putea ridica în picioare din cauza neprefăcutei bucurii sau, mai simplu spus, pentru că era mort de beat.

A doua zi dimineața, se prezintă, cu raport, la comandant tatăl logodnicei și cere, conform legii, să-i fie salvată onoarea fiicei sale, și, totodată, a familiei sale, de ticălosul, nerușinatul, bețivul logodnic, sublocotenentul Cearț. Această cerere legală încă n-a fost urmată de o rezoluție.

Cum poate un bărbat cumsecade, familist să fie comandant al acestui mărginit cuib de nemărginite ticăloșii scârboase! Să fii judecătorul și cercetătorul acestor porcării! Iar el, fiind comandant, e obligat să se bălăcească în această mocirlă puturoasă. Scârboasă obligație.

7 [iulie]

Astăzi, mi-a apărut, în vis, Moscova, însă n-am întâlnit nici un cunoscut și nici Catedrala Mântuitorului n-am văzut-o. Am fost în Piața Roșie și n-am găsit nici Catedrala Vasili Blajennîi. La *Gostinîi dvor*, am căutat pânză de cămăși și n-am găsit. Și m-am trezit. După ce m-am trezit, am pus, conform obiceiului, ceainicul pe foc, am pus ceai și m-am apucat să șterg paharul, când vine, la mine, ordonanța plutonierului și-mi spune că acesta cere să mă prezint numaidecât la el pentru aranjarea echipamentului militar.

- Păi, a fost aranjat nu demult - zic eu.

- Nu știi, e ordin - răspunse el.

Și, uite-așa, n-am reușit să cinstesc duminica tratându-mă cu un ceai. Ajung la fortificație și află că, ieri, a venit de la Astrahan nu știu ce tătar cu provizii și a adus știrea că, la sfârșitul lunii august, e așteptat să sosească, la Astrahan, marele cneaz Konstantin Nikolaevici¹, prilej cu care, la Astrahan, se fac mari pregătiri pentru întâmpinarea augustului oaspete. Căpitanul Kosarev², comandant a două companii din batalionul 1, a înțeles, imediat, care-i treaba și, ca să nu se facă de băcănie, a desemnat chiar ieri, cu ajutorul secretarului Petrov, garda de onoare, în care, datorită protecției, am fost inclus și eu. Această sarcină dificilă, în linii mari, a fost hotărâtă în zori, iar, la răsăritul soarelui (cu toate că era duminică), s-a ordonat scoaterea echipamentului militar și, de îndată ce va fi gata, să fie scoși oamenii pentru inspecție în fața mutrei de vițel a căpitanului Kosarev și a credinciosului său camarad de luptă, Petrov.

Zis și făcut. Spre ora 7, totul era gata, echipați complet, oamenii au fost scoși pe platou, între care și eu; la ora 7, a apărut și căpitanul Kosarev în toată măreția sa măgărească și, după un salut fudul, s-a îndreptat direct spre mine, m-a bătut binevoitor pe umăr și mi-a zis:

- Ce-i, frățioare, te lași la vatră? Nu, mai întâi, o să facem din tine un excelent soldat de flanc drept, după care, du-te cu Dumnezeu.

1 **Konstantin Nikolaevici** (1827-1892) – al doilea fiu al lui Nicolae I; în anii '50, conducea treburile maritime. (nota orig.)

2 **Kosarev, Egor Mihailovici** (1818-1891) – comandant al fortificației Novopetrovsk (evident, după Irakli Uskov, *nota mea, C. Ir.*); de la el ne-au rămas amintiri despre Șevcenko. (nota orig.)

Și, imediat, i-a ordonat caporalului să facă cu mine instrucție de front și mânuiri de armă vreo patru ore pe zi. Eu m-am îngrozit auzind acest binevoitor ordin. Na, o să ai, de-acum, singurătate liniștită în grădină!

Același tătar, odată cu foaia de însoțire, i-a adus comandantului și o scrisoare de la Astrahan, prin care era înștiințat că amiralul Vasiliev¹ a primit comunicat de la Petersburg ca Înălțimea Sa să nu fie așteptat la Astrahan și, în consecință, să nu se agite. Comandantul, aflând de dispozițiile precautului căpitan Kosarev, l-a tras de urechi și chiar l-a amenințat cu camera de arest, dacă va mai îndrăzni să alarmeze oamenii fără știrea lui. Cu asta s-a terminat totul. Iar eu, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, m-am sculat la ora 3, dimineața, mi-am încălzit ceainicul, mi-am aranjat o pană nouă și am trecut acest caz neobișnuit în cronica mea. Doamne, oare, va veni, și pentru mine, clipa izbăvirii? Vor veni, oare, și pentru mine acele zile binecuvântate, când aceste spuse, adevărate și detestabile, le voi citi ca pe un vis mincinos, ca pe o născocire neadevărată?

8 [iulie]

Astăzi, a plecat corabia de poștă spre Guriev. Vântul suflă dinspre sud-vest. Miercuri sau joi, va ajunge în peninsula Strelețkaia, la 15 verste² de Guriev. Sâmbătă, va ridica ultima poștă de la Orenburg. Duminică, e sărbătoare, iar, luni, va porni în drumul de întoarcere. Exact o săptămână. La un vânt prielnic, e de așteptat să sosească pe data de 17 sau 18. În niciun caz mai târziu de 20. Oare, mie n-o să-mi aducă nimic? Nu se poate. Asta ar fi, de-acum, o tiranie premeditată.

În dimineața asta, l-am chemat în grădină pe subofițerul Kulih, cel care-mi adusese, de la Uralsk, „Umnictwo piękne” a lui Libelt. Discuția noastră se învârtea, se înțelege, în jurul batalionului și, în special, al companiei a 2-a, care, acum doi ani, plecase de aici, iar, astăzi, s-a întors. Și atunci, și acum, eu am nenorocul să aparțin de această companie. Începând cu comandantul de atunci al companiei, locotenentul Obriadin³, noi i-am trecut în revistă pe toți componenții acesteia și, la sfârșit, am ajuns la soldatul Skobelev.

1 **Vasiliev, M. O.** – viceamiral, guvernator general militar al Astrahanului. (nota orig.)

2 **verstă** – veche unitate de măsură a distanțelor, egală cu 1,067 km. (C. Ir.)

3 **Obriadin, Iakov Maksimovici** – comandantul companiei a 2-a, din care făcea parte și Șevcenko. (nota orig.)

Soldatul acesta, Skobelev, cu toate că-l cheamă așa (adică avea nume rusesc, *nota mea, C. Ir.*), era un conațional de-al meu, de fel din gubernia Herson. Și mi-a rămas în memorie mai ales datorită cântecelor maloruse pe care le cânta cu glasul lui tânăr și catifelat de tenor și le cânta de-a dreptul uimitor și minunat. Cu o expresivitate aparte, interpreta cântecul:

*Curge un mic pârâiaș
Din livada de vișini¹.*

Uitam că ascult acest fermecător cântec în cazarmă. El mă transpunea pe malurile Niprului, în libertate, în patria mea dragă. Și n-am să-l uit, niciodată, pe acest sărman negricios care-și cârpea cămașa și care, cu glasul lui natural, mă răpea din cazarmă și mă ducea cu sufletul atât de departe.

După constituția lui și după purtări, nu semăna cu un brav soldat, lucru pentru care îl prețuiam în mod deosebit. Dar, în companie, el avea faima de a fi un soldat cinstit și isteț. Și, cu toată fața lui negricioasă, nu prea arătoasă și ciupită de vărsat, chipul lui iradia curaj și cumsecădenie. Îl simpatizam pentru că era un conațional de-al meu și un om cinstit, lăsând la o parte cântecele lui. El era, după cum mi-a mărturisit, în secret, țăran iobag fugar. A fost prins vagabondând, a spus că nu mai știe de unde e și cum îl cheamă și a fost încorporat ca soldat și înregistrat cu numele de Skobelev, în cinstea cunoscutului umorist Skobelev² de la „Invalidul rus”. Așa că despre acest sărman Skobelev Kulih mi-a relatat următoarea întâmplare revoltătoare. Imediat după sosirea companiei a 2-a în orașul Uralsk, comandantul acesteia, locotenentul Obriadin, l-a luat, ca ordonanță permanentă, pe soldatul Skobelev, cumpătat și de nădejde, dar soldat slab la instrucție. Iar soldatul Skobelev a ajuns, fără să vrea, confidentul secretelor sentimentale ale comandantului său și lacheu permanent al amantei lui. N-a trecut nici jumătate de an și neîndemânaticul lacheu Skobelev, tot fără să vrea, a devenit amantul amantei stăpânului său. Și, odată, în clipe de efuziuni sentimentale, perfida infidelă i-a destăinuit lui Skobelev că, în urmă cu două luni, Obriadin a luat cele 10 ruble argint sosite de la Moscova pe numele lui Skobelev de la un fost tovarăș (desigur, vreun tovarăș de vagabondaj), acum, băiat de prăvălie. Și, ca dovadă a adevărului

1 Text citat de Șevcenko în limba ucraineană. (C. Ir.)

2 „Cunoscutul umorist Skobelev de la «Invalidul rus»” – general (1778-1849) care-și semna povestirile în revista „Biblioteca pentru lectură” cu pseudonimul „Invalidul rus”. (nota orig.)

cuvintelor ei, i-a arătat plicul cu cinci ștampile. Locotenentul Obriadin, fiind însă, totodată, aghiotant de batalion și trezorier, era nu numai suspectat de furtul unor asemenea trimiteri, dar a fost chiar dovedit. Dar el reușea, cumva, să iasă basma curată și să treacă drept om cinstit. Skobelev, aflând de furtișagul comandantului, s-a dus la el cu plicul gol în mână, cerând să-i dea banii pe care-i luase de acolo. Tătucul comandant l-a servit cu o pereche de palme, iar el pe tătucul comandant, cu o scatoalcă. Dacă acestea s-ar fi petrecut între patru ochi, totul ar fi rămas așa, dar scena a avut loc în fața unor nobili spectatori, a ofițerilor, iar locotenentul Obriadin l-a arestat pe soldatul Skobelev și a înaintat raport către comandantul de batalion despre cele întâmplate. Ca urmare a raportului, s-a efectuat o cercetare, iar, ca urmare a cercetării, locotenentului Obriadin i s-a cerut să demisioneze, iar soldatul Skobelev a fost deferit tribunalului militar. Potrivit sentinței tribunalului militar, soldatul Skobelev a parcurs aleea verde, cum spun soldații, printre 2.000 de vergi și a fost surghiunit pe termen de șapte ani la Omsk¹. O întâmplare tristă și, din nefericire, nu e singura de acest fel.

Bietul Skobelev! Te-ai născut și ai crescut în robie. Ți-ai pus în gând să-ți iei lumea-n cap și să fii liber, dar ai ajuns la Edicule² (de obicei, așa numesc soldații fortificația Novopetrovsk), ai ajuns în zbor în pușcăria în care eu stau de șapte ani, ai ajuns ca o pasăre cântătoare din Ucraina, parcă înadins pentru a-mi aminti prin cântecele tale dulci și triste de scumpa și sărmana mea patrie. Biet și nefericit Skobelev! Tu i-ai întors cinstit și cu dărnicie palma hoțului, tâlharului, și, pentru această faptă cinstită, ai trecut printre rânduri (pentru a primi loviturile de vergi, *nota mea, C. Ir.*) și ai târât grelele lanțuri în deșert, pe malurile Irtâșului și ale Omiului. Oare, vei întâlni, în surghiunul tău, un ascultător atât de atent și recunoscător, un prieten al cântecelor tale triste și dulci, precum am fost eu? Vei întâlni destui ca tine, sclavi, conaționali, ocași încătușați care să verse o lacrimă de mulțumire pe grelele tale lanțuri pentru sunetele frumoase, plăcute inimii, dragi. Nefericite Skobelev, bietul de tine.

1 **Omsk** – oraș în Siberia pe râul Irtiș. (nota orig.)

2 **Edicule** – cetate cu șapte turnuri din Istanbul, servind ca închisoare pentru răufăcători importanți. (nota orig.)

Edicule, în traducere, chiar înseamnă „Cele șapte turnuri”. Aici, au fost întemnițați și Domni români, între care Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi (Constantin, Radu, Ștefan și Matei) și sfetnicul Ianache. (C. Ir.)

9 [iulie]

Înainte de apusul soarelui, era acalmie. Iar, când se înseră, se stârni vânt proaspăt dinspre nord-est, direct în fața corabiei noastre de poștă. Acum, ea aruncă ancora în largul mării și Dumnezeu știe când va putea s-o ridice. Aici, vântul de nord-est e stăpân. El poate dura multă vreme și-mi poate prelungi reținerea aici și așa destul de lungă, mult peste limita preconizată de mine, adică 20 iulie. E trist, nespus de trist. După aceea, noaptea, n-am putut să dorm; mă rodea supărarea și mă alerga în jurul grădinii, de parcă eram legat cu coarda de cea mai turbată mânia. În zori, m-am dus pe malul mării, am făcut o baie și, numaidecât, am adormit pe nisip. L-am visat pe răposatul Rodzeanko¹ în al lui Veselyi Podil, nu departe de Horol. Mi-a arătat livada lui extraordinar de complicată. Îmi explica măreția simplității și a idealului în artă, în general, și în literatură, în mod special. Îl înjura, ca la ușa cortului, pe ticălosul și cinicul Gogol și, mai ales, a făcut praf, fără milă, „Sufletele moarte”, apoi m-a servit cu conservă de scrumbie ermetic închisă și, cu scârboasele lui versuri în malorusă, gen Barkov. Dezgustător bătrân. M-a trezit o ploaie mărunță, liniștită, am luat-o la fugă și am ajuns în grădină ca o curcă plouată.

Se zice că la ce te gândești trează îți apare, apoi, în vis. Dar nu întotdeauna e așa. Bunăoară, pe Arkadi Rodzeanko l-am văzut o singură dată, în 1845, în satul Veselyi Podil, și, pe parcursul câtorva ceasuri, m-a agasat în așa hal cu estetica lui tâmpită și cu versurile lui în malorusă, cele mai scabroase și mai stupide, încât am fugit la fratele lui, Platon, cel mai apropiat vecin și, cum se întâmplă, cel mai mare dușman. Am și uitat că m-am văzut cândva cu acest obscen poetastru, iar el îmi apare astăzi în vis. Ce legătură poate fi între gândurile mele triste de ieri și acest om de mult uitat? Un capriciu al naturii noastre morale și, logic, absolut nicio legătură. Și oracolul sotnicului² Ceganov anevoie ar putea tălmăci tâlcul unor asemenea năluciri. Mă voi duce, totuși, pentru orice eventualitate, să mă uit în acea oglindă a ascunselor taine ale naturii.

1 **Rodzeanko, Arkadi Havrylovyci** (1793-1846) – moșier, autor de versuri pornografice; de aceea, Șevcenko îl alătură poetului rus din sec. XVIII I. S. Barkov, iar Pușkin îl numește „lochiitor al lui Priap”. Veselyi Podil – domeniul familiei Rodzeanko în județul Horol. (nota orig.)

2 **sotnic** – locotenent în armata țaristă. (C. Ir.)

10 [iulie]

Vântul e același. Aceași e și tristețea. Ploaia continuă să spele luna nouă. Aici, asemenea răsfăț i se întâmplă rar. Am stat toată ziua întins în chioșc și am ascultat monotona și blândă melodie pe care o produceau picăturile mărunte și dese pe acoperișul de lemn al chioșcului. Am încercat, de câteva ori, să ațipesc, dar fără succes. Afurisitele muște s-au adunat din toată grădina în chioșc și nu mă lăsau în pace. M-am apucat de câteva ori să construiesc castele în Spania în legătură cu viitoarele mele stampe în acvatintă, dar tot fără succes. Nu-mi reușeau mai ales „Genseric” și „Asediul Pskovului” ale lui Briullov. Mai întâi, trebuie salvate nudurile. E nevoie de experiență și iar experiență, căci, altfel, aceste fermecătoare nuduri ale lui Briullov în stampă o să apară ca niște urâtenii. N-aș dori ca viitoarele mele stampe să semene cu gravura pariziană după tabloul „Ultima zi a orașului Pompei”. O stampă din topor, urâtă. A fost jignită, desfigurată o operă genială.

În această proastă dispoziție care-mi deprima sufletul, mi-am adus aminte de „Umnictwo piękne” a lui Libelt și m-am apucat s-o rumeg: e dură, acră, dulceagă. O autentică supă apă chioară nemțească. E, de pildă, ca un om care, tratând inspirația cu multă importanță, crede, cu sinceră candoare, că Joseph Vernet¹ era dispus ca, pe vreme de furtună, să se lege de vela gabiei la catarg pentru a-i veni inspirația. Ce înțelegere prostească a acestui nespus sentiment divin! Iar acest lucru îl crede un om care scrie despre estetică, tratează despre ideal, despre frumosul din structura spirituală a omului. Nu, azi, nici cu estetica nu mi-a mers. Libelt în polonă doar scrie, dar, de simțit (lucru de care mă îndoiesc), simte nemțește. Sau, în ultimă instanță, a fost hrănit cu idealism german (în trecut, nu știu acum). El e pornit împotriva prozei lui V. A. Jukovski² al nostru. Ca și răposatul V. A. Jukovski, și el crede în farmecul fără viață al idealului german, sterp și lung.

¹Vernet, Claude-Joseph (1712-1789) – pictor francez, maestru al peisajelor marine, imagini ale naturii sălbatice. (nota orig.)

În afară de faptul că era un cunoscut peisagist, Vernet era și gravor. De aici, și interesul deosebit al lui Șevcenko. Din însărcinarea lui Ludovic al XV-lea, Vernet a realizat seria de tablouri „Porturile Franței”. (C. Ir.)

²Jukovski, Vasili Andreievici (1783-1852) – poet romantic rus și traducător care, după cum se știe, a participat la eliberarea lui Șevcenko din iobăgie. În amintirea acestui moment, poetul i-a dedicat poemul „Kateryna”. (nota orig.)

În anul 1839, întorcându-se din Germania cu o imensă mapă, plină de lucrări de Cornelius¹, Hesse² și alți luminători ai școlii müncheneze de pictură, au găsit că lucrările lui Briullov sunt prea materiale, trăgând spre păcătosul pământ divină și prețioasă artă. Și, adresându-ni-se mie și răposatului Sternberg³, aflați întâmplător în atelierul lui Briullov, ne-a invitat să trecem pe la el, pentru a ne desfăta și a învăța de la marii învățători ai Germaniei. Noi n-am pierdut prilejul de a ne folosi de această fericită ocazie. Chiar a doua zi, ne-am prezentat la biroul germanofilului. Dar Doamne! Ce am văzut noi în acea imensă mapă răsturnată în fața noastră! Madone lungi, fără viață, înconjurate de pricăjiți heruvimi gotici și alți mucenici adevărați și mucenici ai artei vii, surâzătoare. L-am văzut pe Holbein⁴, pe Dürer⁵, dar nu și pe reprezentanți ai picturii secolului al nouăsprezecelea. Totuși, în ce confuzie s-au aflat acești pictori idealști germani! Ei n-au observat că, în arhitectura lui Klenze⁶, pentru care ei creaseră acele opere gotice inexpresive, nu există nici umbră de amintita arhitectură gotică. O stranie și inexplicabilă eclipsă.

Am pus „Umnictwo piekne” a lui Libelt în sacul de călătorie și mi-am așezat, din nou, corpul la orizontală. Ce va fi mai departe – nu știu.

Auritele zile de neuitat au zburat pe lângă mine ca o nălucire, lăsând, după trecere, urma de neșters a unor fermecătoare amintiri. Eu și Sternberg eram atunci doi tineri cărora abia le dispăruse cașul de la gură și, privind acea colecție de diformități ideale, ne spuneam părerea cu glas tare și, prin naivitatea noastră, l-am făcut pe blajinul și delicatul Vasili Andreevici să ne numească ucenici ratați ai lui Karl Pavlovici și, de-acum, era gata să închidă mapa chiar sub nasul nostru, când intră în birou cneazul Viazemski⁷,

1 **Cornelius, Peter [von]** (1783-1867) – pictor idealist german. (nota orig.)

2 **Hesse, Peter** (1792-1871) – pictor german de scene de război și de gen. (nota orig.)

3 **Sternberg, Vasili Ivanovici** (1818-1845) – talentat pictor peisagist, prieten al lui Șevcenko din timpul petrecut de poet la Academia de Arte. S-au păstrat câteva portrete ale lui Șevcenko realizate de Sternberg. Lui i-au fost dedicate poeziile „Ivan Pidkova”, „Spre aducere aminte”. (nota orig.)

4 **Holbein, Hans (cel Tânăr, C. Ir.)** (1497-1543) – pictor german. (nota orig.)

5 **Dürer, Albert** (sic!) (**Albrecht, nota mea, C. Ir.**) (1471-1528) – pictor și gravor german. (nota orig.)

6 **Klenze, Leo** (1784-1864) – arhitect din München; în Rusia, a participat la construirea Ermitajului și a catedralei Sf. Isaac. (nota orig.)

7 **Viazemski, Piotr Andreevici** (1792-1878) – poet și critic rus, prieten al lui Pușkin. (nota orig.)

împiedicând intenția bunului Vasili Andreevici. Noi am continuat, cu aceeași netulburată naivitate, să răsfoim mapa și am fost răsplătiți pentru răbdare cu prima schiță a „Ultimei zile a orașului Pompei”, bine executată în peniță și pătată ușor cu sepia. După această genială schiță, păstrată în tablou aproape neschimbată, au urmat câteva desene grosolane de Bruni¹, care ne-au îngrozit prin platitudinea și inexpressivitatea lor studiată. De unde și din ce sursă pestilențială a luat și și-a însușit d-l Bruni acest mod nenatural? Nu cumva dorința de a fi original cu orice preț a slujit lucrările neobositului Bruni? Jalnică dorință. Trist rezultat. Și când te gândești că acest om visa să se compare cu Karl cel Mare! (Așa îl numea, de obicei, V. A. Jukovski pe Briullov.)

Un cunoscut de-al meu, care nu era pictor și nici măcar un pasionat, ci un simplu iubitor de frumos, privind lucrarea lui Bruni „Acoperământul Maicii Domnului” din catedrala de la Kazan, a spus că, dacă el ar fi mama acestui copil inexpressiv, care se lăfăie în prim-planul tabloului, nu numai că nu l-ar lua în brațe, dar s-ar teme să se apropie de acest mic cretin. Observația e foarte corectă și bine spusă. Dar „Șarpele de aramă” al lui? E o gloată inexpressivă a celor mai netaleantați actori și actrițe. Eu am văzut acest tablou. Am văzut acest tablou când era în lucru și m-am îngrozit. E o impresie neplăcută, dar, totuși, impresie. Terminat, acest imens tablou n-a produs asupra mea nici măcar acea neplăcută impresie. Iar scopul lui a fost să distrugă „Ultima zi a orașului Pompei”. O intenție colosală, dar, vai, neizbutită.

11 [iulie]

La miezul nopții, vântul se schimbă. Se abătu spre nord-vest. După ce am admirat transparenții nori care dispăreau, m-am culcat. M-am trezit înainte de răsăritul soarelui. Cerul era limpede. Doar o singură stea, ca un diamant, ardea sus, la răsărit. Cred că era luceafărul. Soarele încă nu se ivi de după orizont, și steaua dispăru. Bine dispus, m-am ocupat de ceainicul meu. Și, când totul era gata pentru singuraticul meu ospăț de dimineață, am ascuțit, cu atenție, pana, am deschis jurnalul și, cum se zice, n-am fost în stare să scriu nici măcar o jumătate de literă, atât eram de vesel. Și, după ce mi-am băut ceaiul și am savurat veselul cîrîpit al rîndunelor,

1 **Bruni, Feodor Antonovici** (1799-1875) — pictor, rector al Academiei de Arte din Petersburg; conducător al secției de pictură istorică și portretistică. (nota orig.)

m-am dus la fortificație să comand un sac de merinde pentru pesmeți și să iau al doilea volum de Libelt. Am trecut pe la Mostowski. El m-a tratat cu un pahar de ceai, pe care n-am putut să-l refuz, pentru că era ceai cu lămâie - un nemaipomenit răsfăț în acest deșert. La ceai, el m-a informat că a început cercetarea în cazul logodnicului și al logodnicei. Cercetarea a început cu expertiza medicală a logodnicei, după cum se obișnuiește, în prezența martorilor. Cu acest prilej, medicul Nikolski a zis că a găsit-o pe logodnică fată mare, fapt care a dat ocazia unor glume nesărate pe seama logodnicului. Ticăloșii!

Comandând sacul pentru pesmeți, am terminat de împachetat sărăcia pe care o aveam, am luat volumul doi de Libelt și trei trabucuri, câte mi-au mai rămas din cele 25, pe care mi le trimisese Lazarevskyi odată cu sepia. Excelente trabucuri, autentice havane. După ce m-am întors în grădină, m-am lungit, conform obiceiului, sub salcia mea până la prânz și l-am citit pe Libelt. Astăzi, și Libelt mi se pare un idealist mai ponderat și seamănă mai mult a om în carne și oase decât a neamț imaterial. Într-un loc (bineînțeles, cu precauție), demonstrează că voința și puterea spiritului nu se pot manifesta în afara materiei. Libelt a crescut simțitor în ochii mei, însă el e totuși un școlar. El explică, mult prea naiv, prezența Atotputernicului Creator al lumii în toate cele văzute și nevăzute de noi. Și insistă atâta asupra acestui adevăr vechi de când lumea, de parcă ar fi descoperirea lui personală.

În timpul mesei de prânz, am fost mai vesel ca de obicei. Comandantul glumea în legătură cu cele strânse de mine pentru călătorie, alții îi țineau isonul, cu mai multă sau mai puțină amabilitate, dar, în general, cum se zice, tot grupul își cunoștea lungul nasului. După-masă, tot potrivit obiceiului, am adormit sub draga mea salcie, iar, spre seară, mi-am pus tunică curată, pălărie de paie lucrată manual și am plecat spre pepenăriile turkmene și, cu toată vegetația săracă, pepenăriile mi-au plăcut. Am intrat la niște gospodari din aul¹. Pe lângă corturi, copii goi și negricioși se jucau cu iezii, în corturi, zbierau femei, probabil se certau. Iar, dincolo de aul, bărbații își îndeplineau ritualul de dinaintea apusului soarelui. Seara era liniștită, luminoasă. La orizont, sclipea negru fâșia lungă a mării, pe țărmul ei, stâncile ardeau într-o lumină roșiatică, iar, pe una dintre stânci, străluceau alb pereții bateriei a doua și a întregii fortificații. Stăteam și admiram închisoarea în care am petrecut șapte ani. Întorcându-mă în grădină, am nimerit pe cărăruia, în care, în noroiul de-acum uscat, se vedeau imprimate tăpile minuscule ale piciorușelor

1 aul – sat (în caucaz și Asia Centrală). (C. Ir.)

de copil. Îmi plăceau și urmăream aceste urme mici de copil, până au dispărut în pelinișul din stepă odată cu cărarea. Am venit în grădină pentru ceaiul de seară și i-am servit pe Irakli Aleksandrovici (comandantul) și pe Nikolai Efremovici (șeful staționarului medical) cu trabucurile pe care le promisem cadou. Am fumat și eu ultimul. Toți, începând cu Natașenka, s-au mirat mult, văzându-mă cu un trabuc fumegând în gură. Iar dacă Avdotia, o cazacă din Ural, s-a arătat total dezamăgită de mine. Până acum, ea a crezut că sunt cel puțin un ceasovennik¹, iar eu sunt un eretic, un vrăjmaș ca și alții. Toți însă găseau că îmi stă bine cu trabucul și că, având trabucul în gură, semăn cu un respectabil comis-voiajor. Nici nu m-am gândit să contrazic o comparație atât de reușită. Și, cu gândul, mă transpuneam pe puntea vaporului „Mercur” sau „Samoleot”. Iar, la un modest velier, la cântecele edecarilor, la legendele despre Stenka Razin², am uitat să mă gândesc.

*De-atâtea ori i s-a spus lumii
Că lingușirea-i ticăloasă, rea.
Și nu totul spre folos se vrea³.*

Amețit de lingușire, eu, contrar obiceiului, și, se înțelege, în dauna stomacului, n-am avut putere să refuz pelmenii⁴. Pelmenii erau preparați cu mare artă, iar eu le-am acordat o nemincinoasă cinste. După cină, m-am plimbat îndelung în jurul grădinii. Și încet-încet, eliberându-mă de efectul egoismului, mi-am readus, în sfârșit, trufașul spirit într-o stare normală și m-am apucat să cânt, încet, un cântec al haidamacilor:

Hei, străbate Ucraina cazacul Șvacika...⁵

1 **ceasovennik** – denumire locală pentru rascolnici. (nota orig.)

2 **Razin, Stepan Timofeevici** (executat în 1671) – conducătorul războiului țărănesc din secolul XVII. Șevcenko amintește de el de mai multe ori în jurnal, conferindu-i, ca și lui Karmeliuk, epitetul de „slăvit cavalier”. (nota orig.)

3 **„De-atâtea ori i s-a spus lumii...”** – rânduri din fabula „Cioara și Vulpea” de Ivan Andreevici Krîlov (1768-1844). Șevcenko îl prețuia foarte mult pe Krîlov. Așa se explică și critica ascuțită făcută de el monumentului lui Krîlov din Petersburg, autor Klodt. În acest monument, Șevcenko vedea o ofensă adusă marelui fabulist. (vezi însemnarea din 30. IV. 1858). (nota orig.)

4 **pelmeni** – un fel de colțunași, umpluți cu tocătură picantă de carne. (C. Ir.)

5 **Șvacika, Mykyta** – conducător al mișcării haidamacilor în timpul „Koliivșcinei” din 1768 (numele răscobilei țărănești, *nota mea, C. Ir.*). Șevcenko i-a dedicat poezia „Șvacika” (1848). (nota orig.)

De la acest cântec drag mie, am trecut la un altul, nu mai puțin drag:

*Hei, răsari, răsari, tu stea de seară...*¹

Acest cântec melancolic mi-a amintit acea seară, când eu și tânăra soție a lui Kuliș² am cântat, pe două voci, acest fermecător cântec. Era a doua zi după nunta lor, în fatalul an 1847³. O voi revedea, oare, pe acea preafrumoasă blondă? Mai cânta-voi, cu ea, acest cântec de suflet?

Amintirile m-au legănat: m-a cuprins un somn dulce. În vis, mi-a apărut Novgorod-Severski (probabil, în urma citirii nu demult a lui „Aleksiei Odnorog”⁴). Pe stradă, treceau într-o imensă și antică berlină, niște uriași călugări roșcovani beți, iar, între ei, a nimerit, treaz, prietenul meu Semen Hulak-Artemovskiy⁵. Pelmenii au făcut toate metamorfozele astea.

12 [iulie]

Cu data impară de unsprezece, dar norocoasă pentru mine, s-a încheiat prima lună a jurnalului meu. Ce geniu al binelui îmi șoptise atunci această idee? Ei, ce-aș fi făcut eu pe parcursul lunii trecute, interminabil de lungi? Deși și această ocupație e una printre altele, ea, totuși, rupe câteva ore pe zi din persistenta plictiseală. Iar, acum, acesta este un important serviciu pe care mi-l face. În primele zile, îmi displicuse această ocupație, cum nu ne place orice ocupație până nu ne-o însușim, până n-o amestecăm cu pâinea noastră cea de toate zielele. La început, mă apucam de jurnal ca de o obligație, ca de o toană, ca de mânuirea armei. Iar, acum, mai ales din ziua când m-am înzestrat cu ceainicul de aramă, jurnalul a devenit, pentru mine, o necesitate, precum pâinea cu unt pentru ceai. Și de nu s-ar fi întâmplat

1 În textul original, versurile ambelor cântece sunt în limba ucraineană. (C. Ir.)

2 **Soția lui Kuliș** – Oleksandra Myhailivna Kuliș din familia Bilozerskyi (1828-1911), pseudonim literar: Hanna Barvinok. (nota orig.)

3 La nunta prietenului Panteleimon Kuliș, Șevcenko a fost cavaler de onoare, iar 1847 a fost fatal, fiind anul în care poetul a fost arestat și surghiunit. (C. Ir.)

4 „**Aleksiei Odnorog**” – nuvelă istorică a lui Kuliș, apărută în „Sovremennik”, în anii 1852-1853. (nota orig.)

5 **Hulak-Artemovskiy, Semen Stepanovyci** (1813-1873) – talentat cântăreț de operă în Petersburgul anilor '40-'50. M. I. Glinka îl considera cel mai mare solist al acelei epoci; compozitor, autorul operei „Zaporojeanul dincolo de Dunăre”; prieten apropiat al lui Șevcenko din anii '40 până la moartea poetului. (nota orig.)

această insuportabilă așteptare, această grea inactivitate, nici nu mi-ar fi trecut prin cap să-mi procur această mobilă elastică, pe care, acum, mă odihnesc atât de liniștit în fiecare [dimineață]. E adevărat ce se spune: în orice rău e și un bine.

Azi-dimineață, notând norocoasa dată de unsprezece, m-am gândit să încerc jambonul preparat de mine însumi. Pentru asta am băut un pahar zdravăn de vodcă, am gustat niște ridiche tânără și, abia după aceea, am trecut la propria operă. Jambonul s-a dovedit a fi minunat, proaspăt, cu toate că fusese preparat încă în ianuarie. Pe întâi ianuarie, anul curent, am primit prima scrisoare bucuroasă din Petersburg de la contesa Tolstoi. Și, chiar din acea zi, am început să mă pregătesc de drum.

Întrucât urma să călătoresc, poate și acum urmează, pe argintiile maluri ale Uralului, unde evlavioșii locuitori, dar mai ales locuitoarele de acolo nu i-ar da unui frate de-al lor (ne)schismatic nici măcar apă, eu mi-am pregătit, pentru această anevoioasă călătorie, o afumătură de care voi avea nevoie. Nu știu cu ce se desfată, la cei din Ural, acest Nebolsin¹, statistician-umorist și pe deasupra mincinos. Nu cunosc alții mai murdari, mai grosolani decât acești înrăiți eretici. Vecinii lor, sălbaticii kirghizi de stepă, sunt de o mie de ori mai sociabili față de acești descendenți direcți din Stenka Razin. Iar amintitul mincinos e încântat de sociabilitatea și ospitalitatea lor. Sigur că, beat în vreo cârciumă murdară, un oarecare Jeleznov i-a dictat articolașul cu titlul „Cazacii din Ural”, iar el a scris într-o veselie, ba i l-a mai și dedicat lui V. I. Dal. Asemenea scârța-scârța pe hârtie sunt nerușinați, dăunători și ticăloși.

Gustând alimentul pregătit pentru drum și găsindu-l mai mult decât satisfăcător, eu m-am autoliniștit sub favorita mea, sub salcie, și m-am apucat de Libelt. Astăzi, el, pur și simplu, îmi place. Acum, fie că el e de-adevăratalea bun, fie că doar așa mi se pare, pentru că, iată, de două zile, mie și cele mai respingătoare obiecte mi se par atrăgătoare. Fericită situație. Libelt, de exemplu, observă absolut corect și, e drept, exprimă acest adevăr, nu prea nou, concis, elegant și limpede, că religia popoarelor, atât a celor vechi, cât și a celor noi, a fost, întotdeauna, un izvor și un propulsor al artelor frumoase. Asta e corect. Dar următoarea chestiune nu

1 **Nebolsin, Pavel Ivanovici** (1817-1893) și **Jeleznov, Iosif Gnatovici** (1824-1863) – etnografi, cercetători ai vieții poporului rus, în special, ai celei a cazacilor din Ural. Șevcenko critică lucrările lui Nebolsin (articolul „Locuitorii din Ural”) și ale lui Jeleznov (volumul „Locuitorii din Ural. Schiță a vieții cazacilor din Ural”), văzând, corect, în ele, o idealizare a vieții cazacilor din Ural. (nota orig.)

prea, și anume el, de pildă, pe omul-creator din domeniul artelor frumoase în general, inclusiv din pictură, îl așază mai presus de natură. Pentru că, pasă-mi-te, natura acționează într-un cadru prestabilit și imuabil, iar omul-creator nu e constrâns de nimic în creația sa. Așa să fie oare? Mie mi se pare că pictorul liber e tot atât de limitat de natura care-l înconjoară, pe cât e de limitată natura însăși de legile ei veșnice și imuabile. Dar ia să încerce acest creator liber să se abată cât un fir de păr de veșnica și preafrumoasa natură și va deveni un apostat, un monstru moral, precum Cornelius și Bruni. Eu nu vorbesc de copierea naturii prin dagherotipie. Atunci, n-ar exista artă, n-ar exista creație, n-ar exista pictori adevărați, ar fi doar portretiști gen Zareanko¹.

Marele Briullov nu-și permitea să tragă nici măcar o singură linie fără model, iar el, ca realizator prin forța creației, se pare că-și putea îngădui. Însă el, ca poet înflăcărat și gânditor profund, cunoscător al inimii omenești, își înveșmânta prețioasele și luminoasele fantezii în neprihănite forme ale adevărului veșnic. Și, de aceea, idealurile lui, pline de frumusețe și viață, ne par atât de plăcute, atât de apropiate, atât de dragi.

Hotărât lucru, astăzi, Libelt îmi place. În decurs de zece ani, în afară de stepă și cazarmă, n-am văzut nimic și, în afară de vorbe soldățești de sclavie, nu am auzit nimic. O proză groaznică, ucigătoare. Iar, acum, îl am pe Libelt interlocutor ocazional - interlocutorul meu cel mai fermecător. Sincerele mele mulțumiri, din suflet, subofițerului Kulih.

Cât de plăcut a început, pentru mine, această a doua zi, tot la fel de plăcut s-a încheiat. Seara era liniștită, splendidă. Ca să mă plimb, am înconjurat fortificația de două ori. Începusem și a treia tură, dar un cazac de Ural din bateria a doua m-a oprit cu cântecul lui vechi despre Ignașa Stepanov, fiul lui Bulavin². Primul stih al cântecului îmi place extraordinar:

*S-a răzvrătit tătucul nostru,
Slăvitul, liniștitul Don,*

1 **Zareanko, Serhi Konstantynovici** (1818-1870) – pictor portretist, care se străduia să redea trăsăturile originalului cu precizie fotografică (de „dagherotip”). (nota orig.)

2 **Bulavin, Kondrati Panasovici** – sotnic de cazaci care a condus răscoala țăranilor și a cazacilor din anii 1707-1708 ca reacție la încercarea guvernului lui Petru I de a-i întoarce, de pe Don, pe fugari, majoritatea țărani și soldați. Numele și patronimicul lui Bulavin Șevcenko l-a dat conform cântecului. (nota orig.)

*De la izvoare
Până la vărsare.*

Acest cântec este, de fapt, de pe Don, dar a fost însușit și de cei din Ural, ca fiind frați prin aceeași origine. Eu m-am mirat foarte tare când am auzit, prima dată, acest cântec aici, pentru că cei din Ural, sosiți aici cu serviciul, majoritatea sunt oameni umblați și la Moscova, și la Petersburg și cântă toate romanțele la modă, auzite de ei în saloanele de pe Koziha și cele din străzile Meșceanski și Podiaceski. De aceea, am fost foarte mirat, auzindu-l pe acesta că se abate de la legile modei.

L-am ascultat, cu plăcere, pe cântărețul nevăzut până ce a tăcut și, probabil, a adormit, un lucru inteligent pe care l-am făcut și eu. În zori, am visat că, la fortificația Novopetrovsk, ar fi sosit feldmareșalul Saken¹ împreună cu prietenul său mitropolitul Evgheni² al Kievului și m-a chemat la el. Însă, cum nu aveam la mine uniforma de soldat, în afară de manta, și aceea fără epoleți, așa că, până au fost cusuți epoleții, m-am trezit. Și am fost foarte bucuros de această nereușită.

13 [iulie]

Azi e sâmbătă, vântul, același: de nord-vest. Asta e bine, înseamnă că, vrând-nevrând, corabia trebuie să prindă poșta de Orenburg. Cu cât se apropie de mine acest fericit eveniment, cu atât devin mai nerăbdător și mai temător. Șapte ani grei în această temniță fără ieșire nu mi s-au părut atât de lungi și îngrozitori, cum mi se par aceste ultime zile de încercări. Dar toate sunt de la Dumnezeu. Ascunzând, în mine, în măsura posibilului, această îndoială otrăvitoare, m-am ocupat de statornicul meu prieten Libelt și, cu încântare, am stat de vorbă cu el până seara. Seara, m-am dus iarăși la bateria a doua cu speranța că o să-l aud pe Baian cel de ieri. Dar Baian mi-a înșelat așteptările. M-am întors în grădină, m-am lungit sub draga mea salcie și, nici eu nu știu cum s-a întâmplat, am adormit și m-am trezit abia în zori. O întâmplare rară, neobișnuită! Astfel de zile și asemenea eveni-

¹ **Saken, Fabian Vilhelmovici** (1752-1837) – feldmareșal, a participat la înăbușirea răscolului polonezilor din 1831. Ultimii ani și i-a petrecut la Kiev. (nota orig.)

² **Bolhovitinov, Evgheni** (1767-1837) – mitropolit al Kievului, cărțurar, autor de lucrări istorice și de dicționare ale scriitorilor. (nota orig.)

mente sunt nevoit să le consemnez în cronica mea, pentru că eu, în general, dormeam puțin, iar, în ultimele zile, somnul m-a părăsit de tot.

14 [iulie]

Astăzi, e duminică, vântul bate din aceeași direcție. Oare, n-ar fi timpul să se schimbe spre nord-est? Ah, ce bucurie mi-ar face, dacă măcar până mâine s-ar schimba. E de preferat o lovitură hotărâtă cu muchia toporului decât un tâmp ferăstrău de lemn al așteptării.

La amiază, vântul se întepi și sufla spre nord. Semn bun. Astăzi, se împlinesc trei zile de când n-am vizitat spelunca nemernicilor, adică fortificația. Și acesta e unicul meu noroc că mă pot ascunde, fără să fiu pedepsit. Și, ca să nu văd încă o zi grosolana priveștițe a tavernei și pe bețivii ei bandiți, eu nu m-am bărbierit și nu m-am dus la liturghie. Iar, spre seară, pentru a evita întâlnirea cu acei bandiți (în zile de sărbătoare, ei au obiceiul să tulbure liniștea locuitorilor grădinii), eu, îmbrăcând chipiul cu husă albă, curată, am pus, în buzunar, un castravete și o ridiche și am plecat la Filemon și Bavkida. Filemon, contrar obișnuitei lui stări sufletești, era prost dispus. Și Bavkida, contrar obiceiului ei zâmbet permanent, nu era în apele ei și nici nu mi-a arătat noua ei pălărie de paie, despre care auzisem de la alții. Mi-am adus aminte proverbul: „Musafirul nepoftit e mai rău decât tătarul” și am dat să-mi pun chipiul. Dar Filemon m-a oprit, m-a rugat să iau loc și, de asemenea, a rugat-o pe supărata lui Bavkida să ne dea să gustăm dulceața primită nu demult de la Astrahan, iar el a adus o cană de apă rece. Și, după prima degustare, mi-a destăinuit supărarea lor. Un cârmaci imprudent sau lacom, angajându-se să-i transporte marfa de la Astrahan, a încărcat, în așa hal, șubreda lui corabie, că, la primul vânt mai vioi, a fost nevoit să arunce, în mare, jumătate din încărcătură. Spre ghinionul lui Filemon și al Bavkidei, marfa lor se afla pe punte și era compusă din două lăzi cu băuturi calde și 30 de saci cu făină și, se înțelege, astea au zburat primele peste bord. S-au salvat doar niște mărunțișuri neînsemnate, precum: dulceață, lămâi, castraveți murați și pălăria de paie. Discuția sinceră, ca la spovedanie, ne înduioșează inima noastră tristă. Bătrânii, după ce mi-au povestit necazul care i-a lovit, și-au recăpătat starea normală. Filemon începu să mintă naiv despre nu știu ce încăierare cu franțujii în 1812, iar Bavkida mi-a arătat pălăria, chiar și mantila, iar, la despărțire, mi-a dăruit o lămâie cu care azi, adică luni, am bucuria să beau ceai, consemnând această vizită și trista întâmplare, care i-a păgubit pe Filemon și pe Bavkida.

După cum am aflat azi, ieri, cu toate că era duminică și vreme frumoasă, niciunul dintre ofițeri n-a venit în grădină. O stranie, neînțeleasă antipatie față de înmiresmata verdeață. Ei preferă praful și insuportabila duhoare încinsă din fortificație în locul umbrei răcoroase, florilor și verdelui proaspăt din grădină. O neînțeleasă învârtogare a organelor. Niște autentici necruțători fii ai Bellonei¹. Singura explicație pe care o pot da absenței simțurilor olfactiv și vizual la acești necruțători fii ai Bellonei este atotputernica stăpână – vodca. În grădină, poftim, deși se poate îngădui un pahar-două, căci însuși comandantul propune aceasta, dar nu poți turna în tine ca lumea. Nu pentru că asta n-ar fi frumos, ci pentru ca să nu te trezești la Calabria, adică în camera de arest. Atunci, ce plăcere mai e să vizitezi grădina? Nu-i mai bine acasă, să bei în liniște până vezi verde în fața ochilor? Iată, ai grădină cu flori și miresme.

Separat de această politică profundă, velicorusul² are o antipatie înnăscută față de verdeață, față de acest strălucitor veșmânt al surâzătoarei maicii natura. Satul velicorus, după cum s-a exprimat Gogol, e o îngrămădire de maldăre de bârne crude cu găuri negre în loc de ferestre, cu noroaie veșnice, cu iarnă veșnică! Nu vezi, nicăieri, o nuia verde, iar, pe laturi, sunt nesfârșite păduri verzi, dar satul parcă înadins s-a decupat ca un drum larg din umbra acestei necuprinse grădini, s-a înșirat pe două rânduri de-a lungul drumului mare, a construit hanuri cu ogradă, iar, la margine, o capelă și o cârciumă și nu mai are nevoie de nimic. De neînțeles această antipatie față de farmecul naturii.

În Malorusia, e cu totul altfel. Acolo, satul și chiar și orașul și-au adăpostit albele, primitoarele case în umbra livezilor de cireși și vișini. Acolo, țăranul, sărac și posomorât, s-a înconjurat de splendida și veșnic surâzătoarea natură și-și cântă cântecul sincer și trist, cu nădejdea într-o existență mai bună. O, sărmana, minunata, scumpa mea patrie! Oare, respira-voi, curând, aerul tău dătător de viață, dulce? Milostivul Dumnezeu este nestinsa mea nădejde.

15 [iulie]

Vântul e același - de nord. Dacă s-ar abate măcar un sfert de cart spre est, tot m-aș simți mai bine. În cursul celor doi ani, cât am navigat

1 **Bellona** – zeiță a războiului, conform credinței romanilor antici. (nota orig.)

2 Adică rusul. (C. Ir.)

pe necercetata Mare Aral¹, nu m-am uitat o dată la busolă, iar, în aceste zile nesfârșit de lungi, i-am învățat și cele mai mici indicații. Of, vântule, vântule, dacă ai putea să-mi înțelegi permanenta tristețe, tu, încă de acum trei zile, ți-ai fi schimbat direcția spre nord-est, iar, azi, eu aș fi stat de-acum cu creionul în mână ca un argonaut pe puntea unui vas tătăresc, plutind spre țărmurile Colhidei², adică spre Astrahan, și aș fi desenat, pentru ultima oară, imaginea închisorii mele. Ar fi bine dacă ar fi așa, dar, dacă ar fi altminteri - atunci ce-ar fi? Atunci, nici eu nu știu, ce-ar fi.

Ieri-seară, am înconjurat, de două ori, fortificația și, ajuns în grădină, m-am culcat obosit sub salcia mea dragă cu ferma intenție de a ațipi măcar pentru o jumătate de oră. E a doua noapte când nu închid ochii. Însă Morfeu³, după obicei, m-a trădat, iar eu stăteam lungit sub salcie și, neatent, ascultam trăncăneala grădinarilor tolăniți pe iarbă, nu departe de [mine]. Între ei, era un cazac din Ural, el era cel care domina discuția sau trăncăneala. După diferite întâmplări petrecute cu povestitorul în diferite campanii, el a adus vorba despre vrăjitori, morți și, în sfârșit, despre sinucigași. El a istorisit povestea unui anume sinucigaș, care nu m-a interesat deloc, dar m-a interesat credința religioasă a cazacilor din Ural despre sufletul sinucigașului, cel despre care a povestit el cu această ocazie. Pe sinucigaș îl înmormântează fără niciun ceremonial bisericesc, și nu în cimitirul obștesc, ci îl scot departe în câmp și îl îngroapă ca pe un hoit. În zilele de pomenirea a morților, rudele nefericitului sau, pur și simplu, oameni de bine ies și-i împrăstie pe mormânt boabe de cereale - secară, grâu, orz și altele, pentru ca păsările să ciugulească aceste boabe și să se roage la Dumnezeu pentru iertarea păcatelor nefericitului. Ce credință creștină plină de poezie!

Din câte îmi aduc aminte, în Malorusia, la mormântul sinucigașilor, se săvârșea o ceremonie nu mai puțin poetică și autentic creștină, pe care înalții noștri păstori învățați au considerat-o păgână și au poruncit să fie interzisă.

În Malorusia, pe sinucigași îi îngropau tot în câmp, dar neapărat la răscruce de drumuri. În decursul anului, călătorii și drumeții, trecând pe lângă nefericitul răposat, erau nevoiți să arunce ceva pe mormântul

1 **Marea Aral** – aici este vorba despre expediția pentru cercetarea țărmurilor Mării Aral, care a durat de la 25. VII. 1848 până în septembrie 1849. (nota orig.)

2 **Colhida** – ținut pe țărmul Mării Negre, în sudul Caucazului. Patria legendară a vrăjitoarelor Medeea și Circe. Aici, s-ar fi aflat **Lâna de aur**, țința Argonauților. (C. Ir.)

3 **Morfeu** – în mitologia greacă, zeul înaripat al somnului și al viselor, unul dintre cei o mie de fii ai lui Hipnos. (C. Ir.)

acestuia. Fie chiar să rupă o mânecă de la cămașă, dacă se întâmpla să nu aibă altceva. După trecerea unui an, în ziua morții lui, dar cel mai adesea în sâmbăta verde¹ (dinaintea Sfintei Treimi), se arde grămada de boarfe adunate, drept jertfă de curățire, se slujește parastasul și se pune cruce la mormântul nefericitului.

Oare, poate fi o rugăciune mai curată, mai înălțătoare, mai plăcută lui Dumnezeu pentru sufletul unui păcătos care nu s-a căit de păcate? Religia creștină, ca o mamă bună, nu-i respinge nici pe copiii săi criminali, pentru toți se roagă și pe toți îi iartă. Iar reprezentanții acestei religii blânde, iubitoare îi resping tocmai pe cei pentru care ar trebui să se roage. Unde este iubirea lăsată nouă de pe Cruce de Iubitorul de oameni, Mântuitorul nostru? Și ce lucru păgân ați găsit voi, învățători mincinoși, în această creștinească ofrandă pentru iertarea păcatelor?

În Molitfelnicul lui Petru Movilă², există o rugăciune pentru sfințirea frăției de cruce. În molitfelnicul mai nou, această rugăciune a fost înlocuită cu o rugăciune pentru alungarea duhului necurat din cei posedați de această boală imaginară și despre curățirea vasului spurcat de șoareci. Acestea nu-s nici măcar rugăciuni păgâne. Înțelepții păstori ai Bisericii vor ca, pe secolul al nouăsprezecelea, să altoiască secolul al doisprezecelea. V-ați trezit cam târziu.

Turkmenii și kirghizii nu le fac dreptilor lor (aulie), ca unor uriași, cavouri mărețe (abu), ci îngrămădesc, pe trupul sfântului, de-a valma, o

1 **sâmbăta verde** – sâmbăta dinaintea Duminicii Pogorării Sfântului Duh (a Cincizecimii sau a Rusaliilor), când este rânduită Sâmbăta morților sau Moșii de vară. (C. Ir.)

2 **Petru Movilă** (1596-1646) – mitropolit al Kievului; molitfelnicul amintit de Șevcenko a ieșit de sub tipar în anul 1646 și era o culegere de rugăciuni și învățături; a fost reeditat de multe ori. (nota orig.)

Petru Movilă s-a născut la Suceava ca fiu al lui Simion Movilă, Domn al Țării Românești (1600-1601, 1601-1602) și al Moldovei (1606-1607). Pentru Movilă a fost arhiepiscop și mitropolit al Kievului, Haliciului și a toată (Malo)Rusia (din 1633). A întemeiat Academia Kievo-Movileană cu limba de predare latină (1631), cea mai veche instituție de învățământ superior la slavii ortodocși. A sprijinit aducerea de tipografii în Țara Românească (Câmpulung, 1635, Govora, 1637) și Moldova (1642). Era adversar al unirii cu Biserica romano-catolică. A trimis patru profesori pentru Colegiul latin, înființat de Vasile Lupu la Iași. Ca Mitropolit, a restaurat Pecerska Lavra, Catedrala Sf. Sofia și alte biserici din Kiev. A urmărit ridicarea culturală a clerului prin școlile din eparhii (Kiev, Lviv, Luțk), precum și prin tipografiile (Kiev, Lviv, Vilna) în care a imprimat aprox. 50 de lucrări (de slujbă, de învățătură, de apărare a Ortodoxiei; la multe a semnat prefețe). Petru Movilă a trecut la Domnul în 22 decembrie 1646 la Kiev. (C. Ir.)

imensă grămadă de pietre, aruncă deasupra oase de cămilă, de cal și de oaie. Resturi de ofrande. Pun o prăjină înaltă, uneori, cu o suliță în vârful, înfășoară această prăjină cu cârpe multicolore și cu asta se încheie ceremoniile funerare ale dreptului. Unui păcătos, în funcție de bogăția pe care o lasă, i se face un monument mai mult sau mai puțin măreț. Iar, în fața monumentului, pe doi stâlpișori împodobiți, se pun două străchini; în una, noaptea, rudele apropiate ard seu de oaie, iar, în cea de-a doua, ziua, toarnă apă pentru păsărele, pentru ca acestea, potolindu-și setea cu apă, să se roage la Dumnezeu pentru sufletul păcătosului și al dragului lor răposat. Această rugăciune fără cuvinte, poetică a sălbaticului în curățenia și măreția ei sfințirii arhipăstori ai noștri ar pune-o, cu siguranță, la îndoială și ar interzice-o ca pe o hulire a lui Dumnezeu.

16 [iulie]

După apusul soarelui, se lasă liniștea, iar, la unu noaptea, vântul începu să bată din sud-est. Un vânt liniștit, constant, exact cum îi trebuie corabiei noastre de poștă. Abia am așteptat să se crape de ziua și m-am cățărât pe cea mai înaltă stâncă de pe țărm și am stat acolo până mi s-a făcut foame, adică până la amiază. Și, pentru că n-am văzut la orizont nicio pânză dragă, m-am întors trist în grădină și, în așteptarea prânzului, m-am apucat de jambonul meu pentru drum. Afumătura mea scade cu fiecare zi. Încă vreo câteva zile de așteptare, și din ea va rămâne o ne folositoare ruină. E bine dacă voi trece prin Astrahan. Acolo, sunt prăvălii ale coloniștilor germani, între care, probabil, sunt și de mezeluri: fără cârnați, neamțul nu poate trăi nici măcar o singură zi. În consecință, îmi voi putea completa afumătura. Iar, dacă va trebui să mă plimb pe la Guriev și Uralsk, pe malurile rău famate și argintii ale cuviosului Ural, atunci ce-o să fac? O să-mi pun pofta-n cui. Sau, pentru a evita să mor de foame, o să mă prefac în vrăjitoare sau, cel mai bine, în mucenic al credinței, în popă răspopit. Atunci, ca prin minune, apar de toate în fața ta, începând cu un caimac și o giurmiță¹ și terminând cu răbdări prăjite. Mama o să-i ofere sfântului mucenic al credinței unica ei fiică pentru distracția de-o noapte. Dezgustător! Mai rău ca la orice păgâni.

În 1848, după o navigare de trei luni pe Marea Aral, ne-am întors în estuarul Sîr-Dariei, unde urma să iernăm. La fortul de pe insula Kos-Aral,

1 giurmiță – chișleag; lapte acru. (nota orig.)

unde-și aveau garnizoana cazacii din Ural, am ieșit pe țărm. Cazacii, văzându-mi barba lată cât o lopată, au tras, imediat, concluzia că sigur sunt un mucenic al credinței și i-au raportat, imediat, comandantului lor, esaulul¹ Ceortorogov, iar acesta, nefiind prost, m-a chemat în stuf și, poc, căzu în genunchi.

- Binecuvântează, zice, părinte, noi, zice, știm totul.

Nici eu nefiind prost, m-am prins despre ce-i vorba și l-am binecuvântat cu semnul crucii curat eretic. Încântat, esaulul mi-a pupat mâna, iar, seara, a dat un chefuleț atât de strașnic, cum nici n-am visat.

Curând după această întâmplare, după ce mi-am ras barba, m-am îndreptat spre Raim², atunci, principala fortificație pe Sîr-Daria. La Raim, am fost întâmpinat cu tainic entuziasm, iar comandantul de detașament, colonelul Markov, nefiind nici el un prost, mi-a oferit 25 de ruble, pe care eu, prudent, le-am refuzat și cu asta, după părerea lor, am împins sufletul evlavios al bătrânului să se retragă în secret spre herghelie, sub coviltir, și, dacă va fi posibil, să fie împărtășit cu Sfintele Taine de un preot atât de nemaipomenit, precum sunt eu. Ca să nu-mi provoc bătaie de cap cu acești cărunți și nemaipomeniți tâmpiți, am părăsit, în grabă, fortul, și, de atunci, am grijă să mă bărbieresc de două ori pe săptămână. Dacă această întâmplare stupidă și hazlie ar fi avut loc undeva pe malurile Uralului, unde sunt femei, n-aș fi scăpat atât de ușor de acești fanatici înverșunați. Tot acest fanatism, toată această ticăloșie se cuibăresc în depravatele lor fiice și neveste. La Uralsk, închisoarea e, în permanență, plină cu soldați dezertați, cu așa-zișii lor prezbiteri și, cu toate evidentele dovezi, ele se spovedesc la acești bandiți și vagabonzi. Și nu cele simple, ci cazacile de frunte, neveste de funcționari. O rutină de neînțeles.

După-amiază, vântul se schimbă spre sud-vest, direct în fața corabiei noastre de poștă.

17 [iulie]

Vântul e același, de parcă-i vrăjit. Spre seară, din direcția Astrahanului, la orizont, se ivi un vapor. În fortificație, începu agitația când au văzut acea apariție neobișnuită, dar, mai ales, căpitanul Kosarev cu garda lui

1 **esaul** – căpitan de cazaci. (C. Ir.)

2 **Raim** – fort pe râul Sîr-Daria, nu departe de vărsare. Șevcenko a stat la Raim din 28. VI până pe 25. VII. 1848 și a iernat pe Kos-Aral. (nota orig.)

de onoare și cu curierii. Dar pe cine aduce vaporul? Nimeni nu știa nimic, însă până și cei mai cumpătați fanteziști presupuneau că, dacă nu-l aduc pe marele cneaz Konstantin Nikolaevici, atunci, cu siguranță, pe amiralul Vasiliev, guvernatorul Astrahanului. La început, de ultima idee sau presupunere căpitanul nici nu voia să audă, neluând în seamă nici argumentele învățatului său prieten, medicul Nikolski, despre imposibilitatea unui asemenea eveniment de-a dreptul istoric într-un ungher al imperiului atât de întunecat, cum e fortificația noastră, și învățatul bărbat și-a întărit presupunerea cu un fapt istoric, spunând că, după Petru cel Mare, [nimeni] dintre membrii familiei imperiale n-a vizitat nu numai peninsula Manghișlak, [dar] nici măcar importantul oraș portuar Astrahan. Impotriva acestui argument nu se mai putea spune nimic. Dar deșteptul de căpitan Kosarev s-a găsit să spună:

- Păi, chiar dacă n-o fi marele cneaz, atunci, în ultimă instanță, e guvernatorul, tot o persoană cu grad de general și garda de onoare e necesară.

La așa o vorbă simplă, după cum se vede, până și înțeleptul bărbat se apucă să-și scormonească mintea. Dar, vai, cât timp cotrobăia înțeleptul esculap prin buzunarul minții sale, tainica chestiune s-a lămurit. De la debarcader, a venit, în fugă, un cazac și i-a raportat comandantului că, pe vapor, în afara comandantului său, locotenentul Poskocin, nu se mai află nimeni. Muntele s-a scremut și a născut un soarece.

Comandantul a trimis căruța după comandantul vasului și a cerut să fie invitat la el în grădină. Iar eu, ca mersul meu la fortificație să nu fie zadarnic, am intrat în cazarmă și m-am bărbierit. Apoi, am trecut pe la Mostowski. După ce am râs de cele întâmplare, noi, în urma unei întâmplări asemănătoare, petrecută, în 1847, în fortăreața Orsk, am trecut să discutăm despre fortăreața Orsk, pe care o țineam bine minte și el, și eu. Și Mostowski, cu vorbele lui deloc pitorești, a descris atât de viu acea nepitorească fortăreață din deșert, că m-a cucerit. Și primele zile ale captivității mele s-au luminat și au surâs în amintirea mea. Nu cumva și în viitorul situației mele va veni cândva o amintire luminoasă și surâzătoare? Ai faptul în fața ochilor și, totuși, nu-i dai crezare.

La ora nouă, seara, m-am întors în grădină și i-am găsit încă pe marinari care se veseleau zgomotos cu comandantul. Dar mie mi-s atât de nesuferiți acești găunoși lăudaroși, marinarii ăștia din Astrahan, încât eu, auzind de departe gălăgia vocilor lor, am cârmit într-o parte și, până s-a sunat stingerea, am dat ocol fortificației. Plimbarea la un moment nepotrivit m-a

obosit și, altădată și, spre marea mea satisfacție, m-a trimis la culcare. Lucru pentru care, în sufletul meu, le-am mulțumit navigatorilor din Astrahan.

Cu toate acestea, somnul meu nu a fost atât de liniștit pe cât mă așteptam. În timpul nopții, m-am trezit de câteva ori și am cercetat vântul. Înainte de a se lumina, vântul se opri, iar eu, în speranța nestatorniciei lui, am adormit. I-am visat pe Kuliș, pe Kostomarov¹ și pe Semen Artemovskiy; se făcea că i-am întâlnit la târgul de Adormirea Maicii Domnului de la Lubny. Kuliș și Kostomarov purtau costume obișnuite, iar Artemovskiy era în nu știu ce costum de teatru. În această toaletă fantastică, el i se prezenta, pe stradă, lui Petru cel Mare, iar eu, tot acolo, îi desenam lui Kuliș un tânăr orb, un cântăreț la liră în costum tirolez. Această harababură a tulburat-o un nene serviabil, care mi-a adus tunică nouă și m-a trezit, lucru pentru care l-am răsplătit cu un castravete mare și cu o ridiche.

Vântul nu mi-a înșelat așteptările. Spre dimineață, începu să sufle dinspre sud-est. Dimineața, vaporul a părăsit rada și s-a îndreptat spre Kizlear. L-am urmărit cu privirea până la orizont, apoi, m-am ocupat de ceainicul meu și de jurnal.

18 [iulie]

Terminând de relatat evenimentele de ieri, eu m-am [gândit] la un pănărel de vodcă și o bucată de jambon, când văd că trimite, după mine, Bajanova - mă invită la o ceașcă de cafea. Calule, mănânci ovăz? M-am dus. Ajung. Văd că, acolo, e și soția comandantului. După ce ne salutăm, începe discuția despre oaspeții de ieri. Eu am întrebat despre scopul scurtei lor vizite pe țărmul nostru. Și, la întrebarea mea directă, am primit un răspuns indirect și încâlcit, cum se întâmplă, cu divagații care nu duc la nimic. Într-un cuvânt, am ascultat, din drăgălașa guriță, o prostie pe care n-ai putea s-o auzi nici într-un salon de modă. Oaspeți au fost nu doi, cum am presupus eu, ci cinci. În afara navigatorilor, căpitanul vaporului și ofițerul timonier, un bărbat tânăr, foarte cultivat (după spusele povestitoarelor), mai erau trei civili, doi savanți, iar al treilea - un doctor. Și că vaporul navighează

1 **Kostomarov, Mykola Ivanovyci** (1817-1885) – istoric („Monografii istorice” în 21 de volume și alte lucrări), scriitor ucrainean de orientare liberală (autor al dramelor „Sava Cealyi”, „Noaptea la Pereiaslav”); membru al societății „Kiril și Metodie”; a fost arestat în 1847, dar a primit o pedeapsă mult mai ușoară decât Șevcenko. (nota orig.)

pe lângă coastele noastre pentru nu știu ce cercetări și că savanții civili sunt, probabil, nu savanți, ci, pur și simplu, spioni politici, pentru că, tot timpul, au discutat numai despre hoarda turkmenă de aici. Unul dintre ei, acela mai tânăr, blond, cu părul lung á la mujici, chiar s-ar putea să fie, într-adevăr, un om de știință, pentru că, împreună cu Danilevski și alții, a participat la expediția lui Behr¹. Și care, exact ca și Behr, culege pelin de stepă și alte ierburi. Și că el a întrebat de mine, dar cu atât de dublu înțeles, încât simpaticele interlocutoare n-au reușit, nici măcar indirect, să-i satisfacă curiozitatea și, după cum mi-am dat seama, ele au abătut abil această, după părerea lor, sensibilă chestiune și, potrivit obiceiului, și-au transferat flecăreala la Astrahan, direct în prăvăliile persane cu taftale și alte materiale ieftine.

Dacă acesta a fost un om cât de cât cumsecade, atunci ce părere și-o fi făcut despre bontonul nostru, despre spuma societății feminine de aici? O spumă mucegăită, acrită.

Culegând aprecieri pozitive despre misterioșii vizitatori de ieri, eu, se-nțelege, am încetat să mă mai gândesc la ei și, până la prânz, am stat lungit sub salcie și l-am citit pe Libelt. Am încercat să nu mă gândesc nici la vânt. Țsta de sud-vest o să scoată sufletul din mine. Pentru douăzeci și patru de ore, pentru o zi doar, de s-ar abate el spre est, eu aș fi liber. Un chin insuportabil!

După masa de prânz, iar, a venit vorba despre misterioșii călători și, datorită comandantului, acest enigmatic eveniment s-a lămurit pe jumătate. Între musafirii de ieri, nu s-a aflat principalul promotor al acestei zăpăceli, și anume astronomul, care rămăsese pe vapor și făcea calcule. Acest cititor în stele a fost trimis de Departamentul hidrografic să verifice punctele astronomice pe țărmurile Mării Caspice, determinate anul trecut de un cititor în stele nu prea priceput. Iată adevăratul scop al neașteptatei sosiri a vaporului la țărmul nostru. Iar doi bărbați, care au făcut prin vizita lor cinste grădinii și simpaticele ei locuitoare, [erau nimeni alții] decât un funcționar, presupus agent politic, care mergea la serviciu în orașul hebrilor² Baku, iar cel de-al doilea - profesor de literatura la liceul din

1 **Behr, Karl-Ernst** (1792-1876) – savant naturalist, a condus expediția științifică de cercetare a Mării Caspice în anii 1853-1856. Vizitând, nu o dată, fortul Novopetrovsk, Behr l-a cunoscut pe Șevcenko și a contribuit la eliberarea lui din surghiun. (nota orig.)

2 **„orașul hebrilor Baku”** – probabil, Șevcenko a vrut să spună „al hvebrilor”. Hvebrii sau „parșii” au trăit la Baku și întrețineau așa-numitul foc sacru (gaz de sondă care ardea) și-l divinizau. (nota orig.)

Astrahan, care s-a folosit de timpul liber al vacanței și aproape că mi-e conațional, pentru că mi-a transmis salutări prin aghiotantul de aici, pentru care îi mulțumesc din suflet.

Misterioasa întâmplare, spre marea mirare a romanticelor noastre cucoane, s-a lămurit foarte simplu și chiar în mod prozaic. Însă noutatea pe care i-a dat-o comandantului funcționarul navigant la Baku mi se pare o compunere de viitor mare administrator. El a comunicat, și chiar cu amănunte, că a luat ființă o companie comercială de navigație pe Marea Caspică, pe baza Lloyd's Triest, și că îi solicită deja pe ofițeri de marină să se angajeze pe vapoarele lor, că vor avea drept de înaintare în grad, că au fost numiți deja trei directori și că el, acest viitor mare administrator, pleacă la Baku să ocupe postul de director adjunct pe lângă un anume baron Vranghel, cu un salariu de 1.500 ruble argint pe an. Ce va face acest Lloyd's [în] Lacul Caspic? Și ce atribuții îi vor fi încredințate acestui director adjunct, absolvent din acest an, potrivit vorbelor lui, al Universității din Petersburg?

După apusul soarelui, vântul își schimbă direcția spre sud-est, dar era slab și nu dădea speranțe. Se va termina, oare, în sfârșit, această ticăloasă existență, această monotona consemnare a monotonelelor și a nesfârșitelor zile?

19 [iulie]

După apusul soarelui, vântul se învioră și își schimbă direcția spre nord. Bucurându-mă de acest fenomen, m-am apucat să înconjur fortificația. Și, până s-a dat deșteptarea, am încunjurat-o de patru ori. Deci am făcut, dintr-odată, 12 verste. O plimbare ca lumea, dar n-am simțit niciun pic de oboseală. Era noapte cu lună, minunată, și nu mi-am mutat tabăra în chioșc, am rămas sub salcie ca să pot observa, mai bine, vântul după girueta care se învârtea pe hulubărie. În fortificație, bătu ora 12, vântul nu s-a schimbat și nu a slăbit. Semn bun. În nădejdea somnului bun, am adormit, și pe aripile lui Morfeu [am zburat] în fortul Orsk, și, într-un bordei tătăresc, i-am găsit pe Lazarevskyi, pe Levițkyi¹ și pe alți conaționali cântând la vioară și cântece maloruse. Eu mi-am alăturat tenorul de capela lor și cântam împreună în înțelegere și armonie.

1 **Levițkyi, Serhi Petrovyci** (mort în 1855) – funcționar din Orenburg, pe care Șevcenko l-a cunoscut în anii 1847-1849. În 1850, a fost arestat de Secția a III-a la Petersburg pentru legături cu Șevcenko. (nota orig.)

În stepă, mormântul vorbește cu vântul...¹

Abia terminăm acest cântec și începem altul, și anume despre Petrus, iar eu am cântat atât de tare versurile

*Eu îl iubesc, mamă, pe Petrus,
Dar mă tem de bârfe²,*

încât capela tăcu, iar, la ultima notă, eu m-am trezit. Dezmeticindu-mă după acest dulce vis, m-am uitat la giruetă. Vântul, slavă Domnului, era același, nu-și schimbase direcția. M-am răsucit, am recitat câte versuri țineam minte despre fericitul, bălaiul rival Hryț, am adormit din nou, rugându-l pe Morfeu să-mi **continui** frumosul vis întrerupt.

Morfeu mi-a îndeplinit dorința, dar nu într-un tot. El m-a dus într-un oraș oriental, cu minarete înalte, înfipte ca niște ace. Se făcea că, într-o străduță strâmtă a acestui oraș oriental, îl întâlnesc pe renegatul Nikolai Evrestovici Pisarev³ cu turban verde și barbă lungă. Iar ciungul Bibikov⁴ și, lângă el, Sofia Gavrilovna Pisareva stau în balcon și îmbrăcați, de asemenea, în costume turcești. Discutau nu știu ce despre pașalâcul Kiev. Însă mi-a sărit pe față un brotăcel rece și m-am trezit. Mi-am mutat așternutul în chioșc, m-am ghemuit sub manta, însă, cu toată strădania mea, n-am mai putut să adorm. Mi se tot foia, prin fața ochilor, renegatul Pisarev cu atotputernicul său protector și cu frumoasa lui soție fără suflet. Unde-i el? Ce face, acum, acest genial șperțar și pudica lui ajutătoare? Am auzit, fiind deja aici, că a fost mutat de la Kiev la Vologda în calitate de guvernator civil și că, la Vologda, un funcționar, un subaltern de-al lui, i-a dat o palmă în public, la biserică în timpul liturghiei. Și, după această scenă, într-adevăr, solemnă, nu se știe unde a dispărut acest șperțar, demascat în public cu atâta tam-tam.

1 În textul original, versul este în limba ucraineană. (C. Ir.)

2 În textul original, versurile sunt în limba ucraineană. (C. Ir.)

3 **Pisarev, Nikolai Evrestovici** (1806-1884) – șeful cancelariei guvernatorului general al Kievului de tristă amintire D. G. Bibikov, „căprarul Havrylovyci Bezrukyi”, după cum îl caracterizează Șevcenko în „Săracul cu duhul”; din dispoziția lui Bibikov, au fost arestați membrii societății „Kiril și Metodiu”; Pisarev era mâna dreaptă a lui Bibikov „în chestiuni secrete și politice”, șeful comisiei secrete în probleme de societăți clandestine. (nota orig.)

4 Generalului Bibikov, într-adevăr, îi lipsea un braț și, de aceea, în poezia lui Șevcenko, „căprarul” se numește Bezrukyi, adică fără mână, ciung. (C. Ir.)

În așteptarea dimineții, pe acest fundament greu, am conturat cadrul unui poem, precum „Angelo” al lui Pușkin, transferând locul acțiunii în Orient și intitulându-l „Satrapul și Dervișul”¹. În condiții mai bune, voi realiza, neapărat, până la capăt, acest proiectat plan. Păcat că nu stăpânesc bine versificația rusă, căci acest poem original va trebui scris obligatoriu în rusește.

Mai am în rezervă un plan, bazat pe cele întâmplate în tirania din Orenburg. Oare, să nu-l includ în „Satrapul și Dervișul” ca pe un episod distinct? Nu știu însă cum să rezolv problema femeilor. În Orient, femeile sunt niște sclave tăcute. Iar, în poemul meu, ele trebuie să joace rolul principal. Ele trebuie prezentate, cum, de fapt, și fuseseră, ca pârgarii fără suflet ale rușinoasei acțiuni.

Dacă aș ști că această jumulită² „Lastocika” (denumirea corabiei de poștă) n-o să-mi aducă libertatea, m-aș apuca chiar azi de treabă, contrar vorbei: graba strică treaba.

Cât timp îmi consumam visurile, vântul își schimbă direcția spre vest și „Jaivoronok”³ (altă corabie de poștă) a zburat cu toate pânzele sus spre Guriev. Un vânt nesuferit, un chinuitor necunoscut.

20 [iulie]

Azi, e Sf. Ilie. Ilie a fost un zbârlit; așa se scrie despre el în Biblie. Probabil, acest cinic biblic era neștiutor de carte, pentru că n-a lăsat, precum alți proroci, vreo prorocie scrisă. La musulmanii palestinieni (dacă e să-l credem pe Norov⁴), el se bucură de aceeași cinstire pe care o are la evrei și creștini.

Ziua Sfântului Ilie. Târgul de Sântilie era la Romny, acum, se pare, e la Poltava. În anul 1845, am vizitat, întâmplător, acest faimos târg. Trei zile la rând, am înghițit praful de acolo și am stat tolănit în cortul răposatului

1 Poemul „**Satrapul și Dervișul**” nu ni s-a păstrat; e posibil ca Șevcenko să nu fi apucat să realizeze, până la capăt, ceea ce-și propusese – să creeze un poem, precum „Angelo” al lui Pușkin; poezia „Săracul cu duhul” (1857) reprezintă un fragment din poemul preconizat. (nota orig.)

2 **jumulită**, pentru că **lastocika** înseamnă „rândunică”. (C. Ir.)

3 **jaivoronok** – ciocârlie. (C. Ir.)

4 **Norov, Avraam Sergheevici** (1795-1869) – pelerin prin Palestina, Egipt și alte destinații din Asia și Africa. (nota orig.)

Pavlo Viktorovyci Svicika¹. El însuși se numea pe sine doar un muc de lumânare mare (în ucraineană, *svicika* înseamnă *lumânare* – nota mea, C. Ir.) și muc de lumânare de seu. Acesta era fiul colonelului Svicika, al aceluia colonel care, în glumă, a cumpărat, în timpul contractelor de la Kiev, toată șampania, fără vreun scop comercial, ci doar așa, ca să-și bată joc de panii polonezi, sosiți la Kiev cu unicul scop de a trage un chef. Iar, în orașelul său Horodyșce (județul Pyriatyn), a pus barieră, pentru a nu lăsa pe nimeni să intre, nici mergând pe jos, nici în berlină, fără să mănânce până pocnește și să bea, până se îmbată cui. E normal ca, după o glumă ca asta, dintr-o mare Svicika să rămână doar mucul. Dar și acela s-a stins curând. Fie-ți țărâna ușoară, nobilul meu prieten!

Tot atunci, l-am văzut, pentru prima dată, pe genialul artist Solenyk în rolul Ciuprun² („Muscalul vrăjitor”). El mi s-a părut mai natural și mai elegant decât inimitabilul Șcepkîn. Și pe țiganii din Moscova, tot atunci, i-am văzut și i-am ascultat pentru prima și ultima oară cum s-au produs în fața ofițerilor de remontă și a celuiilalt public beat și cum, în încheierea concertului lor sălbatic-murdar, au cântat în cor:

*Nu e praf pe cale,
Nu tremură frunza,
Așteaptă-acum puțin în vale,
Te vei odihni și tu acuma.³*

dând, astfel, de înțeleș protectorilor lor că nu le-ar strica nici lor puțină odihnă, pentru a-și reîmprospăta forțele în vederea chiolhanului de mâine.

1 **Svicika, Lev Mykolaiovyci** (1800-1845) – (prenumele și patronimicul sunt redată greșit în jurnal) – unul dintre cunoscuții întâmplători ai lui Șevcenko, proprietarul moșiei de la Horodyșce din județul Pyriatyn, fiul colonelului Mykola Petrovyci Svicika, amintit, mai încolo, în jurnal, precum și în povestirea „Gemenii”. (nota orig.)

2 **Solenyk, Karmo Trohymovyci** (1811-1851) – marele actor ucrainean, întemeietorul teatrului realist în Ucraina; a devenit faimos în roluri din piesele scriitorilor I. P. Kotlearevskyi („Natalka Poltavka”, „Muscalul vrăjitor”), Hr. F. Kvitka-Osnovianenko („Ordonanța Șelmenko”), N. V. Gogol („Revizorul”), A. S. Griboiedov („Prea multă minte strică”). (nota orig.)

3 „**Nu e praf pe cale**” etc. – strofă din poezia lui M. I. Lermontov „Din Gothe. Piscuri de munți”. Lermontov era, după Pușkin, unul dintre cei mai îndrăgiți poeți ai lui Șevcenko. Pe timpul surghiunului, el cerea să i se trimită operele poetului, pe care le recita adesea. (nota orig.)

S-a gândit, oare, marele poet german, iar, după el, și marele nostru Lermontov, că versurile lor profund poetice vor fi cântate scârbos-sălbatic de niște țigani beți în fața unei adunături de remonteri¹ și mai beți? Lor, nici în vis, nu le-a apărut această murdară parodie.

Ce am mai văzut deosebit atunci la acel târg deosebit? Se pare că nimic altceva. Am făcut cunoștință cu bătrânul depravat Iakubovici² (tatăl decembristului) și cu fiul cel mic al lui, Quasimodo, căruia, pe cuvânt de onoare, i-am dat, până mâine, un imperial³, pe care se înțelege, l-am pierdut. L-am cunoscut, de asemenea, pe unul dintre numeroșii membri ai familiei Rodzeanko. Iar, a treia zi, după sosirea mea la Romny, mi-am cumpărat niște material pentru o vestă, un pfund de batog de Don și împreună cu Rodzeanko (nu știu și mai cum) am părăsit acel balamuc și am luat-o pe șoseaua Romodanului⁴.

Asta-i tot ce mi-am amintit despre târgul din Romny, organizat cu prilejul zilei de Sf. Ilie.

20 iulie este ziua în care am presupus că îmi voi lua rămas-bun de la închisoarea mea, așa le-am scris și lui Lazarevskyi, și lui Kuharenko, iar, acum, soarta personificată a hotărât altfel. N-am ce face, mai rămân la cheremul mării și aștept vreme prielnică. Toată ziua de Sf. Ilie și noaptea, n-a fost vânt deloc. E o liniște moartă.

21 [iulie]

După ce am notat amintirile din Romny, m-am dus, ca de obicei, duminica, în fortificație să mă bărbieresc și de la primul ofițer, de la Kulih, am aflat că, la ora 9, dimineața, a sosit corabia de poștă. M-am bărbierit și, cu inima strânsă, mă întorceam în grădină; ieșind din fortificație, l-am întâlnit pe

1 **remonter** – militar din serviciul însărcinat cu procurarea cailor pentru armată. (C. Ir.)

2 **Iakubovici, Ivan Aleksandrovici** – tatăl decembristului Aleksandr Ivanovici, moșier din Romny și mareșal al nobilimii din județ. Șevcenko l-a cunoscut pe el și pe al doilea lui fiu, Ivan – fratele decembristului – la Romny, în anul 1845. Ivan, fiul cel mic, era olog. De aceea, desigur, Șevcenko îl numește Quasimodo (eroul romanului „Notre-Dame de Paris” al lui Hugo). (nota orig.)

3 **imperial** – monedă de aur în Rusia țaristă cu valoare de 10 ruble, iar, după reforma monetară din 1897, 15 ruble. (C. Ir.)

4 **Șoseaua Romodanului** – șosea care străbate ținutul Poltavei din nord spre sud, spre Crimeea. Cu descrierea acestui drum începe nuvela „Slujnica”. (nota orig.)

Bajanov, administratorul staționarului medical, iar el a fost primul care m-a felicitat că sunt liber. Era 21 iulie, ora 11, dimineața.

La ora unu, am primit scrisoarea lui Zaleski din 20 mai.

De la ora trei, după-masa, până la ora trei, după miezul nopții, sub salcie, am băut, cu Fialkowski¹, ceai și rachiu aromatizat cu coajă de lămâie și am citit, la nimereală, câteva locuri din Libelt, ajungând la concluzia că asemenea cărți sunt scrise pentru arestații, cărora nu li se dă de citit nici măcar Biblia. Observația e tăioasă și aproape corectă. Dar despre asta - în timpul liber.

22 [iulie]

Cu ocazia acestui fericit eveniment pentru mine, aș putea lăsa un spațiu liber în această cronică prozaică. Însă, cum în activitatea mea fizică sau, mai bine zis, în inactivitatea mea, n-a avut loc o schimbare hotărâtoare și după cum se pare, mai devreme de 8 august, nu e de așteptat o schimbare radicală, atunci, pentru a evita o totală inactivitate, dar mai ales ispititorul rachiu cu aromă de lămâie și, fără a încălca obiceiul statornicit, voi continua să-mi încălzesc ceainicul în fiecare dimineață și, zi după zi, înșirate ca soldații, să-mi scriu jurnalul. În inactivitate, și asta-i o activitate.

Astăzi, comandantul mi-a spus că nu-mi poate da permis să plec din fortificația Novopetrovsk prin Astrahan la Petersburg, pentru că n-are ordin de la corpul de armată privind eliberarea mea. Și, dacă un astfel de ordin nu va sosi cu următoarea poștă, atunci pitoreasca, liniștita și ieftina călătorie pe Volga nu va avea loc. Dar acest necaz se poate rezolva. La Orenburg, cu ajutorul puternicilor mei Biurno și Gern², îmi voi restabili sărăciile finanțe. Regret doar că inutila îndepărtare de la drumul direct mă face să renunț la dorința de a vedea expoziția de pictură din acest an de la Academie, dar regret, și mai mult, că trebuie să amân bucuroasa întâlnire cu Lazarevskyi și cu ceilalți prieteni-conaționali. Și, încă și mai mult regret, că cele 1.000 de verste absolut inutile îndepărtează, de mine, clipa marii fericiri. Clipă în care, cu o lacrimă de sinceră mulțumire, voi uda mâna ocrotitoare mele celei mai nobile, contesa Nastasia Ivanovna, și a

1 **Fialkowski, Felix** – soldat polonez, deportat politic (pentru încercarea de a fugi peste graniță). (nota orig.)

2 **Biurno, Karl Ivanovici** și **Gern, Karl Ivanovici** – primul era general-maior, al doilea – colonel al corpului de armată separat din Orenburg. (nota orig.)

soțului ei, contele Feodor Petrovici. O, binefăcătorii mei de neuitat! Fără protecția voastră, iubitorilor de oameni, fără participarea voastră caldă, părintească la trista mea soartă, atotputernicul satrap m-ar fi sufocat în această tristă închisoare. Vă mulțumesc, ocrotitorii mei, salvatorii mei. Toată bucuria mea, toată fericirea, tot viitorul meu luminos se datorează eternei voastre bunătăți, unicii mei, sfinții mei ocrotitori!

Contelui Feodor Petrovici o să-i trimit o scrisoare chiar cu această poștă. Ah, cât n-aș vrea să scriu aceste neînsuflețite mângălituri, care exprimă doar o ceremonioasă politețe și nimic mai mult. Contesei Anastasia Ivanovna nu-i pot scrie acum: orice i-aș scrie n-ar fi nici măcar umbra acelor sentimente admirativ-dulci de recunoștință, de care e plină inima mea și pe care aș putea să le vărs împreună cu lacrimile doar față către față cu ea.

Lui Lazarevskiy, în loc de scrisoare, o să-i trimit aceste două caiete ale jurnalului meu: să le citească împreună cu Semen în așteptarea mea, prietenul lui sincer și fericit.

Ajunge pentru azi. O să mă duc în fortificație, o să fac rost de cerneală proaspătă de la Kulih, de pană nouă și de hârtie pentru al treilea caiet al jurnalului. În bătrâna mea viață, a venit o nouă epocă. Totul va trebui să fie nou.

23 [iulie]

Kulih, aprovizionându-mă cu hârtie, pană și cerneală, mi-a propus să iau prânzul cu el, s-ar putea să fie pentru ultima oară. La un astfel de argument înduioșător, nu e nimic de spus și am acceptat invitația cu plăcere, ceea ce și Fialkowski, băiat vesel și deștept, aflându-se tot acolo, n-a refuzat nici el trapeza soldățească. Kulih, ca magazioner, pe lângă ciorbă și cașă, a adăugat o bucată de friptură de oaie, eu am scos, din buzunar, un castravete mare (fără această delicatesă nu mă duc la fortificație), iar Fialkowski a scos și el, din buzunar, o sticlă de vodcă și a pus-o pe masă. Nu e fastuos, dar am mâncat cu poftă și cu sinceră bucurie, cum doresc să le dea Dumnezeu tuturor oamenilor cumsecade să prânzească în fiecare zi. În timpul mesei și după, Fialkowski a glumit vesel pe seama lui Kulih, a gradului lui și, mai ales, în legătură cu locul lui călduț. Kulih, ca să scape de neobositul Fialkowski, mi s-a adresat mie, întrebându-mă dacă îmi place cartea pe care mi-a adus-o el din Uralsk. Eu, se-nțelege, am spus că-mi place foarte mult, la care Fialkowski a izbucnit în hohote de râs și

i-a numit, în gura mare, tâmpiți pe Libelt, pentru că a scris acea carte, pe Pszewlocki, pentru că a cumpărat acea carte, iar pe Kulih, un tâmpit la pătrat, pentru că a cărat, 500 de verste, în spinarea lui, această carte proastă și grea. Kulih s-a supărat de-adevărat pentru această neelegantă critică și cerea argumente clare pentru o calomnie atât de grosolană. Pentru a potoli cearta care se isca, i-am invitat pe prieteni în grădină la un ceai. Propunerea a fost acceptată, iar noi am pornit spre salcia mea. Libelt era la mine sub pernă, iar eu, în așteptarea ceainicului, i-am propus lui Fialkowski să citească cu voce tare o pagină din această mare operă. El a acceptat cu plăcere. Kulih nu credea cele auzite. Lui i se părea că Fialkowski improvizează și continuă să-și bată joc de greutatea pe care o transportase. Îi smulse cartea din mână și citi el însuși întregul paragraf „Despre fantezie”.

- Ce-i? - îl întrebă Fialkowski pe naiv uimitul Kulih.

- Pszewlocki e un prost civilizat, asta-i tot.

Fialkowski reîncepu să-l ia peste picior la fel de tare ca mai înainte, până ce nu l-a oprit, prin sosirea sa, prietenul nostru comun, Kampinioni. Acestui bețiv nerușinat, pentru un pahar de rachiu cu aromă de lămâie, nu i-a fost rușine să vină la noi și să mă felicite cu prilejul eliberării. Noi ne-am ridicat și am luat-o fiecare în altă direcție, lăsând, cu totul la dispoziția musafirului nepoftit, ceainicul și sticla cu rachiu. Politețe pentru politețe.

Era o noapte cu lună, liniștită, o noapte fermecătoare. Eu m-am plimbat îndelung prin grădină, iar delicatele noastre cucoane (soția comandantului și Bajanova) ședeau la un opaiț de seu într-un cort kirghiz împuțit și, bineînțeles, bârfeau. Dacă le-ai da lor estetica lui Libelt, oare, ce-ar face cu ea? Probabil, hârtie pentru moațe. Asta e sigur. Pentru un om materialist, căruia Dumnezeu i-a refuzat sfântul, fericitul simț al înțelegerii harului Său, al veșnicei Lui frumuseți, pentru un asemenea semiom, orice teorie a frumosului nu e altceva decât o vorbărie goală. Pentru un om înzestrat cu această divină rațiune care este cunoștința, asemenea teorie e tot o vorbărie goală, ba mai rău - o șarlatanie. Dacă acești serbezi savanți ai esteticii, acești chirurghi ai frumosului, în loc de teorie, ar scrie istoria artelor frumoase, ar fi un folos evident. Vasari¹ va supraviețui unor legiuni de Libelți.

¹ **Vasari, Giorgio** (1511-1547) (anul morții nu e 1547, ci 1574, *nota mea, C. Ir.*) – pictor italian, autorul lucrării „Viețile celor mai de seamă arhitecți, pictori și sculptori”, pe care Șevcenko o citise. (*nota orig.*)

24 [iulie]

În zori, s-a pornit o ploaie puternică cu furtună, și, lângă grădină, într-o vâlcea zăgăzuită cu pietroaie din râpă, s-a adunat atâta apă, că se putea pluti cu barca, ceea ce eu și Irakli Aleksandrovici am și încercat după-amiază. Păcat că, în această vâlcea, pământul e nisipos, și apa nu se poate menține mult timp la suprafața lui. Și ce podoabă, și folos ar fi pentru acest loc lipsit de apă.

Seara, căpitanul Kosarev m-a anunțat, cu pretenție de binefacere, că el, la ordinul comandantului, a adus la cunoștința batalionului eliberarea mea. Pentru asta am adus profunde mulțumiri domnului comandant.

25 [iulie]

Toată ziua am petrecut-o în vizită la Mostowski, în rada din apropiere. El e în arest pentru o săptămână din ordinul comandantului de artilerie, generalul Freimann, în urma denunțului celui care era în serviciul de cart, odiosul consilier de curte al lui Meșkov. Arestarea lui Mostowski nu e nimic altceva decât o mască. Consilierului de curte i s-a cerut să-și dea demisia și să predea funcția de locotenent-colonel unui grad inferior, unui oarecare artificier, Mihail Ivanovici. Asta era, în esență, masca.

Spre seară, a venit, în radă, comandantul și, împreună, ne-am dus în grădină. Iar, seara, ne-am mai plimbat o dată cu barca pe iazul format de ploaie.

26 [iulie]

Toată ziua de azi și jumătate din noapte, m-am străduit să compun scrisoarea către contele Feodor Petrovici, și nu reușeam să fac nimic cu această scrisoare care nu-mi ieșea deloc. Eu vreau să mă exprim cât mai simplu și mai elegant, dar îmi iese ori bombastic până la ridicol, ori sensibil până la stupid, ori, în sfârșit, lingușitor până la ticăloșie, însă nu-mi iese deloc așa cum îmi doresc. Asta, desigur, din cauză că încă nu conștientizez, că, de bucurie, încă nu mi-am revenit, că trebuie să mai aștept, timpul are

răbdare. Poșta n-o să plece din fortificație mai devreme de 8 august. Timpul încă mai are răbdare. Poate să compun ciorna în minte și, încetul cu încetul, în timpul liber, s-o corectez, pentru a evita zicala: graba strică treaba, cum am făcut cu scrisoarea pe care i-am trimis-o contesei Nastasia Ivanovna în 12 octombrie anul trecut ca răspuns că ea a fost prima care m-a înștiințat despre apropiata mea eliberare și la care eu i-am trântit o tâmpenie atât de exaltată (în pripă, se înțelege), încât ea a considerat fie că mi-am ieșit din minți, fie că am fost beat. Și, ca să nu se întâmple și acum la fel, am să scriu, mai întâi, o ciornă a scrisorii și, simplificând-o puțin, am s-o trec și pe curat.

**Luminăția Voastră,
Conte Feodor Petrovici!**

Mărinimoasei Dumneavoastră intervenții și contribuției - sfinte, umane - a contesei Nastasia Ivanovna se datorează noua mea viață, fericita mea stare nouă. Acum, sunt atât de fericit, atât de nespus de fericit, că nu găsesc cuvinte pentru a Vă exprima cum se cuvine, din tot sufletul, nemărginita mea recunoștință. Fără participarea Dumneavoastră umană, creștinească în disperata mea soartă, eu aș fi fost sufocat în această întinsă închisoare, în acest nemărginit pustiu nelocuit. Iar, acum, sunt liber și fără a depinde de voința cuiva, îmi făuresc un viitor trandafiriu, un viitor tihnit. Ce bucurie, ce fericire deplină îmi umplu sufletul la gândul că o să revăd Academia, Vă voi revedea pe Dumneavoastră, unicul meu salvator, și, cu lacrimi de bucurie și recunoștință, Vă voi uda mâinile făcătoare de minuni. Îl rog pe Milostivul Dumnezeu să scurteze drumul și timpul până la această nemăsurată fericire. Iar, acum, Dumnezeule Atotputernic, ascultă rugăciunea mea curată, sinceră, pentru lungirea cât mai mare a prețioaselor Voastre zile, întru mărirea artei divine și întru fericirea oamenilor, apropiăți iubitoarei Voastre inimi.

La 21 iulie, s-a primit, aici, înștiințarea oficială despre eliberarea mea. În aceeași zi, l-am rugat pe comandant să-mi dea permis de călătorie prin Astrahan spre Petersburg, însă, fără aprobarea comandanților superiori, el nu poate face asta. Iar eu, pentru obținerea acestui prețios pașaport, trebuie să mă aflu încă o dată la Orenburg și, cu acest prilej, să parcurg în plus prin deșert aproape 1.000 de verste. Dar Milostivul Dumnezeu, care m-a ajutat să străbat în lung și-n lat acest

pustiu deșert, n-o să mă părăsească acum, în acest drum scurt. E trist doar că acest drum inutil va îndepărta cu cel puțin o lună fericita clipă a întâlnirii cu Dumneavoastră și contesa Nastasia Ivanovna, pricipala vinovată pentru fericirea mea.

Atotputernicul și Milostivul Dumnezeu nu m-a lipsit de sănătate în această încercare îndelungată și aspră; și, pe lângă dragostea pe care inconștient am avut-o din fragedă copilărie pentru artele frumoase, acum, El îmi trimite o dragoste conștientă, luminoasă și tare ca diamantul. Un pictor-creator eu nu pot fi, la asta nici nu-i înțelept să mă gândesc. Însă, după întoarcerea la Academie, cu ajutorul lui Dumnezeu și al oamenilor buni și luminați, voi fi un gravor á la aquatinta¹ și, cu nădejdea în mila și ajutorul lui Dumnezeu și în sfaturile și ocrotirea Dumneavoastră, sper să realizez ceva demn de îndrăgita artă. A răspândi, cu ajutorul gravurii, faima pictorilor celebri, a răspândi, în societate, gustul și dragostea pentru bine și frumos reprezintă cea mai curată și mai potrivită rugăciune către Iubitorul de oameni Dumnezeu. Și, după puteri, un dezinteresat serviciu adus omului. Aceasta este năzuința mea unică și nestrămutată. Nu pot nădăjdui la mai mult. O să Vă rog doar să nu mă lipsiți de luminoasa Dumneavoastră colaborare în această dragă și luminoasă speranță a mea.

Sărut mâinile sfintei mele ocrotitoare, d-na N. I., Vă sărut pe Dumneavoastră, familia Dumneavoastră, sărut tot ce Vă este apropiat inimii Dumneavoastră bune și Vă rămân recunoscător până la moarte.

Pictor T. Șevcenko

N-am putut să renunț la bucuria de a semna această ciornă de scrisoare cu „pictor T. Șevcenko”. În decursul celor 10 ani, am scris și am semnat „soldat T. Șevcenko”. Iar, astăzi pentru prima oară, am scris acest titlu care-mi bucură inima.

27 [iulie]

Astăzi, în timpul mesei de prânz, Irakli Aleksandrovici mi-a dat o importantă știre artistică pe care o citise în „Invalidul rus”. Pentru mine,

¹ În textul original, apare în limba franceză. (C. Ir.)

această știre e interesantă prin faptul că nu e o noutate. „Invalidul” anunță că, în sfârșit, colosala minune a picturii, tabloul lui Ivanov¹, „Ioan Botezătorul”, a fost finalizat! Și a fost prezentată publicului roman în timpul sosirii la Roma a imperialei văduve Aleksandra Feodorovna. Și, chiar după spusele pictorului, menționează gazeta, modest vorbind, lucrarea a produs furori la care el nu s-a așteptat. Dă, Doamne, să vedem și un lup mâncat de oaie. Dar eu mă cam tem pentru autorul „Mariei Magdalena”. O muncă de douăzeci de ani o fi păstrat, oare, vitala succulență și prospețime? Nu s-o fi ofilit ca o mândră floare sudică de prea mult și inutil udat? N-o fi mucegăit ca berea de hamei de prea îndelungată fermentare? Doamne, ferește-l pe orice artist de o lecție atât de tristă și târzie.

Încă aflându-mă la Academie, am auzit multe despre această colosală lucrare, pe atunci deja aproape terminată. Pictorii vorbeau cu îndoială despre ea. Amatorii, între care și răposatul Gogol, se entuziasmau cu hotărâre. Karl Pavlovici Briullov n-a spus, niciodată, nicio vorbă despre tabloul lui Ivanov, iar pe Ivanov însuși îl numea, în glumă, neamț, adică migălos. Iar migăleala, după cum spunea marele Briullov, e un semn sigur al lipsei de talent, lucru cu care, în ceea ce-l privește pe Ivanov, nu pot fi de acord, având în vedere lucrarea lui „Maria Magdalena”.

Entuziasta scrisoare a lui Gogol² nu-i spune nimic pictorului despre această operă și nici măcar unui cunoscător avizat. Toți teoreticienii sunt de aceeași teapă. Conte de Kensi³ a scris un tratat extraordinar despre „Zeus din Olimp”, statuie de Fidias. L-a editat *in folio*, în condiții splendide pentru vremea sa (începutul acestui secol) și, dacă n-ar fi atașat la eleganta sa ediție și desene, pictorii ar crede că însuși sufletul marelui Fidias le vorbește prin gura inspiratului conte. Dar stângăcia desenelor demascatoare au stricat toată treaba. După asta, cum să-i mai crezi pe exaltații teoreticieni? Vorbesc ca și când ar fi făcut, dar ei fac dracu' știe ce. Respectabilului conte, desigur, i-au plăcut aceste monstruoase desene, de vreme ce le-a atașat doctului său tratat.

1 **Ivanov, Aleksandr Andreevici** (1806-1858) – important pictor rus, autoul tablourilor „Arătarea Domnului”, „Domnul i S-a arătat Magdalenei” și a numeroase crochiuri și schițe. Despre aceste lucrări vorbește Șevcenko în jurnal, numind, mai întâi, lucrarea „Ioan Botezătorul”. (nota orig.)

2 **„Entuziasta scrisoare a lui Gogol”** – este scrisoarea lui Gogol către M. I. Viegorski cu rugămintea de a-l ajuta pe Ivanov, al cărui tablou marele scriitor rus îl consideră „o apariție nemaivăzută”. (nota orig.)

3 **Katrmer de Kensi** (1755-1843) – arheolog francez, autor al lucrării despre Zeus din Olimp (statuie realizată de marele sculptor grec Fidias, sec. V î.e.n.). (nota orig.)

Cât de bucuros aş fi dacă tabloul lui Ivanov ar dezminţi preconcepţia mea. La colecţia viitoarelor mele stampe *á la aquatinta* s-ar mai adăuga încă o stampă minunată.

Despre tabloul lui Moller¹, „Ioan Evanghelistul propovăduieşte pe insula Patmos² în timpul bacanalilor³”, am citit întâmplător în „Invalidul rus” că este expus public la Petersburg în folosul răniţilor de la Sevastopol. Nu ştiu de ce am o părere mai bună despre tabloul lui Moller decât despre opera lui Ivanov, creată de-a lungul atât de multor ani.

28 [iulie]

Încă de ieri, adică de sâmbătă, seara, ne-am înţeles cu Fialkowski să petrecem [ziua] de azi, duminică, undeva mai departe de nesuferita fortificaţie, şi, pentru această bucurie departe de lume, am ales un loc într-o vâlcea, într-o văgăună adâncă şi sălbatică, la vreo cinci verste de fortificaţie, unde te poţi adăposti de soare sub stânci şi unde găseşti apă proaspătă de izvor. Ne-am înţeles să plecăm de dimineaţă şi să petrecem toată ziua în cheile acelei văgăune ceţoase. Ca provizii, am vorbit ca el să ia o bucată de vreo cinci pfunzi de carne crudă de oaie pentru chebap⁴, porţia de pâine care ni se cuvine şi o sticlă de vodcă. Iar eu – ceainicul, ceai, zahăr, un pahar şi 6 castraveţi. Totul aranjat cum nu se poate mai bine: şi ieftin, şi gustos. Conform obiceiului meu, eu deja chefuiam în imaginaţie în acea văgăună ceţoasă. Trecu noaptea, se făcu dimineaţă, răsări soarele, dar Fialkowski n-a apărut în grădină după cum ne-am înţeles. Eu am aşteptat şi-am tot aşteptat, iar el nu-i şi nu-i. Am încălzit ceainicul şi m-am apucat să prepar ceaiul, dar cu ochii tot timpul la fortificaţie. Până la urmă, l-am înjurat binişor pe trădător şi m-am apucat să-mi cos un caiet nou. Iar Andri Oberemenko (grădinarul din partea comendurii mobile şi un apropiat conaţional al meu), pe care-l invitaseam să vină cu mine în vâlcea ca tovarăş

1 **Moller, Feodor Antonovici** (1812-1875) – elev al lui Briullov, pictor de scene istorice şi portretist. (nota orig.)

2 **Patmos** – insulă grecească în Marea Egee, unde, după tradiţie, în timpul persecuţiilor împăratului roman Domiţian (sfârşitul sec. I), a fost exilat Sf. Ioan Evanghelistul; aici, a scris el cartea profetică „Apocalipsa” (anii 95-96) care încheie şirul cărţilor Noului Testament. (C. Ir.)

3 **bacanalii** – serbări nocturne, ţinute în onoarea zeului Bachus, care, adesea, degenerau în desfrâu. (C. Ir.)

4 **chebap** – frigareuie de berbec, friptă într-o ţepuşă. (nota orig.)

și hamal, bând, în loc de ceai, un pahar de vodcă, s-a apucat să-l înjure pe afurisitul și păcătosul de leah.

Îndoindu-mă suficient de calitatea operei create în mulți ani de Ivanov, am închis caietul și m-am dus la fortificație să rezolv problema pe care mi-o dăduse pan Fialkowski. Vin, iar el stă într-o latură a cazarmei și-l ocără pe soldatul Dahmișîn, pentru că nu-i dă mai mult de 20 de copeici de pat.

- Da' ce - îi spun - ai uitat de vâlcea?

- Stai puțin, lasă-mă să termin târguiala - zice.

Terminând târguiala, mi-a recunoscut că, de la apusul până la răsăritul soarelui, a jucat cărți și a jucat până a rămas lefter. Kulih i-a luat până și perna. Compătimindu-l puțin pentru nereușita lui, i-am propus, din nou, să mergem în vâlcea, la ora 3, după-masa, luând, pe socoteala mea, și pâinea, și carnea, și vodca. El a acceptat cu plăcere, și noi, spunându-ne unul altuia „sigur că da”, ne-am despărțit. Eu am luat, de la magazinier, 5 pfunzi de carne de oaie, tot atâția pfunzi de pâine și, întorcându-mă în grădină, l-am trimis pe Oberemenko la cârciumă după vodcă.

După-masă, potrivit obiceiului meu, am ațipit puțin sub salcie și, la trei fix, eu și Oberemenko ne-am pregătit de drum. După ce ne-am pregătit, ne-am așezat iarăși sub salcie; bătu ora 4, și pan Fialkowski al nostru n-a venit. Andri mă privi în tăcere și, iarăși, își făcu de lucru cu pipa lui în formă de țurțure. Bătu și ora cinci, și pan Fialkowski tot nu se vede. Andri, iar, mă privi și, nemai suportând, a scuipat. Mai trecu o jumătate de oră, și Andri începu să golească proviziile din traistă și scoțând carnea de oaie, spuse:

- Se strică, degeaba, atâta bunătate. Zi-i leah și pace - adăugă el ca pentru sine. - Necredinciosul. Necredincios e și necredincios o să moară.

Eu n-am găsit nimerit să-l conving de contrariu, i-am cerut să ducă la bucătăria comendurii carnea de oaie și să-l roage pe bucătar s-o frigă pentru diseară și am plecat spre primul debarcader să-l vizitez pe prietenul deținut Mostowski.

Trecând pe lângă bateria întâi sau catargul pavilionului, am zărit, în vale, sub stâncă, un pâlț de soldați care jucau rișcă. La început, n-am dat atenție acestui tablou absolut obișnuit. Dar parcă mi-ar fi șoptit cineva: nu cumva o fi aici și Fialkowski? Mă uit și nu-mi cred ochilor. Fisłkowski al meu, cu tunica pe jumătate dezbrăcată de pe umărul drept, cu îndemânare de cunoscător al trebiilor, aruncă, ceva în sus, grupul de jucători săltară capetele repede, apoi le lăsară încet în jos. Fialkowski, strigând „pajură”, se aplecă să strângă potul, iar eu, urându-i succes, am plecat mai departe.

Stând la Mostowski până ce răsărise luna ușor știrbită, m-am pregătit să fac cale-ntoarsă. Luându-ne rămas-bun, el mi-a mulțumit pentru vizită și încă pentru faptul că, în urmă cu doi ani, eu n-am acceptat binevoitoarea lui propunere de a locui la el. Abia acum, a înțeles el ce concluzie josnică ar fi putut trage Meșkov din conviețuirea noastră. Lui nu i-ar fi tremurat mâna să se folosească de puterea legilor militare de bază, unde se spune că ofițerul care-și permite relații familiare cu un grad inferior este deferit tribunalului. Abia acum, a observat el prăpastia de care l-am ferit, cunoscându-l mai bine pe odiosul consilier de curte Meșkov.

E noapte. O noapte cu lună, liniștită, fermecătoare. Cât de bine se armonizează această fermecătoare priveliște din deșert cu fermecătoarele versuri ale lui Lermontov, pe care, fără voie, le-am recitat de câteva ori ca pe o rugăciune către Creatorul acestei nespuse armonii în infinitul universului. Până să ajung la fortificație, m-am așezat pe o movilă pietroasă să mă odihnesc. Și, uitându-mă la drumul - și el de piatră - luminat de lună, am recitat încă o dată:

*Ies în drum de unul singur,
Cale de piatră lucește-n fața mea.
Deșertu-n noapte Domnului se roagă,
Sus, iar, stau de vorbă stea cu stea.*

Odihnindu-mă pe piatră, priveam la bateria care se contura prin ceață sus pe stâncă și mi-am amintit multe-multe din viața pe care am petrecut-o în detenție. La sfârșit, i-am mulțumit Atotputernicului iubitor de oameni, care a dat putere sufletului și trupului meu să parcurgă acest întunecat și spinos drum, fără a-mi răni și umili demnitatea umană.

Dobândindu-mi liniștea cu o sfântă rugăciune, am plecat agale spre grădină, tulburând, cu cântec, profunda liniște a fermecătoarei nopți:

*Nu-i nimic mai rău pe lume
Decât să fii un tânăr sărăntoc¹.*

Mai aveam vreo jumătate de verstă până la grădină (era de-acum ora unu noaptea), când mă întâmpină Andri Oberemenko și mă întreabă:

- Unde v-a purtat Dumnezeu pașii până la ora asta?

1 În textul original, versurile sunt în limba ucraineană. (C. Ir.)

- Am fost în ospeție - zic.
 - Păi, se vede că în ospeție, că oamenii buni cântă numai când se întorc din ospeție.

De parcă n-aș fi auzit vorbele lui, m-am apucat să cânt:

*Trece-un bogătaș, un îmbuibat,
 Se tot clatină, că-i beat,
 Și cu buzele lui hâde
 De sărăcime tot râde¹.*

- Ei, gata, ajunge - mă întrerupe cu blândețe Andri - mai bine v-ați duce la culcare.

Iar eu cânt mai departe:

*De păr unu-l apucase,
 Altu-l înghiontește-n coaste:
 Nu te duce, pui de lele,
 Unde bea săracul, c-ai să ai belele².*

Andri, convingându-se că sunt beat cui, m-a luat cu grijă la braț, m-a condus la salcie, și-a așternut tunică, a rupt buruieni și mi-a pus sub cap, m-a culcat, a făcut peste mine semnul crucii și a plecat. Nu-mi venea să-l dezamăgesc pe binefăcătorul bătrânel și, cu atât mai puțin, să-mi manifest, în fața lui, calitățile actoricești. În sinea mea, i-am mulțumit din suflet și, foindu-mă nu prea mult, am adormit.

29 [iulie]

L-am visat pe Semen Artemovskiy că ieșea cu soția³ după liturghie din biserica Acoperământul Maicii Domnului. Se făcea că, în piața Senna, s-a aranjat un parc, copacii erau încă tineri, dar uriași. M-a impresionat, prin mărimea sa, în mod deosebit, feriga. Un autentic frasin chinezesc. În parc,

1 În textul original, versurile sunt în limba ucraineană. (C. Ir.)

2 În textul original, versurile sunt în limba ucraineană. (C. Ir.)

3 **Artemovska Oleksandra Ivaniivna** – soția lui S. Hulak-Artemovskiy, pianistă, harpistă. Șevcenko a cunoscut-o după întoarcerea din surghiun (vezi și notele 3, 18 din 20. V. 1858). (nota orig.)

Dar însemnarea din 20 mai 1858 are doar două note... (C. Ir.)

I-am întâlnit pe Kuliș, era, de asemenea, cu soția, și, împreună, ne-am dus în vizită la Myhailo Lazarevskyi.

Tot ce îi este drag inimii mele s-a adunat de această dată în visul meu. Și dacă nu m-ar fi trezit afurisiții pui cu piuitul lor, cu siguranță mi-ar mai fi apărut, în vis, cineva dintre dragii mei prieteni. Și nu-i destul că aleargă pe lângă tine, țipă și piuie. Nu, mai sar pe fața ta și te ciupesc de nas. Ferice de tine, tinere curajos, că n-am pus mâna pe tine, că ți-aș fi sucit capul viteaz, ca să te înveți minte să ciugulești un om cumsecade, care doarme și visează persoane atât de plăcute și dragi inimii lui.

Trezit atât de neplăcut de un moțat obraznic, m-am sculat și m-am dus în chioșc, cu ferma hotărâre de a continua minunatul vis. Dar, cu toată dorința mea, acest proiect nu mi-a reușit. Soarele, care în alte dăți răsare fără vlagă, agale de după orizont, acum parcă mi-ar face în necaz, se ivi repede, de parcă ar vrea să încurajeze fapta moțatului obraznic și să trezească muștele care dorm smerite prin unghere. Nu-i nimic de făcut. E greu de mers împotriva curentului; n-am încotro, m-am sculat, mi-am preparat trapeza, adică ceaiul, și m-am dus să-l caut pe iubitorul de oameni, Andri, cel care m-a liniștit cu atâta dragoste ieri sub salcie. Pentru a aprecia cum se cuvine un gest atât de cumsecade, m-am gândit să-l tratez

*Cu-un pahar de ceai
Și unul de rachiu¹.*

Dar vai! Această bună intenție nu mi-a reușit. Andri (lucru la care nu mă așteptam deloc) dormea somn liniștit în bordeiul lui întunecos. Știind, dintr-o experiență recentă, cât de nepoliticos și neplăcut e să tulburi somnul cuiva, l-am lăsat pe Andri în pace, ferm convins că bătrânul și-a permis, ieri, un pahar în plus, lucru care, chiar dacă i se întâmplă, se întâmplă foarte, foarte rar. Artileristul-grădinar, prietenul și colegul lui de bordei, a risipit, cu plăcere, presupunerea mea nu prea favorabilă în privința lui Andri. El mi-a spus că, în noaptea care trecuse, lui Andri îi venise rândul să fie paznic de noapte în grădină și, se înțelege, n-a dormit toată noaptea. Așa că, acum, își completează ceea ce pierduse.

¹ În textul original, versurile sunt în limba ucraineană. (C. Ir.)

„Cu un pahar de ceai” – parafrază din balada despre Handja Andyber: „...au început să-l întâmpine

*Cu un pahar de miere
Și unul de rachiu*”. (nota orig.)

Nu-i nimic de făcut. Ceașca de ceai și păhărelul de rachiu le-am amânat pentru altă dată, iar, acum, voi scrie câteva rânduri în jurnalul meu spre amintire despre tine, conaționalul meu, adevărat, simplu și cumsecade.

Curând, după sosirea mea în fortificație, am observat, în anturajul soldaților (alt anturaj nici nu există în fortificație), în acest anturaj uniform și jalnic, o figură absolut nesoldățească. Mersul, fizionomia, chiar și căciula de oaie - totul îmi spunea că e un conațional de-al meu. Întreb cine-i acest om? Mi se răspunde că e slugă la spital și hohol. Chiar asta am vrut să știu. Fizionomia lui mi s-a părut mai aspră decât în general la conaționalii mei. De aceea, am început să mă apropii de el pe departe și precaut. Șefii lui nemijlociți, subofițerul Ignatiev și căpitanul Balagurov, administratorul staționarului, m-au încredințat că Andri Oberemenko e de o cinste exemplară și un om cu viață cumpătată, și, atunci, am început să caut un prilej de a vorbi cu el între patru ochi și pe limba noastră. El părea să fi observat intențiile mele și, după cum am înțeles, încerca să evite această cinste. Asta m-a îmboldit și mai mult spre apropiere.

Cele mai multe nopți fără somn, la fortăreața Novopetrovsk, le-am petrecut în aripa clădirii ofițerilor. Odată, era iarnă, pe la trei, noaptea, stau eu după obicei în acea aripă și văd că, din bucătăria infirmeriei, iese Andri. Atunci, el avea sarcina de bucătar și de preparator de cvas. Eu îi aranjasem deja invidiatul post de grădinar.

- Ce-i, Andri, nici tu nu dormi?¹

- Păi, nu dorm, 'tu-i mama mă-sii - zise el.

Eu am tresărit auzind graiul meu matern, curat, nestricat. L-am rugat să stea puțin cu mine, la care el s-a învoit fără tragere de inimă. Discuția am început-o eu, cum se obișnuiește între soldați, cu întrebarea din ce gubernie e ș.a.m.d. La întrebarea mea, Andri a răspuns că e din gubernia Kiev, județul Zvenyhorod, satul Rizana - aici, lângă Lyseanka, dacă ați auzit - adăugă el, iar eu i-am spus că, nu numai că am auzit, dar am și fost și la Lyseanka, și la Rizana, și la Rusalivka, peste tot. Într-un cuvânt, a reieșit că suntem din locuri foarte apropiate.

- Și eu văd - spuse el - că sunteți de-al nostru, dar nu știu cum să mă apropii de dumneavoastră, căci, mereu, sunteți ba cu ofițerii, ba cu leșii și așa mai departe. Cum să mă apropii, mă gândesc, de el. Te pomenești că și el o fi vreun leah și doar se preface.

1 Toate discuțiile lui Șevcenko cu Andri s-au purtat în limba ucraineană. (C. Ir.)

Așa am, început să ne cunoaștem eu și Andri Oberemenko. Și cu cât trecea timpul, ne cunoșteam tot mai bine și ne simțeam legați unul de altul. Însă, în fața altora, relațiile noastre au rămas aceleași ca înainte de a ne cunoaște. El nu-și permitea, aparent, niciun pas de apropiere, nicio umbră de familiaritate, cum făceau alții. Bănuindu-mă, nu știu de ce, că aș fi un conațional foarte bogat și chiar rudă cu comandantul, Andri, ca și alții, credea toate astea, dar, de față cu alții, el nici măcar nu mă saluta, ca să nu se creadă că-mi caută prietenia cu orice preț. Locul întâlnirilor noastre permanente era amintita aripă, iar timpul – noaptea, când, în afară de santinelele care rosteau parola, toată lumea dormea. Înfățișarea lui rece și chiar severă vorbea despre un om crud, indiferent. Dar asta e o mască. El iubește foarte mult copiii mici, iar acesta e un semn sigur al unei inimi blânde și bune. Eu, ca pictor, îi admiram, nu o dată, chipul bronzat și mustăcios cum se apleca tandru spre obrăjorul rumen al vreunui copil. Era unica lui bucurie în viața lui aspră de om singur. În afară de felul lui simplu și cumsecade de a fi, l-am îndrăgit pentru că, în decursul celor douăzeci de ani de viață soldățească, banală și tristă, nu și-a nesocotit și nu și-a înjosit demnitatea națională. El a rămas credincios în toate privințele apartenenței sale naționale. Iar o astfel de trăsătură îl înnobilează chiar și pe un om josnic. Dacă, în îndelungata și întunecata mea detenție, mai licăreau unele clipe luminoase, atunci, aceste dulci clipe i le datorez lui, simplului și bunului meu prieten Andri Oberemenko.

Să-i dea Dumnezeu statornicului meu prieten sfârșit grabnic al detenției sale. Iar Preasfânta Maică a tuturor celor întristați să-l ajute să treacă peste aceste pustietăți aride și să ajungă să bea apă dulce din Nipru și să respire aerul dătător de viață din minunata, scumpa noastră patrie!

În timpul zilei, nu l-am văzut pe Andri. Spre seară, m-am dus să desenez imaginea bateriei, întâi, din același loc din care o admirasem noaptea, întorcându-mă de la Mostowski. Mai târziu, o să fac, după acel desen, o acuarelă. Se întunecase de-acum, când m-am întors în grădină. Sub salcie, sedea Andri și mă întâmpină cu această întrebare:

- Și ce facem cu acea carne?
- Cu care?
- Aia care stă la gheață de două zile.
- O aruncăm la câini. Iar, dacă nu s-a împuțit, o mâncăm la cină.
- Eu am mâncat deja.
- Iar mie nu mi-e foame - am spus eu și voiam să mă îndrept spre chioșc.
- Da' știți ce? - zise Andri, oprindu-mă.

- Nu știu.
 - Hai să mergem cu carnea aia, mâine-dimineață, în vâlcea și să mâncăm ca lumea.
 - Bine, să mergem.
 - Dar nu-l luați și pe ȋiganul ăla, pe afurisitul de leah. Lua-l-ar naiba.
 - Bine, n-o să luăm pe nimeni.
- Și ne-am despărțit.

5 [august]

La ora 5, seara, cu o șubredă corabie pescărească, am ajuns la Astrahan. Toate s-au petrecut atât de neașteptat și de repede, că abia îmi vine să cred că s-au întâmplat. Acum, mi-aduc aminte ca prin vis de plimbarea cu Andri Oberemenko la vâlcea, după care a doua zi, adică la 31 iulie, pe neașteptate, Irakli Aleksandrovici a fost de acord să-mi dea permis direct la Petersburg. S-a ținut de cuvânt chiar a doua zi, iar, a treia, adică în 2 august, la ora 9, seara, eu am părăsit fortăreața Novopetrovsk. Și, după o navigare de trei zile fără peripeții pe mare și pe unul dintre brațele Volgăi, am ajuns la Astrahan.

6 [august]

Astrahanul e o insulă, spălată de un braț al Volgăi, străbătută de o serie de mlaștini puturoase numite râul Kutum și de un canal, cu nimic mai prejos de râul Kutum. Această peninsulă e înconjurată de o pădure deasă de catarge, de pitorești cocioabe săracăcioase și de cenușii căsuțe de lemn cu mezanin, deloc pitorești și care nu seamănă cu cocioabele numai pentru că din ele apar chipuri marinărești și, în general, de ofițeri. Toată această enormă grămadă de gunoi cenușiu este încununată de pereții albi, crenelați ai cetății și zvelta și splendida catedrală cu cinci turle în stil moscovit de secol 17. Așa arată orașul Astrahan. Dar nu mi s-a înfățișat așa, când, apropiindu-mă de limba de pământ Berucea (principală stavilă la gurile Volgăi), am văzut sute de corăbii, e adevărat, urâte în majoritate, încărcate cu cereale; îmi imaginasem o Veneție de pe vremea dogilor, dar s-a dovedit că muntele s-a scremut și a născut un șoarece. Iar brațul Volgăi care înconjoară Astrahanul și are legătură cu Marea Caspică nu e cu

nimic mai prejos, ca adâncime și lățime, decât Bosforul. Însă acest braț nu scaldă Cornul de Aur, ci o imensă grămadă de gunoi puturos. Care o fi cauza acestei sărăcii exterioare și a scârboasei mizerii (de asemenea exterioare) și, probabil, și interioare? Care-i această cauză? Populația armeano-tătaro-kalmîcă sau alt resort politico-economic? Ultima, probabil. Pentru că și alte orașe guberniale de-ale noastre nu-s cu nimic mai altfel decât Astrahanul, excluzând Riga.

Din mulțimea de vapoare private, acum, nu se află la Astrahan niciunul, din cauza târgului Makarevski. Vaporul „Mercur” se va întoarce la Astrahan nu înainte de 15 august, iar, spre 20 august, va fi încărcat și va pleca spre Rîbinsk, însă pe mine mă va duce până la Nijni. Iar eu, până una-alta, vrând-nevrând, mă fac cu bună știință observator al acestui oraș murdar.

7 [august]

Ce mai Astrahan! Ce mai oraș portuar! Nicăieri, nici măcar un birt unde să poți mânca, iar despre o cameră la hotel nici nu poate fi vorba. Am intrat azi în unul dintre așa-numitele hoteluri din golful Herap (de pe cornul de Aur al Astrahanului) și am cerut ceva de mâncare. Un chelner murdar și, mereu, grăbit mi-a răspuns că avem tot ce doriți, în afară de ceai. Iar, la o adică, s-a dovedit că n-au nimic, au doar ceai, n-au nici măcar obișnuita ciorbă de pește. Asta la Astrahan, orașul care hrănește cu nisetru jumătate din imensul imperiu! Și, dacă n-ar fi sosit, aici, în interes de serviciu, cu două luni înaintea mea, aghiotantul Burțov¹ de la fortificația Novopetrovsk, aș fi fost nevoit să dorm, dacă nu în stradă, atunci într-un cort kalmâc. Aici, ele sunt la fel de curate ca murdarele bordee, dar ospitaliere. Îi mulțumesc lui Burțov, care m-a cazat la el și mi-a dat să mănânc în acest ulus neprimitor.

8 [august]

Asupra unui om care a lâncezit, ca mine, șapte ani într-un deșert pustiu, orice oraș, chiar și un orașel ocrotit de Dumnezeu cum e Belebei (cel mai neînsemnat orașel din gubernia Orenburg) ar fi trebuit să facă o impresie

¹ **Burțev** (sau **Burțov**, cum e la Șevcenko?, *nota mea, C. Ir.*) **Lev Aleksandrovici** — locotenent din Novopetrovsk; s-a purtat bine cu Șevcenko, care, mai târziu, într-o scrisoare către Usakov, i-a transmis salutări. (*nota orig.*)

plăcută. Cu mine nu s-a întâmplat așa. Semn că nu m-am sălbăticit de tot. Asta-i bine. În această dimineață, am ieșit în oraș cu intenția de a găsi o prăvălie de mezeluri, ca să-mi fac provizii consistente pentru drum și să mă uit cu mai mare atenție la aspectul orașului. Străbătând strada Moscova (Nevski Prospekt), începuse să mi se atenueze neplăcerea primei impresii. Strada - frumoasă, nimic de zis. Clădirile, în majoritatea lor, au două etaje, împodobite jos, cum se obișnuiește, cu firme mai ales albastre cu auriu. În prăvălii, cele mai multe de galanterie, se zăresc fizionomii ofilite de frumuseți armenesti și, mai rar, persane. Bazarul, cu toată masivitatea lui, e o clădire ușoară și chiar grațioasă, pe gustul lui Gvarenghi¹. Clădirea guberniei, în comparație cu casele particulare, e și ea masivă, mezaninul *à la Renaissance* privește vesel, ca dintr-un hotel de bonton, susținut de o masivă galerie de arcade, sub care se află prăvălii cu diferite mărfuri de lux, între care și cumăs. La început, asta m-a șocat: la locuința reprezentantului puterii supreme, se află prăvălii cu tot felul de mărfuri, între care și cumăs. Ciudat. Cum însă industria de pace nu poate înflori decât sub egida puterii, m-am împăcat cu acest gând și am plecat mai departe. Înconjurând un scuar acoperit de praf, am ieșit în altă stradă, paralelă cu Moscova, mai puțin împodobită cu firme și armeni. Din această stradă, care nu ieșea în evidență prin nimic, am luat-o la stânga și, trecând peste podul de lemn, m-am trezit dincolo de Kutum. După ce am făcut o sută de pași pe stradă, în fața clădirii care prin înfățișarea sa exterioară amintea de un han de mână a doua din afara orașului - din lemn, fără etaj, cu terasă acoperită, iar, pe larga galerie care înconjoară terasa, un cavaler mustăcios într-un pardesiu gri și Sf. Gheorghe² de argint, se plimba și privea, cu demnitate, plebea de trecători kalmâci și tătari. Un autentic grenadier sub firma Lon-lachei. N-o fi asta vreo societate boierească din Astrahan? - m-am gândit eu și voiam să merg mai

1 **Gvarenghi (Cvarenghi), Giacomo** (1744-1817) – arhitect și pictor; din 1779, a locuit la Petersburg, împodobind orașul cu minunate clădiri (Academia de Științe, Teatrul Ermitaj, Institutul Smolensk ș.a.). (nota orig.)

Câteva date suplimentare, pe lângă cele abil cenzurate prin omitere în ediția sovietică: **Quarenghi, Giacomo Antonio Domenico** s-a stabilit în Rusia la invitația Ecaterinei a II-a. Pe lângă realizările menționate mai sus, arhitectul neoclasicist italian a construit palatul englez de la Peterhof (Petrodvoreț), Palatul Aleksandrovski de la Țarskoe Selo, Muzeul Ermitaj, Banca Imperială, precum și multe poduri peste Neva – toate la Sankt-Petersburg. (C. Ir.)

2 **Sf. Gheorghe** – decorație militară în formă de cruce, acordată generalilor și ofițerilor pentru vitejie. (C. Ir.)

departe, când mi-a căzut privirea pe tăblița galbenă de deasupra porții cu inscripția: Casa Sapojnikov¹. Dacă Aleksandr Aleksandrovici Sapojnikov n-ar fi o stea de briliant pe firmamentul Astrahanului și un *maître d'hôtel* neremunerat al Astrahanului, aș intra la el ca la o veche cunoștință, dar aceste minunate neajunsuri m-au oprit.

Dincolo de casa și livada lui Sapojnikov, se zăresc cocioabele. Mie, ca pictor, îmi place să hoinăresc prin aceste noroioase unghere, însă, ca om, ca sincer iubitor de oameni, din fața casei milionarului, am făcut, stângamprejur și, curând, am ajuns în centrul orașului.

În centrul orașului, adică pe strada Moscova, am intrat la hanul cu firma „Moskva”, am comandat două ceaiuri și m-am așezat în compania unor tătari și armeni. Un tânăr în tunică militară a întors arcu mașinării și ea a zdrăgănit uvertura operei „Robert Diavolul”². Lăsând la o parte lipsa oricărei armonii, pe mine m-a mișcat și m-a mișcat până la lacrimi, această frumusețe de melodie pocită. Asta înseamnă că n-am ascultat, de mult, ceva asemănător muzicii. Toba și goarna mi-au alterat auzul, dar nu și inima, care percepe frumosul.

După „Robert”, mașinaria a sâsâit „Când adie vântul”³. Și această sâsâială am ascultat-o cu încântare și, aproape împăcat cu Astrahanul, am plătit ceaiul cu o monedă de cincisprezece copeici și am ieșit în stradă.

Strada Moscova. Oare, există vreun oraș de gubernie în care să nu fie strada Moscova? Se pare că nu. Însă fără magazine de mezeluri, există multe orașe guberniale, între care și orașul-port Astrahan. O mizerie, orașul-port Astrahan nu-i bun de nimic. Am colindat toate străzile, și principale, și secundare. Am citit toate firmele, de toate culorile, și mari, și mici, dintre care cele mai multe anunțau vânzări de cihir și mărfuri de lux, dar niciuna nu vorbea despre vânzarea de cârnați afumați. Eh, nemților,

1 **Sapojnikov, Aleksandr Aleksandrovici** – industriaș piscicol din Astrahan, pe care Șevcenko îl știa încă din 1842 (vezi însemnările din 23 august și 2 septembrie); mai târziu, la Moscova și Petersburg, Sapojnikov și-a arătat adevărata față, neprimindu-l pe poet când acesta l-a vizitat. (nota orig.)

2 **„Robert Diavolul”** – opera lui Jaques Meyerber (1791-1864) – compozitor francez (subl. mea, C: Ir.), autorul operelor „Prorocul”, „Hughenoții”, „Africana”. (nota orig.)

De fapt, este vorba despre **Giacomo Meyerbeer**, pseudonimul lui **Jakob Liebmann Mayer Beer**, compozitor german, reprezentant de seamă al *stilului de operă francez* din secolul al XIX-lea. (C. Ir.)

3 **„Când adie vântul”** – cântec din opera „Mormântul lui Ascol” a compozitorului rus Aleksei Nikolaevici Verstovski. (1799-1862) (nota orig.)

nemților, v-ați aclimatizat și voi, iar eu mă bizuiam de-adevăratelea pe statornica voastră fire iubitoare de cârnați.

După-masă, sfătuit de Avdotia, bucătăreasa lui Burțov, am plecat să caut o franzelărie germană, unde, după spusele ei, se vând și cârnați nemțești. Topografia orașului mi-e, de-acum, mai mult sau mai puțin cunoscută. Și, tot după indicațiile Avdotiei, am găsit, fără mare greutate, franzelăria nemțească. Figura binevoitoare, rotundă a neamțului, s-a lungit și a zâmbit cu precauție, când eu, în loc de franzelă, am cerut cârnați. Însă, cum eu n-am întrebat în glumă, nici neamțul nu mi-a răspuns, în glumă, că el e meșter franzelar, nu meșter cârnățar și că, în tot orașul, nu există niciun meșter cârnățar și, dacă, nici în prăvălia Sarepta n-o să găsesc această marfă, atunci, până la Saratov, n-o să văd niciun cârnat. Însă, cum acea prăvălie, după spusele aceluiași neamț, nu e deloc aproape de centrul orașului, am amânat căutările mele pentru a doua zi.

Astăzi, e 8 august. Azi, va pleca corabia de poștă din fortăreața Novopetrovsk spre orașelul Guriev și-i va lua, la bord, pe Fialkowski și pe ceilalți eliberați odată cu mine. Îți urez, Fialkowski, un viitor mai bun, îl meriți pe deplin. La despărțire, el și Mostowski mi-au dat viitoarele lor adrese, însă nu prea cred că între noi se va înfiripa o corespondență, pentru că eu nu aparțin de casta tăietorilor de frunze la câini și nici ei, ca oameni mult mai practici, n-o să bată apa-n piură. Însă eu voi păstra mereu amintirea voastră, bunii mei prieteni.

9 [august]

La ora 5, dimineața, neavând ce face, m-am dus în golf (la debarcader) să-i vizitez pe argonauții mei din Novopetrovsk, care au traversat, cu mine, marea atât de repede. Și-au vândut peștele, au cumpărat pâine (adică, cereale, *nota mea, C. Ir.*), și, cu această lână de aur, mâine vor pluti spre țărmurile deșertice ale peninsulei Manghișlak. Vă doresc să navigați cu bine, neînfricați navigatori. Salutați, din partea mea, stâncile de pe țărm, pe care am petrecut atâtea nopți de nesomn. Salutați-i, din partea mea, pe comandant și pe nobilul Mostowski. Și pe nimeni altcineva.

După ce mi-am luat rămas-bun de la argonauți, m-am dus la micul *isad* (piață alimentară). În afară de fructe, verdețuri de grădină și pâine coaptă în aceste *isade*, n-am observat nimic; carne nu se vinde, din cauză că e post, iar peștele se vinde din lotci. Publicul e unul de piață, ca peste tot,

precupețe, bucătari și bucătărese, mai rar, apar câte o grăsană cumpărătoare de alimente și o persoană din cinul clerical cu aceeași înfățișare, prin excelență protector plin de râvnă al păcătosului trup. De la un filfizon cu barbă roșie, cu 5 copeici de argint, am cumpărat 5 căpățâni de usturoi (această bunătate se aduce aici din Persia) și am plecat spre cetate, ca să admir, de aproape, frumoasa catedrală. Ea se înalță mândră, ca un cavaler de secol 17, expunându-și întregului oraș splendida dantelărie.

Știu din auzite de existența cărții cu titlul „Descrierea orașului Astrahan”¹. Însă, pentru a face rost de ea aici, nici nu poate fi vorba. Orașul care nu are prăvălie de cărți înseamnă că nu are nici cititori. Și, de fapt, cum aș putea să pun mâna pe această carte? În ea, desigur, sunt incluse mărturii documentare despre vremea construirii cetății și a catedralei, ca principală podoabă a orașului. Cine mi-ar putea înlocui această prețioasă carte? Și, cum e dimineată, iar liturghia încă nu se terminase, m-am îndreptat direct la catedrală, cu scopul de a întâlni acolo un preot, căruia să-i mărturisesc interesul meu de colecționar de antichități. Spre norocul meu, l-am întâlnit chiar pe chelarul catedralei, părintele Gavriil Palmov. Așa mi s-a recomandat. Dar să-mi satisfacă, azi, curiozitatea n-a putut din lipsă de timp și mi-a stabilit o vizită la catedrală duminică, după liturghie. O să aștept.

10 [august]

Am fost la birourile societății „Mercur” ca să aflu dacă va sosi, curând, în zbor, acest fiu al lui Jupiter. Și mi s-a spus că e așteptat nu mai devreme de 15 august, iar, spre 20, va porni înapoi la Nijni. Așteptarea, ca orice așteptare, e insuportabilă. Însă, la această așteptare, se mai adaugă și unele cheltuieli, pe care mă gândeam să le evit, lipindu-mă în gazdă la Burțov. Iar el, din păcate, s-a hotărât să se însoare (asta e o slăbiciune generală în fortificația Novopetrovsk). În 17 august, el are cununia civilă, iar eu, se înțelege, am devenit, categoric, în plus. Cu scopul de a-mi găsi un colț pentru câteva zile, m-am dus să bat ulicioarele din jurul „Mercurului”. Aici, totul e închis, în afară de căsuțele pe prăjini înalte pentru grauri, ca o mărturie despre locuințele melomanilor. Am bătut la întâmplare la câteva porți închise, pentru că, aici, nu se lipesc bilețele cu anunțuri pe porți, cum se întâmplă în orașele care se

1 „Descrierea orașului Astrahan” de M. S. Rîbușkin. (Șevcenko îl numește greșit „Rîbocikin”). (nota orig.)

respectă. După îndelungi căutări, am reușit să găsesc de închiriat o cămară cu un geam minuscul, care dădea direct în groapa cu lături. Când nu-i pește, e bun și racul; în țara orbilor, chioru-i împărat, zice o vorbă. Conform acestei zicale înțelepte, de mâine, o să dorm în această cămară pentru o chirie de 20 de copeici argint pe zi. 6 ruble pe lună - cămara cu groapa de lături! Păi, asta și pentru San Francisco e un preț bun.

După ce am dat un aconto, m-am întors la Burțov și, din cauza căldurii și a prafului din stradă, am petrecut toată ziua în cameră, am scris scrisori de bucurie prietenilor Lazarevskyi și Gern. Lui Kuharenko o să-i scriu mâine. Aștept, de la el, răspuns la „Fântâna muscalului”¹. Nu știu ce înseamnă această tăcere a lui.

Spre seară, am ieșit, cum se spune, să mă arăt oamenilor și să mă uit și eu la ei. Am ieșit pe cheiul canalului. Aici, e un chei englezesc, din punct de vedere moral, iar, din cel fizic - e de lemn, din scânduri. Iar canalul, ca atare, e o mizerie. Dar, ca treabă particulară, această lucrare e gigantică, e capitală. N-am reușit să aflu când a fost construit. Am aflat doar că fusese ridicat pe cheltuiala unui grec bogat, un anume Varvarați². Cinste și slavă răposatului elin. Așa că, pe acest chei, seara, se conturează culoarea societății locale.

Femeile de aici sunt nenatural de albe și preponderent ofticoase. Bărbații, în general, poartă chipie albe, inclusiv bărbații din instituțiile civile. O neînțeleasă dragoste pentru livrea. Adesea, pot fi văzuți lei și leoaice; acești carnasieri, nicăieri, nu se adaptează, ei, și aici, sunt la fel, precum cei din Arhanghelsk și de oriunde. Fizionomia de plebeu a kalmâcului și a tătarului, rar, se arată aici, locul ei e în isade și ulicioare murdare. Uitându-mă mai atent la figura cu ochi pieziși ai kalmâcului, predominantă aici, eu găsesc că are o expresie sinceră și blândă. Și această trăsătură minunată înnobilează acest tip urât. Cele mai credincioase slugi și cei mai buni lucrători, aici, sunt kalmâcii. Culoarele preferate - galben și albastru, hrana - orice, fără a exclude mortăciunile. Locuința - corturile, iar ocupația - pescuitul și, în general, muncile grele. Mie mi-au plăcut acești strămoși ai neamului mongolilor³.

1 În textul original, titlul este în limba ucraineană. (C. Ir.)

2 **Varvarați** (Șevcenko i-a scris numele greșit, *nota orig.*) (îl chema, probabil, **Varvaratsis**, *nota mea*, C. Ir.), **Ivan Andreevici** (1750-1825) – negustor grec, participant la războiul ruso-turc din 1769-1770, după care s-a stabilit la Astrahan. (*nota orig.*)

3 Șevcenko a exprimat, aici, o părere greșită: kalmâcii sunt doar unul dintre neamurile mongolice. (*nota orig.*)

11 [august]

După liturghia de la catedrală, îndatoritorul părinte Gavriil mi-a arătat diaconiconul¹ catedralei, excepțional prin puțin numeroasele, însă, după calitate și vechime, lucruri extrem de rare. Primul lucru pe care mi l-a arătat a fost un epitaf, cusut cu mătase și fir de aur, de pe vremea lui Ivan cel Groaznic și, potrivit tradiției, luat ca pradă de la Marina Mnișek. 2. O Evanghelie, tipărită în anul 1606, păstrată prost. 3. Sacos, cusut cu mătase și aur, al episcopului Iosif, ucis de Razin. 4. Felon, cusut cu mătase și aur, al aceluiași episcop. 5. Cârjă arhierască, o lucrătură uimitor de fină, dar al țarului Boris Godunov. 6. Cupă de argint, lucrată artistic, dar, din 1701, al țarului Petru I. Un imens potir venețian din anul 1705. Catedrala a fost fondată în anul 1698 și târnosită la 14 august 1710.

La întrebarea mea: cine a fost arhitectul acestei colosale și splendide catedrale, părintele Gavriil mi-a răspuns: mujicul rus. Nu, i-ar strica lui Konstantin Ton² să învețe, de la mujicul rus cum se construiesc catedralele. Eu, se înțelege, nu l-am contrazis și l-am întrebat când a fost construit kremlinul, adică cetatea interioară. El a răspuns:

- Pe vremea lui Boris Godunov. Iar biserica Sfintei Treimi a fost construită de țarul Ivan cel Groaznic imediat după cucerirea Astrahanului de la tătari - adăugă el, încludând veșmântarul.

Și cu asta gata - i-am mulțumit.

12 [august]

La ora 7, dimineața, a sosit, de sus, vaporul „Cneazul Pojarski”, aparținând companiei „Mercur”. M-am dus la birouri să mă interesez când va pleca înapoi. La birouri, nu mi s-a spus nimic precis. Am vrut să-mi iau bilet, dar nu mi-au dat, pentru că lipsea casierul-șef. Cu speranța că vaporul va pleca curând și,

1 **diaconicon** – este absida de miazăzi a altarului care se mai numește și **veșmântar**, pentru că, aici, se păstrează veșmintele preoțești de slujbă, cărțile liturgice etc. Se numește diaconicon, deoarece, în vechime, era în grija diaconului. (C. Ir.)

2 **Ton, Konstantin Andreevici** (1794-1881) – arhitect, profesor de arhitectură la Academia de Arte, constructor de biserici și al Marelui Palat al Kremlinului. (nota orig.)

pentru că era o căldură moderată, am plecat să hoinăresc pe străzi, fără să pierd speranța că voi găsi vreo prăvălie de mezeluri oricât de prăpădită. Dar vai! În afară de praf, putoare și veșnicele firme - că se vinde cihir - n-am găsit nimic.

Cu cât te afunzi în pădure, dai de mai multe lemne. Întorcându-mă de la magazinul „Sarepta”, în care găsiți de toate, în afară de cârnați afumați și muștar de Sarepta la borcan, i-am înjurat pe prietenii mei nemți, bineînțeles, după ce am ieșit în stradă. Am admirat vechea biserică Nașterea Maicii Domnului cu arhitectura ei greoaie și încărcată, biserică a administrației maritime. Și, după informațiile părintelui Gavriil, am plecat să caut biblioteca orașenească. În fața scuarului sediului gubernial, am citit pe o firmă bleu: „Biblioteca publică de lectură”. - Bravo - m-am gândit eu - Astrahanul are bibliotecă publică. În consecință, au și cititori. Un băiețăș murdar mi-a arătat intrarea în acest sanctuar, iar eu, cu evlavie, am urcat la etajul întâi și am intrat în mica sală a bibliotecii. Bibliotecarul, în surtuc cu guler roșu și mustăți de grenadier, pe care l-am luat ca fiind de la poliție, mi-a spus că lucrarea lui Rîbușkin, „Descrierea orașului Astrahan”, nu se află acum la bibliotecă și că e la contabilul de la Asistența publică, Vasiliev. I-am explicat că eu nu sunt de aici, și, cu toate astea, el m-a trimis la administrația Asistenței publice. N-am ce face, mă duc la amintitul contabil Vasiliev. Iar de la acel onorabil bătrân am primit asigurarea că voi citi cartea lui Rîbușkin mâine, la ora 9, dimineața.

13 [august]

Cum-necum, am dormit noaptea în noua locuință, mai bine spus, în cămară. Dimineața, am dat să deschid oblonul, și un bărbos gras m-a udat cu apa cu care clătea ceașca și tot el m-a înjurat, că dracu' mă pune să umblu de dimineață pe sub ferestre? Eu l-am făcut măgar bărbos și bătrân și am plecat să iau ceaiul la Borțov. După ceai, i-am scris lui Kuharenko o scrisoare înadins nu prea lungă. Și, luând un petic de hârtie și un capăt de creion, am plecat la Biblioteca publică de lectură. Bibliotecarul cu guler roșu și mustață de grenadier m-a anunțat că contabilul Vasiliev încă n-a transmis cartea dorită de mine. Am rămas să-l aștept, căci contabilul Vasiliev mi-a promis el însuși, ieri, că sigur va restitui cartea la bibliotecă la ora 9.

În așteptarea „Descrierii orașului Astrahan” a lui Rîbușkin, am cerut catalogul Bibliotecii publice din Astrahan. Și catalogul era împrumutat unei persoane importante (oare, n-o fi Sapojnikov?), dar, și fără catalog, am observat pe rafturile prăfuite „Curierul Europei”¹, un șir lung cu „Telegraful Moscovei”², câteva exemplare din contele Hvostov³, Derjavin⁴, Karamzin⁵, spiritul legii⁶, codul de legi cu completări, iar ultimele rafturi sunt încărcate cu scrieri ale lui Dumas și Sue⁷, nu în original. Despre manuscrise privind istoria orașului și a ținutului m-am jenat, nu știu de ce, să întreb.

Dar cel mai interesant pentru mine în această bibliotecă publică a fost „Curierul rus”⁸, revistă care apare deja de câțiva ani, iar eu o văd azi pentru prima dată. În ce pustietate sălbatică, am lăncezet!

Am luat, în mână, primul număr al „Curierului rus” pe anul 1856, iar titlul mi-a plăcut. Acolo, erau cuprinse numele lui Gogol, Soloviev⁹, Aksakov¹⁰, nume bine-cunoscute din literatura noastră.

1 „Curierul Europei” – revistă fondată de Karamzin, apărută la Moscova între anii 1802-1830. (nota orig.)

2 „Telegraful Moscovei” – revista lui M. A. Polevoi (1825-1834), la care au colaborat Pușkin, Odoievski, Viazemski. (nota orig.)

3 Hvostov, Dmitri Ivanovici – poet lipsit de talent. (nota orig.)

4 Derjavin, Gavriil Romanovici (1743-1816) – cunoscut poet rus din sec. XVIII. Vezi, mai încolo, însemnarea din 13 septembrie, în care Șevcenko îl numește „cântăreț al Ekaterinei”. (nota orig.)

5 Karamzin, Nikolai Mihailovici (1766-1826) – cunoscut istoric și scriitor rus. (nota orig.)

6 „Despre spiritul legilor” – operă a scriitorului francez Montesquieu (1748), editată de câteva ori în versiune rusească. (nota orig.)

7 Alexandre Dumas (1802-1870) (desigur, este vorba de **A. Dumas-pér**, „tatăl”, nu de **A. Dumas-fils**, „fiul”, *nota mea*, C. Ir.) – romancier și dramaturg francez, autor a numeroase romane populare, ca „Cei trei muschetari”, „După 20 de ani”, „Contele de Monte Cristo” ș.a. Despre Sue E. vezi nota 3, din 25 iunie. (nota orig.)

8 „Curierul rus” – revistă fondată în 1856 de M. Katkov; la început, îi avea colaboratori pe Saltîkov-Șcedrin, L. Tolstoi, I. Turgheniev ș.a. După 1863, devine organ al reacțiunii. (nota orig.)

9 Soloviev, Serghei Mihailovici (1820-1879) – istoric rus, autorul lucrării în 29 de volume „Istoria Rusiei din cele mai vechi timpuri”. (nota orig.)

10 Aksakov, Serghei Timofeevici (1791-1859) – scriitor rus ale cărui opere îi erau bine cunoscute lui Șevcenko. Un exemplar al „Cronicii de familie” cu autograful autorului el i l-a trimis lui Șevcenko la Nijni Novgorod, la sfârșitul lui decembrie 1857. Ei au început să corespundă, iar, mai apoi (22. III. 1858), s-au cunoscut la Moscova. (nota orig.)

Deschid volumul și nimeresc peste o cronică literară. Citesc. Și peste ce dau? Arhicunoscutul Mormânt Savur¹ a fost deschis. Au găsit, în el, niște obiecte din aur și alte mărunțișuri, fără să se precizeze măcar dacă, într-adevăr, este vorba despre mormântul unui rege scit.

Îmi place arheologia. Îi respect pe oamenii care se consacră acestei misterioase ramuri a istoriei. Eu recunosc deplina utilitate a acestor săpături. Dar, la glorioasa necropolă Savur, mai bine nu se făceau săpături. Am o ciudată, chiar prostească afecțiune față de aceste tăcute movile care nu spun nimic. Toată ziua, până seara, am cântat:

*În stepă cu cântul vorbește
Movila cea mare.
- Ca să nu mă înnegresc,
Sufală, vântule, mai tare.*

14 [august]

A plouat torențial toată noaptea. Și, din prăfosul, cenușiul Astrahan, dimineața, am văzut un Astrahan negru, plin de noroi. Înarmându-mă cu un ceapan² turkmen, am plecat să iau ceaiul la Burțov. După aceea, am pus o scrisoare la poștă și m-am dus la bibliotecă. Însă Biblioteca publică, probabil din cauza ploii și a noroiului, era închisă. Iar eu, făcând o plecăciune în fața ușii, am plecat cu pace într-ale mele.

Și ce-mi stă Rîbocikin ăsta ca un ghimpe? Am văzut, la Astrahan, lucruri foarte interesante și fără recomandările lui - veșmântarul catedralei, iar cu restul merită să-mi bat capul? Nu merită.

1 **Mormântul Savur** – date privind cercetările arheologice de la marea necropolă de pe teritoriul fostei Katerynoslavșcina Șevcenko a aflat din volumul întâi pe 1856 al revistei „Curierul rus”. Astfel, Șevcenko a dedus că este vorba chiar de acel Mormânt Savur, cântat în dumele populare și care se afla pe teritoriul ocolului Miu din regiunea Don. (nota orig.)

2 **ceapan** – haină tradițională la populațiile turco-tătare, care seamănă cu jupanul sau cu un halat scurt. (C. Ir.)

15 [august]¹

În ziua Adormirii Maicii Domnului, l-am întâlnit, la Astrahan, pe fostul, meu profesor de la Universitatea din Kiev², pe cel mai scump și mai iubit poet al nostru, și l-am întâmpinat cu cea mai mare bucurie, într-un loc atât de îndepărtat, l-am întâmpinat ca pe un tată, un frate, un mare prieten și am avut fericirea să fiu câteva zile împreună cu el.

Absolvent al Universității din Kiev,
Ivan Klopotovskiy³

16 [august]

În aceeași zi, am avut și eu fericirea de a-l întâlni pe iubitul și stimatul poet Taras Hryhorovyci Șevcenko, cu care petrec aceste zile și care vor sădi, în mine, pentru totdeauna, o profundă amintire.

Absolvent al aceleiași Universități,
Stepan Nezabytovskiy⁴

Voi nota, în jurnalul meu, că ziua de 16 august am petrecut-o cu Șevcenko, poetul Malorusiei.

August, 16

Cu încântare sufletească, l-am întâlnit pe dragul meu tătuc, pe bătrânul cazac Taras Hryhorovyci Șevcenko, cu care am petrecut câteva ceasuri și-i mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a ajutat să fiu împreună cu el.

Fedir Celțov⁵

1 Însemnările dintre 15 și 20 august le-au făcut conaționalii și admiratorii lui Șevcenko, cu care poetul s-a întâlnit la Astrahan. (nota orig.)

2 „Fostul profesor de la Universitatea din Kiev”. Șevcenko n-a fost profesor la Universitatea din Kiev; el doar a solicitat acest post la sfârșitul anului 1846. În martie 1847, Kostomarov îi scria lui Șevcenko că el „a fost deja numit profesor de arta desenului la Universitate” și-l ruga să se întoarcă mai repede la Kiev. La 5 aprilie 1847, Șevcenko a fost arestat la intrarea în Kiev. (nota orig.)

3 **Klopotovskiy, Ivan Petrovyci** – student al Universității din Kiev la mijlocul anilor '40, un cunoscut al lui Șevcenko. În anii '50, era profesor la Astrahan; a lăsat amintiri despre perioada petrecută de Șevcenko în acest oraș. (nota orig.)

4 **Nezabytovskiy, Stepan** (1829-1902) – a absolvit Universitatea din Kiev, medic la Astrahan. (nota orig.)

5 **Celțov, Fedir** – medic în marină, de loc, din ținutul Kievului, absolvent al Universității din Kiev. (nota orig.)

17 [august]

Ivan Rogojân, din prietenie pentru Perfil, s-a înrolat în locul lui ca sodat pentru jumătate de an; dar, oricât ar fi dracul de șmecher și de descurcăreț, tot nu a putut să se conformeze regulilor și l-au snopit, săracul, în bătaie, așa că, după trecerea unei jumătăți de an, i-a fost rușine să apară în fața comandantului. Bietul drac nu și-a dat seama că, dacă-și pune ranița, va semăna cu o cruce și, astfel, de-adevăratelea, a fost nevoit să poarte crucea Domnului, iar Perfil, când l-a auzit povestind despre serviciu, i-a spus: „Nu te băga unde nu-ți fierbe oala.”. De atunci, niciun drac n-a mai vrut să fie soldat; iar tu, tătucă, zece ani ai fost soldat. Când au aflat ofițerii de la Perfil că Rogojân a făcut o jumătate de an armata în locul lui, și-au exprimat încântarea prin cuvintele: „E minunat că și dracul a fost în mâna noastră”.

Pentru conformitate, **Ivan Rogojân**¹
Plutonier Perfil

18 [august]

V. Kișkin², întâlnire cu o veche cunoștință.

19 [august]

Medic Karol Nowicki
Pawel Radzejowski
Tytus Szalewicz³.

1 **Rogojân, Ivan** – probabil, e pseudonimul lui F. Celțov, căci însemnarea din 17 august e făcută de aceeași mână, ca și cea din 16 august; acest lucru este confirmat și de autograful lui Șevcenko: „Și va trăi David în lume” (fragment din „Țarii”) dăruit lui F. Celțov (I. Rogojân) și pe „Cobzarul” din 1860: „Lui Fedir Celțov (el e și Ivan Rogojân)”. (nota orig.)

2 **Kișkin, Vladimir Vasilievici** – căpitanul vaporului „Cneazul Pojarski”, cu care a călătorit Șevcenko de la Astrahan la Nijni Novgorod. După cum se vede din însemnare, ei se cunoșteau mai dinainte. (nota orig.)

3 În textul original, apare în limba polonă. (C. Ir.)

20 [august]¹

Nu toți au darul elocinței; mie, care sunt lipsit de acest dar divin, nu-mi rămâne decât să tac și să binecuvântezez puterea ta creatoare, sfânt proroc și mucenic al poporului Malorusiei. Faptul că te afli acum între noi mă face deplin fericit, și clipele petrecute împreună nu se vor șterge niciodată din mintea mea. O, de o sută de ori, de o sută de ori binecuvântezez acea zi, când Cerul mi-a îngăduit să te cunosc pe tine, sincerul și neînfricatul crainic al cuvântului adevărului. Fie ca aceste câteva cuvinte să-ți amintească - poete și pictore - de profundul respect și prețuire pe care ți le poartă Tomasz Zbrożek².

23 [august]

Între 15 și 22 august, am avut, în acest Astrahan plin de praf și noroi, o sărbătoare atât de minunată, cum n-am avut în toată viața mea. Conaționali mei, în majoritate kieveeni, au întâmpinat eliberarea mea atât de sincer și cu atâta bucurie și au mers cu ospitalitatea până acolo, încât nu m-au lăsat să continui eu jurnalul, ci au luat, asupra lor, această obligație. Vă mulțumesc, prietenii mei buni și dezinteresați. Mi-ați dăruit atâta bucurie, atâta deplină fericire, încât abia dacă va încăpea în inima mea mare. Și amintirea acestor prea fericite zile o trec nu în prozaicul meu jurnal - o așez în tainița inimii mele.

La 15 august, seara, Zbrożek, fiind la familia Sapojnikov, a spus, întâmplător, că mă aflu în Astrahan. Iar, în 16 august, eu am reînnotat cunoștința cu Aleksandr Aleksandrovici. Dar, acum, acesta nu mai era un ștregar de școlar în hăinuță de copil, pe care-l văzusem ultima dată în anul 1842. Acum era deja bărbat, soț și, în fine, tatăl unui copil minunat. Și pe lângă toate astea, am întâlnit, în el, un om simplu, de înaltă noblețe. Trăsătură caracteristică familiei Sapojnikovilor. El părăsește, pentru nu știu cât timp, Astrahanul și pleacă la Nijni Novgorod cu vaporul „Cneazul Pojarski” pe care-l închiriasse și mi-a propus să-mi ofere o cabină pe acest

1 În textul original, această însemnare este în limba polonă. (C. Ir.)

2 **Zbrożek, Tomasz** – medicul-șef al echipajului de lucru nr. 17 din Astrahan în anii 1857-1858, absolvent al Universității din Kiev. (nota orig.)

vas. Biletul de cinci ruble pe care-l cumpărasem l-am înapoiat la biroul Companiei de navigație „Mercur”, cu condiția să fie dat fără bani primului sărac. Căpitanul vaporului „Cneazul Pojarski”, Vladimir Vasilievici Kișkin, a aranjat în așa fel încât, în loc de un om sărac, a îmbarcat, pe șlep, cinci săraci care nu puteau plăti nici măcar o rublă pentru un loc spre Nijni. De fapt, e o dovadă de mărinimie.

25 [august]

Bufetierul de pe vaporul „Cneazul Pojarski”, Aleksei Panfilov Panov¹, eliberat de dl. Kriukov.

Moderato

27 [august]

Noapți cu lună, liniștite, noapți fermecător de poetice! Volga, o nesfârșită oglindă, acoperită de o ceață transparentă, reflectă, moale, fermecătorul

1 **Panov, Aleksei Panfilovici** – „un Paganini iobag” (însemnarea din 27 august) – el a scris, cu mâna lui, aceste rânduri și, desigur, următoarele portative cu note. (nota orig.)

chip palid al frumoasei nopții, luna, și malul abrupt, străjuit de pâlcuri de copaci întunecați. Un decor fermecător, dulce-liniștitor! Și toată această încântare, toată această armonie tăcută, reverberează în sunetele line, curate ale viorii. Trei nopți la rând, acest iobag făcător de minuni îmi înalță, fără plată, sufletul spre Creatorul veșnicei [frumuseți] prin fermecătoare sunete ale viorii lui de proastă calitate. El susține că, pe vapor, nu e recomandabil să vii cu un instrument bun, dar, și din acesta prost, el scoate sunete fermecătoare, mai ales la mazurcile lui Chopin¹. Eu nu mă satur niciodată să ascult aceste cântări general slave, profund triste. Îți mulțumesc ție, Paganini² iobag. Îți mulțumesc ție, întâmplătorul meu binefăcător: din vioara ta amărâtă răsună gemetele batjocoritului suflet de iobag și se contopesc cu profundul geamăt a milioane de suflete de iobagi. Oare, vor ajunge curând aceste stridente vaiete la urechile Tale, Doamne al nostru, drept, neîndurător și neînduplecat?

Sub influența sunetelor triste, pline de indignare ale acestui biet om eliberat din iobăgie, în liniștea de mormânt a nopții, vaporul mi se pare o uriașă dihanie urlătoare, cu o gură imensă, gata să-i înghiță pe moșierii-închizitori. Mare e Fulton³! Și mai mare e Watt⁴! Copilul vostru tânăr, care crește nu în zile, ci în ore, curând, va înghiți cnuturile, tronurile și coroanele, iar diplomații și moșierii abia o să-i ajungă pe o măsea, se va juca cu ei, precum școlarii, c-o bomboană. Ceea ce începuseră enciclopediști⁵ în Franța va desăvârși, pe întreaga planetă, colosalul și genialul vostru copil. Prorocirea mea e indubitabilă. Îl, rog, doar, pe Multrăbdătorul Dumnezeu să-și micșoreze o cât de mică parte a răbdării Sale. Mă rog Lui să-și plece urechea măcar la o jumătate de ton al acestui țipăt sfâșietor de suflet, țipătul închinătorilor Lui sinceri, cu inimă curată.

1 **Chopin, Fryderyk Franciszek** (1810-1849) – celebru compozitor și pianist polonez, popular prin mazurcile, polonezele și valsurile sale. (nota orig.)

2 **Paganini, Nicolò** (1782-1840) – compozitor și violonist italian; virtuoz al unui temperament puternic și al unei tehnici perfecționate; autor de concerte care intră, și azi, în repertoriul marilor violoniști. (nota orig.)

3 **Fulton, Robert** (1765-1815) – mecanic, inventatorul vaporului (1807). (nota orig.)

4 **Watt, James** (1736-1819) – mecanic, care, în 1769, a perfecționat motorul cu aburi. Șevcenko nu știa că inventatorul rus Ivan Ivanovici Polzunov (1730-1766), cu invenția sa din 1762, i-o luase înainte lui Watt. (nota orig.)

5 **enciclopediști** – filosofi, savanți, scriitori-ilumiști din Franța celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea, grupați în jurul editării „Enciclopediei” (1751-1780): Diderot, D’Alambert ș.a. (nota orig.)

28 [august]

Din ziua plecării vaporului din Astrahan, adică din 22 august, nu pot să mă apuc serios de nimic, nici măcar de jurnalul meu, cum o făceam în fortificația din Novopetrovsk. Eu tot nu pot și nu doresc să mă eliberez de impresia produsă asupra mea la Astrahan de conaționali mei. Și această minunată impresie o repetă Aleksandr Aleksandrovici Sapojnikov și toate rudele și prietenii lui care călătoresc împreună cu el. Toți aceștia, începând cu doamna (Nina Aleksandrovna) și domnul, toți se comportă cu mine cu atâta simplă prietenie, cu atâta atenție, încât, de prea multă încântare, nu știu ce să fac și, se înțelege, alerg dintr-un capăt în altul al punții, ca un școlar care a fugit de la școală. Abia acum, se simte influența celor zece ani de umilință. Abia acum, îmi dau pe deplin seama cât de adânc m-a pătruns cazarma cu toate măruntele ei umilințe. Și un contrast atât de rapid și neașteptat încă nu mă lasă să-mi revin. Un comportament simplu, uman mi se pare, acum, ca fiind ceva supranatural, neadevărat.

Malurile Volgăi de la Țarițan¹ și Dubovka, cu fiecare oră, devin tot mai înalte, mai pitorești, mai fermecătoare. Iar eu n-am făcut încă nicio schiță. Din lipsă de timp. Prea bunul Aleksandr Aleksandrovici mi-a pus la dispoziție toate volumele tuturor revistelor rusești, iar eu, abia azi, m-am apucat să citesc „Regina Varvara” de Popov². Și abia am început. În jurnalul meu, care, în aceste zile, ar fi trebuit să fie umplut cu fermecătoarele evenimente, l-am părăsit cu totul, găsindu-mi ca scuză de a nu scrie în trepidația punții.

O, cât mi-aș dori să prelungesc această dulce stare, acest sentiment al dătătoarei de viață și al fermecătoarei inactivități.

Eu am părăsit dogoritoarea stepă îmbrăcat cu tunică și ceapan turkmen din păr de cămilă. La Astrahan mă gândeam doar la polog împotriva țăntarilor. Iar nordul spre care mă îndrept nici nu-mi trecea prin cap. Și, astăzi, aș putea fi strașnic pedepsit pentru neatenția față de bălaiul Boreas³, dacă

1 Țarițan – capitală de județ în gubernia Saratov (azi, Stalingrad). Dubovka – orașel la 40 de kilometri mai jos de Țarițan. (nota orig.)

Din 1961, fostul Stalingrad se numește Volgograd. (C. Ir.)

2 „Regina Varvara” – nuvelă istorică de Nil Aleksandrovici Popov (1833-1891). (nota orig.)

3 Boreas – vânt de nord-est la vechii greci și personificarea lui mitologică – un zeu înaripat. (nota orig.)

nu m-ar fi salvat Aleksandr Aleksandrovici. Pe parcursul nopții, a suflat un vânt proaspăt de nord-est, și, spre dimineață, s-a răcorit destul de tare, atât de tare, că nu mi-ar strica un cojoc. Iar eu, în afara tunicii și a amintitului ceapan, nu am absolut nimic. Aleksandr Aleksandrovici, căruia-i mulțumesc, mi-a oferit paltonul lui călduros, pantaloni și o vestă. Am primit, cu recunoștință, toate astea ca pe un dar trimis de sus. Și, peste un minut, am apărut pe punte transformat într-un adevărat dandy. Să-ți răsplătească Dumnezeu, bunul meu Sașa, pentru această frățesc-prieteneasca transformare!

29 [august]

Cu fiecare oră, malurile Volgăi devin tot mai înalte și mai pitorești. De pe puntea vaporului, am încercat să fac schița unui loc, dar, vai, este imposibil. Puntea vibrează, și contururile malurilor se schimbă repede. Iar eu, acum, mă văd nevoit să renunț la vechea mea intenție pe care o avusesem încă de la Novopetrovsk - de a picta malurile maicii Volga. De azi, de la miezul nopții și până la răsăritul soarelui, lângă Kamâșan¹, pe vapor, s-au încărcat lemne, iar eu abia am reușit să fac o ușoară schiță a cheiului de la Kamâșan cu malul drept al Volgăi. Lemnele au fost luate pentru Saratov și, deci, până la Saratov nu voi putea face nimic. La 60 de verste mai sus de Kamâșan, pe malul drept al Volgăi, cârmaciul vaporului mi-a arătat movila lui Stenka Razin. Era în zori și n-am putut vedea bine acest loc celebru, dar deloc pitoresc. Această movilă istorică - eu nu știu de ce i se spune movilă - nu e cu nimic mai înaltă decât locul din jur. Și, dacă nu mi-ar fi arătat-o cârmaciul, eu n-aș fi observat acest minuscul bastion al celebrului cavaler Stenka Razin, acest baron de Volga și, în fine, sperietoarea țarului moscovit și al șahului persan. Descoperiți, marii tâlhari s-au speriat de un găinar, adăpostit de noapte! Așa îl sperie, uneori, un mic liliac pe marele prădător cu capul alb care e vulturul de munte.

O înfățișare plată de Suzdal al vreunui obiect celebru e la fel de interesantă, precum însăși eleganta pictură. Recunoscând acest adevăr,

Dar și **bălai**, pentru că, în mitologia greacă, e reprezentat ca un bătrân cu părul și barba acoperite de zăpadă. (C. Ir.)

¹ **Kamâșan** – capitală de județ în gubernia Saratov. Desenul cheiului de la Kamâșan al lui Șevcenko se păstrează la Muzeul central de stat literar-artistic „T. H. Șevcenko” din Kiev. (nota orig.)

regret, și mai mult, că n-am putut să fac o schiță cât de sumară a acestei celebre movile. Soarele încă nu răsărise, și movila rămânea în urmă cu vreo zece verste, iar eu trebuia să mă mulțumesc cu scurta povestire fantastică a taciturnului cârmaci.

Pescarii de pe Volga și, în general, oamenii simpli cred că Stenka Razin trăiește și azi în vreun defileu de pe malul Volgăi, în apropierea movilei sale. Și că (după spusele cârmaciului), vara trecută, niște marinari, navigând din Cazan, au acostat la movila lui, au intrat în defileu, l-au văzut și chiar au stat de vorbă cu Semen Stepanovici Razin. Marinarii au povestit că el e păros din cap până-n picioare, de parcă ar fi nu știu ce fiară, dar, de vorbit, vorbește ca oamenii. El începuse chiar să povestească ceva despre soarta lui, dar se făcu amiaza, și, din peșteră, ieși un șarpe care începu să-i sugă inima, iar el gemu atât de cumplit, că marinarii, de spaimă, fugiră care-ncotro. Și, pentru că el fusese afurisit în toate bisericile, adăugă cârmaciul, șarpele îi suge inima zilnic, din cauză că el l-a ucis pe Iosif¹, arhiereul din Astrahan. Și l-a ucis, pentru că acela s-a opus farmecelor lui.

După spusele aceluiași povestitor, Razin n-a fost un bandit, ci doar fusese pe o navă de pază de pe Volga, care strângea taxele vamale de la corăbii și o împărțea săracilor. Reiese, deci, că era comunist.

30 [august]

Din respect pentru sărbătorit și conform obiceiului de a face cadouri celui care-și serbează onomastica, azi, i-am făcut cadou lui Aleksandr Aleksandrovici portretul soacrei lui, madam Kozacenko². Portretul l-am realizat într-o singură ședință în creion alb și creion negru; a ieșit cam de prost-gust, dar nu lipsit de expresivitate. Sărbătoritul, ca de obicei, era vesel și amabil, iar musafirii lui, între care și noi, cei care a dat Domnul să ne nimerim acolo, ne-am văzut interesul, și o armonie neprotocolară, plăcută a domnit pe puntea „Cneazului Pojarski”.

Seara, am aflat, întâmplător, de la o pasageră din Saratov, o doamnă foarte simpatcă, o anume Tatiana Pavlovna Sokolovska, faptul că M. I. Ko-

1 **Iosif** – mitropolit de Astrahan și Tversk, fusese ucis nu de Razin, ci de răsculați, la 11 mai 1671. La acea dată, Razin era deja prins și băgat la închisoarea din Moscova. Șevcenko a notat o legendă locală care nu corespunde realității. (nota orig.)

2 **Kozacenko, Kateryna Nykyforivna** – soacra lui Sapojnikov (vezi și nota 2 din 8 august). Șevcenko îi pictase portretul. (nota orig.)

stomarov a plecat în străinătate. Iar mama lui locuiește la Saratov. I-am cerut adresa Kostomarov¹ și...²

31 [august]

Abia oprise vaporul la debarcaderul din Saratov, că eu mă și aflu în oraș și, conform indicațiilor amabilei doamne Sokolovska, ca și când aș fi avut ceva scris și fără ajutorul vreunui birjar scump, am găsit locuința Tetianei Petrivna Kostomarova. Buna bătrânică m-a recunoscut după voce, dar, dând cu ochii de mine, s-a îndoit că aș fi eu. Convingându-se până la urmă că, într-adevăr, sunt eu, și nu altcineva, ea m-a primit cu bucurie, ca pe un fiu, sărutându-mă bucuroasă și vărsând lacrimi sincere.

Vaporul a rămas la Saratov până în dimineața următoare, iar eu am rămas la Tetiana Petrivna de la prânz până la unu după miezul nopții. Și, Doamne, dar de câte nu ne-am adus aminte, despre ce n-am discutat? Ea mi-a arătat scrisorile primite din străinătate de la Mykolka al ei și petale de violete, trimise de fiul ei din Stockholm la 30 mai. Această dată ne-a făcut să ne amintim de fatalul 30 mai 1847³, și pe amândoi, ca pe niște copii, ne-a podidit plânsul. La unu noaptea, m-am despărțit de cea mai fericită și mai bună mamă a celui mai minunat fiu.

Piotr Ulianov Cekmariov⁴

1 septembrie

O nouă lună a început cu o nouă cunoștință, cu o nouă împrietenire. Cu o jumătate de oră înainte de ridicarea ancorei, a venit, în cabina căpitanului, care e vremelnica mea locuință, un bărbat deloc frumos, dar cu o înfățișare foarte atrăgător-simpatică. După ce pronunțase monoton: Piotr Ulianov Cekmariov, el zise cu însuflețire:

1 **Kostomarova, Tetiana Petrivna** (a murit în 1875) – mama lui M. I. Kostomarov, fostă iobagă. Ei s-au cunoscut, înainte, la Kiev, în 1846; la Saratov, Șevcenko i-a dat poezia „Lui N. Kostomarov” („Se ascunde soarele...”). (nota orig.)

2 Text neterminat de autor. (nota orig.)

3 30 mai 1847 este ziua în care, după comunicatul Secției a III-a, Șevcenko a fost surghiunit ca simplu soldat. (nota orig.)

4 **Piotr Ulianov Cekmariov** – adnotare făcută, probabil, de însuși Cekmariov, căpitan de cavalerie în retragere. (nota orig.)

- Maria Hryhorievna Solonina¹, draga dumneavoastră conațională și admiratoare pe care n-o cunoașteți, m-a însărcinat să vă transmit caldul ei sărut de soră și să vă feliciteze cu prilejul râvnitei libertăți - și, imediat, mi-a ștampilat, pe chelie, două apăsate pupături, una pentru conațională, iar a doua pentru el și confreria din Saratov.

Mult timp, nu mi-am putut reveni după această neașteptată fericire, dar, venindu-mi în fire, am scos, din săraca mea cămară, un cântecel și l-am rugat pe noul meu prieten să transmită acest prinos dragii și cordialei mele conaționale. Curând, după asta, a fost ridicată ancora, și noi ne-am despărțit, promițându-ne, pe cuvânt de onoare, că ne vom revedea iarna viitoare la Petersburg.

2 [septembrie]

*Cincisprezece ani nu ne-am schimbat până-n ăst ceas,
Eu același Șașa am rămas, iar tu, Taras.*

Aleksandr Sapojnikov²

Azi, la ora 7, dimineața, ne-am adunat întâmplător în cabina căpitanului și, din vorbă-n vorbă, am trecut la literatura contemporană și poezie. După câteva păreri, eu i-am propus lui A. A. Sapojnikov să citească „Ospățul câinilor” de Barbier³ în versiunea lui Benediktov⁴, și el a citit magistral. După citirea traducerii, s-a citit originalul, și, cu toții, am fost de acord că traducerea e mai valoroasă decât originalul. Benediktov, cântăreț cu înflorituri și altele asemenea, nu-l traduce pe Barbier, ci-l recrează. De necrezut! Nu cumva odată cu moartea lui Tormoz⁵ al nostru, după cum s-a

1 Solonina, Maria Hryhorievna – soția fostului maior Z. K. Solonin, funcționar al Comisiei de aprovizionare din Saratov. (nota orig.)

2 Rânduri scrise chiar de Sapojnikov. (nota orig.)

3 **Barbier, August** (1805-1882) – poet francez, autorul „Iambilor” – volum de poezii satirice, acut îndreptate împotriva burgheziei franceze din timpul revoluției de la 1830. (nota orig.)

4 **Benediktov, Vladimir Grigorievici** (1807-1873) – poet rus, care, de la versuri pline de floricele retorice și „muzica sunetelor pure” din anii '30, a trecut în anii '50 la o poezie cu conținut social progresist (pentru comparație, de exemplu, poezia „Intrarea interzisă”, amintită în jurnal). (nota orig.)

5 **Tormoz** – așa l-a numit Herzen pe țarul Nicolae I. (nota orig.)

exprimat Iskander¹, poezii au înviat, au renăscut? Altă cauză nu cunosc. Cu prilejul „Ospățului câinilor”, bunul și dragul nostru căpitan Vladimir Vasilievici Kișkin a scos, din geanta personală, „Intrarea interzisă” a lui Benediktov, și, cu simțul unui adept al noii poezii naționale, ne-a citit-o nouă, atenții lui ascultători. Apoi, ne-a citit poezia proprie „De Anul Nou 1857”. Eu priveam și nu-mi credeam urechilor. Căpitanul nostru a mai citit plastic multe lucruri proaspete, vii. Însă eu mi-am concentrat toată atenția asupra lui Benediktov. Iar restul abia dacă ascultam.

Astfel, dintr-o flecăreală obișnuită, astăzi, a ieșit o neobișnuită și autentică dimineață literară. Ar fi plăcut să se repete asemenea improvizatie. În încheierea acestei întruniri literare, A. A. Sapojnikov a fost inspirat și a scris un distih, grațios și sincer, frățesc.

Noaptea, vaporul s-a oprit pentru câteva ore în dreptul orașului Voljsk² (locul biroului central al casei Sapojnikovilor). A. A. a coborât pe mal și s-a întors curând pe vapor cu administratorul său general, Tihon Zinovievici Epifanov. Un bătrân alb cu sprâncene negre, vioi, uimitor de frumos, cu maniere alese, cu siluetă care nu aducea a negustor rus. Prin înfățișarea lui exterioară, el mi-a amintit izbitor de unchiul meu Șevcenko-Hryn.

3 [septembrie]

Nu-l uitați pe I. Iavlenskyi, cel care vă iubește³.

Am mâncat, am băut, am dormit. Am visat fortăreața Orsk și pe Obruciov, fruntașul corpului de armată. M-am speriat atât de tare de acest fruntaș ticălos, că, de spaimă, m-am trezit și, mult timp, nu mi-am putut reveni după acest vis revoltător.

4 [septembrie]

Toată noaptea, vaporul a fost încărcat cu lemne în dreptul orașului Hvalinsk⁴: unicul loc de pe malurile Volgăi care amintește de anticul nume al

1 **Iskander** – pseudonimul marelui revoluționar, publicist, gânditor și scriitor Aleksandr Ivanovici Herzen, „izgonitul nostru apostol”, iar Herzen îl considera pe Șevcenko „un desăvârșit scriitor popular”, „luptător pentru libertate”. (nota orig.)

2 **Voljsk** sau **Volsk** – oraș județean din gubernia Saratov. (nota orig.)

3 Cuvinte scrise de Ivan Nykyforovyci Iavlenskyi, fratele Katerynei Nykyforivna Kozacenko. (nota orig.)

4 **Hvalinsk** – oraș județean în gubernia Saratov. (nota orig.)

Mării Caspice. Dis-de-dimineață, după ce s-a ridicat ancora, ne-am adunat în cabina bunului nostru căpitan, și, după un scurt preludiu, am avut, iarăși, o dimineață literar-poetică. Amabilul Vladimir Vasilievici ne-a citit, din mapa sa, câteva poezii foarte actuale de autori necunoscuți, între care și „Căința Rusiei” de Homiakov¹. Această poezie, profund tristă, am trecut-o în jurnalul meu în amintirea discuțiilor noastre matinale de pe vaporul „Cneazul Pojarski”.

Căința Rusiei

*Să nu abați inima mea spre cuvinte de vicleșug,
ca să-mi dezvinovățesc păcatele mele².*

*Te-a chemat la luptă sfântă
Dumnezeu și te-a-ndrăgit,
Ți-a dat putere-acum fierbinte
Să săvârșești voința rea
A forței oarbe, fără minte.*

*Ridică-te, patrie dragă,
Te cheamă Domnul pentru frați,
Peste valurile Dunării învolburate,
Acolo unde, ocolind pământul,
Vuiesc ale Egeii ape.*

*Dar nu uita: să fii alesul Domnului
E greu pentru o creatură pământeană:
Pe robii Săi îi cerne-n aspră judecată,
Iar pe tine, vai, de bună seamă,
Atâtea cumplite păcate te-apasă.*

*Tribunalele-s mânjite cu neagră minciună
Și cu al robiei jug îs însemnate,
Cu adulări nerușinate, cu clevetiri, să știi,*

1 **Homiakov, Aleksei Stepanovici** (1804-1860) – poet, istoric, publicist, slavofil; autorul poeziei „Căința Rusiei”, notată de Șevcenko de două ori în jurnalul său (vezi și însemnarea din 16. IV. 1858). (nota orig.)

2 Din Psalmul 140, 4. Neindicarea sursei mottoului este încă un exemplu de cenzură prin omisiune, practică frecvent de editorul sovietic. (C. Ir.)

*Cu trândăvie moartă, cu ocară
Și-s pline de atâtea mârșăvii!*

*Și, nefind tu demnă de alegere,
Iată, ești aleasă; mai iute spală-te
Cu a căinței apă, nu va fi rău,
Căci tunetul dublei pedepse
Nu va vui pe capul tău.*

*Cu-a sufletului tău genunchi plecați,
Cu fața căzută-n țărână,
Fă-ți smerită rugăciune, închină-te,
Și rănilor cugetului depravat
Cu mirul lacrimilor vindecă-le.*

*Și-apoi, credincioasă chemării, ridică-te,
Și-n pulberea sângeroaselor bătălii aruncă-te.
Pentru frați te bate în luptă mereu,
Ține oțelul cu brațul tare al lui Dumnezeu,
Lovește cu sabia - e sabia lui Dumnezeu!*

A. Homiakov

5 [septembrie]

Malurile fluviului Volga se tot schimbă, devin monotone și aspre. Înălțimile plate de pe malul drept sunt acoperite de păduri, în majoritate de stejar. Ici și colo, lucesc alb trunchiurile mestecenilor și trunchiurile cenușii, mate ale plopilor tremurători. Frunza copacilor îngălbenește vădit. Temperatura aerului se schimbă, scade. Aș vrea să nu mă ia pe nepregătite. În dimineața asta, a căzut prima brumă. Mi-au înghețat picioarele. La Samara, va trebui să-mi cumpăr pâslari și un cojoc scurt. Nu citesc nimic și nu pictez. Motorul cu zgomotul și trepidația lui nu mă lasă să pictez, iar, de citit, nu mă lasă dragele maluri ale Volgăi. Am visat că eram la biserica Sf. Ana din Vilnius și am văzut-o, rugându-se în acea biserică, pe scumpa Dunea, sprâncenata Guriewska¹. Asta, probabil, ca urmare a faptului că am citit „Regina Varvara Radziwil”. Popov e un istoric al unui stil nou, minunat. El

¹ **Guriewska, Dunea** – fata-croitoreasă de care se îndrăgostise Șevcenko la Vilnius când avea 16 ani și încă era iobag al lui Engelhardt. (nota orig.)

se pare că e elevul lui Soloviov. Va trebui să citesc în „Curierul rus” lucrarea lui, „Războiul cu turcii”¹, din vremea țarului Feodor Alekseevici. Acum, ar trebui să citesc multe. Am rămas în urmă de tot cu noua literatură. Cât de bune sunt „Însemnările din gubernie”², inclusiv și „Mavra Kuzmovna” a lui Saltîkov, și cât de grozav le citește Pancenko (medicul particular al lui Sapojnikov), fără nicio urmă de declamativ. Am impresia că asemenea opere profund triste nici nu trebuie citite altfel. O lectură monotonă, uniformă le creionează și le reliefează, mai puternic, pe aceste scorpii fără suflet, reci, respingătoare. Eu îl venerez pe Saltîkov. O, Gogol, nemuritorul nostru Gogol! Cu câtă bucurie s-ar umple nobilul tău suflet, dacă ar vedea, în jurul său, asemenea geniali urmași. Prieteni ai mei, cei adevărați! Scrieți, ridicați-vă glasul în numele acestei plebe sărace, murdare, ponegrite! În numele acesteia - mute și ocărăte!

6 [septembrie]

La ora 10, dimineața, „Cneazul Pojarski” a ancorat în portul orașului Samara³. De departe, această așezare nu era deloc, dar deloc arătoasă. Am ieșit pe mal și m-am dus să văd, mai de aproape, această mândră și tânără negustoreasă și să-mi cumpăr pâslari. Pe stradă, am dat de I. Iavlenskyi și am plecat împreună să vedem orașul. E un oraș plat, întins, văruit, vopsit și monoton, până ți se face silă. Reprezentant viu al domniei de tristă amintire a lui Nicolae Tormoz.

Atât din curiozitate, cât și din cauza unei chinuitoare pofte, i-am cerut birjarului - asta se întâmpla pe la ora două - să ne ducă la cel mai bun tractir din oraș, iar el ne-a transportat la cel mai bun local, adică tractir. Abia am pus piciorul pe scara acestui local, că amândoi am spus, într-un glas: „Aici, e miros rusec, aici, miroase a Rusia”⁴, adică a slănină, a ars

1 Articolul „Războiul cu turcii pe vremea țarului Feodor Alekseevici” a apărut în „Curierul rus” din 1857, vol. VIII (martie-aprilie). Autorul lui nu a fost N. A. Popov, autorul „Reginei Varvara”, cum credea Șevcenko, ci alt Popov, Aleksandr Nikolaevici (1821-1877), membru corespondent al Academiei de Științe. (nota orig.)

2 „Însemnările din gubernie” ale marelui satiric rus Mihail Evgrafovici Saltîkov-Șcedrin (1826-1889) au fost publicate în „Curierul rus”, în anii 1856-1857. „Maica Mavra Kuzmovna” a apărut în revista „Curierul rus”, vol. VIII, mai 1857. (nota orig.)

3 Samara – azi, orașul Kuibîșev. (nota orig.)

4 Citat din „Ruslan și Liudmila” de Pușkin.

și a toate posibilele scârboșenii. Cu toate astea, am avut curajul să comandăm frigărui, dar, vai, n-am avut răbdare să așteptăm, la nesfârșit, acele frigărui. Iavlenskyi i-a aruncat ospătarului 50 de copeici, l-a înjurat încet, la care acela a zâmbit în tăcere și ne-a făcut o plecăciune, iar noi am părăsit localul. Țsta e un imens port de cereale de pe Volga, Noul Orléans de pe Volga! Și n-are o ospătărie ca lumea. O, Rusie!

După o simbolică gustare de dimineață, am plecat prin prăvălii. În prăvălii, chiar și în prăvălioare, n-am găsit marfa de care aveam nevoie (pâslari) și m-am întors pe vapor.

În cabina căpitanului, am văzut o pagină mototolită din de mult cunoscutul de mine „Invalidul rus”, am ridicat-o și, neavând ceva mai bun de făcut, m-am apucat să citesc foiletonul de acolo. În el, era vorba de insurgenții chinezi și despre cuvântarea pe care a ținut-o Gong¹, căpetenia insurgenților, înainte de asaltul asupra Nankingului. Cuvântarea începe astfel: „Dumnezeu merge cu noi. Ce vor putea să ne facă demonii? Acești mandarini sunt animale de tăiere grase, bune doar pentru a fi aduse jertfă Tatălui nostru ceresc, Stăpânului celui mai înalt, singurul Dumnezeu adevărat.”. Oare, curând, se va putea spune, în azul tuturor, același lucru și despre boierii ruși?

La Samara, locuiește negustorul bogat Svetov. E conducătorul molokanilor. Guvernul (cu măsuri blânde) l-a obligat să devină ortodox, însă el, cu toate măsurile blânde, a refuzat să devină ortodox și și-a exprimat dorința de a trece la calvini. La care, guvernul nu și-a exprimat opțiunea și l-a lăsat în pace, interzicându-le lui și sectei lui să facă negustorie (e una dintre măsurile blânde).

7 [septembrie]

La ora 10, dimineața, pe un vânt rece de nord cu ploaie și zăpadă, noi am părăsit Samara. În amonte de Samara, malul stâng al Volgăi începe să se ridice: acest platou înalt sunt Munții Jeguli². După două ore, am ajuns la poarta Munților Jeguli. Aceasta e un defileu care îngustează Volga până la o

1 **Gong** – conducător al insurgenților (răsculaților) chinezi, așa-numiții „taipini”, din 1850-1864, împotriva dinastiei manciuriene. Șevcenko a citit, în „Invalidul rus”, articolul intitulat „Cele mai noi concluzii despre acțiunile insurgenților chinezi”. Răscoala, în fruntea căreia se afla Gong, a fost înăbușită cu ajutorul armatelor americane, engleze și franceze. (nota orig.)

2 **Munții Jeguli** – malul stâncos și înalt al Volgăi (cel drept, nu stâng, cum e trecut la Șevcenko. (nota orig.)

verstă; dincolo de munți, ca într-o ramă, ni s-a descoperit o priveliște nouă, nemaivăzută până acum, pătată cu dungi de un albastru închis. Aceasta e băștinașa nordului: pădurea de pin. În prim-planul acestei [panorame], prin defileul acoperit de pădurea neagră, apăru, separat, un munte gol. E Movila Țarului; în tradiția populară, se spune că Petru I, călătorind pe Volga, se oprise în acest loc și a urcat pe munte, ca urmare, el a și fost numit Movila Țarului.

Acest munte, prin forma și mărimea sa, mi-a adus aminte de un munte asemănător de lângă Zvenyhorod din gubernia Kiev în satul Hudzivți¹. Poate că și Muntele Hudzivskyi a fost consacrat de vreun monarh vântură-lume printr-o ascensiune, însă conaționalii mei nu prea păstrează, în memoria lor, asemenea consacrări. Ei (conaționalii mei) aproape că-și dau seama că, dacă țarul urcă pe un astfel de munte, probabil, n-o face degeaba, ci cu speranța să arunce o privire nesățioasă asupra împrejurimii, în care (dacă e conducător de oști) să aprecieze cam câți supuși pot fi uciși într-o singură incursiune. Iar, dacă el e, ferească Dumnezeu, agronom, atunci e și mai rău, mai ales dacă împrejurimea se dovedește a fi neroditoare, el va da imperială poruncă să fie făcută roditoare, iar sărătura va fi îngrășată cu sudoarea și sângele iobagilor. Conaționalii mei, se vede treaba, au toate motivele să nu păstreze, în memoria lor, un asemenea petic de pământ.

N-am reușit să află pe ce tradiție populară s-a bazat răposatul cneaz Voronțov², când, în Moșny³ al lui, a numit un munte oarecare ca fiind al lui Sviatoslav, de pe care acest bandit vareag bețiv își admira banda din luntrile care înspumau valurile Niprului celui sfânt. Eu cred că asta e doar o fantezie a căpățânii înălțimii sale și nimic mai mult. Luminăția Sa, anglomanul, a dorit, pur și simplu, să-și împodobească mărețul său parc cu un turn, precum un far, așa că a născocit o tradiție populară, a adaptat-o la localitatea lui, și turnul său de prost-gust l-a numit al lui Sviatoslav, iar Myhail Grabowski⁴ (n-o spun ca să-l acuz) era gata-gata să dovedească, cu documente, tradiția populară despre muntele lui Sviatoslav.

1 **Hudzivți** – sat lângă Zvenyhorod din Kyivșcina, unde există un munte cu numele Zvenyhora. (nota orig.)

2 **Voronțov, Mihail Semionovici** (1782-1856) – guvernator general al ținutului Novorosiisk, iar, apoi, guvernator general al Caucazului. Mai încolo, el e numit „angloman”, pentru că se născuse la Londra. (nota orig.)

3 **Moșny** – orașel în Cerkașcina; aici, își avea Voronțov moșia. (nota orig.)

4 **Grabowski, Myhail** (1805-1856) – scriitor polonez, critic și istoric, care a trăit mai mult în Ucraina, autor al articolului „Parcul cneazului M. S. Voronțov în gubernia Kiev”, apărut în revista „Sovremennik” din 1853. (nota orig.)

Căpitanul nostru, căruia îi mulțumesc, s-a gândit să transforme, azi, cabina sa, cu ajutorul coșului, într-o cabină-temniță, instalând, în ea, o sobă de tuci, încât, acum, eu mă aflu efectiv într-o caldă îmbrățișare prietenească.

Iată și țânțarii de pe Volga, de care mă temeam atât.

8 [septembrie]

Dimineața e senină, liniștită, cu un pui de ger. După Movila Țarului, malul stâng al Volgăi descrește evident, și, azi-dimineață, l-am văzut exact cum fusese și până la Samara: neaccidentat, neted, uniform. Malul drept e, ca și mai înainte, posac, înalt și acoperit de o pădure mărunță. Și chiar dacă s-ar putea picta, nu există absolut nimic de pictat, în afară, poate, doar de o imensă corabie cu pânze, oprită la ancoră în mijlocul Volgăi, ca pe o oglindă.

Eu îmi făcusem socoteala că cizmele ofițerești de paradă o să mă țină cel puțin până la Moscova, dar nu m-au ținut nici până la Simbirsk¹, m-au trădat, afurisitele, și-s ale statului. Ivan Nykyforovyci Iavlenskyi a observat acest defect în ținuta mea deloc elegantă și mi-a oferit o pereche de cizme din rezerva lui, pentru care îi mulțumesc din suflet. Cizmele lui îmi vin exact pe măsură, și, acum, apar elegant în cizme aproape noi, în plus, au tocuri înalte, lucru care nu prea-mi place, dar calul de dar nu se caută la dinți.

9 [septembrie]

*Simbirskul îl vezi,
dar, pân-la el, o săptămână mergi.
(Zicală a edecarilor)*

Odată cu răsăritul soarelui, pe o ridicătură ușor înclinată, se zărește, în depărtare, Simbirskul, adică doar câteva puncte albe de formă nedefinită. Marinarul de cart, arătându-mi acele puncte albe, a rostit zicala edecarilor, pe care am și notat-o imediat. De la Senghelei la Simbirsk, sunt 50 de verste, și această distanță am parcurs-o nu într-o săptămână, ci în zece ore bune. „Cnezul Pojarski” avansează astăzi cumva prea încet. Sau, poate, doar mi s-a părut, pentru că Simbirskul nu se mișca pe orizontul la care aș

¹ **Simbirsk** – oraș de gubernie, prin care Șevcenko a trecut de două ori; azi, orașul Ulianovsk. (nota orig.)

fi vrut să ajung încă pe lumină ca să văd monumentul lui Karamzin¹. Însă Simbirskul, în loc să se apropie de mine, s-a ascuns după o perdea de nepătruns, țesută din ploaie și ninsoare. Vremea rea s-a întetit, seara a venit repede, iar eu îmi pierdeam speranța de a vedea, la fața locului, muza istoriei, pe care am văzut-o doar în lut în atelierul neuitatului Stavasser. De ceea ce-mi era teamă s-a și întâmplat. Abia pe la ora cinci, „Cneazul” și-a aruncat ancora la un debarcader de scânduri, restul priveliștii fiind acoperit de ploaie și ninsoare. Cu toate acestea, eu m-am hotărât să ies pe mal. Noroi de cernoziom până la genunchi, precum cel natal, și niciun birjar. După ce m-am udat în smârcuri și noroi, am revenit – cu bine, nimic de zis – pe vapor.

A doua oară, trec pe lângă Simbirsk, și, tot a doua oară, nu reușesc să văd monumentul istoriografului de curte. Prima dată, în 1847, curierul special m-a dus pe lângă Simbirsk; atunci nu-mi ardea de monumentul lui Karamzin. Atunci abia, am reușit să mănânc de prânz la un birt sau, mai bine zis, la o cârciumă. De mine era (după cum am aflat mai târziu) extremă nevoie la Orenburg și, de aceea, curierul special al lui Tormoz, de tristă amintire, nu dormea. În opt zile și nopți, el m-a depus la Orenburg, omorând doar un singur cal de poștă pe toată distanța. Iar, acum, în anul 1857, în loc de extremă urgență, noaptea cu nesuferitele ei capricii mă face să cred că e o prostie să mă gândesc la monumentul lui Karamzin.

Cu prilejul aniversării a douzeci și unu de ani de căsnicie a Katerynei Nykyforivna Kozacenko, la micul dejun, am dat gata doi uriași, pe nume colțunași, cu diferite umpluturi extraordinare și, cu acest neobișnuit prilej, am luat prânzul târziu – la ora 7 fix și tot la 7 fix, alături de „Cneaz”, a ancorat vaporul „Susanin”. Căpitanul de pe „Susanin”, Iakov Osipovici Voznițân, a fost invitat la masă chiar de patron. Din cauză că n-am reușit să văd Simbirskul și monumentul lui Karamzin, mi-a încolțit și a crescut repede un măreț proiect: la masa de prânz să mă îmbăt zdravăn. Dar, vai, acest măreț proiect mi-a reușit doar pe jumătate.

După masa de prânz, ne-am adunat la un ceai în odăița căpitanului (așa numesc navigatorii de pe Volga cabina căpitanului de pe punte). Între alte discuții interesante din timpul ceaiului, Voznițân a spus că, după încheierea călătoriei pe Volga, se va duce la moșia sa (în gubernia Tversk) în legătură

1 Monumentul scriitorului și al istoricului rus **Nikolai Mihailovici Karamzin** (1766-1826) a fost ridicat la Simbirsk, în anul 1845. Partea principală a monumentului – statuia muzei istoriei, Clio – a fost sculptată de Ivanov și Piotr Andreevici Stavasser (1816-1850), amintiți de Șevcenko, mai încolo. (nota orig.)

cu eliberarea țăranilor iobagi. El, deși e un liberal, dar, fiind el însuși moșier, nu a anunțat această minunată veste cu prea mare plăcere. Observând acest sentiment filantropic la moșierul din gubernia Tversk, am considerat inutilă încercarea de a avea o discuție cu moșierul pe o chestiune atât de delicată pentru el. Și, fără a împărtăși cuiva încântarea provocată de această mare veste, m-am înfășurat în ceapanul meu și am adormit cu somnul celor drepti.

La ora 6, a venit, la căpitanul nostru, un oarecare herr Rennenkampf, agent al companiei „Mercur”. O banală [figură] de lacheu neamț și nimic mai mult! De fapt, această figură de lacheu de curte aparține unui consilier de stat din nu știu ce Cameră, dacă nu cumva chiar fiscală.

10 [septembrie]

Minunatul meu proiect de ieri, realizat doar pe jumătate, s-a înfăptuit azi - și asta, slavă Domnului, abia seara - și s-a realizat cu mici și neînsemnate amănunte, cu durere de cap și altele asemenea.

11 [septembrie]¹

Cum lui Taras, din cauza batjocurii beției, îi tremură mâna dreaptă, se roagă de stânga, dar și puterea ei tremură (tot de batjocura pierzătoarei beții), în consecință, din compasiune și dragoste pentru neputința de a descrie ziua care dispare din memoria slăbită, chiar dacă el ar fi un prezicător al acelor întâmplări și un stâlp al înțelepciunii (pierdut în ceață pentru omenire, n-a fost rostit de litere), zic, al înțelepciunii; istoricul proclamă un adevăr și iată că el e limpede.

Luptând împotriva stăpânirii patimilor - și potrivit poveței marelui învățător - „n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat”², a fost fericit - și, scoțându-l pe omul Vechiului Testament - Taras, înarmându-se cu duhul smereniei și dispărând în bezna gândurilor sale - căci e zelos pentru omenire - într-o seară, a fost împărtășit deja cu botezul în

1 Însemnarea din 11. IX e făcută de căpitanul vaporului, V. V. Kișkin, în stilul hazliu al secretarului de soție Pistreak, personaj din nuvela lui Kvitka-Osnovianenko „Vrăjitoarea din Konotop”. (nota orig.)

2 Citat din Psalmul 1 al lui David. Ca și în alte situații „delicate”, cenzura sovietică trece sub tăcere sursa scripturistică a citatului. (C. Ir.)

Duhul, în sensul Sf. Scripturi: „cel botezat cu apă și cu Duh se va mântui”¹, a gustat, la primul botez, apă (de miros și scârba lumii, ea a fost numită de către toți vodcă). Acest Taras a fost foarte potrivit cu duhul Sf. Evanghelii - a fost hrănit foarte; nu s-a oprit la jumătatea drumului mântuirii, care spune: „Câți, în Hristos, v-ați botezat, în Hristos, v-ați și-mbrăcat”². De moliciune și neputință trupească, n-a putut să ajungă la starea limită de asemănare cu îngerii. Taras a ajuns, totuși, departe întru asemănare - acea stare plăcută lui Dumnezeu - cu care nu sunt învredniciți toți robii Domnului - mai ales la limbă, viciu și minciună dăunătoare, numită *muscă*³. Și, furios în această stare, nu m-a lăsat să pun geană pe geană până la unu noaptea și, strigând vorbe necuviincioase acestei lumi păcătoase, s-a dat jos din patul lui, desculț și doar în cămeșoale, semănând cu Moise, de parcă ar fi fost pictat de Bruno, ieșit din nori și întors în țărână ca israeliteanul care a adus jertfă vițelul de aur. În acea stare, era un om oarecare, speriat de efuziuni sentimentale. Învelindu-se cu șuba și, ca un mic infuzor, a adormit într-un somn ușor. Aici, urmează un spațiu: căci Taras avea dovada măreției sale și solemnitate debilă a unui bărbat oarecare, având, pe limbă, vorbe de hulă ca ale unuia pe care-l numim *fochist*, nepriceput la preamărirea imposibilului Taras.

V. Kișkin

P.S.

Mai departe, nu aștepta de la Taras, of, lume îndrăgită de el, vreo mare noimă, măreție și vorbă înțeleaptă, căci s-a îmbătat ca un aristocrat (după Scriptură, s-a botezat cu vodcă): cherchelierea nu-i mică cu vodcă fină de vișine în cantitate de 5 (el zice că 4, fie și așa), cu multă ceapă și castraveți murați.

12 [septembrie]

Vremea e urâtă. „Cneazul Pojarski” și „Susanin” au ancorat pentru noapte în golful Spaski. E locul de iernat al vapoarelor companiei „Mercur”. Aici,

1 Citare nu tocmai exactă, ușor parafrazată, din rugăciunea de sfințire a apei la taina Sfântului Botez: „Tu ne-ai dăruit nouă de sus a doua naștere prin apă și prin Duh”. (C. Ir.)

2 Cântare de la taina Sf. Botez. (C. Ir.)

3 Expresia rusească быть под мухой (ad litteram: a fi sub muscă) înseamnă „a fi cu chef, a fi beat”. (C. Ir.)

sunt amenajate ateliere, locuințe pentru căpitani, camere pentru meseriași, școală și cârciumă. Locul e minunat, înconjurat de o pădure tânără de stejar și, cu toată vremea rece, în pădure, s-a menținut iarba verde și unele flori, dintre care am cules un mic buchet și, ca un adevărat Tersis Posoșkov, i l-am oferit simpaticei baroneze Medem, una dintre pasagerele „Cneazului Pojarski”, soția unuia dintre căpitanii companiei „Mercur”. O femeie simpatcă, atrăgătoare.

Dimineața e senină, cu un ger de vreo cinci grade. Spre ora douăsprezece, vremea s-a schimbat, devenind ca ieri – cu lapoviță. „Cneazul Pojarski” a trecut, cu bine, pragul Krasnovidovski (adâncime mică), și, la ora unsprezece, noaptea, a ancorat la zece verste de Kazan¹.

13 [septembrie]

Orășelul Kazan e un colț al Moscovei.

Această zicătoare am auzit-o prima dată în anul 1847, într-o stație de poștă, când mă îndreptam spre Orenburg, însoțit de curierul special. Un oarecare băștinaș bine hrănit al stepei din Simbirsk și-a încheiat descrierea pe care i-o făcea însoțitorului meu cu această șugubeață zicătoare. În această dimineață, am văzut Kazanul de departe, și demult auzita zicătoare mi-a revenit în minte și s-a adeverit fără să vrea. Vaporul abia ancorase, când eu am și sărit pe mal, am urcat într-o telegă tătarească și, pentru un cetvertak², am pornit spre oraș. Atât de departe, cât și de aproape sau din interior, Kazanul aduce foarte mult cu un colț al Moscovei: începând cu bisericile, cu clopotnițele, până la chifle și colaci, peste tot, la fiecare pas vezi influența Moscovei, cea cu ziduri albe. Până și cupola de la Sumbeka, un neîndoelnic monument al vremurilor tătarești, mi s-a părut a fi sora geamănă a cupolei de la Suhariov. Strada mare (strada Moscova, bineînțeles), cea care duce în cetatea interioară, seamănă cu bulevardul Nevski prin morgia sa și prin pavajul de lemn. Această stradă începe cu frumoasa clădire a Universității, împodobită cu trei grandioase portice ionice. Păcat că această frumoasă clădire nu dispune de o suprafață corespunzătoare. Ea ar câștiga foarte mult, și monumentul cântărețului

1 Kazan – oraș capitală de gubernie pe râul Kazanka. Șevcenko a fost, aici, în 13.IX.1857. Azi, e capitala RASS Tătara. (nota orig.)

2 **cetvertak** – monedă de argint cu valoarea de un sfert de rublă. (C. Ir.)

Ecaterinei¹ nu și-ar arăta frumusețea într-o curte miniaturală, contemplând melancolic o vacă roșie.

După ce am admirat, împreună cu vaca roșie, statuia alcătuitorului de ode solemne și al altor josnice lingușeli, trecând prin curte, am întâlnit un student cu curelușă albastră destul de lată sub bărbie, de unde am tras concluzia că el nu e un boboc aici. Bazându-mă pe asta, i-am adresat întrebarea dacă nu cumva îi știe pe Poseada și Andruzkyi², transferați în anul 1847 de la Universitatea din Kiev la cea din Kazan. El mi-a spus că nu-i cunoaște și m-a sfătuit să mă adresez bătrânului portar Ignatiev. I-am mulțumit politicos pentru sfat, însă, negăsind potrivit să pun în practică amabila îndrumare, am ieșit în stradă. După ce am ajuns în stradă, am auzit bătăi surde de tobă și am văzut o gloată mare de oameni care conducea la execuție un osândit. Ca să nu mă întâlnesc cu această josnică procesiune, am cotit într-o ulicioară, și, între cei care alergau să vadă acea procesiune, am zărit o tânără cu flașnetă pe umăr și un băiat zdrențăros cu tamburina în mână. Asta nu că m-a întristat, dar mi-a făcut atât de rău, că am luat, iarăși, cu un cetvertak, o telegă tătărească și m-am întors pe vapor.

Întorcându-mă spre vapor, am observat, în dreapta drumului, monumentul ridicat pe osemintele celor uciși în timpul cuceririi Kazanului de către Ivan cel Groaznic. Acesta e un trunchi de piramidă cu portice, ridicat, chipurile, pe locul unde se aflase cortul țarului cel groaznic. Trist monument.

14 [septembrie]

Din cauza încărcării cu altă marfă, vaporul nostru a stat la ancoră în cheiul din Kazan până la ora 11, dimineața. Folosindu-mă de această rară ocazie, deși era o vreme mohorâtă, dar nu umedă, am ieșit pe mal și am făcut două schițe: vedere generală a Kazanului și vedere a Volgăi în fața Kazanului și a satului Uslon. La întoarcerea pe vapor, am cumpărat, de la o preceupeață

1 „Monumentul cântărețului Ecaterinei” – al cunoscutului poet rus din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Gavriil Romanovici Derjavin (1743-1816). (nota orig.)

2 Poseada, Ivan Iakovyci și Andruzkyi, Ghiorgi Lvovyci – atrași în chestiunea societății „Kiril și Metodiu”, erau, atunci, studenți ai Universității din Kiev. În 1847, potrivit hotărârii Comisiei de urmărire penală, fuseseră transferați la Universitatea din Kazan. Acum, niciunul nu se mai afla la Kazan. Poseada fusese trimis să facă serviciul în gubernia Riazan, iar Andruzkyi, la Petrozavodsk, unde a fost arestat din nou și exilat la Solovki. (nota orig.)

drăguță, o plătică sărată și fiartă. Ajuns pe vapor, mi-am făcut un adevărat ospăț de plebeu. În afară de plătică și jambon de la Novopetrovsk, am completat ospățul cu o căciulie de usturoi și pâine neagră, încât am împuțit nu numai cabina căpitanului, ci întreg „Cneazul Pojarski”. Ceilalți călători fugeau de mine ca dracul de tămâie. Doar o doamnă drăguță și mămica ei, prea buna Kateryna Nykyforivna Kozacenko, găseau că usturoiul, deși pute, nu e atât de insuportabil, încât, la întâlnirea cu mine, să-și astupe nasul, ba mai mult: pentru a dovedi domnilor cărora nu le place usturoiul că acesta nu numai că nu e dezgustător, dar e chiar plăcut, au promis să comande, pentru prânz, mâncare cu usturoi pe care s-o servească hulitorilor, Ekateryna Nykyforivna, draga de ea.

În dreptul orașului Svijevsk, am traversat, cu bine, pragul Vasilevsk (adâncime mică) și ne-am întâlnit cu vaporul „Adașev”, de asemenea, al Companiei „Mercur”. El remorchează două barje cu lemne, iar una a eșuat pe un banc. „Cneazul Pojarski” a încercat s-o despotmolească, dar fără succes, și, mai navigând câteva verste, a ancorat pentru noapte, de teamă să nu eșueze la pragul Viazovski. Mai sus de vărsarea Kamei, Volga a devenit vizibil mai îngustă și mai puțin adâncă.

15 [septembrie]

Am dormit până la ora nouă, dimineața. Și trebuie reținut că asta mi s-a întâmplat în zgomotul surd al „Cneazului Pojarski”, pentru că mie nu mi s-a mai întâmplat așa ceva până acum, nici măcar când eram băut. E curios că acest somn lung s-a încheiat cu un vis urât. Se făcea că Dubelt¹, împreună cu ajutoarele lui (Popov² și Destrem³), se afla în biroul său elegant în fața căminului în care ardea focul, mă beștelea strașnic ca să mă aducă pe drumul cel bun, mă amenința cu tortura și, în cele din urmă, m-a scuipat și m-a făcut monstru al speciei umane. Abia ce terminase el de pronunțat acest amabil epitet, că a apărut căpitanul Kosarev în uniformă completă

1 **Dubelt, Leonti Vasilevici** (1792-1862) – șeful Secției a III-a; urmărea, cu asprime, orice adiere progresistă înaintată în Rusia lui Nicolae I; unul dintre cei mai aprigi dușmani ai lui Șevcenko. (nota orig.)

2 **Popov, Mihail Maksimovici** (mort în 1872) – mai întâi, profesor la liceul din Penza, pe vremea când învăța acolo Belinski; în anii '30 – colaborator al Secției a III-a. (nota orig.)

3 **Destrem** – probabil, Șevcenko a greșit, avându-l în vedere pe colaboratorul Secției a III-a, consilierul de curte **Nordstrem, I. A.** (nota orig.)

și m-a condamnat la pedeapsa loviturilor cu nuiiele, pentru că am întârziat la instrucție. Cu asta s-a terminat acest vis rușinos. M-a trezit zgomotul făcut de căderea ancorei, adică al lanțului, înaintea pragului Urakovski.

Folosindu-mă de această scurtă staționare și de îndelunga și înceata trecere peste pragul Urakovski, am desenat, în creion alb și creion negru, portretul destul de reușit al lui Mihail Petrovici Komarovski, viitorul căpitan al următorului vapor al lui A. Sapojnikov, pentru că mi-a dăruit călduroasele lui cizme de antilopă.

La ora 10, „Cneazul Pojarski” a ancorat înaintea pragului Gremiacevski.

În timpul micului dejun, Nina Aleksandrovna a povestit, cu naivitate, conținutul lui „Don Juan” al lui Byron¹, pe care îl citise nu demult într-o traducere franceză. Și era și mai simpatică, și mai naivă când îl ruga pe soțul ei s-o învețe limba engleză.

16 [septembrie]

Ospățul câinilor

*Când răsări steaua, și cumplita, purpuria zi,
Ziua poporului sosi;
Când răsună alarma și ploaia deasă de plumb
Pe străzi răpăia;
Când urlă Parisul, când se ridică poporul
Și cel mic deveni mare;
Când, ca ecou la bubuitul vechilor tunuri, răsună
Chemarea la libertate!
Desigur, acolo nu se [vedeau] elegantele tunici
Din zilele noastre;
Acolo era presiunea oamenilor în zdrențe
Și murdări,
Acolo plebea cu mâini murdare arma încărcă
Și cu gura afumată
De fumul pulberii, ticăloșii țipau:
Ah, mama mă-sii, vom muri!*

1 **Byron, George Gordon** (1788-1824) – marele poet englez, ale cărui opere îi erau cunoscute lui Șevcenko din unele traduceri rusești și poloneze (de Jukovski, Mickiewicz ș.a.). (C. Ir.)

*Iar acești răsfățați, purtând ciorapi
Și lenjerie de batist,
Efeminați, în corsete cu căptușeală,
Să fi fost în bătaia puștii?
Nu! Ei n-au fost acolo, când dărâmând totul
Și înaintând printre plumbi,
Acea plebe măreață și sfânta prostime
Spre nemurire pășea!
Iar acei domnișori, speriați de tunet și fulger,
La auzul îngrozitorului urlet,
Tremurau undeva după perdea,
Ghemuiți pe vine!*

*Ei n-au fost văzuți, nici pomeneală,
Acolo, la bătălia generală.
Pentru că, vedeți, libertatea nu-i contesă
Și nici o damă la modă
Care, purtând pe chipul istovit
Un strat rumen de carmin,
E gata să leșine la primul țipăt,
La primul foc de armă.
Libertatea-i o femeie cu piept elastic, tare,
Cu obraji arși de soare.*

17 [septembrie]

Ieri, nu mi-a reușit nimic. Dimineața, am început să-i fac portretul lui E. A. Pancenko, medicul familiei A. Sapojnikov. N-am apucat să termin contururile și m-au chemat la micul dejun. După micul dejun, m-am dus în cabina de pe punte a căpitanului cu ferma hotărâre de a termina portretul început, când, de după deal, începu să apară orașul Ceboksar¹. Un orașel neînsemnat,

¹ **Ceboksarî** – oraș reședință de județ în gubernia Kazan, pe malul drept al Volgăi.
(nota orig.)

însă pitoresc. Dacă nu mai mult, atunci cel puțin jumătate dintre clădirile lui sunt biserici. Și toate în stilul vechii arhitecturi moscovite. Pentru cine și de ce or fi fost construite? Pentru ciuvași? Nu, pentru Ortodoxie. Principala legătură a vechii politici interne a Moscovei e Ortodoxia. În prostia lui, Tormoz, de tristă amintire, a vrut să strângă această legătură și a strâns-o prea tare: acum, ea se ține doar de un fir de păr.

După ce a dispărut, din fața noastră, pitorescul și noroiosul Ceboksarî, m-am apucat, iarăși, de portret. Dar m-am apucat moale, fără chef. M-am apucat ca să-l termin și, se-nțelege, l-am terminat prost.

Din cauza acestei prime nereușite, de supărare, m-am culcat, și, dormind, am pierdut minunata imagine a satului Ilinskoe. Seara, când „Cneazul Pojarski” a ancorat pentru noapte și s-a lăsat liniștea în jur, m-am apucat să transcriu „Ospățul câinilor”, când, în cabină, a intrat A. S. împreună cu K. și P.¹, și, din una-n alta, am încropit o seară literară. Căpitanul nostru a scos, de undeva, „Polearnaia zvezda”² („Steaua polară”, nota mea, C. Ir.) pe anul 1824 și ne-a citit minunate fragmente din poemul „Voinarovski”³. După aceea, A. A. ne-a poftit la cină. Și, pentru că asta se întâmpla la ora 12, după cină, a apărut cea care-și serba onomastica, și anume bunicuța Liubov Grigorievna Iavlenskaia. Am felicitat-o și nu o dată, nu de două ori, ci, de trei ori, am felicitat-o. După aceea, au fost felicitate sărbătoritele absente, iar eu am cam întrecut măsura felicitărilor.

Lăsând la o parte ultimul eveniment de ieri, azi, m-am trezit devreme, și, cum n-aveam altceva de făcut, m-am apucat de jurnal, și, cât timp frații vor mai fi în îmbrățișarea lui Morfeu, voi continua „Ospățul câinilor” până voi întrece iar măsura la băutură.

*Cu fitilul aprins, apropiat de tun,
Cu mâna fumegândă!
Libertatea-i o femeie cu pas larg și mândru,
Cu privirea de foc,
Sub steagul roșu mândru fluturând în vânt,
În fumul luptelor;*

1 A. S. – Sapojnikov; K. – Kișkin; P. – Pancenko. (nota orig.)

2 „Polearnaia zvezda” – almanah literar, editat de decembriști în anii 1823-1825: de poetul Kindrat Feodorovici Râleev, executat prin spânzurare de Nicolae I, și de romancierul O. Bestujev (Marlinski). În jurul acestui almanah, s-au strâns cei mai de seamă scriitori ruși (Pușkin, Jukovski, Delvig, Krîlov ș.a.). (nota orig.)

3 Poemele „Nalivaiko” și „Voinarovski” au fost scrise de K. F. Râleev. (nota orig.)

Și vocea ei nu-i un soprano feminin,
Ci serie de guri de fontă:
Nici bronzul clopotelor, nici răpăitul tobelor
N-o pot acoperi!
Libertatea-i o femeie, dar în generoasa-i voluptate
E credincioasă aleșilor săi,
Doar pe viteji îi primește în sufletul ei
Viguroasa femeie.
Ei îi place plebeul, întărit în blesteme,
Și nu putreda nobilime
Și-n îmbrățișarea fumegândă de sânge proaspăt
Îi place să freamăte.

Cândva, înverșunată ca o fată nebună,
Apăruse, în sfârșit, ea,
Gata să dea rod din pânțele ei de fată,
Viitoarea femeie.
Și mândră, în strigăte de frenezie,
Mai departe-și poartă pașii,
Și, cinci ani, cu dorința-i arzătoare,
Și-a aprins poporul său!
Apoi, se-aruncă iar la bastoane și tobe,
Și cu statura-i de vivandieră
Se prezentă la căpitanul de douăzeci de ani:
„Salut, căpitane!”
Da, aceasta-i ea! Ea, cu vorbă bună,
Ne-ntâmpină la ziduri,
Zdrobite de ghiulele, lovite de mitralii -
Cu zâmbetul pe buze;
E ea! Cu foc în ochi, bujori în obraji,
Cu răsuflarea fierbinte,
Zdrențe, sărăcie, panglica tricoloră
Pe umărul ei gol!
E ea! În trei zile, sorții i-au scos pe franțuji!
E ea! Jos coroana!

*Armata-i înfrântă, tronul răsturnat, zdrobit
Cu cremene din caldarâm!*

*Și ce? Ce rușine! Parisul e atât de nobil
În clocotul forțelor furioase,
Parisul, unde nîcîcînd viforul popular
N-a înfrînt a leului putere,
Parisul, acoperit întreg de morminte,
E azi a timpurilor măreție!
Parisul, cu pereții găuriți de gloanțe,
Ca zdrențele de steag!
Parisul - notoriu fiu de manifeste, proclamații,
Din cap pînă-n picioare,
Acoperit este de lauri, apostol al națiunii,
Al popoarelor semizeul!
Parisul, care, ca o cupolă de catedrală
A lumii, strălucea,
Azi, e o grămadă de murdărie și rușine,
O groapă de gunoi e-acum.
Speluncă de suflete mârșave, loc al lacheilor
Lustruitori de parchet,
Cerșindu-și livrelele robiei
Cu trese și fireturi;
Vântură-lume, ce rup Franța-n bucăți
Și, cu scuipat și ghionturi,
Țîpînd, cu dinții rup din stîrvul tronului
Bucăți însîngerate!*

*Astfel, mistrețul rănit de moarte în luptă
Abia respiră de obidă rea,
Plin de răni, în arșița soarelui,
Zace-ntins pe nisip;
Ochii-nsîngerăți se-ntunecă; vlăguit,*

Puternicul animal pierdu curajul;
Botul căscat îi este plin de spumă,
Și limba îi atârnă...
Apoi, cornul vânătorilor, ca-n spațiu pustiu,
Răsună-n toată piața,
Și câinii sloboziți în haită furioasă
S-au repezit din rășputeri!
Urlară lacomi! Ultimul câine de curte
Rânji și el colții,
Se repezi cu urlet la ospățul pregătit,
La leșul nemișcat!
Ogari, copoi, prepelicari, buldogi:
„Hai! - și toți s-au năpustit.
- E terminat mistrețul-rege! Veseliți-vă, zei!
Câinii sunt regi!
Hai! Suntem liberi! N-o să ne țină-n lesă,
Cu frânghia nu ne-or lega!
Paznicul rău n-o să ne bată cu biciul,
N-o să strige: câine, aport!
Pentru bătaie, măcar ne răzbunăm pe mort!
Dacă nu e zeamă-nsângerată,
În care botul să-l băgăm, atunci, din stârv,
Să rupem măcar câte-o bucată!
Hai!” - și începură cu ură câinească
De treabă să se-apuce:
Un câine smulse-un smoc, altul, un os
Însângerat apucă
Și, bucuros, o ia spre casă, dând din coadă,
Câinele, un tată iubitor,
Cățelei geloase și cățeilor ca hrană
Le-a adus câte ceva.
Și, lăsând din gura-nsângerată prada
Să cadă, le zice:
„Mâncați! Acest os e o parte din puterea imperială!
Ospățați-vă! Mistrețul a fost ucis”.

18 [septembrie]

Ieri, a fost sărbătorită cea mai draguță bunică, Liubov Hryhoriivna Iavlenska. Azi, sărbătorim ziua de naștere a scumpului ei nepot, A. A. Sapojnikov. Până nu se simte amenințarea micului dejun, eu o să mă folosesc de dimineața liniștită și voi transcrie încă o poezie din mapa personală a îndatoritorului nostru căpitan.

Către poporul rus¹
Anul 1854

- Dumnezeu m-a pus stăpân pe pământul rusesc,
 - Ne-a spus nouă țarul rus.
 - În numele Domnului, plecați-vă în fața mea,
 Tronul meu e altarul Lui!
 Pentru ruși nu-i necesară protecția socială,
 Am grijă eu de voi.
 Dormiți. Ochiul stăpânitor al țarului
 Stă de veghe Rusiei tot timpul.
 Minteă mea vă păzește de năvală străină,
 De răul din interior.
 Fie ca viața voastră să curgă fără griji,
 Supusă, liniștită, luminoasă.
 N-are nevoie de sfaturi unsul Domnului,
 Mie Domnul sfat îmi dă.
 Fiți mândri, ruși, că robi ai țarului sunteți.
 Gândirea mea e legea voastră!
 Patria voastră sunt steagurile pe mândre cetăți,
 Rusia sunt eu!
 Mult timp crezurăm în noroiul lenei răsăritene
 Și-n blânda trândăvie,
 Multe generații de ruși sărutară supus
 Colbul călcâielor de țar.

¹ Autorul poeziei „Către poporul rus” este **Piotr Lavrovici Lavrov**, cunoscutul activist politic, teoretician al narodnicismului, arestat în 1866 în chestiunea atentatului lui Karakozov asupra țarului. (nota orig.)

Trândăvia cugetului pe noi ne atrăgea.
Din cauza maldărelor de hârtii,
Din cauza hârțoagei, uitam chestiunea
La instituțiile de stat.
În apărarea hoției, în apărarea indolenței,
Noi puneam legea;
Sub literă, se ascundeau crime,
Dar punctul era respectat.
Directorilor noștri, miniștrilor noi le-am slujit,
Uitând de Rusia,
Ne târam în fața lor, le ceream funcții,
Cruci¹ care mai de care.
Și furtul ne-a devenit o treabă obișnuită,
Cine putea s-apuce acela lua
Și se bucura de cea mai mare cinste
Cel care fura mai mult.
Garda dădea onorul generalului -
Fie că-i prost sau deștept,
Marșul ceremonial și uniforma
Hotărau capacitatea lui.
Comandantul de brigadă era cel mai bun guvernator,
Un excelent inginer, cel mai autentic senator,
Cel mai cinstit om;
Șeful, nerecunoscând drepturile celor de jos,
Era despot și semizeu;
Stupidul satrap era biciul țarului pentru ținut,
Ucidea, făcea rău, unde putea.
Grăjdarul a ajuns cenzor, bufonul țarului - amiral,
Kleinmi(c)hel² a ajuns baron!
Rusia a fost arendată jefuitorilor...
Dar rusul? Rusul dormea...
Gemând, mujicul îi ducea stăpânului, ca mai-nainte,
Strămoșescul bir;
Gemând, boierul ducea o jumătate

1 **Cruci** – aici, cu sensul de ordine și medalii. (C. Ir.)

2 **Kleinmi(c)hel**, **P. A.** (1793-1869) – unul dintre cei mai apropiați susținători ai lui Nicolae I, din 1842 până în 1845, ministru al comunicațiilor. (nota orig.)

De avere ca zălog,
Gemând, rușii plăteau dărilor, ca mai-nainte,
Uricarilor și stăpânirii,
Dădeau din cap, șopteau, vorbeau
Că asta-i o rușine,
Că nu-i dreptate la judecată, că pierde milioane -
Sângele Rusiei și sudoarea -
În călătorie îs chioșcuri și pavilioane,¹
Și totul merge prost.
Apoi, după dezordine, fugeau după poltină²,
Trăgeau cu coada ochiului pe lături,
O aplaudau pe Rachel³, o înjurau pe Frenzzolini⁴,
Damelor le puneau lornioane
Și-i făceau adânci plecăciuni potentatului trădător
Fiii patriei!
Ori se retrăgeau departe, pe moșii străbune
Și se-ngrășau în trândăvie,
Meditând la colțunași și discutând de fân,
Să mori ca o vită.
Iar, dacă cineva, în letargia generalizată,
E pasionat de-o cauză,
Și e chemat să lupte pentru Rusia și dreptate -
Cât au mai râs de el!
Cât de abil și-a bătut joc de lipsa lui de minte
Birocratul fariseu,
Cât de repede s-a lepădat de el, sărmanul,
Cercul prietenilor de ieri!
Și, anatemitat de opinia publică,
În miasma minelor,
El recunoștea că e păcat să întrerupi încremenirea

1 Încheierea transcrierii e făcută de altcineva, probabil de I. N. Iavlenskyi. (nota orig.)

2 **poltină** – două ruble și jumătate. (C. Ir.)

3 **Rachel** – trageciană franceză; a jucat cu succes în Rusia în anii 1853-1854. (nota orig.)

4 **Frenzzolini** – cântăreață italiană de operă, a jucat la Petersburg în anii 1847-1848. (nota orig.)

*Somnului greu al sclavilor.
Și l-au uitat; doar uneori, despre cel fără minte
Se mai șoptea ici și colo:
„Poate că a avut dreptate... Ne pare rău de liber-cugetător,
Dar ce ne privește pe noi?”*

Îi mulțumesc lui Ivan Nykyforovyci Iavlenskyi că, renunțând la micul dejun, mi-a ajutat să termin excelentul preludiu la superba poezie pe care, dacă mi-ajută Dumnezeu, mâine, am s-o transcriu.

19 [septembrie]

Ieri-seara, pasagerii și pasagerele au jucat o ultimă partidă de preferans în salonul „Cneazului Pojarski”, au făcut socotelile și au achitat pentru toate partidele jucate în timpul călătoriei, adică începând cu 22 august. Încheind acest capitol, s-au așezat la masa de seară pregătită din ultimele provizii. Am cinat, se-nțelege, pentru ultima oară în salonul vaporului. Am băut ultimul vin de xeres, de Madera și, se pare, ultima șampanie, apoi, am planificat, pentru mâine, masa de prânz la Nijni Novgorod și am plecat cu toții la culcare. E bine. În zori, „C. Pojarski” a ridicat ancora, a răsunat semnalul sirenei și s-a auzit vesela bălăceală a imenselor lui roți¹. E bine. Malurile își schimbă repede contururile. Zburăm pe lângă minunatul sat, ca așezare, Zemenki, al moșierului Dadianov, celebru datorită următoareii întâmplări. Vara trecută, când s-au copt secara și grâul, pe mujici i-au scos la seceră, iar ei, ca să termine, dintr-odată, claca la boier, au dat foc holdei din toate părțile pe un vânt prielnic. Păcat că cerealele de primăvară încă nu se copseseră, că le-ar fi terminat și pe ele. Îmbucurătoare întâmplare. Așadar, zburăm cu toată viteza pe lângă acest vestit sat. Când, deodată, roata din stânga a încetat să se învârtă, și „C. Pojarski”, din delfin, a devenit țestoasă.

- Ce s-a întâmplat? - răsună vocea tuturor.

- S-a rupt biela motoare! - răsună glasul singular al mecanicului.

Am înțeles că, cel mai devreme, vom ajunge seara la Nijni Novgorod, adică masa de prânz o vom lua cel mai devreme seara; înțelegând asta, m-am dus în salon, am băut un pahar zdravăn de rachiu cu aromă de lămâie,

¹ Vaporul „Cneazul Pojarski” era, desigur, unul cu zbaturi, de vreme ce se vorbește despre „roți”. (C. Ir.)

am mâncat rămășița de jambon de la Novopetrovsk, am luat nu știu ce ziar și am adormit liniștit. Mă trezesc, iar „Cneazul Pojarski” al nostru stă și el tot liniștit, pe pragul Teleacii¹. Peste pragul Sobacii², a trecut cum-necum, dar, peste Teleacii, n-a fost chip. Ce-i de făcut? Se face pauză, adică descărcare-reîncărcare. Pauza asta ține până acum, adică până la ora unu, noaptea. Iar pasagerele și pasagerii, în zăpăceala din jur, se distrează pe stomacul gol, în așteptarea prânzului de la Nijni Novgorod.

20 [septembrie]

Pauza s-a prelungit până după miezul nopții. În zori, „C. Pojarski” a ridicat ancora, și, ca un vultur lovit în aripă, a învolburat apa cu o singură roată. A răsărit soarele și a luminat minunatele împrejurimi ale Nijni Novgorodului. Aș fi vrut să schițez măcar ceva, dar, vai, trepidația punții la învârtirea unei singure roți e și mai puternică, iar norii cenușii n-au întârziat să acopere luminătorul dătător de viață și să camufleze, cu o ceață cenușiu-străvezie, decorul viu. Datorită ceții, decorul a devenit și mai fermecător, dar a-l picta este absolut imposibil: norii cerului, veșnici călători, au slobozit, din ei, atâta frig, că eu m-am ascuns în odăița căpitanului și m-am ocupat de ciuvala mea (sac de merinde).

La ora unsprezece, dimineața, „C. Pojarski” a ancorat în dreptul orașului Nijni Novgorod. Norii s-au împrăștiat, și soarele a luminat prietenos orașul și pitoreștiile lui împrejurimi. Eu am coborât pe mal și, fără ajutorul vreunui birjar, am urcat pe lângă mândrețea de secol 17, biserica Sf. Gheorghe, și am ajuns sus. Am intrat la liceu să-l caut pe Bobrjâțki³, fostul student al Universității din Kiev; nu l-am găsit; am plecat spre cetatea interioară. Noua catedrală e o clădire urâtă. E o imensă puiă pătrată cu cinci scurte contraforturi. Nu cumva e treaba lui Konstantin Ton? Improbabil. Mai curând, e opera lui Tormoz de tristă amintire. Mai departe. Iată prinosul nobililor urmași adus cetățeanului Minin și cneazului Pojarski⁴. Meschin,

1 **Teleacii** – al vițelului. (C. Ir.)

2 **Sobacii** – al câinelui. (C. Ir.)

3 **Bobrjâțki** – Bobrjâțki Aleksei a absolvit Universitatea din Kiev în 1848. (nota orig.)

4 Marele patriot al poporului rus, organizatorul luptei biruitoare împotriva intervențiștilor polonezi din secolul XVII, **Kozma Minin** și cneazului **Pojarski**, boierii și negustorii din Nijni Novgorod, în loc de un monument demn, le-au ridicat doar un „obelisc ieftin”. Acest lucru l-a indignat pe poetul Șevcenko. (nota orig.)

vrednic de rușine, ignobili urmași, e prinosul vostru! Îmbucurător e faptul că acest ieftin obelisc s-a rupt.

După cetatea interioară, am trecut iarăși pe la Bobrjâtki și, iarăși, nu l-am găsit acolo. De la liceu, am plecat să caut, pe strada Pokrova, casa Svecikov, locuința lui A. A. Sapojnikov. Am găsit-o. Și abia am reușit să-i felicit, cu prilejul instalării în noua locuință, pe stăpână, pe stăpân și, în general, pe pasagere și pe pasageri, când apare Nikolai Aleksandrovici Brîlkin (administratorul principal al companiei navale „Mercur”) și îi spune, în secret, ca să nu audă alții, întâi patronului, apoi, mie că el are dispoziție specială de la șeful poliției, dată în scris, să-l înștiințeze de sosirea mea în oraș. Pe mine, deși sunt trecut prin ciur și dârmon, m-a luat prin surprindere asemenea știre. După ce, la micul dejun, am mâncat cât de cât, am plecat la vapor, i-am mulțumit bunului prieten, căpitanul, pentru amabilitatea lui, mi-am luat actul de identitate și i l-am dat, împreună cu lucrurile mele, lui N. A. Brîlkin. Liniștindu-mă puțin, m-am dus a treia oară la Bobrjâtki, și, de data asta, l-am găsit acasă, primindu-mă cu largi îmbrățișări. La ora 8, seara, m-am dus la N. A. Brîlkin, am petrecut la el două ore în discuții prietenești, am luat, de la el, pentru a citi, „Golos iz Rossii”¹, ediția londoneză, și am plecat la Pavel Abramovici Ovseannikov², noua mea gazdă temporară.

21 [septembrie]

Bunii noii mei prieteni N. A. Brîlkin și P. A. Ovseannikov m-au sfătuit să mă prefac bolnav, ca să evit călătoria la Orenburg, se prea poate, din post în post, conform ordinului primit după eliberare. M-am gândit că nu-i păcat să îndepartezi josnicia cu fățarnicia și m-am prefăcut bolnav. Am stat lungit până la ora unu, am citit „O voce din Rusia” și i-am așteptat pe medic și pe șeful poliției. Iar, la ora unu, am dat din mână și am plecat la Sapojnikovi. După-masă, i-am petrecut pe bunii mei, dragii mei companioni și companioane de călătorie până la biroul stației de poștă și mi-am luat rămas-bun de la ei. Îmbarcați în carete de poștă, ei au plecat spre Moscova. Oare, când mă voi revedea cu voi, oameni minunați? Pe Komarovskiy și Iavlenskiy i-am rugat să-l sărute, la Moscova, pe

1 „Golos iz Rosii” (= „O voce din Rusia”) – culegeri sporadice pe care A. I. Herzen le edita la Londra, începând cu anul 1856; a treia culegere apăruse în iunie 1857. (nota orig.)

2 Ovseannikov, Pavel Abramovici – arhitect din Nijni Novgorod, la care a locuit Șevcenko și i-a pictat portretul. (nota orig.)

vechiul meu prieten M. S. Șcepkin, iar pe Sapojnikov l-am rugat s-o sărute, la Petersburg, pe sfânta mea ocrotitoare contesa N. I. Tolstoi. Iată Moscova! Iată Petersburgul! Și teatrul, și Academia, și Ermitajul, și dulcile îmbrățișări ale conaționalilor, ale prietenilor mei Lazarevskyi și Hulak-Artemovskiy! Fiți blestemați, voi comandanți de corp de armată și alți comandanți, torționarii mei nepedepsiți! E josnic! E inuman! Odios de josnic!

La ora 7, seara, m-am dus la N. A. Brîlkin și i-am întâlnit, la el, pe Ovseannikov și pe Kișkin, și, într-o discuție prietenească, deschisă, mi-am potolit țipătul inimii rănite atât de neașteptat, atât de josnic. Dacă n-ar fi fost acești oameni cumsecade, acum, eu ar trebui să stau după gratii și să aștept reîntoarcerea sau să mă arunc în îmbrățișarea zânei Volga. A doua variantă, se pare, e mai lesnicioasă.

22 [septembrie]

Astăzi, ca și ieri, vremea e mizerabilă - zloată și frig. Pe stradă - n-am posibilitatea să ies. De după zidul cetății, catedrala își arată inesteticele contraforturi cu vârfurile în formă de nap, iar altceva nu se vede din camera mea. Mă plictisesc. Pe medic și pe șeful poliției i-am așteptat ca și ieri, dar, pentru că n-au venit, m-am dus la N. A. Brîlkin la masa de prânz. După masa de prânz, ca și până la prânz, am citit „Bohdan Hmelnyțkyi” de Kostomarov¹. E o carte minunată care-l reprezintă, pe deplin, pe acest rebel genial. O carte plină de învățăminte, instructivă! Literatura istorică a progresat mult în decursul ultimului deceniu. Ea a scos la lumină amănuntele afumate de fumul de tămâie, cădelnițat cu râvnă în fața idolilor porfirogeneți.

23 [septembrie]

Vremea continuă să fie mizerabilă. Stau lungit tot timpul și citesc despre Bohdan Zenovi². E o carte minunată, contemporană! Ca să nu stau

1 Monografia lui M. I. Kostomarov „Bohdan Hmelnyțkyi și revenirea Rusiei de Sud la Rusia” a fost publicată în 1857 în revista „Însemnări naționale” (vol. I-VIII). (nota orig.)

Rusia de Sud = Ucraina. În acest caz, cuvântul „Rusia” este impropriu, pentru că, din păcate, în limba română nu avem corespondent pentru cuvântul **Русь** și-l traducem greșit prin **Rusia**; **Русь** înseamnă două lucruri: a. **Rusia Kieveană** (și aici, în loc de „Rusia”, trebuia înțeles „Русь”) și b. (prin rîcoșeu istoric) **Ucraina**. (C. Ir.)

2 Hatmanul Hmelnyțkyi avea două prenume: Bohdan și Zenovi. (C. Ir.)

degeaba, azi, am pictat mulțumitor portretul lui V. V. Kișkin. La prânz, am mâncat, ca de obicei, la N. A. Brîlkin, și, tot ca de obicei, după-masă, am citi și am dormit.

24 [septembrie]

Azi, N. A. Brîlkin a călătorit la Balahna¹ cu mister Strem, un inginer american, pentru a vedea stadiul în care se află construcția unui vapor și a unui șlep pentru compania „Mercur”. Pentru că nu aveam altă treabă, i-am rugat să-i însoțesc. Elegant și nou, vaporul „Loțman”² ne-a dus la amiază pe Volga în sus. După mai multe opriri, la ora 5, seara, am ajuns, în sfârșit, la Balahna. Abia am reușit să mă cațăr pe o grămadă de bușteni și să privesc la această producătoare a numeroase și pitorești corăbii cu pânze, că inspecția s-a terminat și m-am întors pe „Loțman”.

Din ce mi s-a povestit, am aflat că Balahna este unul dintre importantele șantiere navale de pe Volga, tot așa cum, pe Oka, e Dednovo, unde fusese construită, de către meșteri olandezi, prima corabie rusescă - „Oreol”³. La ora zece, ne-am întors la Nijni, am prânzit sau am cinat și ne-am dus la culcare.

25 [septembrie]

Deși dimineața nu era senină, măcar era fără vânt și ploaie. Folosindu-mă de această vreme incoloră, din cerdacul camerei mele, am desenat cupola bisericii Sf. Gheorghe. Măcar am făcut, totuși, ceva.

26 [septembrie]

Iar plouă, iar e zloată. O adevărată situație fără ieșire. Bisericile vechi din Nijni Novgorod, pur și simplu, m-au fermecat. Ele sunt atât de frumoase, atât de armonios colorate, însă vremea potrivnică nu mă lasă

1 **Balahna** – oraș centru de județ în gubernia Nijni Novgorod, situat pe malul drept al Volgăi. (nota orig.)

2 **loțman** – în rusă, înseamnă „cârmaci”. (C. Ir.)

3 **oriol** – în traducere, „vulturul”. (C. Ir.)

să le pictez. Astăzi, am păcălit, totuși, vremea rea. Dimineata, devreme, m-am dus la birt și, prin fereastră, am desenat catedrala Bunei Vestiri. E o biserică veche din Nijni. Va trebui să aflu anul când a fost construită. Dar de la cine? N-aș vrea să mă adresez păroșilor sacerdoți beți și n-am cui altcuiva. Din multe puncte de vedere, Nijni Novgorod e un oraș interesant și, totuși, n-are indice tipărit. E absurd! Un absurd tătăresc!

27 [septembrie]

Trecând pe lângă biserica Sfântul Gheorghe și văzând că ușa acesteia e deschisă, am intrat în pridvor, și, de groază, m-am oprit. M-a uluit o arătare hidoasă, desenată pe o scândură rotundă de trei arșini¹. La început, am crezut că e Manu² sau Vișnu³ al indienilor, care s-au rătăcit într-un templu păgân pentru a se înfrupta cu tămâie și untdelemn. Eu voiam să intru chiar în biserică, dar se deschise ușa și a ieșit o cucoană dichisită, elegantă, de-acum, nu prea tânără și, întorcându-se spre arătarea pictată pe scândură, își făcu, cu evlavie și cochetărie, semnul crucii de trei ori și ieși. Fățarnica! Idolatra! Și cu siguranță c...vă. Și ea, oare, e singura? Sunt milioane ca ea, fără minte, idolatre perverse. Dar creștinele unde sunt? Unde-s creștinii? Unde este imateriala idee de bunătate și curățenie? Mai curând, la cârciumă, în aceste temple păgâne de animale desfigurate. N-am mai avut putere să mă închin și să intru în biserică; din pridvor, am ieșit în stradă; în fața ochilor mei, pe fondul întunecat al luncii, mi-a apărut strălucitoare, mlădiindu-se grațios, mândra Volgă. Am respirat liber, m-am închinat involuntar și am plecat acasă.

28 [septembrie]

I-am făcut portretul madmoazei Anchen Schaubbe. Guvernanta Brîlkinilor e o nemțoaică tânără, foarte drăguță, zburdalnică, naivă, un adevărat băiat cu fustă.

1 **arșin** – în Rusia, veche unitate de măsură, egală cu 0,711 m. (C. Ir.)

2 **Manu** (în sanscrită, „om primordial”) – potrivit mitologiei vedice, strămoșul neamului omenesc; în **Rigveda**, este inițiatorul unor ceremonii religioase. (C. Ir.)

3 **Vișnu** – zeitate hindusă care întrușipează forța care conservă și armonizează Universul și viața. (C. Ir.)

Am citit comedia lui Ostrovski „Un post rentabil”¹. Nu mi-a plăcut. Multe lucruri inutile, nimic expresiv. Și, în general, lipsă de gust, mai ales femeile nu au naturalețe. Curând, va fi jucată pe scena de aici. Va trebui s-o văd.

Spre seară, m-au chemat, nu știu de ce, la poliție. Dar nu m-am dus.

29 [septembrie]

Astăzi, soarele a răsărit luminos, vesel. M-am dus în cetatea interioară și m-am apucat să desenez clopotnița catedralei, dar mâinile mi-au înghețat în așa hal și mi-au înțepenit, că abia am putut să-i fac conturul. Profitând de zâmbetul acelei zile de toamnă, după micul dejun, m-am dus la Mănăstirea Pecerska cu intenția de a picta acest pitoresc lăcaș. Am ales punctul. M-am lungit să mă odihnesc. Și, alintat de razele calde ale soarelui, am ațipit și am ațipit atât de zdravăn, că m-am trezit abia la apusul soarelui. Întorcându-mă acasă pe lângă parcul Gheorghievski, am intrat în parc, am întâlnit mulți oameni la plimbare, oameni de ambele sexe și de toate vârstele. Între femei, de parcă ar fi fost alese, n-am întâlnit niciuna nu frumoasă sau drăguță, dar nici măcar acceptabilă. Numai pocitanii, în majoritate, fete bătrâne. Bietele fete bătrâne!

30 [septembrie]

În așteptarea musafirului nechemat, a d-lui șef de poliție, i-am propus bunei mele gazde Pavel Abramovici Ovseannikov să-mi pozeze. Portretul i l-am terminat pe la ora două și a ieșit destul de bine, iar d-l Lapa² (așa e poreclit) nu ne-a onorat cu prezența. Vremea e minunată. Am ieșit pe bulevard. Pe bulevard, între alți trecători, am întâlnit și copii – trei fetițe și un băiat. Copii frumoși și vioi. Îmbrăcămintea lor era și ciudată, și jalnică. Fetele purtau un fel de manteluțe scurte, ușoare, rupte, de croială

1 „Un post rentabil” – comedie a lui Ostrovski, apărută în revista „Russkaia beseda”, în 1857, vol. I, a cărei reprezentare a fost interzisă în același an din cauza criticii vehemente a funcționării. Aprecierea lui Șevcenko a piesei lui Ostrovski în întregul ei este nedreaptă, deși critica democrată a vremii i-a făcut și ea dramaturgului unele reproșuri, mai ales Dobroliubov remarcă, la personajul Jadov, „un ton fals” și „frază zgomotoasă”. (nota orig.)

2 Lapa – Lappo-Starjeneski, șeful poliției din Nijni Novgorod. (nota orig.)

aristocratic-germană. Aveau mânuțele goale și erau aproape desculțe. Băiatul avea o căciulă de mițe sure cu pană și manteluță ca și cele ale fetițelor, iar ghetele lui arătau și mai rău. În general, mi s-au părut a semăna cu o trupă de mici comedianți. Am mers cu ei până la cofetărie, le-am cumpărat plăcințele dulci de două ruble și jumătate și am făcut cunoștință. Îi cheamă Katea (cea mai dezghețată), Nadea și Dunea, iar pe băiat, Sanei; sunt copiii unui oarecare Arbeniev, muzicant la teatru. Deci nu m-am înșelat prea mult. La despărțire, ei m-au rugat să vin la ei în vizită, iar eu, se-nțelege, am promis să-i vizitez.

După ce m-am despărțit de copii, mi-am adus aminte de Andrei Panfilovici Panov, iobagul Paganini de pe „Cneazul Pojarski”. El își petrece iarna la Nijni și locuiește undeva în fața reședinței episcopale. De pe splaiul Gheorghievski, am plecat spre reședința episcopală cu scopul de a găsi locuința lui și a-l vizita pe îndrăgitul vituoz. Dar n-am găsit locuința virtuozului, și, în drum, am intrat în parcul episcopal. Acesta e, cu precădere, o pădurice de tei, împrejmuțată cu un gard de lemn, în mijlocul căreia se înalță, ca o cazarmă, o imensă clădire cu trei¹ etaje (chilia arhiereului²). Nu departe de clădire, între copaci, se află un pavilion cu clopote, iar, în cealaltă parte, tot între copaci, sunt patru stupi, făcuți în formă de monumente funerare. Peste tot, e pustiu și trist, putreziciunea fizică și stagnarea morală sunt evidente în toate. E urât. Întors acasă, pentru a adormi, am citit „Povestea unui marcher” a contelui Tolstoi. Falsa simplitate a acestei povestiri e destul de evidentă.

1 octombrie

Noroi, ceață, burniță și alte scârboșenii atmosferice, din cauza cărora i-am propus d-lui Gras, ginerele lui N. A. Brîlkin, să-mi pozeze. Ședința a fost întreruptă de sosirea d-lui Lapa și a d-lui Hartwig³. Primul - un brav și amabil colonel de gardă și șef al poliției. Al doilea - nu e brav, dar nu mai puțin amabil medic al poliției. Ambii sunt polonezi sau lituanieni, dar niciunul nu vorbește polona. Hartwig, căruia-i mulțumesc, fără să

1 În Rusia, în trecut, ca și astăzi, parterul e considerat etajul întâi. Deci, clădirea episcopală avea, de fapt, două etaje. (C. Ir.)

2 Ironia lui Șevcenko e provocată de faptul că episcopul, fiind călugăr, ar trebui să locuiască într-o chilie adevărată, și, nicidecum, să ocupe o clădire atât de mare. (C. Ir.)

3 **Hartwig, A. G.** – medicul orașului Nijni Novgorod. (nota orig.)

se formalizeze câtuși de puțin, mi-a găsit nu știu ce boală cronică, iar îndatoritorul d-l Lapa a consemnat existența acestei imaginare boli, și, după amabilități reciproce, ne-am despărțit. În urma acestei vizite obligatorii, mi se pare puțin probabilă întoarcerea mea la Orenburg.

De azi, aici, încep spectacolele, și N. A. Brîlkin m-a invitat în loja sa. Avea loc reprezentația cu piesa sentimental-patriotică „Judecata oamenilor nu e judecata lui Dumnezeu” a lui Potehin¹. Drama nu face două parale. D-na Mocealova², deși a avut un rol secundar, mi-a plăcut. Are mișcări de artistă autentică. D-l Klimovski³ a fost dulceag, ca și rolul lui. Vodevilul - „Trântorul din Kolomensk”⁴. Vodevilul e de bâlci și a fost interpretat în concordanță cu titlul său. În antracte, o mică orchestră a executat minunat câteva fragmente din „Don Juan” al lui Mozart⁵, poate și pentru că această fermecătoare operă e greu să n-o interpretezi minunat. Sala teatrului nu e mare, dar e decorată simplu și cu gust. Spectatorii, în majoritate, un public feminin, deloc strălucit și puțin numeros.

2 [octombrie]

Dimineată senină, liniștită, geroasă. Portretul d-lui Gras început ieri ar trebui terminat azi și m-am apucat de treabă, ca să-l termin cât mai repede și să mă duc apoi la Mănăstirea Pecerska cu scopul de a o picta. Dar, vai, cu această mănăstire n-am reușit. Terminând portretul, eu, neintenționat și sincer, am luat micul dejun și m-am lungit să mă odihnesc o clipă, dar am adormit până la ora două. O porcărie de neiertat! Abia m-am trezit, când a intrat N. A. Brîlkin și mi-a propus să

1 **Potehin, Aleksei Antonovici** (1829-1908) – prozator și dramaturg rus. Piesa amintită de Șevcenko, „Judecata oamenilor nu e judecata lui Dumnezeu”, face parte dintre operele lui cele mai slabe. (nota orig.)

2 **Mocealova, Maria Vasilievna** – nepoata cunoscutului tragedian, actriță. (nota orig.)

3 **Klimovski** – pseudonimul lui Evgheni Ogloblin, cântăreț, autorul romanței „Hutorok”. (nota orig.)

4 Vodevilul „Trântorul din Kolomensk” îi aparține lui Pavel Stepanovici Feodorov (1803-1879). (nota orig.)

5 **Mozart, Wolfgang Amadeus** (1756-1791) – celebru compozitor german, autor a 15 opere („Don Juan”, „Nunta lui Figaro”, „Flautul fermecat” ș.a.) și a zeci de simfonii, concerte, serenade etc. (nota orig.)

ieșim împreună la o plimbare pe bulevard, înainte de a lua masa de prânz. Pe bulevard, l-am întâlnit pe un oarecare domn Iakobi¹. Ne-a invitat să luăm masa la el, iar noi nu l-am refuzat. D-l Iakobi este unul dintre aristocrații Nijni Novgorodului, foarte amabil și un liberal destul de caustic, iar, pe deasupra, iubitor de pictură. El mi-a arătat albumul său, prin nimic deosebit, și un tablou prost luminat, un tablou cu mari calități, reprezentând un sfânt tânăr în rugăciune; expresia feței e minunată. După afirmația proprietarului, această lucrare foarte valoroasă ar aparține penelului lui Guercino², iar, după mine, ea seamănă mai curând cu o copie bună după Domenico Zampieri³. Dar nu i-am spus amfitrionului părerea mea, știind, din experiență, cât de greu e să-i contrazici pe cunoscători în ale picturii. La despărțire, ne-a cerut promisiunea că, mâine-seară, vom fi la club, unde vor fi aleși decanii de bresle și mi-a promis că, acolo, îmi va face cunoștință cu amicii săi și mă va delecta cu muzică. Eu nu refuz nici muzica, nici cunoștințele noi, mai ales cunoștințele. Am nevoie de o activitate lucrativă, altfel, voi fi nevoit să mă adresez, din nou, pentru sfintele finanțe, sincerului meu M. Lazarevskyi. Am să încerc, poate reușesc să evit această necesitate.

3 [octombrie]

Rușii, inclusiv cei din Nijni Novgorod, datorează mult europenilor, între care și cuvântul „club”. Dar acest cuvânt nu i se potrivește deloc rusului. Ar fi bine ca rușii să se îndatoreze unui alt cuvânt - iar el, desigur, există în limba chineză - să se îndatoreze chinezilor și japonezilor, dacă s-au lepădat de propriul cuvânt *șezătoare*, care ilustrează, uimitor de bine, adunările aristocrației ruse. La europeni, clubul are o importantă semnificație politică, iar, la nobilii ruși, asta nu e nici măcar o întrunire

1 **Iakobi, M. K.** – o cunoștință de-a lui Șevcenko din Nijni Novgorod, la care l-a cunoscut pe decembristul Annenkov și, apoi, lua de la el să citească literatură interzisă. Șevcenko a pictat portretul lui Iakobi și al soției acestuia. (nota orig.)

2 **Guercino** sau **Domenico Barbieri** (1591-1666) – pictor italian aparținând școlii bologneze, autor a peste 250 de tablouri, în majoritate, pe teme biblice și mitologice. (nota orig.)

De fapt, numele corect al pictorului italian este **Giovanni Francesco Barbieri**, zis **il Guercino**. (C. Ir.)

3 **Zampieri, Domenico** (1581-1641) – pictor italian, aparținând școlii bologneze. (nota orig.)

socială, ci, pur și simplu, o șezătoare. Ei se adună să șadă la o masă de joc, să tacă, să mănânce, să bea, și, dacă se ivește prilejul, să-și ardă unul altuia câte una.

După alegerea decanilor, foarte amabilul d-l Iakobi m-a prezentat amicilor săi, între care generalului Weimarn¹ și d-lui Kudlai (șef de poliție nr. 2). Generalul Weimarn e deosebit prin aceea că nu pare a fi un general rus, ci pare a fi un om simplu, iar d-l Kudlai, în afara faptului că nu seamănă cu un polițist, ca și colegul său Lapa, e remarcabil prin aceea că e prieten și rudă îndepărtată a neuitatului meu prieten și coleg, răposatul Petro Stepanovyci Petrivskiy. El a trezit atâtea și atâtea în inima mea prin viile amintiri despre minunatele zile trecute. Ne-am delectat amândoi într-atât cu trecutul, că nici nu ne-am dat seama că autentica șezătoare s-a terminat. În încheiere, ne-am sfătuit să-i scriem fratelui răposatului meu prieten, lui Pavlo Stepanovyci Petrivskiy, ca el, lăsând toate grijile la o parte, să ne viziteze la Nijni Novgorod. Și, dacă se poate, să-l ia cu el și pe sincerul meu prieten Myhailo Lazarevskiy.

4 [octombrie]²

Pân-la două ore sa Purtat și na gătat poTretu adeLaidei Alekseevna brîlkinA și am cerut lu nikolai Aleksandrovici brîlkin echipaju cu scopu de vizită Urgentă, am venit Acasă, mam gătit Cu ajutoru la pavel abraMovici ovseannikov și ca cel mai gătit ca Elegant om am început vizita la D. veimar D veimar când lam Văzut prima dată mia apărut ca om de casă da neelegant. Noi am vorbit că la Noi căile de legătură e proaste și ticăloase că deopildă în anu 1843 la piața din Cernihiv pudu de fĂină se vindea cu 20 copeici de Argint. Iar acilea tot făina aia iera 1 rb arGint pudu și vorBind de căile de Legătură am atins oleacă și chestia Militară – întrun cuvânt e rău de tot și că nu încape Îndoială că așa Stă treaba cu chestia militară am încheiat Noi și cu vorbele astea Miam luat rămas Bun dela D. ghenearal și am plecat la doctoru radving.

1 **Weimarn, A. V.** – general, comandantul regimentului de carabinieri din Nijni Novgorod. (nota orig.)

2 Această agramată însemnare a fost făcută de o mână străină – de către servitorul lui Ovseannikov, Mihail, despre care Șevcenko scrie în 5. X. 1857. (nota orig.)

5 [octombrie]

Myhailo e un servitor bun, dar nu-i bun de secretar - știe prea puțină carte. Am vrut să iau exemplul de la Iulius Cezar¹: să lucrez, adică să pictez și să dictez, dar nu mi-a reușit nici una, nici alta. Dacă fugi după doi iepuri, nu prinzi niciunul. Un proverb foarte adevărat. Nu știu dacă Iulius Cezar știa să picteze. Dar, de dictat, zice-se, putea dicta, în același timp, cinci scrisori pe chestiuni total diferite, lucru pe care nu-l cred. Dar nu despre asta-i vorba, ci e vorba că, și azi, îmi tremură mâna dreaptă din cauza beției de alaltăieri, iar, ieri, doar mă făceam că pictez, dar nu eram în stare nici fondul să-l colorez. Făceam doar așa, să fie.

Noi ne-am oprit la faptul că am ajuns la doctorul Hartwig.

6 [octombrie]

Abia ieri, am reușit să moi pana în cerneală, [ca să] descriu vizita mea la doctorul Hartwig și să trec la vizita neprotocolară de la d-l Kudlai, când s-a deschis ușa cu zgomot, și, în încăpere, a intrat însuși Kudlai. Se înțelege, eu am pus deoparte pana muiată în cerneală și l-am întâmpinat, în izmene, pe mondenul oaspete și, după pupături, ne-am apucat să discutăm lucruri deșarte, apoi, am început să ne aducem aminte de Piter, de răposatul Petrivskyi și de marele Briullov. Aducerile noastre aminte au fost întrerupte de venirea servitorului lui N. A. Brîlkin care mi-a adus invitația la masa de prânz. Eu l-am condus pe oaspetele meu, m-am îmbrăcat și am plecat la N. A. să iau prânzul.

După masa de prânz, ștregărița de madmoazel Anchen Schaubbe [mi-a propus] s-o însoțesc la teatru. Am primit, cu plăcere, propunerea și am ascultat, pentru, a doua oară, muzica lui Mozart din „Don Juan” și am văzut, pentru prima dată, drama lui Kotzebue „Fiul iubirii”², despre existența

1 **Iulius Cezar** (100-44 î.e.n.) – conducător de oști și istoric roman. (nota orig.)

Numele complet: **Caius Iulius Cezar** – om politic, general, scriitor și orator roman; cel mai mare strateg al Antichității. (C. Ir.)

2 „**Fiul iubirii**” – dramă a dramaturgului german A. F. Kotzebue (1761-1819). (nota orig.)

Editorul sovietic „uită” să precizeze că **August Friedrich Ferdinand von Kotzebue** a trăit mult timp la curtea țarilor Pavel I și Alexandru al II-lea, al căror consilier a fost. (C. Ir.)

căreia știam din auzite. Drama i-a plăcut foarte mult zburdalnicei mele însoțitoare, iar mie, spre groaza damei mele, mi-a plăcut de asemenea, însă nu de tot. Pentru asta, am și primit, din zâmbitoarea guriță a entuziasmatei nemțoaice, numele de barbar grosolan, incapabil să se emoționeze de ceva frumos și moral. Rolul Amaliei, fiica baronului, a fost interpretat de artista teatrului din Moscova, doamna Vasilieva¹ – natural și nobil, iar celelalte, în afară de d-l Platonov (în rolul baronului) – vulgar.

După dramă, a urmat „Încurcătura”²; după gustul de aici, bună, după al meu – de asemenea, vulgară... Spectacolul s-a terminat la ora unu, spre încântarea spectatorilor, în general, și a însoțitoarei mele, în special.

7 [octombrie]

Gerul a întărit, în sfârșit, noroiul; asta e bine. Nu e bun doar faptul că, dacă va dura, mă va lipsi de posibilitatea de a picta vechile biserici de aici, care mi-au plăcut atât de mult. Ca urmare, acum nu din cauza noroiului, ci a prea timpuriului oaspete, gerul, am rămas acasă. I-am scris lui Myhailo Lazarevskyi despre ceea ce mi s-a întâmplat la Nijni Novgorod și l-am rugat să-mi trimită ceva bani, că de la cei de aici nu prea trag nădejde.

8 [octombrie]

Profitând de vremea bună, dimineața, am mâncat zdravăn și am plecat la plimbare. Înconjurând, de două ori, cetatea interioară, am fost încântat de priveliștea din preajmă și de străvechile clopotnițe conice, și, ca vulpea la struguri, am intrat la cel care-mi procură lecturile, la foarte simpaticul Konstantin Antonovici Schreiders³, fost student al Universității din Kiev și, într-un fel, un conațional de-al meu. La el, l-am întâlnit pe un anume baron Tornai, colonel de stat major, un liberal, un minunat și neîncetat vorbitor. În timpul ultimului război, el fusese atașat militar pe lângă ambasada rusă de la Viena. În consecință, are

1 Vasilieva, Katerina Nikolaevna – soția unui actor moscovit, ea însăși actriță. (nota orig.)

2 „Încurcătura” – vodevil popular în acea epocă, o prelucrare din franceză a lui P. S. Feodorov. (nota orig.)

3 Schreiders, Konstantin Antonovici – funcționar cu însărcinări speciale pe lângă guvernatorul de la Nijni Novgorod. (nota orig.)

despre ce povesti. Regret numai că n-a putut vorbi mai mult de jumătate de oră, el fiind în trecere, și, în afară [de asta], se grăbea să fie la prânz la guvernator.

Baronul Tornai, între altele, mi l-a recomandat, pentru orice eventualitate, pe apropiatul său prieten, cunoscutul pelerin Piotr Egorovici Kovalevski¹, în prezent, șef al Departamentului Asiei, după afirmația baronului, un om simpatizat de țar și, deci, atotputernic.

9 [octombrie]

În această dimineață, foarte amabilul N. A. Brîlkin mi-a adus mult așteptata „Scurtă descriere istorică a Nijni Novgorodului”, alcătuită de un anume N. Hranțovski². Cum însă, astăzi, vremea e destul de suportabilă, eu, lăsând din mână, până seara, această [carte] interesantă, am plecat la Mănăstirea Pecerska. Cum-necum, am creionat conturul mănăstirii, și, cu mâinile înghețate bocnă, am alergat acasă. Am luat gustarea de dimineață, m-am încălzit și am reluat cartea. Cartea e bună și te face să cunoști suficient istoria ținutului și a orașului. Păcat că d-l Hranțovski vorbește prea economicos despre monumentele de arhitectură și, în general, despre monumente. Dar mulțumesc și pentru atât. Mănăstirea Pecerska, pe care am încercat, azi, s-o pictez, e construită în vremea țarului Feodor Ivanovici în anul 1597 pe locul mănăstirii de lemn dărâmate și care fusese ridicată de arhimandritul Dionisie.

10 [octombrie]

Astăzi, starea vremii n-a fost prielnică bunei mele intenții de a picta catedrala Arhanghelski din cetatea interioară și i-am propus lui N. A. Brîlkin să-mi pozeze și i-am pictat portretul.

1 **Kovalevski, Egor Petrovici** (1811-1868) (la Șevcenko, prenumele și patronimicul sunt trecute greșit) – absolvent al Universității din Harkiv, a călătorit mult, a fost șef al Departamentului Asiei. S-a păstrat o scrisoare a lui Șevcenko către Kovalevski. (nota orig.)

2 **Hranțovski, N.** (Șevcenko i-a scris numele greșit) – autorul cărții „Scurtă descriere istorică a Nijni Novgorodului”, 1857. (nota orig.)

11 [octombrie]

Iar, astăzi, cu chiu, cu vai, m-am dus dimineața, devreme să pictez catedrala Arhanghelski, am înghețat de mi-au dat lacrimile și n-aș fi reușit să fac nimic, dacă n-aș fi dat cu ochii de generalul Weimarn, comandantul regimentului-școală de carabinieri și, se-nțelege, principalul stăpân al cazărmii, lângă care mă instalasem să pictez. I-am vorbit de necazul meu, iar el, sigur, mi-a îngăduit să mă așez la oricare dintre ferestrele din interiorul cazărmii, ceea ce eu, cu mulțumiri, am și făcut. Terminând treaba, m-am dus să prânzesc la N. K. Iakobi. În loc de desert, el mi-a servit ediția a doua londoneză a broșurii lui Iskander, „Proprietatea botezată”¹. Cuvinte din inimă, sincere, omenеști! Să te învăluie lumina adevărului și puterea adevăratului Dumnezeu, apostole al nostru, unicele izgonit!

12 [octombrie]

Ieri, am terminat desenul catedralei Sfinților Arhangheli. O clădire originală, frumoasă și cea mai veche din tot Nijni Novgorodul, păstrată minunat. Această catedrală a fost construită în anul 1227, în vremea marelui cneaz al Nijni Novgorodului, Iuri Vsevolodovici.

13 [octombrie]

Am desenat, în creion, portretul Annei Nikolaevna Popova, considerată, aici, frumusețea numărul unu. Într-adevăr, ea e o femeie frumoasă și încă tânără, însă, vai, cam simplută. Poate e spre bine. E primul portret pe care-l fac pentru bani, pentru 25 de ruble. Vom vedea ce-o fi mai departe. N-ar fi rău dacă, la Nijni, ar fi mai multe asemenea frumuseți. Aș câștiga măcar banii de croitor.

După ședința de pozat, m-am dus să prânzesc la N. K. Iakobi, iar, după prânz, am plecat la teatru. Spectacolul era bun: Vasilieva, dar, în mod special,

1 „Proprietatea botezată” – articol al lui A. I. Herzen, apărut la Londra în 1853 în broșură separată (ediția a doua, în 1857); în acesta, Herzen critică aspru sistemul iobăgist din Rusia. (nota orig.)

Piunova¹ a fost naturală și grațioasă. Rolul i se potrivește și ca înfățișare, și ca vârstă. Uvertura la „Wilhelm Tell”² a fost executată minunat. Într-un cuvânt, spectacolul a fost strălucitor.

Cum or fi acum spectacolele la Piter, la „Bolșoi teatr”? De-aș putea să privesc măcar cu un ochi, să ascult cu o ureche.

14 [octombrie]

Spre marea satisfacție a frumoasei și a soțului ei, în mod special, spre propria satisfacție, astăzi, am terminat portretul, l-am predat și am petrecut o seară veselă cu dragul meu căpitan V. V. Kișkin. Peste câteva zile, el va pleca la Petersburg. Dar eu când o să plec la Petersburg? Detestabilă situație. Nu e cu mult mai bună decât în fortificația Novopetrovsk.

15 [octombrie]

În vânt și ger, am desenat două necunoscute turnuri, o parte a zidului cetății interioare și o privelște spre Zaocie. În general, a ieșit un desen ca lumea. Mă grăbesc să fac mai multe schițe, pentru eventualitatea că va trebui să iernez aici și să am cât de cât ceva de lucru. Masa de prânz am luat-o la N. K. Iakobi. Prima parte a serii am petrecut-o la Brîlkin, iar, a doua, cu Ovseannikov la club cu „Pcela”³ la o sticlă de bere englezească. La club, l-am cunoscut pe un anume d. Varențov⁴. Acesta e inspector al

1 **Piunova, Katerina Borisovna** (1843-1909) – tânără actriță din Nijni Novgorod. Mai târziu, a devenit o cunoscută actriță de provincie, jucând, mai ales, în roluri secundare în piesele lui Ostrovski, precum și în multe vodeviluri. A lăsat amintiri total neadevărate despre Șevcenko („Curierul de Volga”, 1892). (nota orig.)

Cariere actoricească a Piunovei i se datorează, în mare măsură, lui Taras Șevcenko, iar amintirile *neadevărate* ar putea avea legătură cu faptul că Șevcenko o ceruse pe Piunova în căsătorie, deși fata avea doar 15 ani neîmpliniți... Momentul e descris cu lux de amănunte de Pavlo Zaitsev în a sa „Viața lui Taras Șevcenko”, apărută în traducerea mea în 2014 cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui T. H. Șevcenko. (C. Ir.)

2 „**Wilhelm Tell**” – operă a compozitorului italian Gioacchino Rossini (1792-1868), autor al operelor „Bărbierul din Sevilla”, „Othello”, „Tancred” ș.a. (nota orig.)

3 „**Pcela**” (= „Albina”) – „Severnaia Pcela” (= „Albina Nordului”), ziar reacționar prin orientare, condus de F. Bulgarin și M. Greci. (nota orig.)

4 **Varențov, Nikolai Grigorievici** (1825-1867) – pedagog, etnograf; din anul 1857, inspector al Institutului nobilimii din Nijni Novgorod. (nota orig.)

Institutului nobilimii de pe lângă liceul local și coleg de universitate cu M. I. Kostomarov. De la el am aflat că Kostomarov încă nu s-a întors din străinătate la Saratov și că Kuliș a scos al doilea volum al „Însemnărilor despre Rusia de Sud”.

16 [octombrie]

Pentru că nu aveam altă treabă, am trecut azi pe la Varențov. A venit vorba, bineînțeles, despre Kostomarov și el m-a anunțat (conform știrilor primite de el de la Moscova) că la Moscova ar circula, între tineri, o scrisoare a lui Kostomarov, adresată suveranului. Scrisoarea, plină de tot felul de adevăruri și, în general, mai vastă și mai inteligentă decât scrisoarea lui Herzen, adresată aceleiași persoane. Scrisoarea lui Kostomarov pare scrisă din Londra. Dacă e adevărat, atunci, desigur, se poate spune că M. I. face parte din soborul apostolilor noștri din afara țării. Binecuvântează-l, Doamne, pe acest măreț tărâm de activitate!

De la Varențov, am trecut pe la un cunoscut al meu, un anume Piotr Petrovici Golihovski, un om plăcut, amabil. El e, aici, în trecere de la Piter la Ekaterinburg. El m-a recomandat soției lui impresionant de frumoase. Ea e foarte brunetă, moldoveancă¹ de fel, iar o astfel de frumusețe stranie, emoționant-electrizantă n-am mai întâlnit în toată viața mea. O femeie uimitor de frumoasă. P. P. Golihovski mi-a spus că, la Paris, a apărut revista „Poserednic”, redactor Sozonov². Scopul principal al revistei este acela de a fi mediator între edițiile periodice londoneze ale lui Iskander și guvernul rus, urmărind și demascarea ticăloșilor de la „Pcela”, de la *Le Nord*³, și, în general, a murdăriilor guvernamentale. Intenție minunată. Păcat că asta nu e la Bruxelles sau la Geneva. La Paris, tocmai fusese încoronat Cartouch⁴, care va închide, prietenește, acest copil nou-născut al sfintei dreptăți.

1 Adică româncă din Basarabia, căci, din 1812, această provincie românească a intrat în componența Rusiei. (C. Ir.)

2 **Sozonov, Nikolai Ivanovici** (1815-1862) – a colaborat cu Herzen, iar, apoi, a întrerupt această colaborare și a devenit un apropiat al guvernului țarist. Știrea că ar fi întemeiat revista „Poserednic” (= „Mediatorul”) este neîntemeiată. (nota orig.)

3 „**Le Nord**” – organ al guvernului țarist; apărea din 1855 la Bruxelles sub redacția lui Poggenpol, un intrigant, un „neamț rus”, după vorba lui I. S. Turgheniev. (nota orig.)

4 **Cartouch** – Bourghinion – căpetenie de bandă de hoți din Paris la începutul sec. XVIII. Sub „încoronat Cartouch” (adică bandit), Șevcenko îl vizează pe împăratul francez Napoleon III. (nota orig.)

De la frumoasa Golihovskaia am ajuns la frumoasa Popova, și, la prânz, am rămas la masă la ea. Dar această frumoasă nu se compară cu moldoveanca: ea mi-a părut dulce, moale, splendidă, dar nici pe departe atât de plină de viață cum e apriga, focoasa moldoveancă.

După masa de prânz de la Popovi, am trecut pe la N. K. Iakobi, unde am făcut cunoștință cu un boier din Simbirsk, un anume Kindeakov, o rudă a lui Timașev, actualul șef al statului major al jandarmeriei. Cum Kindeakov pleacă la Petersburg, l-am rugat să afle, de la ruda sa, dacă mai durează mult surghiunul meu și, oare, pot spera să fiu, vreodată, deplin liber?

Tot la Iakobi, l-am întâlnit și am făcut cunoștință cu un decembrist întors din Siberia, cu Ivan Aleksandrovici Annenkov¹. Cărunt, măreț, surghiunitul e blând în vorbele sale, nu arată nicio umbră de înverșunare împotriva asprilor săi judecători, ba chiar glumește cu blândețe pe seama favoriților încoronatului feldfebel, adică a lui Cernîșov și Levașov², președinții de atunci ai Tribunalului Suprem. Te preamăresc pe tine, unul dintre întâii chemați apostoli ai noștri!

Am discutat despre întoarcerea din exil a lui Nikolai Turghenev³, despre cartea lui, am discutat despre mulți și multe, și, la unu, noaptea, ne-am despărțit, spunându-ne la revedere.

17 [octombrie]

Astăzi, am primit scrisoare de la M. Lazarevskyi și două scrisori de la bunul, sincerul meu Zalesski. Lazarevskyi scrie că s-a văzut cu contesa Nastasia Ivanovna și că s-au sfătuit ca, în caz că mi se va interzice intrarea în capitală, să-l roage pe contele F. P. să-mi obțină această aprobare prin președinta noastră M. N.⁴ pentru a veni la Academia de Arte, ale cărei

1 **Annenkov, Ivan Aleksandrovici** (1802-1878) – decembrist, membru al Asociației de Nord, condamnat la 20 de ani de muncă silnică și surghiun în Siberia. (nota orig.)

2 **Cernîșov, A. I. și Levașov, I. I.** – fuseseră doar membri, nu șefi ai Comisiei de urmărire penală a decembriștilor și ai Tribunalului Suprem. (nota orig.)

3 **Turghenev, Nikolai Ivanovici** (1789-1871) – emigrant politic, condamnat în contumacie la muncă silnică pe viață. După 30 de ani petrecuți în exil, în 1857, s-a întors în Rusia. Cartea despre care amintește Șevcenko este, probabil, lucrarea în trei volume a lui N. I. Turghenev „Rusia și rușii”, scrisă în franceză, în care o importanță deosebită este acordată problemelor țărănești în Rusia iobăgistă. (nota orig.)

4 **M. N.** – Maria Nikolaevna, sora țarului Alexandru I, numită de tatăl lor, Nicolae I, președintă a Academiei de Arte. (nota orig.)

cursuri le voi frecventa cu drag, cum făcusem și mai înainte. Protectorii și sfătuitoarii mei sunt buni și nobili.

Zaleski, în afară de obiceiul său preludiu călduros și sincer, îmi scrie că a primit toate desenele mele, că unele dintre ele le-a încredințat deja unor mâini bune și că banii, 150 de ruble, i-a trimis pe numele lui Lazarevskyi. Neobositul meu prieten! Îmi mai prezintă o lituaniancă, o conațională de-a lui, care s-a întors de curând din Italia cu un bagaj de elegante creații. Pentru mine asemenea apariții, chiar dacă nu le am în fața ochilor, sunt fermecătoare și-i mulțumesc, din inimă, prietenului meu pentru cunoștința pe care mi-o face prin scrisoare.

Ce-o fi cu Kuharenko că nu-mi scrie? Nu cumva n-a primit scrisoarea mea și „Fântâna muscalului”? Mi-ar părea îngrozitor de rău.

Îmbătându-mă cu citirea acestor epistole ale prietenilor mei, seara, împreună cu Ovseannikov, am plecat la focoașă moldoveancă. Grozavă femeie, nemaipomenită! Magnetizându-ne binișor, noi i-am urat drum bun spre nesuferitul ei Ekaterinburg și ne-am despărțit, se prea poate, pentru totdeauna. Încântătoare femeie! Nu cumva sângele vechilor sabine e atât de puternic și veșnic viu? Se pare că da.

18 [octombrie]

Le-am scris și le-am expediat scrisori dragilor mei prieteni M. Lazarevskyi și B. Zaleski.

19 [octombrie]

La club, a avut loc un prânz minunat cu muzică și o beție homerică generală...

20 [octombrie]

Noaptea și următoarele zile și nopți le-am petrecut în familia fermecătoarei *madame*¹ Hilde.

¹ În textul original, cuvântul apare în limba franceză. (C. Ir.)

22 [octombrie]

M-am gândit să revăd manuscrisul „Marinarului”¹ meu. Spre uimirea mea, manuscrisul e agramat și fusese scris nu de altcineva, ci de sublocotenentul corpului de armată din Orenburg, batalionul 1, d-l Nagaev, cel mai bun absolvent al Școlii de cadeți Nepliev. Cum or fi absolvenții mediocri și cei slabi, dacă cel mai bun dintre ei e un agramat și, pe deasupra, un bețiv? Fiți blestemați, voi, ucigași de oameni – școlile de cadeți!

23 [octombrie]

La lumina splendidului foc al serii, pe la ora 9, m-am întâlnit cu A. K. Schreiders. El m-a anunțat că, în ceea ce mă privește, a sosit o hârtie oficială de la comandantul corpului de armată din Orenburg, adresată guvernatorului militar de aici. Ca să citim această hârtie, ne-am dus la cancelaria guvernatorului, la șeful cancelariei, la cel mai cumsecade om, la Andrei Kirillovici Kadinski. În hârtie, se spune că mi se interzice intrarea în ambele capitale și că mă aflu sub supravegherea poliției. Grozavă libertate! Sunt un câine în lanț. Asta înseamnă. Asta nu merită mulțumiri, Majestatea Voastră.

Ce mă fac eu de-acum fără Academia mea? Fără scumpa mea acvatintă, la care am visat atât de dulce și atât de mult? Ce să fac? Să mă adresez, iarăși, sfintei mele ocrotitoare, contesei Nastasia Ivanovna Tolstoi? Mi-e rușine. Aștept până mâine. O să mă sfătuiesc cu bunii mei prieteni, cu P. A. Ovseannikov și cu N. A. Brîlkin. Ei sunt oameni buni, amabili și deștepți. Ei o să mă învețe ce pot întreprinde în această situație fără ieșire.

24 [octombrie]

Astăzi, ne-am sfătuit și am hotărât să facem așa. Din cauza imaginarei mele boli, să rămân aici o vreme nedeterminată, iar, în timpul ăsta, să-i scriu contelui F. P. Tolstoi și să-l rog să facă intervenții ca să mi se aprobe

1 „Marinarul sau vechiul cântec în acord nou” — primul titlu al nuvelei lui Șevcenko „Plimbare de plăcere, și nu fără morală”. (nota orig.)

locuirea la Petersburg pe o perioadă de măcar doi ani. În decurs de doi ani, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să reușesc să fac primele experimente în scumpa mea acvatintă.

25 [octombrie]

Continui să citesc pe silabe, să corectez „Marinarul” și să-l înjur pe analfabetul care l-a transcris, pe bețivul sublocotenent Nagaev. Citind, pe silabe, creația mea, sigur că nu pot fi atent la compoziția limbajului. M-am convins însă de un lucru, și anume că titlul acestei povestiri trebuie neapărat schimbat. Până îi găsesc „Marinarului” meu o denumire mult mai potrivită, o să-l numesc așa: „Plimbare cu folos, și nu fără morală”.

26 [octombrie]

Am trecut pe la Varențov și am luat să citesc două numere, 2 și 3, din „Russkaia Beseda”¹. În epilogul la „Ciorna rada”, P. A. Kuliș, vorbind despre Gogol, despre Kvitka² și despre mine, păcătosul, mă prezintă ca pe un mare și original poet național. Oare, n-o face din prietenie?

În numărul 2 al „Russkaia Beseda”, am citit, cu încântare, poezia de trei strofe a lui F. Tiutcev³:

*Aceste așezări sărmene,
Această natură săracă de jos până sus -
E țara mea scumpă,
E țara poporului rus!*

*Nu-nțelege, nu observă
Trufașul ochi străin*

1 „**Russkaia Beseda**” (= „Convorbiri rusești”) – organ al slavofililor care a apărut la Moscova din anul 1856 până în 1860. Kuliș a publicat, în această revistă, romanul „Ciorna rada” (= „Neagra conspirație”), pe care l-a încheiat cu „Epilog către Conspirația neagră” (vol. III din 1857). (nota orig.)

2 **Kvitka-Osnovianenko, Hryhori Fedorovycki** (1778-1843) – celebrul scriitor cu care Șevcenko a corespondat la începutul anilor '40. (nota orig.)

3 **Tiutcev, Feodor Ivanovici** (1803-1873) – unul dintre liricii ruși de seamă. Mai târziu, la Moscova, Șevcenko a primit, în dar, de la Stankevici, un volum de versuri de Tiutcev. (nota orig.)

*Ce alunecă și luminează tainic
În goliciunea ta de chin.*

*Mâhnit de crucea ce-o purta,
Pe tine, pământul meu durut,
Împăratul ceresc ca un rob,
Binecuvântându-te, te-a străbătut.*

27 [octombrie]

Câteva zile la rând a fost timp senin, iar, azi, n-am mai rezistat și am ieșit în stradă să pictez. Am pictat Biserica Prorocului Ilie cu o parte a cetății interioare în plan secund. Biserica Prorocului Ilie a fost construită în anul 1506 în cinstea canonadei de foc care a salvat Nijni de tătari și nogai¹.

28 [octombrie]

Și, astăzi, vremea mi-a permis să ies și să pictez în stradă. Am pictat, așa și-așa, Biserica Sf. Nicolae, construită în anul 1372. Probabil tot pentru a preamări vreo vărsare de sânge. În trecere, am intrat la simpaticul meu doctor Hartwig, l-am găsit acasă, am luat micul dejun, am băut o excelentă vișinată din producție proprie și am citit, într-un vechi și rupt calendar de Nijni Novgorod, că, în județul Kneaghinsk din gubernia N., în satul Veldemanovo, țăranului Mina și soției lui Mariana li s-a născut, în anul 1605, luna mai, cel care va fi vestitul Patriarh Nikon².

29 [octombrie]

Am fost la Trubețkoi, un foarte cumsecade cneaz și om, dar nu l-am găsit acasă. La prânz, am mâncat la N. K. Iakobi, iar, după-masă, la teatru,

1 **nogai** – populație mongolă turcizată, răspândită în unele zone dintre Marea Caspică, Marea Azov și Marea Neagră. (C. Ir.)

2 **Nikon** (1605-1681) – patriarh „a toată Rusia”. Politica lui Nikon a stârnit nemulțumirea țăranilor iobagi, pe de o parte, și a boierilor feudali, pe de alta. Nikon a murit în exil. (nota orig.)

am ascultat, între altele, uvertura la „Robert” a lui Meyerbeer în antractele unei nu știu ce drame sângeroase. Se poate ca douăzeci de instrumentiști, pe deasupra și beți, să interpreteze o uvertură, oricare ar fi ea? Și, cu atât mai mult, uvertura la „Robert” al lui Meyerbeer? Iartă-i, că nu știu ce fac. Spre sfârșitul sângeroasei drame, jumătate dintre lămpile din sală s-au stins, și, cu asta, splendidul spectacol s-a terminat.

30 [octombrie]

Profitând de vremea bună, am făcut o plimbare în jurul orașului cu plăcere, și nu fără folos. În încheierea plimbării, am pictat Mănăstirea Blagovescenski¹. O clădire veche, denaturată cu noi adăugiri. Biserica principală, clopotnița n-au scăpat cu totul de renovarea barbară. Au rămas neatinse doar două turle deasupra trapezei. Și ce frumoase sunt! Parcă ar fi două adolescente, tinere, frumoase, curate, care și-au ridicat, cu grație, căpșoarele spre Dătătorul de bine și frumos și parcă-i mulțumesc că le-a ferit de mâna noului arhitect. Minunate și foarte iubite făpturi!

Mănăstirea Blagovescenski a fost înființată în secolul XIV de către Sf. Ierarh Aleksei. Din acea epocă, sunt și turlele. Catedrala mănăstirii a fost construită în anul 1649. Așezarea mănăstirii este fermecătoare.

31 [octombrie]

În sfârșit, abia astăzi, am terminat de citit „Marinarul” meu. Mi s-a părut cam dezlânat. Poate pentru că l-am citi pe silabe. O să-l mai citesc o dată în exemplarul scris pe curat, și, dacă o să mi se pară acceptabil, o să i-l trimit lui M. S. Șcepkîn, iar el să-l dea unde o vrea.

Seara, I. P. Gras mi-a făcut cunoștință cu Mara Aleksandrovna Dorohova. Ea e directoarea institutului de aici. O femeie impozantă, simpatcă! Lăsând la o parte că se trage din putreda aristocrație, în ea s-a păstrat atâta simplitate, atât de mult sentiment liber, atâta aparentă forță și demnitate, încât, fără să vreau, am [comparat-o] cu imaginea „Libertății” a lui Barbier (din „Ospățul câinilor”). Prin vorba ei abruptă, prin gesturi și, în general, prin demnitatea ei, mi-a amintit-o, foarte viu, pe neuitata mea prietenă,

1 Blagovescenski – a Bunei Vestiri. (C. Ir.)

prințesa Varvara Nikolaevna Repnina¹. O, de-ar exista mai multe asemenea femei-mame – la noi, casta boierească ar dispărea.

1 noiembrie

Îi pictam portretul M. A. Dorohovei, și, după o ședință reușită, am trecut pe la Schreiders, iar la el i-am găsit pe simpaticul M. I. Popov și pe amabilul P. V. Lapa. Am băut, cu oamenii buni, un pahar de vodcă, am rămas să mănânc la prânz cu oamenii buni, și, după masă, tot cu oamenii buni, era gata-gata să ne îmbătăm ca Selifan. Schreiders voia să mă rețină la el ca să mă odihnesc după masă, dar am refuzat și m-am dus la *madame Hilde*, unde am ancorat peste noapte.

2 [noiembrie]

Întorcându-mă acasă din fericitul culcuș, am trecut pe la Varențov să-mi iau rămas-bun. El pleacă astăzi la Petersburg. Avusesem intenția să trimit, prin el, la Moscova, „*Marinarul*”, însă copistul meu a chefuit, tot cu oameni buni, și a abandonat manuscrisul. Mi-e necaz. Va trebui să-l aștept pe Ovseannikov. Când o să scap de „*Marinarul*” acesta nesuferit?

Ajuns acasă, neavând altă treabă, am deschis numărul pe ianuarie al „*Otecestvennîie Zapiski*”² și ce plăcere mi-a căzut sub ochi? Această poezie fără titlu a lui Z. Tur.

1 **Repnina, Varvara Nikolaevna** – fiica cneazului N. G. Repnin (Volkonski) – o cunoștință a lui Șevcenko; ea dădea o înaltă apreciere talentului lui poetic; s-a implicat în ușurarea sorții lui; ne-a lăsat amintiri despre poet. (nota orig.)

Pentru că Varvara Repnina era prințesă, editorul sovietic a considerat că, pentru „un poet revoluționar”, cum era considerat Șevcenko în epocă, ea poate fi doar „o cunoștință”. Or, este știut că cei doi erau atât de apropiați (Șevcenko a și locuit o vreme la familia cneazului Repnin), încât se credea că se vor căsători. Și poate că acest lucru s-ar fi întâmplat, dacă prietenul comun al lor, P. Kuliș, nu i-ar fi lămurit pe fiecare în parte să nu facă acest pas. Ca argument suprem adus prințesei Varvara, Kuliș i-a spus că o căsnicie fericită l-ar distruge pe Șevcenko ca poet... Dar și despre Eminescu s-a crezut același lucru, nu? (C. Ir.)

2 „*Otecestvennîie Zapiski*” (= „Însemnări naționale”) – revistă din Petersburg. În volumul din ianuarie 1857, din care a fost transcrisă poezia lui Z. Tur, mai figurau poeziile lui V. Kurocikin, A. Maikov ș.a. În textul poeziei lui Z. Tur, Șevcenko a omis două cuvinte care au fost încadrate în paranteze drepte. (nota orig.)

Dar care or fi acele două cuvinte care i-au scăpat lui Șevcenko? Parantezele drepte de care vorbește editorul nu apar. (C. Ir.)

În timpul înserărilor, când câmpul și pădurea
 Cuprinse sunt de străvezie pâclă,
 Din tăria întunecatelor ceruri
 Coboară pe pământ nevăzută
 Zeiță chipeșă și-ngândurată.
 Ea n-are nume. E o-nchipuire sperioasă;
 În ochii triști e-un foc prietenos
 Și lacrimi are ea pe obraz.
 C-un coș de flori, cu zâmbetul pe buze,
 Ea, pe străzi, se furișează,
 Ascultă zgomotul din piețe
 Și trece pe lângă palate cu teamă.
 Dar, zărind sub streășină fereastra,
 În care arde pâlpâind o lumânare,
 Unde tânărul, uitând de el, de alții,
 Îngândurat, repetă versul cu-nfocare,
 Ea va zbura la el și, luminând săracăcioasa
 Odaie, precum o mamă bună la fiu va intra,
 Va șede lângă el, răspândind fericire,
 Și coșul cu flori peste el va presăra.

3 [noiembrie]

Azi, e duminică, și eu, ca orice om de treabă, m-am gătit și am plecat de acasă cu gândul să-i vizitez pe bunii mei amici. Primul la care am intrat e mister Grand, englez get-beget. La el, la englez, am văzut, pentru prima dată, operele lui Gogol, editate de prietenul meu P. Kuliș. Prietenul meu a cam dat cu oiștea-n gard. Ediția e cam de prost-gust, îndeosebi portretul autorului e atât de prost, încât mă mir cum a putut celebrul Iordan¹ să-și pună, sub el, ilustrul său nume.

Tot la el, la Grand, am văzut, pentru prima dată, „Severnaia Zvezda”² a lui Iskander, pe 1856, vol. II. Coperta, adică portretele primilor noștri

1 Iordan, Feodor Ivanovici (1800-1883) – artist-gravor rus, profesor și rector al Academiei de Arte. Șevcenko îl va cunoaște mai târziu și va lucra sub îndrumarea lui. (nota orig.)

2 „Severnaia Zvezda” (= „Steaua Polară”) – revista lui A. I. Herzen, care apărea în străinătate din anul 1855. Titlul și l-a luat în cinstea decembriștilor, după almanahul lor literar; coperta revistei era ilustrată cu portretele celor cinci decembriști condamnați la moarte și executați. (nota orig.)

apostoli-mucenici, m-a amărât atât de profund, atât de dureros, că nu pot să-mi revin după acea sumbră impresie. Ce bine ar fi să se bată o medalie în memoria acestui trist eveniment. Pe avers, să fie portretele acestor mari mucenici cu inscripția „Primii vestitori ruși ai libertății”, iar, pe revers - portretul lui Tormoz de tristă amintire cu inscripția „Nu e primul călău rus încoronat”.

4 [noiembrie]

Azi, am terminat portretul M. A. Dorohovei și pe cel al copilului ei de suflet Nina, fiica nelegitimă a lui Pușcin¹, unul dintre decembriști. O făptură uimitor de simpatică și vioaie. Dar mă întristez când văd copii nelegitimi. Eu nu scuz pe nimeni, și, cu atât mai puțin, pe un apărător al libertății, pentru că și-a permis asemenea faptă imorală, legată atât de strâns de bieții copii nelegitimi. I se poate ierta unui husar flusturatic, fără griji, pentru că el e doar husar, și, în niciun caz, om. Sau vreunui moșier-hingher, pentru că el e doar hingher și-atât. Dar unui decembrist, care-și poartă crucea în pustietățile Siberiei în numele libertății omului, nu-i este îngăduit să-și permită așa ceva. Dacă n-a putut să se ridice peste nivelul unui om obișnuit, atunci nici nu se cade să se înjosească în fața omului obișnuit.

5 [noiembrie]

Astăzi, l-am condus, în sfârșit, pe Varențov care pleca la Petersburg și, tot astăzi, prin el, am primit o scrisoare de la Kostomarov din Saratov. Ciudatul savant îmi scrie că m-a așteptat degeaba două săptămâni la Petersburg și nu voia să facă un ocol de o sută de verste ca să mă viziteze la Nijni. Dar câtă bucurie mi-ar fi făcut venirea lui intempestivă. Nu-mi scrie nimic despre ochii lui și, în general, despre starea lui de sănătate.

1 **Pușcin, Ivan Ivanovici** (1798-1859) – coleg de liceu al lui Pușkin, decembrist. Condamnarea la moarte i-a fost comutată în muncă silnică pe viață. Nina, fiica lui amintită aici, se numea, de fapt, Annușka. (nota orig.)

6 [noiembrie]

I-am scris o scrisoare lui Kostomarov și le-am scris și pritenilor mei conaționali din Astrahan. Deși vremea nu e prea grozavă, am ieșit, totuși, în oraș. De la un timp, ceea ce nu se întâmpla înainte, îmi place viața străzii, deși locuitorii din Nijni Novgorod, nici măcar într-o [zi] de duminică, nu se prea arată pe străzi, iar Bolșaiia Pokrova, un fel de Nevski Prospekt local, arată de parcă ar fi într-o monotonă și lungă carantină. Și, totuși, îmi place să hoinăresc o oră-două de-a lungul acestei carantine. De unde această stupidă dragoste pentru stradă? După un post de zece ani, m-am aruncat dintr-odată asupra cărților, am mâncat prea mult, iar, acum, sufăr de indigestie. Nu cunosc altă cauză a acestei inactivități morale. Să pictez ceva ca lumea nu pot, dar nici locuința mea nu-mi permite. Aș picta portrete pentru bani, dar n-am cui, iar să lucrez degeaba mi-e rușine. Ar trebui să găsesc ceva variat. Dar ce anume – nu știu.

Afundându-mă în această cugetare înțeleaptă sau în imaginație, întâmplător, m-am pomenit în fața casei lui Iakobi. Am intrat, am prânzit, iar, după masa de prânz, m-am dus în salon la un ceai cu bătrânele, adică cu *madame* Iakobi și neîndurător de vorbăreața ei soră. Între o mulțime de întâmplări, după părerea ei, extraordinare, din rapid trecătoarea-i tinerețe, ea a povestit despre Labzin¹, acel conferențiar-secretar al Academiei de Arte, care l-a propus pe Ilia Baikov, vizitiul țarului, să fie membru de onoare al Academiei de Arte, pentru că e mai aproape de suveran decât Arakceev². Pentru această acidă afirmație, Arakceev l-a exilat la Simbirsk, unde a și murit în brațele respectabilei mele interlocutoare. Mi-a făcut plăcere să aud că acest mistic-mason și-a păstrat, până la moarte, independența de gândire și bunătatea creștină.

1 **Labzin, Aleksandr Feodorovici** (1766-1825) – vice-președinte al Academiei de Arte în anii 1812-1822. Episodul cu Baikov Șevcenko îl redă după Herzen („Amintiri și cugetări” în „Polearnaia Zvezda”, pe care poetul o citea în acea perioadă). Într-adevăr, la o ședință a Consiliului Academiei, s-a propus alegerea, ca membru de onoare al Consiliului, a ministrului finanțelor, contele Guriev, un apropiat al țarului. Atunci, Labzin a propus să fie ales Ilia Baikov, vizitiul țarului. Alexandru I l-a exilat pe Labzin la Senghilei, de unde a fost transferat la Simbirsk. (nota orig.)

2 **Arakceev, O. A.** (1769-1834) – favorit al țarilor Pavel I și Alexandru I, strălucit reprezentant al reacțiunii feudal-iobăgiste. (nota orig.)

După Labzin, a venit vorba de I. A. Annenkov și am aflat, din ceea ce povesteau interlocutoarele mele, că cele povestite atât de înduioșător de Herzen în amintirile sale despre Ivașev s-au întâmplat cu soția lui I. A. Annenkov, fosta, cândva, guvernantă, madmoazel Paule¹.

Ea mai trăiește și azi. Bătrânele mi-au promis să-mi facă cunoștință cu această demnă femeie. Nu știu dacă voi avea fericirea s-o văd pe această excepțională și sfântă eroină.

Se pare că Dumas a scris un roman sentimental pe această eroică temă.

Cu ocazia portretului M. A. Dorohovei și al fiicei ei de suflet, Ninocika, pe care le-am pictat zilele trecute, bătrânele mi-au spus că mama Ninocikăi e o iakută simplă, care trăiește și acum la Ialutorovka. Iar că tatăl ei, d-l Pușcin, face serviciu într-un post important la Moscova și că s-a însurat cu o văduvă bogată, o anume *madame Kotzebue*², special pentru a o putea crește pe Ninocika lui demn și decent. Detestabil tată.

7 [noiembrie]

Zilele trecute, tocmai treceam prin cetatea interioară și am văzut un grup de mujici cu capetele descoperite în fața palatului gubernial. Această imagine mi s-a părut neobișnuită, și, până azi, n-am aflat semnificația ei, iar, azi, Ovseannikov mi-a explicat despre ce este vorba.

Iobagii moșierului Demidov, același nemernic Demidov pe care, în 1837, îl știam ca fiind iuncher cuirasier la Gatcina și care atunci nu mi-a plătit pentru portretul pe care-l făcusem logodnicei lui, acum, el, prinzând puteri, locuiește în satul lui și-i fură pe țărani. Blânzii mujici, în loc să-l spânzure, pur și simplu, pe cel care-i fură, au venit la guvernator ca acesta să le facă dreptate, iar guvernatorul, nefiind prost, i-a trimis să-și caute dreptatea în ordine ierarhică, adică să înceapă cu șeful poliției rurale.

Sunt curios să știu ce va urma.

1 În amintita povestire a lui A. I. Herzen din cartea „Amintiri și cugetări”, este vorba despre decembristul V. P. Ivașov (1794-1840) și guvernanta Ivașovilor, Camilla Ledantue, care a plecat după el în Siberia, unde s-au căsătorit. Povestea soției lui I. A. Annenkov, Paulina Gebl, care și ea plecase după logodnicul ei în surghiun, seamănă cu povestea lui Ivașov și Ledantue; așa se poate explica greșeala interlocutoarelor lui Șevcenko, care au confundat-o pe Paulina Gebl cu Camilla Ledantue. Romanul amintit în continuare este opera lui Dumas (père) „Profesorul de scrimă”. (nota orig.)

2 Șevcenko greșește: nu Kotzebue a fost soția lui Pușcin, ci Natalia Dmitrievna von Vizin, văduva pritenului său decembrist. (nota orig.)

8 [noiembrie]

Astăzi, până la prânz, am pictat portretele m-r și m-me Iakobi, iar, seara, m-am dus la Weimarn; la el, azi, e sărbătoarea regimentului și, în consecință, chef. Intrând în prima cameră, m-am pierdut cu totul: m-a impresionat [grupul] de militari. Eu, slavă Domnului, pe acești respectabili domni nu-i mai întâlnesc de mult. Mai ales unul dintre ei, cu mutra lui groasă de vițel, mi-a amintit atât de mult de căpitanul Kosarev, că era gata-gata să întepelesc în poziție de drepti și să exclam: „Să trăiți, Înălțimea Voastră!”. Din această neplăcută situație m-a scos chiar ospitalierul amfitrion, invitându-mă în salon; între oaspeții din salon, l-am întâlnit pe I. A. Annenkov, de care nu m-am despărțit tot restul serii.

9 [noiembrie]

Am terminat portretele soților Iakobi.

10 [noiembrie]

Am primit, de la Kuliș, „Însemnări despre Rusia de Sud”, două volume, și „Neagra conspirație”. Cât de simpatice trebuie să fie acest d. Jemciujnikov¹. Ce fericit aș fi să-l cunosc pe acest om care a îndrăgit, atât de sincer, atât de nefățarnic, scumpa mea limbă, limba mea maternă, și frumoasa, săraca mea patrie.

11 [noiembrie]

Astăzi, pentru mine e o zi mare, solemnă, de bucurie: astăzi, am primit scrisoare de la sfânta mea ocrotitoare N. I. Tolstoi, o scrisoare

1 **Jemciujnikov, Lev Mihailovici** (1828-1912) – pictor rus, cunoscut prin seria de tablouri intitulată „Ucraina pitorească” (48 de tablouri cu tematică ucraineană), folclorist (materialele strânse de el au apărut în „Însemnări despre Rusia de Sud” ale lui Kuliș). În revista „Osnova”, din 1861, III, a apărut articolul lui „Amintiri despre Șevcenko”. (nota orig.)

prietenească, familială. De ce îmi dăruiește ea această nespusă fericire? Și cu ce o voi răsplăti pentru această luminoasă și caldă sărbătoare? Lacrimi de bucurie și rugăciunea curată sunt singura ta răsplată, buna mea, sfânta mea ocrotitoare.

Ea mă sfătuiește să-i scriu contelui Feodor Petrovici (adică soțului ei, *nota mea*, C. Ir.) o scrisoare în care să-l rog să intervină pentru a obține aprobarea ca eu să pot veni în capitală. Acesta a fost și primul meu gând, dar mi-a fost rușine să-l deranjez pe bătrân. Dar, acum, sigur mă hotărâsc. Mă mai roagă să-i transmit salutări lui V. I. Dal din partea ei și a unui anume d. Jadovski. Cu Dal nu m-am văzut aici, deși ne cunoaștem mai de mult, iar, acum, va trebui să fiu atent. Și se cuvine.

12 [noiembrie]

După ce am răspuns la scrisoarea sfintei mele ocrotitoare, m-am aranjat și am plecat la V. I. Dal. Dar nu știu de ce am trecut pe lângă locuința lui și m-am dus la guvernatorul militar de aici, la cneazul Vladimir Feodorovici Galițan, un bărbat tânăr și foarte simpatic, care fusese rănit lângă Sevastopol¹. În urma mea, a venit, la el, sora lui, o făptură brunetă, simpatică, visătoare. Ce a întristat-o, ce a pus-o pe gânduri pe această xantifolie cu petalele abia desfăcute?

De la cneaz, am trecut pe la ginerele lui, Aleksandr Petrovici Varențov, am luat masa de prânz, am ascultat muzică mecanică și am plecat la teatru. Totul a fost în regulă, în afară de d[-na] Vasilieva. Biata de ea, s-a gândit să impresioneze spectatorii cu fandangoul² ei și nu și-a pus chiloți. Ce concepție barbară despre artă. D-l Klimovski, în rolul lui Filip IV, a fost splendid, îmbrăcat elegant și adecvat cu portretul suveranului spaniol. Iar drama „Mama spaniolă”³ e, așa și așa, o dramă de duzină.

1 Desigur, fusese rănit în timpul Războiului Crimeei din 1853-1856. (C. Ir.)

2 **fandango** – dans spaniol. (*nota orig.*)

3 „**Mama spaniolă**” – melodramă a cunoscutului jurnalist și dramaturg M. O. Polevoi (1796-1844). Părerăa lui Șevcenko cu privire la piesa lui Polevoi coincide, întru totul, cu cea a lui Belinski. (*nota orig.*)

Nu cred că era cazul ca E. Kyriliuk să facă această precizare, cunoscută fiind atitudinea jignitoare a lui Belinski față de creația lui Șevcenko și față de limba și cultura ucraineană în general. Această obediență (ca să folosesc un cuvânt blând) față de ceea ce e rusesc îi dezonoarează pe academicienii E. P. Kyriliuk (autorul notelor) și O. E. Korniciuk (redactorul volumului). (C. Ir.)

13 [noiembrie]

Astăzi, am scris cererea către F. P. Tolstoi, iar, mâine, am să i-o expediez. Îl rog să solicite de la cine trebuie pentru mine permisiunea de a locui la Petersburg și a frecventa clasele Academiei. Scrisoarea, am impresia, e reușită. Ovseannikov zice că, la o adică, eu aș ocupa un loc de frunte între ticluitoarii de cereri. Să vedem dacă vom culege doritele roade de la această iscusită compunere.

Tot astăzi, i-am scris și lui M. S. Șcepkin. Îl rog să ne vedem undeva în împrejurimile Moscovei. Cât de bucuros aș fi [să-l văd] pe acest celebru artist-veteran.

14 [noiembrie]

Am început portretul M. Varențovei. O madamă solidă, parcă-i din garda călare. Nimic feminin, nici măcar obișnuita cochetărie.

15 [noiembrie]

Am primit scrisoare de la dragul meu Bronislaw, se plânge că s-a îmbolnăvit tatăl lui și-mi recomandă nu știu ce prietenă a lui, Elena Skirmond, o admiratoare a artelor frumoase, o visătoare și, în general, o femeie excentrică. Nici asta nu-i bine. Însă tot e mai bine decât noua mea cunoscută, M. Varențova, ce-i drept, și ea e o femeie excentrică. Numai că ea s-a concentrat nu asupra poeziei, nu asupra artelor frumoase, ci a grajdului și a cuștilor de câini. Dar poate și asta e un fel de poezie.

16 [noiembrie]

Am terminat portretul temerarei mele amazoane și am început al dragei ei odrasle. Un băiat de cinci ani, răsfățat, viitor amator de câini, cameriunker¹, și, ca om, în general, un nimic.

1 cameriunker – grad inferior la curtea țarului. (C. Ir.)

17 [noiembrie]

I-am făcut o vizită lui V. I. Dal și bine am făcut că, în sfârșit, l-am vizitat. El m-a primit călduros, m-a întrebat despre cunoștințele lui din Orenburg pe care eu nu-i văzusem din anul 1850, și-n încheiere, m-a rugat să trec pe la el fără etichetă, ca la un vechi prieten. N-o să scap ocazia să mă folosesc de o invitație atât de amabilă, cu atât mai mult, cu cât cunoștințele mele din Nijni Novgorod au început, câte puțin, să se banalizeze.

18 [noiembrie]

După o ședință nereușită, indolentă la M. Varențova, am trecut în vecinătate la fratele ei bolnav, cneazul Galițân, și am găsit-o, la el, pe sora lui mai mică, simpatică și visătoare. Sentimentul neplăcut al ședinței nereușite a dispărut - parcă l-a suflat vântul. După ce am admirat această blajină făptură, am fost fericit toată ziua. Ce minunată influență revigorantă are frumusețea asupra sufletului omului.

19 [noiembrie]

Spre satisfacția generală, azi, am terminat portretul M. Varențovei, semănând a husar, și pe cel al fiului ei, viitorul amator de câini. Ea e extraordinar de mulțumită de portret, pentru că seamănă cu o cochetă nimfă în costum de călărie cu cravașă, iar eu sunt și mai mulțumit că, în sfârșit, m-am descurcat cu această greoaie Bobelina¹.

26 [noiembrie]

Eram hotărât să abandonez, de tot, monotonul meu jurnal, însă, astăzi, mi s-a întâmplat un lucru care nu mi se mai întâmplase niciodată până acum. Schreiders, Kadinski și Freilich m-au rugat să le pictez portretele și

1 **Bobelina** – participantă la revolta din 1821 în Grecia, eroină a romanului lui Vulpus, „Bobelina, eroina Greciei vremurilor noastre”, care, în traducere rusească, a apărut în 1828. În sens peiorativ: femeie robustă, energică. (nota orig.)

mi-au dat banii înainte. Până acum, n-am luat, niciodată, banii înainte pentru vreo lucrare, dar, azi, am luat, am băut un aldămaș zdravăn și m-am dus la fermecătoarea familie a Hildei, unde am și rămas peste noapte. Iar, acolo, mi s-au furat banii - 125 de ruble. Așa-mi trebuie, dacă am luat, înainte, bani încă nemunșiți. Dimineața, devreme, ajung acasă, unde dau de alt necaz: în cursul nopții, trecuse Fedir Lazarevskyi¹. A fost la Dal, a trimis să fie căutat în tot orașul și, se-nțelege, nu m-a găsit. Iar, acum, cartea lui de vizită stă pe masă, ca o groaznică mustrare de conștiință.

27 [noiembrie]

Vrând-nevrând, azi, a trebuit să prânzesc la Dal și să ticluiesc o neobișnuită întâmplare pe care am avut-o noaptea trecută. Însă, în loc de o minciună artistică, am spus o minciună laconică: am spus că am călătorit cu Brîlkin la Balahna, așa, de plăcere, și, cu asta, s-a terminat treaba.

28 [noiembrie]

Mi-a părut rău de banii încă nemunșiți. Cu această supărare, m-am dus la Kudlai să cer ajutorul poliției în rezolvarea necazului meu. Dar Kudlai e bolnav, nu poate ieși din casă, însă mi-a promis să trimită, mâine, un subaltern al lui, un mare specialist. Om vedea dacă amintitul specialist o să facă vreo minune.

29 [noiembrie]

În această dimineață, în așteptarea specialistului de la poliție, i-am scris scrisoare lui M. Lazarevskyi, și, referitor la noaptea fatală, am repetat aceeași minciună pe care i-o spuseseam și lui V. I. Dal. O minciună atrage altă minciună, asta e în firea lucrurilor.

1 Lazarevskyi, Fedir Matviovyci (1820-1890) – (fratele lui Myhailo Lazarevskyi, bunul prieten al lui Taras Șevcenko, *nota mea, C. Ir.*); absolvent al Universității din Harkiv; în iunie 1847, l-a cunoscut pe Șevcenko. Până în 1854, a făcut serviciul la Orenburg, după care a plecat la Petersburg, unde, în 1858, s-a reîntâlnit cu poetul. (nota orig.)

Spre ora unu, a venit, la mine, specialistul, eu i-am povestit despre ce-i vorba și i-am promis 25 de ruble pentru osteneală. Dar, vai, cu toată strădania lui, rezultatul a fost nul. Ce-i pierdut e bun pierdut. Așa că la această urâtă întâmplare nici nu merită să mă mai gândesc. Am procedat ca atare. La prânz, m-am dus să mănânc la Schreiders, și, de necaz, era gata să mă îmbăt din nou. După-masă, am trecut iarăși pe la vicleana madame Hilde (ce blândește creștină!), m-am odihnit puțin la fermecătoarea ei familie, și, la ora șapte, seara, m-am dus la cneazul Galițin. La Galițin, i-am întâlnit pe leii scenei locale - pe actorii Klimovski și Vladimirov. Niște palavragii și, s-ar putea, niște băieți renumiți.

Cneazul ne-a citit ale sale „Impresii după luptă”. Impresie neimportantă. După „Impresii”, a venit vorba despre traducerea lui Kurocikin¹ din Beranger. Și eu le-am recitat, pe de rost, nu o traducere, ci o lucrare proprie. Și pentru a nu uita minunata creație a poetului, o trec în jurnalul meu.

*Ca-n anii noștri cei mai buni,
Fără s-avem parte, noi zburăm
Pe lângă fericirea-adevărată!
Suntem tineri, suflet mândru-avem...
Ce multă-nfumurare e în noi!
Avem în față-o cale luminoasă.
Trec anii cei mai buni pe lângă noi!*

*Trec anii cei mai buni -
Noi tot pe drumul minciunii pășim,
Pe urma unui imposibil țel,
Noi mergem, dar, încotro, nu știm.
Iată prăpastia - ne poticnim ca-n turmă...
În jur, e întuneric... Noi privim...
Nu-i nici un sunet, nici o urmă!*

1 Kurocikin, Vasili – la Șevcenko, e trecută greșit inițiala B. (nota orig.)

Nu-i nici un sunet, nici o urmă,
Nici zile senine, nici păreri de rău,
În inimă, stă umilița ca o piatră
Și rușinea singurătății e în hău.
Pentru drumul greu și-ntins,
N-avem putere, picioarele ne lasă,
Și-ndepărtata stea s-a stins.

Îndepărtata stea s-a stins!
E timpul să ne resemnăm -
Viața nu e de luat în glumă.
Ai gustat din amarul fruct -
Sau fără vlagă, precum o fată bătrână,
Te-ntrebi cu îndârjire: unde sunteți?
Anilor, care-n zadar ați trecut!

Anilor care în urmă au rămas
N-ar fi mai bine să le facem parastas?
Dar cu dojana noi vom pângări
A Domnului pace - și, nicicând,
Cu neputința răutății ofensată din străbuni,
Nu vom lua în răs perechile îndrăgostite,
Îndrăgostite în niște ani mai buni.

V. Kurocikin

30 [noiembrie]

Azi, am început tabloul de grup al bunilor mei prieteni. Nu știu dacă o să iasă ceva din acest proiect: prietenii nu sunt punctuali la ședințele de pozat, o chestiune importantă pentru lucru. O să văd ce-o fi mai departe și, dacă ședințele se vor târăgăna, atunci o să-l desenez pe fiecare în creion, și, cu asta, o să închei treaba cu prietenii. Lucru pe care nu l-aș dori deloc, mai ales că plănuitul desen în sepia s-a grupat foarte bine și tare aș vrea ca, prin el, să mă achit de datorie.

1 decembrie

Am primit scrisoare de la M. S. Șcepkin în care îmi propune să vin în satul Nikolskoe¹ (moșia fiului său) sau, dacă n-am banii necesari pentru această călătorie (125 de ruble mi-ar fi fost prea de ajuns), atunci promite să vină el la mine la Nijni. Ce mare bucurie ne-ar face mie și admiratorilor lui din Nijni Novgorod! Am să-i scriu să vină el încoace, iar biata scenă de aici să fie ca pe vremuri. Acum, e tocmai bine, pentru că au loc alegerile nobilimii.

După ședința de pozat la Schreiders și prânzul de la Freilich, am nimerit întâmplător la o serată muzicală cu băutură la ofițerul de geniu Ultramark și am ascultat, acolo, un pianist virtuoz, pe care nici nu bănuiam că l-aș putea auzi aici, în acest fund de provincie. Virtuozul este un oarecare domn Tatarinov. Între altele, el a interpretat câteva fragmente din „Prorocul” și din „Hughenoții” lui Meyerbeer și m-a făcut să mă simt în al nouălea cer.

2 [decembrie]

Astăzi, i-am făcut o vizită inspiratului virtuoz Tatarinov și am văzut la el ceva ce, de asemenea, nu mă așteptam să văd la Nijni. Am văzut, la el, un Gudain², autentic și splendid. Două întâmplări atât de minunate

¹ Șevcenko e invitat în acel sat, pentru că, după cum se știe, în Moscova n-avea voie să intre. (C. Ir.)

² **Gudain, Jean-Antoine** (1802-1880) — pictor-peisagist francez (cunoscut mai ales pentru marinele sale); în 1841, a fost în Rusia. (nota orig.)

dintr-odată - o încântare rară și înălțătoare. Și ce barbari sunt locuitorii Nijni Novgorodului: ei îl știu pe Tatarinov doar ca funcționar al companiei care construiește calea ferată. Iar de tabloul lui Gudain și de Gudain însuși n-a auzit nimeni, în afară de bătrânul Ulâbașev¹ cu care am făcut cunoștință astăzi la teatru. Acesta este un cunoscut biograf al lui Beethoven² și statornic spectator al teatrului local.

3 [decembrie]

Trei zile la rând, am avut surprize și numai surprize plăcute. Asta e o mare raritate în viața monotonă de aici. Azi, m-a vizitat Gustav Vasilievici Keber. Un musafir cu totul neașteptat. El e un mare prieten al lui F. Lazarevskyi, iar acela, plecând din Nijni, l-a însărcinat pe el să se vadă cu mine, și bunul Gustav Vasilievici s-a achitat astăzi de sarcina dată de prietenul lui și al meu. Dacă ar fi mai multe asemenea întâmplări, ce frumos ar trece zilele noastre.

4 [decembrie]

Le-am scris scrisori lui Șcepkin și lui Kuliș. Îi rog pe marii mei prieteni să lase deoparte toate grijile vieții sau de serviciu și să vină la mine pentru vreo două săptămâni, iar, dacă cugetul îi lasă, chiar și pentru mai mult. Cât de fericit aș fi, dacă dorința mea s-ar împlini. Poate se va împlini.

8 [decembrie]

În decursul ultimelor patru zile, am scris un poem, al cărui titlu încă nu l-am stabilit. Se pare că îl voi intitula „Neofiții sau primii creștini”. Bine ar fi ca Șcepkin să nu mă păcălească, eu lui îi dedic această lucrare și, foarte tare, aș vrea să i-o citesc și să aud, de la el, observațiile lui sincere, prietenești. Nu știu când o să mă apuc de „Dervișul și Satrapul”, dar simt un mare imbold către scris.

1 **Ulâbașev** (corect **Ulibâșev**), **Aleksandr Dmitrievici** (1794-1858) – amestecat în chestiunea decembrieștilor. Șevcenko a fost la înmormântarea lui. (nota orig.)

2 **Beethoven**, **Ludwig [van]** (1770-1827) – marele compozitor german. (nota orig.)

9 [decembrie]

În compania onorabililor artiști Klimski, Vladimirov și Platonov, am serbat onomastica frumoasei - în general și în teatru - pe nume Anna Dmitrievna, al cărei nume de familie nu-l știu și am serbat fără tertipuri, adică potrivit evenimentului și locului, mai pe înțeles: în dauna fermecătoarei familii a madamei Hilda.

10 [decembrie]

În seara asta, s-a întors Varențov de la Petersburg și mi-a adus, de la Kuliș, scrisoare și abia apăruta lui „Gramatika”. Cât de minunat, inteligent și nobil e alcătuit acest abecedar absolut nou. Să dea Dumnezeu ca el să prindă rădăcini în bietul nostru popor. Aceasta este prima rază de lumină liberă, care poate pătrunde în capetele robilor strivite de popi.

De la Moscova, Varențov mi-a adus salutări de la Șcepkîn, iar, de la Bodeanskyi¹ - salutări și un cadou scump, cartea lui „Despre timpul și originea alfabetelor slave”, cu exemple din vechea scriere slavă. Îi mulțumesc, din suflet, lui Osyp Maksymovyci pentru prețiosul dar. E uimitor cât de bine completează această carte literatura noastră istorică.

A mai adus el, pentru N. K. Iakobi, portretul lui Iskander, exilatul nostru apostol, desenat cu creion de plumb. Portretul ar trebui să semene, căci nu-i aseamănător cu desenele de acest fel. Și, chiar dacă nu seamănă, eu am să-l copiez pentru numele acestui om sfânt.

12 [decembrie]

Astăzi, am văzut pus în scenă „Șeful stației de poștă”² al lui Pușkin. Eu am fost, întotdeauna, împotriva adaptărilor, iar această adaptare m-am

1 **Bodeanskyi, Osyp Maksymovyci** (1808-1877) – profesor la Universitatea din Moscova, filolog, autorul cunoscutei, la acea vreme, lucrări „Despre poezia populară a slavilor”. În 1835, a publicat cartea „Poveștile noastre ucrainene”. Cu Șevcenko Bodeanskyi se cunoștea încă din 1843. (nota orig.)

2 „**Șeful stației de poștă**” – dramatizarea cunoscutei povestiri a lui Pușkin s-a făcut la mijlocul anilor '50. N-a fost tipărită. (nota orig.)

dus s-o văd, pentru că nu aveam altceva de făcut. Și iată: adaptarea s-a dovedit a fi una profesională, iar interpretarea, excepțională. Mai ales scenele din actul doi și ultima scenă din cel de-al treilea au fost atât de autentic tragice, încât i-ar fi fost pe măsură și celui mai mare artist. Bravo, d-le Vladimirov. Bravo și ție, mătușă Trusova, că ai interpretat atât de autentic rolul relei moșierite Lepeškina, încât ar fi pălit până și Korobocika. În ansamblu, drama a fost de nivel superior, lucru la care nu m-am așteptat deloc. Și, dacă mustăcioșii husari în rezervă, moșierii, n-ar fi făcut gălăgie în lojă, aș fi plecat de la teatru com[plet mulțumit].

Apropo de moșieri. Ei au dat, acum, năvală la Nijni, probabil, pentru alegeri. Și, toți, fără excepție, poartă barbă și mustați, sunt echipați în uniformă de husari, de ulani și de alți cavaleriști. Infanteriști și marinari nu văd. Vorbesc, între ei, doar franțuzește. Beau și fac gălăgie la teatru și, se aude, pun la cale o opoziție împotriva eliberării țăranilor iobagi. Adevărați franțuji!

13 [decembrie]

Am primit scrisori de la Șcepkin și de la Lazarevskyi. Bătrânul prieten îmi scrie că o să vină să mă colinde de sărbători. Un prieten sincer și bun! El are intenția să dăruiască publicului din Nijni Novgorod câteva spectacole. Ce cadou minunat de sărbătorii!

Lazarevskyi îmi scrie, între altele, că a primit, pe numele meu, 175 de ruble din partea lui Lev Jemciujnikov, cu interdicția ca eu să aflu numele lui. O donație secretă, mărinimoasă! Cum vă voi răsplăti, bunii, mărinimoșii mei conaționali, pentru această sinceră ofrandă? Cu un cântec de libertate, sincer, cu un cântec de mulțumire și cu rugăciune!

Astăzi, mă ocup de „Satrapul și Dervișul”, și, dacă mă ajută Dumnezeu să termin cu bine, o să dedic lucrarea cinstiților, mărinimoșilor și nobililor mei conaționali. Doresc să scriu „Satrapul” în formă de epopee. Pentru mine, această formă e complet nouă. Nu știu cum o să mă descurc cu ea.

14 [decembrie]

Seara, m-am dus la bătrânul Ulâbașev cu nobilul țel de a asculta muzică. Dar bătrânul s-a îmbolnăvit și nu primește vizite. Întorcându-mă spre casă,

m-am întâlnit cu o sărbătorită de curând, și, fără ca eu să refuz categoric, m-a introdus la un bal mascat. La Nijni, un eveniment rar și original. E ca școala de dans Marcinkevicz din Petersburg, cu tot ce trebuie. O mică deosebire în ce privește costumația. Acolo, spectacolul îl încheie cerchezi beți, iar aici, chiar ofițerii, ajutați de sosiții moșieri-franțuji. Într-un cuvânt, un strălucitor bal mascat!

15 [decembrie]

Prin V. I. Dal, am primit o scrisoare de la Fedir Lazarevskyi. Îmi scrie că, în curând, va fi, iarăși, în trecere prin Nijni și mă roagă să nu plec la Balahna. N-o să plec. Ducă-se-ncolo!

16 [decembrie]

Seara, m-am dus la V. I. Dal să-i transmit profundul respect pe care i-l poartă F. Lazarevskyi. După ce ne-am salutat și i-am transmis cel mai profund respect, una dintre fiicele lui s-a așezat la pian și m-a tratat cu cântece maloruse. Eu, se înțelege, eram, în extaz, nu datorită cântecelor stâlcite, ci politeții ei naive. Observând că ea stăpânește, cu destul curaj, instrumentul, am rugat-o să cânte ceva de Chopin. Însă, pentru că favoritul meu nu prea îi ieșea, l-a înlocuit cu uvertura la „Hugheñoții” lui Meyerbeer. Și nu mică mi-a fost mirarea când am văzut că ea a executat geniala creație mai bine decât aș fi sperat. Modesta artistă s-a îndreptat, apoi, spre interiorul apartamentului, iar eu și V. I., printre alte discuții, am ajuns întâmplător la Psalmii lui David și la Biblie în general. Observând că eu nu sunt indiferent la poezia biblică, V. I. m-a întrebat dacă am citit Apocalipsa. Am spus că am citit, dar, vai, n-am înțeles nimic; el s-a apucat să explice sensul și poezia acestor absurdități de inspirație divină, și, în încheiere, mi-a propus să citesc această revelație în traducerea lui și cu propriile interpretări, iar, după ce voi citi, m-a rugat să-mi spun părerea. Ultima rugămintă mi-e dureros de neplăcută. I-am mulțumit pentru amabilitate, dar, fără această condiție, e posibil să nu fi citit, iar, acum, sunt obligat să citesc. Oi vedea ce fiară o mai fi și asta în traducere.

17 [decembrie]

Am primit scrisoare de la P. Kuliș. El refuză să se întâlnească cu mine aici. Nu din cauză de lipsă de timp și de dorință, ci pentru a evita vorbele care ar putea întârzia întoarcerea mea în capitală. Sunt aproape de acord cu el. De revista despre care i-am scris nici nu vrea să audă. Pregătește materialele pentru volumul trei al „Însemnărilor despre Rusia de Sud” și a început să scrie ceva serios, dar ce anume nu spune.

Seara, am fost la un spectacol în beneficiul d-lui Klimovski. Și, deși interpretările au fost bune, „Somnul înainte de prânz”¹, piesa lui Ostrovski, nu mi-a plăcut. Repetiții ofilite peste repetiții. Restul a fost așa și-așa, în afară de potpuriul cântat de beneficiarul spectacolului în antracul reprezentației, ca adaos la creația propriu-zisă.

18 [decembrie]

*Citeam și inima mi s-a-ntristat,
Că să citesc am învățat².*

Citind originalul, adică traducerea în slavă a Apocalipsei, mi-a venit în minte că apostolul a scris această revelație pentru neofiii săi, folosind alegorii cunoscute lor, cu scopul de a ascunde, de asupritorii săi, adevăratul sens al predicii sale. Sau se prea poate să fi avut și un scop mai material, ca ei (asupritorii) să creadă că bătrânul s-a scrântit, înșiră verzi și uscate, și să-l elibereze mai repede din temniță. Ultima presupunere mi se pare mai plauzibilă.

Cu ce scop o fi tradus și comentat un om atât de deștept ca V. I. această prostie alegorică? Nu înțeleg. Și cu ce intenție mi-a oferit el să citesc biata lui lucrare? Nu cumva are de gând să înființeze, la Nijni, o catedră de

1 „Somnul înainte de prânz” (titlul corect: „În sărbătoare, somnul înainte de prânz”) – piesă a lui Ostrovski, apărută în revista „Sovremennik”, în 1857, și în același an, pusă în scenă la Moscova. (nota orig.)

Ia te uită, frate! Culmea! Piesa se joacă la Moscova, iar Șevcenko își permite să nu-i placă scrierea lui Ostrovski!... E jenantă obediența (ca să nu spun altfel) editorului ucrainean. (C. Ir.)

2 Două versuri preluate din epigrama lui V. Kapnist, dedicată lui însuși:

*Pe Kapnist l-am citit și inima mi s-a-ntristat,
Că să citesc am învățat.* (nota orig.)

teologie și să mă facă un neofit al său? Puțin probabil. Ce părere îi pot spune că am despre inexpressiva lui lucrare? Va trebui să mint, și pentru ce? Așa, pur și simplu, din politețe. Ce politețe mincinoasă.

Nu cunosc cauza adevărată, însă ea, desigur, există. V. I. nu se bucură aici de o bună reputație, dar de ce - nu știu. Un hâtru de-aici i-a făcut chiar o epigramă; iat-o:

*Trei artiști noi am avut,
Dar păcat că doi s-au dus,
Și-a rămas doar Dal ca la-nceput,
Dar ceva nu e curat, s-a spus.*

19 [decembrie]

*Monsieur*¹ Brasse (profesor de limba franceză la liceu) mi-a povestit, azi, o întâmplare îngrozitoare, care a avut loc la Moscova. Tragedia este următoarea. Un șmecher și tânăr ofițer de gardă a adus, pe calea ferată, la Moscova, o fată frumoasă ca un înger. A dus-o la un han nu tocmai public. S-a distrat cu ea câteva zile, cum se zice, pe cinste, și a dispărut, lăsând-o să se descurce cu hangiuul, iar ea n-avea nici bani, nici act de identitate. Ea fugise de acasă cu admiratorul ei cu scopul de a se cununa la Moscova și să-și șteargă urma. Hangiuul o privi pe frumoasă și, ca om uns cu toate alifiile, a prins care-i treaba și a trimis, la ea, o codoașă. Vicleana tanti a liniștit-o, a mângâiat-o, i-a plătit hangiuului datoria și a luat-o pe fată la ea în gazdă. A doua sau a treia zi, ea a fugit de la binefăcătoarea bătrână și s-a dus la polițistul de circumscripție, iar, după ea, a venit și ocrotitoarea ei. L-a uns pe polițistul de circumscripție, iar acela, fără să țină cont de spusele fetei, că e nobilă, că e fiică de general, a bătut-o cu nuiua și a trimis-o la casa de muncă, unde, peste câteva zile, ea a murit. Îngrozitoare întâmplare! Și toate astea cad asupra corpului militar. Detestabil corp!

20 [decembrie]

Se pregătește un spectacol de binefacere cu subiecte distinse, sub nemijlocita direcție a d-nei Golânska și a d-lui Varențov. Spectacolul va consta din toblouri animate și un concert.

¹ În textul original, cuvântul apare în limba franceză. (C. Ir.)

D-l Varențov m-a invitat ca pictor la repetiția de azi, tocmai pentru tablourile animate, adică pentru iluminarea acestor neghioabe tablouri. Din naivitate, eu am încercat iluminarea unuia dintre ele în așa fel încât figura centrală să fie în lumină, iar celelalte, în penumbră. Iluminarea a ieșit destul de bine. Dar bietele mămici au făcut gălăgie că de ce cutare e iluminată, iar fetele noastre, ce, îs mai rele, că nu se văd deloc, că lumea le va cunoaște numai după afiș? Eu am scuipat și am vrut să plec, dar m-a oprit Maria Aleksandrovna Dorohova și m-a rugat s-o pun în lumină pe Ninocika ei. Ninocika, nefiind o frumusețe, în tablou a apărut fermecătoare. Mămicile iubitoare de copii, cu toate că au înțeles despre ce e vorba, nu au acceptat să-și lase fetele în penumbră.

Astăzi, ar trebui să plece din Moscova M. S. Șcepkin. Ah, ce bine ar face, dacă ar pleca. Poimâine, aș avea bucuria să-l sărut pe bătrânul și unicul meu prieten!

21 [decembrie]

Astăzi, am primit scrisoare de la M. S. Șcepkin. El, azi, a plecat din Moscova, iar, poimâine, o să-l îmbrățișez pe bătrânul și sincerul meu prieten. Cât de fericit sunt de această nefățarnică prietenie! Nu multora dintre noi le dă Dumnezeu o bucurie atât de deplină și foarte, foarte puțini dintre oamenii care, ajunși la șaptezeci de ani, și-au păstrat o atât de poetică prospețime a inimii, precum M. S. Ferice de patriarhul artiștilor!

Tot astăzi, am primit scrisoare și de la sfânta mea ocrotitoare, contesa Nastasia Ivanovna Tolstoi. Ea îmi scrie că scrisoarea mea, adresată contelui F. P., de sărbători, va fi prezentată M. N.¹ și îmi transmite adresa lui N. O. Osipov². Doamne! Oare, o să revăd curând Academia mea? Oare, curând, o voi îmbrățișa pe sfânta mea ocrotitoare?

Spectacolul de binefacere s-a desfășurat bine, cu excepția tablourilor animate și a imnului național. Ninocika Pușcina a fost fermecătoare.

24 [decembrie]

Sărbătoarea sărbătorilor și solemnitatea solemnităților! La ora trei, noaptea, a sosit Myhailo Semenovyci Șcepkin.

1 Adică **Maria Nikolaevna**, sora țarului, care era președinta Academiei de Arte din Petersburg. (C. Ir.)

2 **Osipov, Nikolai Osipovici** — pictor, un apropiat al lui F. P. și al N. I., a corespondat cu Șevcenko. (nota orig.)

29 [decembrie]

La ora 12, noaptea a plecat, de la mine, Myhailo Semenovyci Șcepkîn. Eu, Ovseannikov și Oleinikov l-am condus pe marele meu prieten până la prima stație (de poștă, *nota mea, C. Ir.*), și, la trei fix, ne-am întors acasă. Șase zile, șase zile pline de viață solemnă. Cu ce o să mă achit față de tine, bătrânul meu prieten unic? Cu ce te voi răsplăti pentru această fericire? Pentru aceste lacrimi de bucurie, dulci? Cu dragoste! Dar eu te iubesc de mult, și-apoi, cine, cunoscându-te, nu te iubește? În afară de rugăciune pentru tine, o rugăciune sinceră, nu am nimic.

30 [decembrie]

Încă nu-mi pot reveni într-o stare normală după lucrurile încântătoare, miraculoase pe care le-am văzut. Tot îi mai am în fața ochilor pe primar, pe Matroz, pe Myhailo Ciuprun și pe Liubim Torțov¹. Dar mai strălucitor și mai sclipitor decât marele artist e marele om, prietenul meu zâmbind blând, unicul meu, sincerul meu, neuitatul meu Myhailo Semenovyci Șcepkîn.

1 După câte deducem, personajele enumerate de Șevcenko (revizorul, marinarul, Myhailo Ciuprun și Liubim Torțov), M. S. Șcepkîn le-a interpretat pe scena teatrului din Nijni Novgorod în piesele lui N. V. Gogol („Revizorul”), Șeveliov (vodevilul „Marinarul”), I. P. Kotlearevskiy („Muscalul vrăjitor”) și A. M. Ostrovski („Sărăcia nu-i un viciu”). (nota orig.)

1858

1 ianuarie

Anul Nou l-am întâmpinat cu prietenie și veselie în familia N. A. Brîlkin.

Oricât de vesel ar fi fost în noaptea de Anul Nou, dar, întorcându-mă acasă, mi-era urât. Dar, plictisindu-mă puțin, m-am dus la fermecătoarea familie a madamei Hilde, dar plictiseala m-a găsit și acolo. Din lăcașul lui Priap¹, am plecat la Utrenie; acolo, era și mai rău - după beție, dacălii cântau atât de strident, că eu mi-am astupat urechile și am părăsit biserica. Ajuns acasă, am luat întâmplător Biblia, am deschis-o, și, din ea, a căzut un petic de hârtie pe care Oleinikov notase o poveste după vorbele lui Myhailo Semenovyci. Găsirea acestui petic m-a bucurat atât de mult, că m-am apucat imediat să copiez povestea. Iat-o:

*Pe o stradă lungă, lată
În curtea mare-i o casă bogată.
Iar, din curte, se răspândește, departe,
Putoare peste tot în jur.
Iar, pentru asta, stăpânul e de vină.
„Stăpânul nostru-i minunat, dar e catâr, -
Îmi spune, azi, rânđașul, -
Mă pune să sap groapa de lături,
Dar nu-mi cere s-o curăț.”
De ce să sapi un loc pă răginit?
Să nu-i condamni pe hoți, nici să-i înjuri?
N-ar fi mai bine să eliberezi poporul din jug
Și să ceri curățarea gropii de lături?*

1 **Priap** – în mitologia greacă, zeul livezilor și al ogoarelor, precum și al pasiunii în dragoste. (nota orig.)

Din „pudoare”, editorul sovietic omite unele atribute ale zeului. Astfel, Priap simbolizează fecunditatea, senzualitatea iubirii și chiar desfrâu; este reprezentat printr-un falus supradimensionat. Romanii, preluându-l, îl considerau ocrotitor al virilității. (C. Ir.)

Se zice că această compunere i-ar aparține actorului moscovit Lenski¹. Asta nu seamănă cu un cuplet de vodevil. Această poveste a avut, asupra mea, un efect atât de benefic, încât eu, terminând de scris ultimul vers, dormeam de-acum. Tot astăzi, în familia Brîlkin, am cunoscut-o pe drăgălașa Katerina Borisovna Piunova (actriță). Ea e încântată de această cunoștință și nu știe cum să-mi mulțumească. Cât de binefăcător a acționat Myhailo Semenovyci asupra acestei dragi și talentate făpturi. Ea a crescut, a devenit mai bună, mai inteligentă după „Muscalul vrăjitor”, în care a jucat rolul Tetianei și a interpretat atât de fermecător, că spectatorii urlau de încântare, iar M. S. mi-a spus că ea e prima artistă cu care el l-a jucat, cu atâta încântare, pe Myhailo Ciuprun și că celebra Samoilova², pe lângă modesta Piunova, e un mic copil.

2 [ianuarie]

Mult îndatoritorul Oleinikov mi-a procurat, azi, poezia lui Kurocikin la moartea lui Beranger, dar era atât de prost transcrisă, că abia am reușit s-o citesc. Am citit-o și am notat-o ca s-o am ca amintire. Splendidă poezie, scrisă din inimă³.

16 iulie 1857

*De ce e iarăși Parisul tulburat?
În piețe și pe străzi: soldat lângă soldat,
Cât vezi cu ochii - mulțime de oameni...
Al cui e acest mormânt și catafalc bogat?
O știre străbate Parisul în jale și-alean:*

1 **Lenski, Dmitri Timofeevici** (1805-1860) – autor a peste 70 de vodeviluri (în majoritate, prelucrări din franceză); traducător. Șevcenko amintește, mai încolo, popularul vodevil al lui Lenski „Naivă și educată” (vezi însemnarea din 6. I. 1858) și traducerea de către Lenski a cântecului „Bătrânul burlac” al lui Beranger, copiat de Șevcenko în jurnal (5. II. 1858). Nu se știe dacă îi aparține chiar lui povestea copiată de Șevcenko. În figura „stăpânului”, autorul l-a avut, probabil, în vedere, pe Alexandru II. (nota orig.)

2 **Samoilova, Nadea Vasilievna** (1822-1898) – mare actriță din Petersburg de la mijlocul și a doua jumătate a secolului al XIX-lea. (nota orig.)

3 Șevcenko a copiat traducerea din Beranger a lui V. Kurocikin după o copie greșită, care se deosebește sensibil de textul tipărit. (nota orig.)

*S-a stins poetul - poporul-i orfan.
 După jumătate de veac, căzu o mare stea,
 Ce-a răspândit lumină blândă tuturor,
 Peste altarul străduinței și al trudei lor!
 Poporul simplu rămas-bun și-a luat
 De la al său poet și-nvățător de neam,
 Cel care-i cântase strălucirea faptelor.
 S-a stins poetul - poporul e orfan.
 La ce atâta lux și strălucire la înmormântare?
 Odăjdii de clerici, uniforme militare?
 Celui ce trăise atât de sincer, precum el.
 Cântăreț al iubirii, al libertății și al egalității,
 Pe oropsiți îi încânta, pe cei tari îi înfrunta avan,
 S-a stins poetul - poporul e orfan.
 Ce-i trebuie poetului deșarte osanale?
 Nici distracția solemnelor omagii nu-i plăcea.
 În viață, el n-a vrut s-ajungă cineva,
 Și l-a găsit în sărăcie gloria pe cel iubit de neam,
 Dar numele i-a răsunat în depărtări!
 S-a stins poetul - poporul e orfan.
 Popoarele tuturor țărilor; suferință, muncă
 Și lacrimi dulci al sunetelor îi încântă,
 În ele, poete, judecata dreaptă e dată!
 Celui mare - o mare răsplată.
 Când, încheindu-și destinul pământean,
 S-a stins poetul - poporul e orfan.*

3 [ianuarie]

Am primit scrisoare de la Kuliș, cu 250 de ruble în ea; acești bani sunt obținuți pentru desenele pe care i le trimisese eu din fortăreața Novopetrovsk lui Zaleski pentru vânzare. Zaleski i le-a dat lui Serakowski¹; de la Serakowski nu promisem nicio știre și le pierdusem cu totul din vedere.

1 **Serakowski, Sigismund** (1826-1863) – cunoscut revoluționar polonez, spânzurat de generalul Muraviov după înăbușirea răscoalei poloneze, în anul 1863, un om apropiat de Șevcenko (se cunoscuseră la Orenburg, în 1849), a fost foarte apreciat de Cernîșevski și Herzen. (nota orig.)

Nu știu cum de au ajuns în mâinile lui Kuliș, iar acela a găsit un conațional darnic și amator, iar, pentru mine, cele 250 de ruble parcă ar fi un cadou de Anul Nou. Îi mulțumesc.

4 [ianuarie]

Toată ziua am consacrat-o scrierii de scrisori. O obligație plictisitoare, dar inevitabilă. Am scris o jumătate de duzină de epistole, între care și autorului „Cronicii de familie”, care mi-a trimis, prin Myhailo Semenovyci, un exemplar al fermecătoarei sale cronici. Lui Kuliș, odată cu scrisoarea, i-am trimis și „Neofiții” mei. Mă interesează să știu părerea lui despre noua mea scriere.

La ora 8, seara, mi-am condus gazda, pe Ovseannikov, care pleca la Petersburg, după care m-am dus la balul mascat de la Varențov, directorul teatrului, unde am făcut cunoștință cu doctorul Reikovski, un om cult și foarte interesant.

5 [ianuarie]

S-a întors poștalionul de la Moscova, cel care l-a dus pe Myhailo Semenovyci. Mi-a adus, de la el, o scrisoare și patru exemplare ale portretului lui pentru prietenii din Nijni Novgorod. Scrisoarea și-o încheie cu o veste tristă pe care a primit-o în pragul casei sale, vestea morții fiului său Dmytro¹, mort în străinătate.

6 [ianuarie]

Piunova în rolul *Prostuška* (vodevilul lui Lenski) a fost azi atât de scumpă, încât nu numai spectatorilor din Moscova, dar și celor din Petersburg și Paris le-ar fi luat ochii. Ea, degeaba, roșește. Eu am să-i spun asta. Începând cu rolul Tetianei („Muscalul vrăjitor”), ea se perfecționează evident și, dacă măritișul n-o să-i fie o piedică, din ea o să iasă o mare artistă.

1 Șcepin, Dmytro Myhailovyci (1817-1857) — fiul cel mare al lui M. S. Șcepin, profesor de astronomie, filolog. (nota orig.)

7 [ianuarie]

Krulikevici, întorcându-se în țară din exil (de pe malurile Sîr-Dariei), a aflat, întâmplător, că mă aflu la Nijni, și, astăzi, m-a vizitat. Între multe alte noutăți neinteresante din stepă, el mi-a spus și una neplăcută, dar interesantă. Fiul nelegitim al putredului satrap Perovski și-a înjunghiat, cu mâna lui, ordonanța, faptă pentru care a fost doar degradat pînă la gradul de simplu soldat, dar sufletul lui mic [n-a suportat] nici această pedeapsă mult prea blîndă și, curînd, a murit sau s-a otrăvit. Într-acolo ducea drumul. Că, se vede, așchia nu sare departe de trunchi. Mama acestui tigrișor cu suflet mic, nevasta unui oarecare baron parșiv Saltz și c...rvă plătită a satrapului Perovski, pregătindu-se odată să meargă la biserică, s-a supărat nu se știe de ce și i-a dat slujnicii cu fierul de călcat în cap. Pe slujnică au înmormîntat-o, și, cu asta, chestiunea a fost închisă de atotputernicul satrap. O, Nicolae, Nicolae! Ce supuși răi ai avut. La așa cap, așa căciulă.

8 [ianuarie]

Începînd cu ziua de azi, eu ocup două locuințe. Cea de pînă acum, la Ovseannikov, și cea nouă - la Schreiders. Rămîne doar să fac datorii, că, de ascuns, am unde să mă ascund.

9 [ianuarie]

La noua locuință, cea de la Schreiders, azi, i-am făcut portretul lui Oleinikov, cu condiția ca el să scrie un articolăș pentru „Moskovskie Vedomosti”¹ despre sosirea la Nijni a lui M. S. Șcepkîn. Bine ar fi dacă nu minte că o va face.

1 „Moskovskie Vedomosti” (= „Curierul Moscovei”) – ziar apărut în 1756. În 1850, avea orientare liberală, dar, mai târziu, mai ales din anii '70, devine organ reacționar. (nota orig.)

10 [ianuarie]

Am terminat portretul lui Schreiders și e destul de reușit. O parte a datoriei e plătită. Trebuie să-i mai pictez pe Freilich și pe Kadinski, și atunci, vom fi chit. Dar, când va fi asta - nu știu.

11 [ianuarie]

Azi, e sâmbătă. În zilele de sâmbătă, eu și preascumpa K. B. Piunova luăm prânzul la M. A. Dorohova. Dar, astăzi, trebuie să renunț la această bucurie, și scumpa mea companioană s-a dus numai cu portretul lui M. S. Șcepkin, trimis de el în dar Marei Aleksandrovna, iar eu am plecat să-l conduc, până la prima stație, de pe șoseaua Kazanului, pe fermecătorul și nobilul căpitan V. V. Kișkin.

E tristă despărțirea de oameni atât de buni, ca acest simpatic Kișkin. Întorcându-mă acasă, mă simțeam ca un orfan. Dar apăsătoarea mea singurătate nu a durat prea mult. Curând, mi-am adus aminte că sunt unul dintre fericiții acestei lumi. La plecarea din Nijni, M. S. Șcepkin m-a rugat s-o iubesc pe scumpa Tetiana, și eu am executat întocmai prieteneasca lui rugămințe. Iar, astăzi, Kișkin, luându-și rămas-bun, m-a rugat, cu lacrimi în ochi, s-o iubesc pe blânda lui favorită, Varenka Ostafieva. Și, după asemenea însărcinări plăcute, eu mă plictisesc. Un tâmpit, sunt un tâmpit, cu toate că am învățat carte. Ostafieva a plecat din oraș nu știu unde, iar eu, la ora 6, seara, m-am dus la Piunova. Am găsit-o acasă. I-am dictat versurile lui Kurocikin „Ca-n anii noștri cei mai buni”, iar ea mi-a citit unele lucruri din Kolțov, iar, apoi, aproape toate fabulele lui Krîlov. Eram extaziat de această seară literară improvizată și m-am întors, acasă, deplin fericit. Ei îi place să citească, deci va ajunge departe în arta ei. Să dea Dumnezeu să se împlinească prorocirea mea.

12 [ianuarie]

Nu pentru că era duminică și pentru o banală vizită mondenă, m-am dus eu la P. M. Golînskaia (nepoata guvernatorului de aici), ci, la rugămintea

bunului meu Myhailo Semenovyci, m-am dus să-i predau portretul lui și cu salutări prietenești. În imensul salon, bătrâna Șahovskaia și Golânskaia erau înconjurate [de atâtea] figuri reci de oficialități cu morgă, că, după un scurt schimb de salutări, adie și spre mine răceala dinspre acest onorabil anturaj. Apăru însuși guvernatorul; eu l-am felicitat peste umărul Annei pentru cele primite, i-am salutat pe cei din jur și am ieșit împreună cu E. A. Babkin. Ne-am dus la Babkin acasă, am luat, de la el, cărți de Pușkin și Gogol și i le-am dus Piunovei. I-am citit „Scene din vremuri cavalerești” și i-am încălzit sufletul cu adierea răcelii de la guvernator. Ea mi-a citit „Oaspetele de piatră”, după care am plecat împreună la familia Brîlkin să luăm masa de prânz. După-masă, M. A. Gras a dus-o la teatru, unde m-am dus și eu în urma lor, mulțumit într-un totu de felul cald, minunat în care se încheie o zi care începuse rece.

13 [ianuarie]

Babkin mi-a făcut cadou o acvatintă, înfățișând moartea lui Lodovic al XVI-lea¹, iar eu, pentru această instructivă imagine, i-am pictat figura și mi-a reușit. Seara, am petrecut-o la Veslovski, un tânăr simpatic, un virtuoz al violoncelului, iar, când m-am întors acasă, am găsit, pe masă, scrisoare de la Serghei Timofeevici Aksakov. Cea mai politicoasă și caldă scrisoare.

În încheierea amabilităților, îmi scrie că „Marinarul” meu a intrat pe circuit: i l-a predat lui Katkov², redactor la „Russki Vestnik”. În așteptarea altor vești bune, mă apuc să transcriu partea a doua a „Marinarului”.

14 [ianuarie]

Astăzi, am trecut întâmplător pe la Piunova. Venise vorba despre sfârșitul sesiunii teatrale, despre reînnoirea contractului. Ea, sărăcuța, tare n-ar vrea să rămână la Nijni. S-ar duce la Kazan, dar se teme de una Prokofieva de acolo, nu o concurentă, ci o îngrozitoare intrigantă. Văzând-o atât de supărată, i-am promis, după posibilități, ajutorul meu. O să-i scriu

1 **Ludovic al XVI-lea** – rege al Franței, ghilotinat în anul 1793. (nota orig.)

2 **Katkov, Mihail Nikiforovici** (1818-1887) – profesor la Universitatea din Moscova și redactor la revista „Russki Vestnik”; până în anii '60, a fost liberal, mai târziu – reacționar și șovin. (nota orig.)

directorului teatrului din Harkiv și o să cer, pentru ea, protecția lui Myhailo Semenovyci Șcepkin. Ce bine ar fi dacă ea ar reuși să se transfere la Harkiv.

15 [ianuarie]

Fără să las pentru altă dată, le-am scris, chiar astăzi, directorului teatrului din Harkiv și marelui meu prieten. Ce rezultat va avea planul meu sincer?

16 [ianuarie]

Când tocmai terminam scrisoarea către marele meu prieten, mi-am adus aminte că, astăzi, poșta nu lucrează. Am lăsat scrisoarea deoparte și m-am apucat de „Marinarul”. Un lucru insuportabil de plictisitor. Literaților ar trebui să li se plătească nu pentru scrieri, ci pentru transcrierea propriilor creații.

Seara, când m-am întors de la teatru, am găsit scrisoarea de la genialul meu prieten. Și bine că nu terminasem scrisoarea pe care i-o scriam. Între altele, îmi scrie că a lansat desenele mele. Îi mulțumesc lui, neobositului.

17 [ianuarie]

Am terminat scrisoarea începută, am dus-o la poștă și m-am apucat de „Marinarul”. O muncă insuportabilă, oare, când o s-o termin?

18 [ianuarie]

Spre marea mea uimire, azi, l-am întâlnit, la Brîlkin, pe vechiul și sincerul meu admirator V. N. Pogojev. Se află aici în interes de serviciu, și, mâine, pleacă la Moscova.

19 [ianuarie]

Favorita mea a jucat astăzi, din nou, în rolul Tetianei. Fermecător, ca și prima dată. Însă Klimovski, în rolul lui Ciuprun, a fost un vandal și ca

pronunție, și ca mimică. Încurca treburile, barbarul, și o tot deruta pe scumpa mea Tetiana.

20 [ianuarie]

I-am condus pe doctorul Kuterem, pe Keber, pe Schreiders, pe Freilich, care plecau la Petersburg, și pe N. A. Brîlkin, care pleca la Kazan și la uzina companiei de lângă Kazan. Am avut o zi, în care am tot condus.

21 [ianuarie]

Spectacol în beneficiul drăgălașei Piunova. Teatrul e plin de spectatori și fermecătoarea beneficiară - iată o temă frumoasă pentru un articol de ziar. Oare, să nu încerc? O să încerc, fie ce-o fi¹.

22 [ianuarie]

Fiind pe drum de la Petersburg la Viatka, unde are serviciul, azi, m-a vizitat Iakiv Lazarevskiy². El a sosit nu demult din Malorusia, mi-a povestit despre multe noi ticăloșii în patria mea natală, între care, și despre trista răscoală de la Ekaterinoslav din anul 1856, și despre vecinul și ruda lui N. D. Bilozerskiy³. Acest moșier-filantrop i-a jecmănit, în așa hal, pe țărani săi, că aceștia i-au făcut un cântec care se termină așa:

*Iară, Bilozer al nostru
Are-o sură și frumoasă iapă -
Dar bătu-l-ar astăzi
Dumnezeu să-l bată.*

1 Articolul lui Șevcenko „Spectacol în beneficiul d-rei Piunova. 21 ianuarie 1857” (de fapt, 1858, *nota mea, C. Ir.*) a apărut în ziarul „Curierul guberniei Nijni Novgorod” din 1. II. 1858, nr. 5; în același an, a fost preluat de „Curierul de Moscova” (nr. 18). (nota orig.)

2 **Lazarevskiy, Iakiv Matviovyci** (1829-1880) – fratele lui Myhailo și al lui Fedir Lazarevskiy; la început, a fost ofițer, mai apoi, funcționar. (nota orig.)

3 **Bilozerskiy, Mykola Matviovyci** – moșier din Ucraina, un cunoscut al lui Șevcenko. (nota orig.)

*Și mai are Bilozer al nostru
Basma roșie, se știe,
Că, în sat, la noi, nu doar o casă
A rămas pustie¹.*

O răzbunare naivă, nevinovată!

23 [ianuarie]

„Fiica regimentului doi” e cea mai proastă creație a lui Donizetti². Și libretul e stupid și nenatural. Se pare că răposatului nostru Tormoz îi plăcuse foarte mult această grosolană creație. Căci nu din porunca lui luase ea ființă? Țin minte că, pe vremea lui, această operă minoră se interpreta foarte disciplinat. Acum, ea și-a pierdut și această calitate. Oare, ce-ar zice Tormoz la asta? L-ar trimite pe Ghedeonov³ pentru o lună în arest la corpul de gardă.

Bătrâna Schmithof în rolul Mariei e inexpressivă, iar favoritul meu, Vladimirov, în rolul bătrânului marchiz de curte, a fost și el inexpressiv.

24 [ianuarie]

Am primit scrisori de la Kuliș și de la M. Lazarevskyi.

25 [ianuarie]

Am primit scrisoare de la Kostomarov, în care mă dojenește pentru tăcere. De această dată, eu sunt, într-adevăr, vinovat. Dar ce să-i scriu?

¹ În textul original, versurile sunt în limba ucraineană. (C. Ir.)

² **Donizetti, Gaetano** (1797-1848) – compozitor italian, autor a peste 70 de opere: „Fiica regimentului”, „Lucia”, „Lucreția Borgia”, „Favorita” ș.a. (nota orig.)

³ **Ghedeonov, A. M.** (1790-1867) – director al teatrului imperial din Petersburg și Moscova; funcționar tipic perioadei lui Nicolae I, care nu are nimic comun cu arta. (nota orig.)

Despre ce să-i scriu? Că, aici, mă plictisesc și nu fac nimic? Și, la urma urmei, de fapt, nici nu pot face ceva. Și-atunci, mai bine tac decât să bat apa-n piuă.

26 [ianuarie]

Am sărbătorit Lasata-secului printr-o plimbare în afara orașului. I-am propus această plăcere dragei Piunova împreună cu familia. Ea a fost de acord. Și am plecat în satul Bor, am băut ceai într-o cârciumă, și, în drumul de întoarcere, ea a cântat, tot timpul, un cunoscut cântec de nuntă sau de Crăciun:

*Frumușel el mă certa, mă ocăra,
Mă certa, mă ocăra, cu vorbă bună, mă lua,
Hai, nani-nani, mă tot dădăcea,
Tu, fată tânără, nu te mărita,
Bagă-ți mințile în cap, măi fată,
Minte să ai cu carul, bunătate - chiar o ladă,
O ladă de bunătate, iar pânză - doar o cutiuță.*

27 [ianuarie]

În biserica Pokrova¹, l-au prohodit pe răposatul D. A. Ulâbașev, celebrul critic și biograf al lui Beethoven și Mozart.

28 [ianuarie]

Nikolai Petrovici Boltin, mareșal al nobilimii din gubernie, și-a exprimat dorința de a mă cunoaște. Eu i-am satisfăcut amabila dorință și nu mă căiesc. El e un om care gândește sănătos și binevoitor, are o vie compasiune față de problema țăranilor iobagi și se ocupă sârguincios de componența comitetului care va trebui să rezolve această chestiune în gubernia Nijni Novgorod.

¹ Pokrova – Acoperământul Maicii Domnului. (C. Ir.)

29 [ianuarie]

Spectacol de prost-gust în beneficiul d-nei Vasileva și bârfe.

30 [ianuarie]***Iubită și multstimată Katerina Borisovna!***

Eu personal v-am adus cărțile și vi le-am adus ca să le citiți. Iar dumneavoastră, fără să le citiți, mi le-ați trimis înapoi. Cum să-mi explic gestul dumneavoastră? El mă pune în încurcătură totală, având în vedere discuția noastră de azi. Nu cumva acesta e un răspuns la propunerea mea? Dacă este așa, atunci vă rog să-l exprimați mai limpede. Pentru mine, e un lucru foarte important. Eu vă iubesc și vă spun asta direct, fără niciun fel de exclamații și exaltări. Sunteți prea deșteaptă ca să aveți nevoie de dovezi înflăcărate de iubire din partea mea, iar eu vă iubesc și vă prețuiesc prea mult ca să uzez de banalități atât de larg folosite în lume. Să devin soțul dumneavoastră pentru mine e o mare fericire, și să renunț la acest gând îmi va fi foarte greu. Dar, dacă soarta a hotărât altfel, dacă eu am avut nenorocul să nu mă plăceți și dacă înapoierea cărților exprimă un refuz, atunci nu e nimic de făcut, sunt obligat să mă supun împrejurărilor. Însă, în orice caz, nici sentimentele mele, nici respectul pe care vi-l port nu se vor schimba, iar, dacă dumneavoastră nu puteți sau nu doriți să fiți soția mea, atunci îngăduiți-mi să am măcar o unică satisfacție: să rămân prietenul dumneavoastră, și, prin devotament și stimă permanente, să vă câștig bunăvoința și prețuirea față de mine.

În așteptarea răspunsului care îmi va hotărî soarta, vă rămân supus și profund iubitor.

Taras Șevcenko

31 [ianuarie]

Eu nu sunt deloc bun pentru rolul de îndrăgostit. Ea, desigur, m-a luat de nebun sau, pur și simplu, m-a crezut beat, și, pe deasupra, un nemernic. Cum să-i explic că eu nu sunt nici una, nici alta și că nu sunt un trivial amoretz teatral, ci un prieten sincer și profund devotat? O să mă adresez prietenei mele M. A. Dorohova. Și, dacă nici ea nu va reuși s-o lămurească, atunci sunt cel mai caraghios și nefericit pretendent la înșurătoare.

1 februarie

Am primit scrisoare de la M. S. Șcepkîn, cu două sute de ruble în ea și cu cea mai mare disponibilitate de a o transfera pe frumoasa mea logodnică la Harkiv. El vrea să știe condițiile ei, iar ea nu dorește să se întâlnească cu mine. Cum însă această întâlnire nu e una de dragoste, ci de afaceri, atunci e și necesară. N-am ce face, revin la epistolă.

2 [februarie]

Chestiunea mea nu e atât de rea, cum credeam. Ea a primit neașteptata mea propunere în legătură cu teatrul. E o actriță adevărată, ea, în toate, vede doar îndrăgita ei artă, chiar și în mine ea a descoperit un artist al scenei, însă eu nici vorbă să semăn cu un actor. Eu, atunci, arătam, într-adevăr, ca un smintit sau, mai curând, ca un om beat, iar ea, sărăcuța, m-a luat drept actor. Dar o să treacă și o să fie bine.

Toate astea mi le-a explicat tatăl ei, care apăruse la chemarea mea, când cu ocazia scrisorii lui Myhailo Semenovyci. Bătrânul nu și-a spus direct părerea asupra cererii mele în căsătorie, dar a fost de acord cu mine, că ea are nevoie de lecturi și a luat, de la mine, „Studii guberniale” și câteva opere ale lui Hogarth¹.

1 **Hogarth, William** (1697-1764) – pictor moralist englez, creatorul câtorva tablouri în serii de gen („Viața unui libertin”, „Viața unei fete pierdute”, „Căsătorie la modă” ș.a.). (nota orig.)

În încheierea spectacolului, s-a jucat drama „Săracii Parisului”¹. Rolul Antoinettei l-a interpretat ea și l-a interpretat mai bine decât prima dată, dar eu n-am aplaudat. Și nu știu de ce. Am impresia că ea e mai presus de orice aplauze. Dar asta n-am spus-o nimănui.

3 [februarie]

Ninocika Pușcina e o trădătoare. Ieri, i-am făcut cunoscut aceasta Piunovei, cu scopul de a mă vedea cu ea și a sta de vorbă, însă politica nu mi-a reușit. Iubita mea a apărut, a felicitat-o pe sărbătorită, și, peste o jumătate de oră, a plecat, iar eu am reușit, și asta, în antreu, doar să-i strâng și să-i sărut mâna, fără să pot schimba vreo vorbă. Șireată creatură! Acum n-o să-ți pun un laț, ci o capcană. Să vedem cine pe cine păcălește?

Aici, am citit, cu voce tare, în prezența ei, articolușul pe care l-am scris despre spectacolul în beneficiul ei. Se prea poate să nu-i fi plăcut scrierea mea lipsită de lingușeli. Și ea s-a grăbit să plece. Oare, să nu scuip pe planul meu? Nu scuipa în fântână, că vine vremea să bei apă.

4 [februarie]

Când e ceva, tot e mai bine decât nimic. E a doua zi fără spectacole, fără spectacolele sărace din Nijni Novgorod. Și pare că lipsește ceva indispensabil.

5 [februarie]

Eu am visat-o. Asta o fi de bine? Se făcea că ea era o oarbă sărmană, dar atât de tânără și de frumoasă! Stătea lângă o curte sau un gard și cerșea cu mâna întinsă. Am vrut să mă apropii ca să-i dau o monedă mărunță, dar, pe neașteptate, ea dispăru. Asta e în prelungirea rolului Antoinettei. Și nimic altceva.

1 „Săracii Parisului” – o traducere a piesei lui F. Burdin. (nota orig.)

Seara, am fost la Tatarinov. Belov și Tatarinov cântau, la patru mâini, uvertura la „Wilhelm Tell” și din „Freischutz”¹, iar, apoi, unele lucrări cu conținut religios ale lui Haydn². Haydn e divin! Muzica e divină!

După muzică, a venit vorba despre teatru și despre talentul scumpei mele Piunova. La început, ascultam, cu plăcere, darnicele laude aduse ei. Dar, după aceea, m-am întristat atât de tare, că am vrut să plec. Asta ce-o mai fi? Nu cumva e gelozie? E o prostie, o tâmpenie să fii gelos pe o actriță îndrăgită de public, căci publicul trebuie să fie adevăratul ei iubit, iar soțul - prieten.

În încheierea serii, amfitrionul ne-a citit o poezie de Beranger în traducerea lui Lenski cu titlul „Bătrânul burlac”. Mie mi-a plăcut foarte mult, pentru că s-ar putea, dacă nu mă însor cu iubita mea artistă, să fiu nevoit să intru în această categorie nedemnă de respect.

Bătrânul burlac

(Beranger)

*E ora zece și-i timpul să mă culc,
Micuțo, suflă, hai vino lângă mine;
De șapte ori o să te pup pe tine...
Ea-i bucătăreasă, dar e frumoasă foc!
Am impresia că îmi citești în ochi,
C-am devenit vioi ca tot bărbatul...
Fierbe-mi o ciocolată cu vanilie
Și pregătește-mi, te rog, patul.*

*Micuțo, nu te uita așa urât,
Că de-o slujnică eu vreau să fiu iubit;
Mai demult, am tot umblat hai-hui
După fete, dar, ca tine, niciuna nu-i.
Ce-i iubirea n-am știut cu tot umblatul,*

1 „Freischutz” – operă a compozitorului romantic german Carl Weber (1786-1826). Șevcenko cunoștea și alte creații ale lui Weber (vezi nuvela „Muzicantul”). (nota orig.)

2 Haydn, Joseph (1732-1809) – cunoscut compozitor austriac, precursor al lui Beethoven, autor a numeroase simfonii, oratorii și alte creații muzicale. Muzica lui Haydn e bogată în motive folclorice. (nota orig.)

*Dar amețea simțurilor de-atunci mă-mbie.
Fierbe-mi o ciocolată cu vanilie
Și pregătește-mi, te rog, patul.*

*Prietenă să-mi fii și fără despărțire.
De azi, nu vei mai fi tu slugă la bucătărie,
Acești obrăjori, aceste mânuțe, fii convinsă,
N-o să mai stea mereu la plita-ncinsă.
Vei primi, de la mine, o bună răsplată,
O să fii o domniță și-o să crape tot satul...
Fierbe-mi o ciocolată cu vanilie
Și pregătește-mi, te rog, patul.*

*Dar ce aud? Iarăși, același răspuns:
- Cum se poate! Ce rușine! Exclus! -
Cucoană, știu că-ți face ochi dulci
Petrușka, nepotul argatului!...
Cu el n-o să faci nicio brânză,
Vezi c-ai s-o-ncurci cu argatul...
Fierbe-mi o ciocolată cu vanilie
Și pregătește-mi, te rog, patul.*

*Micuțo! Tu la dorința mea ar trebui
Răspuns să-mi dai, fără vechile vorbe,
Uite, vezi, eu am de gând
Testamentul să mi-l scriu curând.
Nu ai de ce să-l superi pe stăpân,
Un scop nobil are el, c-așa-i bărbatul...
Fierbe-mi o ciocolată cu vanilie
Și pregătește-mi, te rog, patul.*

Ah! Mângâierile-ți dragi...Vino... Te chem...
Dar... Ce neputincios sunt!... E-al sorții blestem!
Nu plânge, suflete: și ce dacă s-o auzi de mine?
Să știi: și impotent, eu mă însor cu tine.
Te rog, răceala din sângele meu, micuțo,
S-o încălzești cumva ... Termină cu oftatul,
Fiebe-mi o ciocolată cu vanilie
Și pregătește-mi, te rog, patul.

6 [februarie]

Astăzi, M. A. Dorohova a repetat actul întâi pentru tinerii ei discipoli. Tinerii discipoli în rochițe verzi și pelerine albe în număr de¹ ... ședeau cuviincios în bănci, ca niște spectatori la teatru, și urmăreau, cu respect, cum prietenele lor, în timpul liber, interpretau, la pian, piesele grele. Între altele, s-a interpretat la două instrumente, bine de tot, uvertura la „Wilhelm Tell”. După aceea, s-au citit versuri în franceză, în germană și, în încheiere, tânăra Beleaeva a citit versuri rusești din creația proprie, pe tema recunoștinței pentru educație. Pentru vârsta ei, versurile sunt bune, fapt pentru care eu i-am promis să-i dăruiesc operele lui I. Kozlov², dacă le voi găsi la Nijni. În încheiere, corul a cântat așa-numitul imn popular, și, cu asta, repetiția a luat sfârșit.

Toate astea, în general, sunt urâte, dar iată ce e și mai rău. În sălile institutului, în afară de bănci și cumplita imagine de prost-gust a autocratului, nu există niciun tablou, nicio gravură. Curat, neted, ca-n orice manej. Unde e educația artistică a femeii? Iar aceasta e necesară pentru ea ca aerul curat pentru respirație. Pierzători de suflete.

După această repetiție, m-am dus la M. A. La ea, am întâlnit un vechi cunoscut, un anume Schumacher³. El s-a întors de curând din străinătate și

1 Loc alb (e omis numărul). (nota orig.)

2 **Kozlov, Ivan Ivanovici** (1779-1840) – poet romantic rus. (nota orig.)

3 **Schumacher, Piotr Vasilievici** (1820-1891) – poet satiric rus, datorită căruia Șevcenko a văzut, pentru prima dată, gazeta lui Herzen „Kolokol” (= „Clopotul”). (nota orig.)

a adus, cu el, 4 numere din „Kolokol”. Azi, am văzut, întâia oară, acest ziar și l-am sărutat cu venerație.

7 [februarie]

Astăzi, am primit o scrisoare și încă recomandată, de la directorul teatrului din Harkiv. El mă roagă foarte amabil să-i comunic condițiile Piunovei, iar pe ea s-o grăbesc să plece într-acolo. Mă bucur din suflet că mi-a reușit acest lucru. Seara, m-am dus s-o bucur cu această binevoitoare scrisoare și să vorbesc definitiv despre condiții și despre ziua când va pleca la Harkiv. Pe ea n-am găsit-o acasă, iar proasta de maică-sa m-a primit în așa hal, că nu știu dacă mă voi mai hotărî vreodată să-i calc pragul scumpei mele protejate. Va fi necesar să apelez la lămuriri în scris.

8 [februarie]

Ea a trimis după mine, pentru a lămuri propunerea de la Harkiv. Eu, se-nțelege, m-am învoit cu plăcere cu această întâlnire de afaceri, având în vedere și pe cea de dragoste. Dar vai! Mama, bătrâna aceea bombănitore, n-a părăsit nicio clipă încăperea și am fost nevoit să mă limitez la însărcinarea primită. Ea are de gând să plece la Harkiv cu tatăl ei. Asta va restrânge mijloacele ei bănești, pentru că taică-su va trebui să părăsească biroul, de unde ca funcționar primește 30 de ruble pe lună. Dar se vede că și ea e sătulă de maică-sa până-n gât.

9 [februarie]

După o noapte pierdută degeaba, am simțit o chemare către poezie, am încercat și, fără cel mai mic efort, am scris chestia asta. N-o fi un efect al încordării nervoase?

I

Soarta

*Nu te-ai purtat cu nedreptate,
Ci soră tu mi-ai fost și frate.*

De mic copil m-ai dus de mână
Pe mine-orfanul fără țoală
Să-nvăț Scriptura cum se-ngână
La cantorul bețiv, la școală.
- Învăță! îmi șopteai. Învăță!
Cândva un rost să ai în viață.
Eu isprăvii învățătura,
Dar ceea ce-am cules e zgura.
M-ai înșelat. Dar rău nu-mi pare:
Tu ai fost binevoitoare
Și drumurile noastre toate -
O, soarta mea! - au fost curate.
Prietenă până la moarte,
Să mergem... Slava-i mai departe
Și-n toate ce voi face, numa
Porunca mea va fi de-acuma.

(1858, 9 februarie, Nijni Novgorod)

II

Muza

Tu, sfântă a lui Phoebus, soră,
În vâl, m-ai dus, pe auroră,
Acolo unde în câmpie
Ca libertatea vântu-adie,
Simțirea toată să-mi tresalte,
Acolo, pe gorgane-nalte.
M-ai strâns la pieptu-ți cu căldură,
M-ai înfășat în pâcla sură
Și-n cântece fermecătoare
M-ai legănat din zare-n zare.
Și nici la rău, și nici la bine
Tu nu te-ai despărțit de mine.
În negre zile de robie,
Mi-ai fost ca floarea din câmpie

Anume răsărită-n cale,
 Să uit de lanțuri și de jale.
 În chip de pasăre măiastră,
 Veneai la sumbra mea fereastră
 Și mă urmași pe coclaur,
 Cântându-mi cântece de aur.
 Amarul suflet în robie
 Mi l-ai stropit cu apă vie
 Și azi, și azi, sfătuitoare
 Te-arăți, steluță lucitoare.
 De-i noapte sau e dimineață,
 Tu nu mă părăsi! Mă-nvață
 Să spun, cu buzele curate,
 Doar vorbele adevărate.
 Dreptatea s-o numesc pe nume,
 Să spun doar adevăru-n lume.
 Învață-mă, deci, pân' la capăt
 Să-l spun. Iar, când va fi să scapăt
 Ca maica, tu mormântu-mi sapă
 Și lacrimi varsă peste groapă.

(1858, 9 februarie, Nijni Novgorod)

III

Slava

Tu, crâșmăriță paceaură,
 Pe unde-mi zaci de băutură?
 Pe unde naiba cu-ale tale
 Slăvite raze-mi umbli matale?
 Poate-n Versailles peste tâlharul¹
 Acela îți reverși tu harul?
 Sau poate că, în cârdășie,
 Intrași c-un altul? Cine știe...

1 „Tâlhar” îl numește Șevcenko pe împăratul Franței, Napoleon al III-lea (1808-1873), care a domnit între anii 1852-1870. (C. Ir.)

*Ia hai, lipește-te de mine
 Să ne-ndrăgim fără rușine
 Și, de necaz, s-o facem lată!
 Ba, să ne și luăm odată
 Că după tine, eu, crăiasă,
 Și, azi, alerg cu limba scoasă,
 Cu toate că, de fudulie,
 Mai tragi cu țarii o beție.
 La Sevastopol, doar de oaie,
 O cam făcuși cu Nicolae¹.
 Dar mie vezi că nu-mi prea pasă,
 Cu tine tot vreau să fac casă,
 Sub aripa-ți ocrotitoare
 S-adorm în tihnă, la răcoare.*

(1858, 9 februarie, Nijni Novgorod)²

10 [februarie]

Am primit o scrisoare din 7 august de la taica hatmanul de cazaci, I. Kuharenko. E expediată din Ekaterinodar, răătăcise pe la fortificația Novopetrovsk, pe la Orenburg și, abia azi, și-a atins scopul. Dar e mai bine mai târziu decât niciodată. Kuharenko nu-mi cunoștea noua adresă, iar eu nu știam cum să-mi explic tăcerea lui. Însă, acum, s-a lămurit totul.

I. A. Uskov îmi scrie, de la fortificația Novopetrovsk, că la ei sunt toate bune. Nu vă invidiez pentru așa o bunătate.

V. N. Pogojev îmi scrie, din Vladimir, că zilele trecute s-a văzut la Moscova cu M. S. Șcepkîn și că i-a spus, pe de rost, nu știu ce „Casă pustie”³

1 Șevcenko se referă la războiul din Crimeea din anii 1853-1856, când armatele țarului Nicolae I au suferit înfrângeri. (C. Ir.)

2 Traducerea poeziilor „Soarta”, „Muza” și „Slava” aparțin lui Victor Tulbure. (C. Ir.)

3 „Casa pustie” – poezie a lui Șevcenko din 1844, dedicată lui M. S. Șcepkîn („Magule, cărunt prieten”). (nota orig.)

De fapt, poezia scrisă în 1844 și dedicată prietenului M. S. Șcepkîn este una fără titlu, de aceea, Șevcenko nu-și amintește să fi scris vreo poezie intitulată „Casa pustie”. Iar expresia „casa pustie” apare abia în cuprinsul poeziei (în traducerea românească a lui Victor Tulbure: „căsuța pârjolită”) și simbolizează sufletul poetului. (C. Ir.)

de-a mea. Nu-mi aduc aminte de așa o scriere. Și nu e prima oară când aud de ea.

11 [februarie]

Îmi scrie M. S. Șcepkin, cu strângere de inimă, despre viața mea dezordonată și petrecută în beții. Ar fi interesant de știut din ce surse i-au parvenit lui aceste știri. Înseamnă că am și eu, aici, oameni cumsecade. Tot e mai bine decât nimic.

Îți mulțumesc, bătrânul meu, bunul meu, dar nu știu cum să te conving că nu-i așa.

Mai departe, îmi scrie despre transferul Piunovei la Harkiv. El se îndoiește că, acolo, o să i se asigure întreținerea necesară. Mi-ar părea rău să nu se realizeze acest transfer. Dar să așteptăm, să vedem ce o să spună Ivan Oleksandrovyci Șcerbyna¹.

Doamne, cât de mult aș vrea s-o scot din această mocirlă fetidă.

12 [februarie]

Astăzi, am pictat portretul lui Kadinski. Mai rămâne să-l pictez pe cel al lui Freilich și suntem chit.

14 [februarie]

Am terminat, în sfârșit, partea a doua a „Marinarului”. Transcrierea e munca cea mai insuportabilă pe care am încercat-o vreodată. Ea este la fel cu instrucția soldățească. Va trebui să mai citesc această lucrare, să văd ce-o ieși din ea.

15 [februarie]

Am invitat-o, printr-un bilet, pe chinuitoarea mea să prânzim la M. A. Dorohova. Ea mi-a transmis că e bolnavă, mincinoasa nesuferită. Trebuie să vorbesc cu ea între patru ochi până să plec din Nijni, dar, cum să aranjez asta, nu-mi dau seama. N-aș vrea să-i scriu, dar se pare că va trebui

1 Șcerbyna, Ivan Oleksandrovyci – directorul teatrului din Harkiv. (nota orig.)

să-i scriu. Iar am visat-o săracă, dar nu în curtea bisericii ca prima dată, ci într-un tablou viu, îmbrăcată într-o manta albă malorusă și cu scufie roșie.

16 [februarie]

După ce am expediat de la poștă scrisori către Kuharenko și Aksakov, am intrat la catedrală să-i ascult pe coriștii episcopiei. E straniu fie pentru că nu sunt obișnuit, fie că așa și este. În slujba arhieriească și, în general, în atmosfera și decorul de acolo, mi s-a părut ceva tibetan sau japonez. Și, în această comedie de marionete, se citea Evanghelia. O contradicție de-a dreptul ordinară.

Acea plăsmuire monstruoasă, a cărei copie mă speriasse odinioară la biserica Sf. Gheorghe, se află în original la catedrală, cu specificația că e veche. A fost adusă de la Suzdal de cneazul Konstantin Vasilievici, în anul 1351. Se prea poate ca această monstruozitate originală să fie bizantină.

Seara, la teatru, s-au prezentat unele tablouri, pe care nu m-am dus să le văd, cu toate că participa și neasemuita mea. Mă temeam că voi vedea un stil bizantin în aceste tablouri. Teama mea e intemeiată. D-l Moiorov¹ n-are nici cel mai mic habar în această treabă simplă. La cafeneau sau cârciuma teatrului, cum i se spune aici, l-am întâlnit pe bătrânul Piunov care, după cum mi-a spus, tare ar dori să citească ceva pe scenă Katea lui, duminica următoare. I-am promis să scormonesc în poezia rusă. Și alegerea mea a căzut pe ultima scenă din „Faustul” lui Goethe, în traducerea lui Huber². Ea va citi bine, numai că va trebui costumată în concordanță cu locul și timpul. Păcat că nu e sub mîna lui Retsch³. Dar, oare, o să găsesc cartea în acest oraș înapoiat?

17 [februarie]

Deloc ușor, dar am făcut, totuși, rost de „Faustul” lui Huber. I-am trimis artei mele cartea, și, după trei ore, mă duc la ea, ferm convins că știe,

1 **Maiorov** – decorator și actor la teatrul din Nijni Novgorod. (nota orig.)

2 **Huber, Eduard Ivanovici** (1814-1847) – poet rus, cunoscut pentru traducerea primei părți din „Faust”; un cunoscut al lui Șevcenko. (nota orig.)

3 **Retsch, Friedrich-August** (1779-1857) – pictor german, autorul ilustrațiilor la „Faustul” lui Goethe. Vorbind despre Retsch, Șevcenko, probabil, avea în vedere tocmai aceste ilustrații, care ar fi putut ajuta la punerea în scenă a anumitor părți din „Faust”. (nota orig.)

de-acum, pe de rost, rolul Margaritei. Nu s-a întâmplat nimic. Ea a găsit, nu știu de ce, nepotrivită această scenă pentru lectură. La chemarea mamei-sii, ea a părăsit camera, iar eu am trântit vreo jumătate de oră cu tatăl ei și am plecat cu buzele umflate.

18 [februarie]

În trecere de la Kiev la Irkutsk, m-au vizitat conaționalii mei, Volkonskyi și Maliuha. Ei se duc acolo ca medici, pentru a ispăși o pedeapsă corecțională. Ce absurditate, să trimiți medici tineri la așa o depărtare de un centru civilizat! Unde sunt mijloacele pentru o dezvoltare viitoare? Ce barbarie!

Maliuha mi-a spus că Marko Vovciok¹ e pseudonimul unei anume Markovyci și că adresa ei se poate obține de la Danylo Semenovyci Kamenetkyi, omul de încredere al lui Kuliș la Petersburg. Ce făptură superioară, minunată e această femeie. Nu e pe potriva actriței mele. Va trebui să-i scriu o scrisoare și să-i mulțumesc pentru citirea inspiratei sale cărți².

19 [februarie]

La ora șase, dimineața, Schreiders s-a întors de la Petersburg, mi-a adus scrisoare de la Lazarevskyi, cântece de Beranger ale lui Kurocikin și patru exemplare ale portretului meu, fotografiate după desenul meu.

La ora 12, în sala adunării nobilimii, avea loc deschiderea festivă a comitetului³, întrunit pentru hotărârea finală privind eliberarea țăranilor iobagi. Acest mărșăluț început a fost binecuvântat de episcop și a fost deschis de cuvântarea guvernatorului militar N. A. Muraviov⁴, o cuvântare nu proastă, oficială, ci însuflețită, creștinească, o cuvântare liberă. Însă

1 **Marko Vovciok** – scriitoarea ucraineană Maria Oleksandrivna Vilinska-Markovyci (1834-1907). (nota orig.)

2 **Inspirata carte** a lui Marko Vovciok este „Povestiri ucrainene”, pe care le-au apreciat foarte mult Șevcenko, Herzen, Cernășevski, Dobroliubov, Turgheniev. (nota orig.)

3 Comitetul avea titulatura „Comitetul gubernial privind organizarea și îmbunătățirea vieții țăranilor care aparțin moșierilor”. (nota orig.)

4 **Muraviov, Aleksandr Nikolaevici** (1792-1864) – participant la mișcarea decembristilor, deportat în Siberia, în 1826. În anii '50, era guvernatorul Nijni Novgorodului. La Șevcenko, inițialele sunt date greșit. (nota orig.)

banda hrăpăreților moșieri n-a reacționat cu niciun sunet la vorba umană, sfântă. Niște lachei! Oare, va fi tipărită această cuvântare? Am s-o rog pe M. A. Dorohova, dacă poate, să-mi facă rost de o copie.

20 [februarie]

Un exemplar al portretului meu nefăcut de mână (adică, fotografia desenului făcut de Șevcenko, *nota mea, C. Ir.*) i l-am dăruit M. A. Dorohovei, dar ei nu i-a plăcut: găsește expresia feței prea severă. Am rugat-o să-mi facă rost de o copie a cuvântării lui Muraviov. Mi-a promis.

21 [februarie]

I-am scris lui Lazarevskyi ca scrisorile lui să mi le trimită pe numele lui M. S. Șcepkina la Moscova.

Am început să transcriu poezia mea pentru tipar, scrisă din anul 1847 până-n anul 1858¹. Nu știu cât bob bun se va putea alege din pleava asta.

22 [februarie]

O visez pentru a treia oară și tot cerșetoare. Asta nu mai e ca urmare a rolului Antoinettei, dar, ca urmare a ce, nu pricep. Azi, am visat-o murdară, respingătoare, zdrențăroasă, pe jumătate dezbrăcată și tot într-o manta malorusă, dar nu albă ca data trecută, ci gri, ruptă și murdară de noroi. Cu lacrimi în ochi, cerea de la mine și pomană, și iertare pentru impolitețea legată de „Faust” al lui Huber. Eu, se-nțelege, am iertat-o, și, ca semn al împăcării, am vrut s-o sărut, dar ea a dispărut. Oare, nu prevestesc aceste vedenii nocturne autentică noastră mizerie?

23 [februarie]

Ca să vezi visul. Întorcându-mă de la poștă, am trecut pe la Vladimirov și am aflat că scumpa mea Piunova, fără să aștepte scrisoarea de la Harkiv,

1 „Am început să transcriu poezia mea pentru tipar”. Manuscrisul poeziilor lui Șevcenko e cunoscut sub denumirea de „Cartea mare”. (nota orig.)

a încheiat înțelegerea cu noul director al teatrului local, d-l Mirțev¹. Dacă acest lucru e adevărat, atunci în ce situație ne pune ea pe mine și pe Myhailo Semenovyč față de Șcerbyna? În una proastă!

24 [februarie]

Am primit scrisoare de la Kuliș, care e plecat din hutorul² Matronivka de lângă Borzna, fiind în drum spre Belgia. El îmi propune să desenez scene din istoria Malorusiei, din cântece și din viața de azi a poporului. Desene care ar putea fi sculptate în lemn, imprimate în număr mare, colorate și vândute la un preț foarte mic. Intenția lui este să schimbăm, în rândul poporului nostru, produsele de Suzdal³. O idee minunată, nobilă, dar ea poate fi concretizată doar cu mulți bani și chiar să aducă un câștig material. În acest moment, eu nu pot să mă apuc de un astfel de lucru. Pentru asta, trebuie să trăiești permanent în Malorusia, ca să existe o diferență între desenele mele și cele de Suzdal, dar și pentru că nu-mi pierd speranța să ajung la Academie și să mă ocup de preferata mea acvatintă.

Am suferit, în viața mea, atâtea încercări și nereușite, încât s-ar zice că e timpul să mă obișnuiesc cu astfel de ticăloșii. Nu pot. M-am întâlnit întâmplător cu Piunova și n-am avut putere s-o salut. Și, oare, demult, vedeam, [în ea], pe viitoarea mea soție, pe îngerul meu păzitor, pentru care eram gata să-mi dau și sufletul? Urât contrast. Un leac uimitor pentru iubire e nestatornicia. Mie mi-a trecut, de parcă mi-a luat cu mâna. Mai curând, i-aș ierta cea mai ostentativă cochetărie decât această mărunță nestatornicie, care pe mine, dar mai ales pe bătrânul și minunatul meu prieten ne-a pus în cea mai neplăcută situație. E o cârpă domnișoara Piunova! Cârpă din cap până-n picioare!

Kudlai pleacă mâine la Vladimir⁴, o să-l rog să mă ia și pe mine cu el. De la Vladimir o să ajung la Nikolski, iar, în îmbrățișarea vechiului și sincerului meu prieten, o să dea Domnul să uit și de Piunova, și de amarele mele

1 **Mirțev, M. I.** – director nu al teatrului din Nijni Novgorod, ci al celui din Kazan. (nota orig.)

2 **hutor** – gospodărie mai mare, curte boierească sau pâlce de câteva case, izolate în câmp, în vreun zăvoi sau în alt loc pitoresc. (C. Ir.)

3 **produse de Suzdal** – în general, copii de proastă calitate – și nu numai artistică – după diferite lucrări de artă. (C. Ir.)

4 **Vladimir** – oraș capitală de gubernie pe râurile Kleazma și Libed. Șevcenko a fost aici în 10 martie în drum spre Moscova. (nota orig.)

pierderi și insuccese. O să mă odihnesc, și, în timpul liber, o să mă ocup de transcrierea poeziei mele despre robie. Iar, azi, o să copiez una străină, care nu e poezie, ci sunt niște versuri destul de reușite, dedicate memoriei felwebelului de tristă amintire.

*Când s-a mutat în veșnicie¹
Neuitatul nostru Nicolai se știe,
A venit la Sfântul Petru-ndată,
Ca să-i deschidă a raiului poartă.
- Tu cine ești? - chelarul îl întreabă.
- Sunt țarul rus, deschide degrabă.
- Ești țar? Atunci, mai stai;
Să știi că-i îngustă calea spre rai
Și poarta raiului e strâmtă tare,
Uite-aici ce aglomerație mare!
- Dar ce-i adunătura asta sus?
- Poporul cel simplu, poporul rus!
Nu-i recunoști pe-ai tăi? Aceștia-s ruși,
Boierii tăi fără suflet, supuși,
Iar acesta-i țăranul liberi și demn.
Țăranii toți au ajuns la sapă de lemn
Și-au venit săraci în rai. -
Atunci se gândi țarul Nicolai:
- Așa se-ajunge, deci, în rai! -
Și-i scrie fiului: - Ei, dragă Sașa!
Nu-i bună soarta noastră-n rai.
Și, dacă pe supuși tu îi iubești,
De bogăție pe toți să-i lipsești,
Iar, ca s-ajungă ei în rai, te-ndemn:
Adu-i pe toți la sapă de lemn.*

25 [februarie]

La ora 7, dimineața, am primit scrisoare de la Lazarevskyi. El îmi scrie că mi se permite să vin la Petersburg. O veste mai bună de sărbătoarea îngerului nici că-ți poți dori.

1 Autorul acestor versuri copiate de Șevcenko este P. L. Lavrov. (nota orig.)

La ora trei, s-au strâns, la masa de prânz, N. Brîlkin, P. Brîlkin, Gras, Lapa, Kudlai, Kadinski, Freilich, Klimovski, Vladimirov, Popov, Tovbici. După masă, a fost și gălăgie, și veselie, și eleganță, pentru că societatea era armonioasă, simplă și de mare noblețe. La șampanie, eu am ținut un toast¹: mai întâi, le-am mulțumit oaspeților pentru onoarea pe care mi-o fac, iar, în încheiere, am adăugat că nu am alte dorințe de la Dumnezeu, dacă voi întâlni peste tot oameni atât de buni, cum sunt ei acum cu mine², și că amintirea lor va rămâne pentru totdeauna în inima mea.

Sărbătorirea mea a avut loc acasă la bunul K. Schreiders.

Seara, m-am dus să-l conduc pe Klimovski, care pleca la Petersburg și cu care aveam de gând să plec și eu, pentru a-l vizita pe M. S. Șcepkîn, dar scrisoarea lui Lazarevskyi m-a oprit la timp.

26 [februarie]

Tovbici mi-a propus să facem o excursie la 75 de verste de Nijni. Am acceptat cu plăcere propunerea lui, cu scopul de a scurta lunga așteptare a înștiințării oficiale despre permisiunea de a locui la Piter. I-am invitat cu noi pe actorul Vladimirov și o fată, o anume Sașa Oceretnikova, o persoană pasională. La prânz, am mâncat prost pe cheltuiala mea la un birt al lui Bubnov și am plecat la drum.

27 [februarie]

În satul Mednovka, ținta călătoriei lui Tovbici, am ajuns la ora 8, seara. Aici, m-am întâlnit cu căpitanul de cursă Petrovici, sosit acolo pentru o afacere cu Tovbici. Petrovici e sârb de naționalitate, cult, un om deschis și cumsecade, care înțelege bine și împărtășește părerile contemporane. Regret că sunt de atâta timp la Nijni și, abia azi, l-am întâlnit pe acest om rar.

1 Era ziua de naștere a lui Șevcenko: poetul împlinea 44 de ani. De aceea a și spus el, mai sus, că e ziua îngerului, adică ziua nașterii lui, când Dumnezeu l-a încredințat unui înger păzitor. (C. Ir.)

2 Aluzie la faptul că nu Șevcenko a suportat cheltuielile legate de acest prânz festiv. (C. Ir.)

28 [februarie]

La ora 7, dimineața, ne-am întors cu bine la Nijni. Călătoria noastră a fost veselă și nu într-un totu lipsită de întâmplări. Sașa Oceretnikova a fost respingătoare, a băut îngrozitor tot timpul, și, la fiecare stație, schimba bărbații, fără să aleagă. O făptură jalnică, irecuperabilă, dar frumoasă. O dramă îngrozitoare.

1 martie

Pe numele guvernatorului de aici a sosit o hârtie de la ministrul afacerilor interne, prin care se comunică permisiunea să locuiesc la Petersburg, însă tot sub supravegherea poliției. Asta e lucrătura bătrânului japonez, desfrânatu' Adlerberg¹.

2 [martie]

Am primit scrisoare de la contesa N. I. Tolstoi. Ea scrie că dorința ei din inimă s-a împlinit în sfârșit și că mă așteaptă cu nerăbdare la ea. O ființă bună, nobilă! Cu ce o să te răsplătesc pentru binele pe care mi l-ai făcut? Cu rugăciune, cu neîncetată rugăciune!

Ovseannikov mă roagă [să-l aștept] aici până la data de 7. O să-l aștept. Iar, dacă mă păcălește, o să-l blestem și o să plec fără bani.

3 [martie]

Mult așteptata carte „Copilăria nepotului lui Bagrov” am primit-o azi cu cea mai elogioasă dedicație. Cartea a fost trimisă din Moscova pe 7 februarie și a zăcut până azi la Dal. Și ar fi putut rămâne la el penru totdeauna, dacă n-aș fi trecut astăzi întâmplător pe la el și n-aș fi văzut-o. El se scuză că e

1 Adlerberg, V. F. (1791-1884) – aghiotant și cel mai apropiat prieten al țarului Nicolae I și, de asemenea, ministru al curții imperiale în timpul lui Alexandru al II-lea. (nota orig.)

împrăștiat și are de lucru. Scuză-te cu ce vrei, dar tot ești un neamț sec și un mizerabil. Și de ce i-o fi trecut prin cap lui Serghei Timofeevici să-l facă pe Dal comisionarul meu, atâta timp cât îmi știe adresa? Oare, n-a vrut prin asta să mi-l facă cunoscut? Tare cumsecade mai e Serghei Timofeevici!

4 [martie]

În așteptarea lui Ovseannikov și a permisiunii poliției de a pleca la Piter, m-am apucat să transcriu „Vrăjitoarea”¹ pentru publicare. Am găsit multe pasaje prea lungi și neterminate. Și, slavă Domnului, munca o să scurteze zilele lungi ale așteptării.

5 [martie]

I-am trimis scrisoare contesei N. I. Tolstoi. I-am scris că, pe data de 7, la ora 9, seara, voi părăsi Nijni Novgorodul. Oare, așa va fi? Asta depinde de Ovseannikov, nu de mine. O tâmpenie.

Continui să lucrez la „Vrăjitoarea”.

6 [martie]

M-am apucat cam zdravăn de „Vrăjitoarea” mea, atât de zdravăn, că, azi, am terminat treaba, și a fost muncă, nu glumă, dar se pare că am terminat ca lumea. Am transcris și am corectat, ici-colo, „Garofița” și „Rusalca”². Oare, cum vor primi conaționalii mei muza mea din captivitate?

La ora 7, seara, a venit, la mine, un subofițer de jandarmi și mi-a propus ca pentru 10 ruble să mă transporte la Moscova. I-am mulțumit din suflet pentru propunere. El a dus, la Viatka, un fiu neascultător față de tatăl său, pe un anume căpitan Schliepenbach. Și, pentru drumul de întoarcere, căuta un călător și m-a găsit pe mine la Nijni. Îi mulțumesc încă o dată.

Înțelegându-ne asupra prețului și a datei plecării, eu m-am dus la Kudlai pentru a-l grăbi în privința permisului poliției. Nu l-am găsit pe Kudlai acasă,

1 Poemul „Vrăjitoarea” – primul titlu, cel din 7. III. 1847, era „Plop tremurător”. (nota orig.)

2 Șevcenko a scris poemele „Garofița” și „Rusalca” în anul 1846. (nota orig.)

și, la întoarcere, am trecut pe la Wilde, unde i-am întâlnit pe Tatarinov, pe domnișoarele Schmithof și pe fratele lor, un tânăr și foarte talentat violonist și artist scenic. După cină, luându-și rămas-bun de la mine, gazda mi-a dăruit, ca amintire, câteva medalioane miniaturale, copii după sculpturi celebre, vechi și noi, create de diferiți artiști. Un cadou drag și inteligent.

7 [martie]

De la ora unu, ziua, până la ora unu, noaptea, mi-am luat rămas-bun de la prietenii mei din Nijni Novgorod. Am încheiat despărțirile la M. A. Dorohova cu o cină, unde am toastat pentru sănătatea sfintei mele ocrotitoare, contesa N. I. Tolstoi.

10 [martie]

În 8 martie, la ora trei, după-amiaza, am părăsit Nijinul într-o sanie, iar, la Vladimir, am ajuns în [data de] 9, noaptea, într-o căruță. În afara acestui lucru absolut obișnuit în această perioadă a anului, nu s-a întâmplat nimic altceva neobișnuit, în afară de o ușoară inflamație a ochiului meu stâng și un prurit pe frunte. La Vladimir, am luat apă de tradafir și am crezut că se va termina totul cu acest medicament aromat. Dar nu a ieșit cum credeam eu.

La stația de poștă din Vladimir, l-am întâlnit pe A. I. Butakov¹, sub comanda căruia am navigat doi ani, 1848 și '49, pe Marea Aral. Noi nu ne-am văzut de atunci. Acum, el pleacă la Orenburg, apoi, pe malurile Sîr-Dariei. Mie îmi îngheață inima numai când îmi aduc aminte de acest pustiu, iar el, se pare, e dispus să se așeze acolo pentru totdeauna. Nu-i frumos ce e frumos, e frumos ce-mi place mie.

La ora 11, noaptea, am ajuns la Moscova. Pentru o rublă de argint, am luat cameră la un hotel splendid și abia am reușit să obțin un ceai, pentru că era târziu. O, Moscova! O, caravansera! Hotelul are firmă sonoră și, pe deasupra, și portar.

¹ **Butakov, Aleksei Ivanovici** (decedat în 1869) – ofițer de marină, cercetător al Mării Aral; pentru descrierea acestei mări, a fost ales membru de onoare al Societății de Geografie din Berlin. Încălcând porunca țarului de a i se interzice lui Șevcenko să scrie și să picteze, Butakov l-a luat pe Șevcenko în expediție (1848 – sfârșitul anului 1849), „pentru a desena peisaje din stepă și de pe țărmurile Mării Aral”. (nota orig.)

11 [martie]

La ora 7, dimineața, am părăsit caravanseraiul cu portarul lui și am plecat să-l caut pe prietenul meu M. S. Șcepkin. L-am găsit lângă bătrânul Pimen în casa Șcepotievei și m-am instalat acolo, probabil, pentru mai mult timp, pentru că ochiul mi s-a umflat și s-a înroșit, iar, pe frunte, mi-au apărut câteva bube. După ce l-am sărutat pe marele meu prieten, m-am dus la doctorul Van-Puteren, cunoștința mea de la Nijni Novgorod. El mi-a prescris sare englezească, plasture verde, dietă și să nu ies o săptămână din casă. Poftim, ai capitală! Stai la fereastră și uită-te la bătrânul și inexpressivul Pimen.

12 [martie]

M-a vizitat doctorul Van-Puteren și mi-a adăugat alte două medicamente, pentru uz intern și extern. Și mi-a prevăzut cel puțin o săptămână de claustrare și post. Veselă perspectivă!

În urma doctorului, m-a vizitat onorabilul Myhailo Oleksandrovyci Maksymovyci¹. Întinerește bătrânul, s-a însurat, și-a lăsat mustață și nici nu-i pasă.

Seara, la insistența ospitalierelor mele gazde, am coborât în sufragerie cu capul bandajat, unde am găsit câțiva oaspeți, între care pe Ketcer², pe Babst³ și pe Afanasiev⁴, pe care mi i-a prezentat amfitrionul. Era vremea cinei. Au adus cina, oaspeții s-au așezat la masă, iar eu m-am retras în chilia mea. Afurisită boală!

1 **Maksymovyci, Myhailo Oleksandrovyci** (1804-1873) – profesor la Universitatea din Moscova și la cea din Kiev, istoric, arheolog; folclorist ucrainean, coordonator al culegerilor „Cântece maloruse”, „Cântece populare ucrainene”, „Culegere de cântece ucrainene”; traducător al „Cântecului despre oastea lui Igor”. (nota orig.)

2 **Ketcer, Mykola Hrystoforovyci** (1809-1886) – traducător în limba rusă al operelor lui Șevcenko; prieten al lui Herzen și Ogariov. (nota orig.)

3 **Babst, Ivan Kondratovici** (1824-1881) – profesor la Universitatea din Kazan, apoi, la cea din Moscova. (nota orig.)

4 **Afanasiev, Aleksandr Nikolaevici** (1826-1871) – cunoscut folclorist rus; „Povești populare rusești” (în câteva volume). (nota orig.)

13 [martie]

Doctorul Van-Puteren a plecat astăzi la Nijni; mi l-a recomandat pe un prieten de-al său, un anume neamț, pe care eu, oricum, nu l-am mai așteptat și l-am rugat pe M. S. să-l cheme pe medicul pe care-l știe el mai bun, pentru că, fără glumă, boala mea mă neliniștește. M. S. l-a chemat pe doctorul Min¹. Îl aștept mâine.

M-a vizitat Markovyci, fiul lui M. Markovyci², autorul „Istoriei Malorusiei”, și M. A. Markovyci cu broșura „Cercetare despre Petro Konașevyci-Sahaidacinyi”. Mulțumesc din suflet pentru vizită și pentru broșură.

14 [martie]

I-am trimis lui Lazarevskyi două desene destinate spre a fi oferite M. N³.

După-masă, au venit, la mine, doi doctori și bine că nu în același timp. Prietenul lui Van-Puteren mi-a prescris o mixtură într-o sticlută închisă la culoare, iar Min, apă și regim alimentar. Am hotărât să urmez sfatul ultimului.

Dmitri Egorovici Min este un savant, traducător al lui Dante și încă și mai mare om de știință și medic cu experiență. Poet și medic. Ce minunată dizarmonie.

La bătrânul meu prieten M. S.⁴, în tot și în toate, e poezie, până și medicul de casă e poet.

1 **Min, Dmitri Egorovici** (1818-1885) – poet, traducătorul lui Dante, Schiller ș.a.; de asemenea, profesor, medic. (nota orig.)

2 **Markovyci** – de fapt, **Markevyci, Mykola Andriovyci** (1804-1860) – poet romantic (culegerea „Melodii ucrainene”, 1831), istoric, etnograf. Îl cunoștea pe Rîleev și corespundea cu acesta. Șevcenko l-a cunoscut la începutul anilor '40 și i-a dedicat poezia „Cântăreț cu pana sură....” (nota orig.)

3 **M. N.** – Maria Nikolaevna, președinta Academiei de Arte, fiica lui Nicolae I. (nota orig.)

4 **M. S.** – Myhailo Semenovyci Șcepkin. (nota orig.)

15 [martie]

Ieri, au fost, la mine, doi doctori, iar, astăzi, niciunul. Mie, slavă Domnului, mi-e mai bine, s-ar putea ca în curând să nu mai am deloc nevoie de ei. Ce bine-ar fi să fie așa. Mi s-a urât să mă uit prin geam la bătrânul Pimen.

M. S. mă îngrijește ca pe un copil mofturos și bolnav. E o ființă foarte bună! În seara asta, a invitat-o, pentru mine, pe o d-nă Grekov, pe jumătate conațională de-a mea, cu un caiet de cântece maloruse. Are o voce frumoasă, proaspătă, puternică, însă cântecele noastre nu-i ies, mai ales cele feminine. Oare, o să te aud curând, cântecul meu natal, cântecul meu de suflet?

Petro Myhailovyci¹, fiul cel mare al marelui meu prieten, mi-a dăruit două exemplare ale portretelor fotografiate ale apostolului Aleksandr Ivanovici Herzen.

16 [martie]

Am făcut portretul lui M. S., dar nu e prea reușit. Cauza nereușitei a fost, mai întâi, Maksymovyci, iar apoi, Markovyci. Niște oaspeți naivi. Nici prin minte nu le-a trecut proverbul că musafirul nepoftit e mai rău ca tătarul. Și s-ar zice că-s oameni inteligenți, dar nu pricep un lucru simplu.

După-masă, m-a vizitat D. E. Min și, în afară de regim alimentar și apă, nu mi-a recomandat nimic. Mi-a promis că, peste trei zile, o să-mi dea voie să ies din casă. Ah, ce bine-ar fi!

17 [martie]

Astăzi, iarăși, m-au vizitat ambii medici și, slavă Domnului, în afară de dietă și șederea în casă, nu mi-au prescris nimic. Eu, totuși, nici acest puțin nu l-am îndeplinit întru totul. Seara, am vizitat-o, pe furiș, pe o prietenă pe care n-am mai văzut-o de mult, pe prințesa Varvara Nikolaevna Reprina. Ea e schimbată în bine, s-a împlinit și parcă a întinerit și a fost atinsă de fariseism, ceea ce, înainte, nu observasem la ea. Oare, n-o fi găsit vreun duhovnic cumsecade?

1 Șcepkin, Petro Myhailovyci (1824-1877) – fiul lui M. S. Șcepkin, colegul (adjunctul) președintelui Tribunalului districtual al Moscovei. (nota orig.)

18 [martie]

Am terminat transcrierea și selectarea poeziilor mele din 1847. Păcat că n-am cu cine să le citesc cum trebuie. M. S. nu poate fi judecător în această treabă. El prea se extaziază. Maksymovyci - acesta, pur și simplu, venerează versurile mele, Bodeanskyi, la fel. Va trebui să-l aștept pe Kuliș. El, chiar dacă o face cu asprime, spune, uneori, adevărul; în schimb, lui să nu-i spui adevărul, dacă vrei să păstrezi relații bune cu el.

La ora unu, am plecat cu M. S. în oraș. Am trecut pe la Maksymovyci. L-am găsit cufundat în „Russkaia Beseda”. Soția lui nu era acasă. Ea era la biserică. Postește. Ea a apărut curând, și lăcașul savantului s-a luminat. Ce făptură plăcută și frumoasă. Însă ce are ea mai fermecător decât toate: este tipul curat, nealterat al unei maloruse. Ea a interpretat, la pian, câteva dintre cântecele noastre atât de curat, nemanierist, cum nu poate cânta niciuna dintre marile noastre artiste. Și unde o fi descoperit el, bătrânul anticar, o comoară atât de proaspătă și curată? Mă întristează și mă face invidios. I-am dedicat, spre amintire, „Seară de primăvară”¹, iar ea mi-a dăruit o iconiță de la Kiev ca s-o port la gât. Un dar inocent și minunat.

Despărțindu-mă de plăcuta, fermecătoarea conațională, m-am dus la școala de pictură, la vechiul meu prieten A. N. Mokryțkyi². Vechiul prieten nu m-a recunoscut. Nu-i de mirare, pentru că nu ne-am văzut din anul 1842. După aceea, am intrat într-o librărie al lui M. Șcepkîn³, unde Iakușkin⁴ mi-a dăruit portretul celebrului Nikolai Novikov⁵. Apoi, ne-am întors acasă și ne-am așezat la masa de prânz.

1 „Seară de primăvară” – poezie scrisă de Șevcenko în arest, în 1847 („Livada de vișini lângă casă”). (nota orig.)

În traducerea românească a lui Victor Tulbure, e „Livada de cireși”, și nu lângă casă, ci „în noapte”, dar ce contează, nu? (C. Ir.)

2 Mokryțkyi, Apolon Mykolaiovyci (1811-1871) – pictor, elev al lui K. Briullov, coleg cu Șevcenko la Academia de Arte. (nota orig.)

3 Șcepkîn, Mykola Myhailovyci (1820-1886) – fiul lui M. S. Șcepkîn; a editat operele lui Belinski, Polejaev, Ogariov, Kolțov și ale altor scriitori. (nota orig.)

4 Iakușkin, Evgheni Ivanovici (1826-1905) – fiu de decembrist; etnograf, literat. (nota orig.)

5 Novikov, Nikolai Ivanovici (1744-1818) – activist de frunte pe tărâm social în timpul Ekaterinei II, împotriva căreia a scris articole polemice în revistele satirice editate de el „Truten” (= „Trântorul”), „Jivopiseț” (= „Pictorul”) ș.a. Ekaterina II l-a întemnițat pe Novikov în fortăreața Schlisselburg. (nota orig.)

Seara, am fost la O. M. Bodeanskyi și am discutat pe săturate despre slavi, în general, și despre conaționali, în special, și, cu asta, s-a încheiat prima mea ieșire din casă.

19 [martie]

La ora 10, dimineața, am ieșit din casă cu Myhailo Semenovyci și, fără să ținem cont de apa și noroiul de sub picioare, am străbătut pe jos cel puțin un sfert din Moscova. Eu nu mai văzusem Kremlinul din anul 1845. Aspectul de cazarmă al palatului îl urâțește mult, dar e, totuși, frumos în originalitatea lui. Biserica Înălțarea Domnului, în general, iar cupola centrală, în special, sunt urâte. O creație uriașă foarte nereușită. Exact ca o precepeață cu o basma aurită care s-a oprit să fie văzută. De la Kremlin, am mers pe Bolșaiia Dmitrovka, am trecut pe la Olena Konstantynivna Stankevyci¹, o veche cunoștință de-a mea; am băut ceai, ne-am odihnit și am plecat la librăria lui M. M. Șcepkîn. De la librărie, am revenit la Stankevyci, unde am întâlnit o altă veche cunoștință de-a mea, pe Olimpiada Ivanovna Minițkaia. La prânz, am mâncat la Stankevyci, și, la ora 6, seara, ne-am întors tot pe jos acasă.

20 [martie]

Nedespărțitul meu însoțitor și călăuză M. S., astăzi, și-a pus ventuze, iar eu, de la ora 10 la 4, am frământat de unul singur noroiul Moscovei. Dimineața, i-am cerut birjarului să văcsuiască bine cizmele. M-am înarmat și, prin Tverskaia, am luat-o spre Kremlin. După ce am admirat vechiul și frumosul Kremlin, m-am dus spre nearătoasa biserică a Înălțării Domnului cu scopul de a vedea lucrările de sculptură. Însă nu mi-au permis să intru nici în curte. - N-am ordin - mi-a spus paznicul. Nu l-am contrazis și m-am întors la Kremlin. Admirându-l încă o dată, am ieșit în Ilinka, și, apoi, în Pokrova. Am trecut pe la A. A. Sapojnikov, cu care călătorisem de la Astrahan la Nijni. El e bolnav, nu primește pe nimeni. Și bine face, pentru că eu sunt plin de noroi. L-am întrebat pe sergentul de stradă pe unde s-o iau ca să ajung la poșta centrală și m-am dus abia târându-mi picioarele la Mokryțkyi. M-am odihnit la el, mi-am încântat privirea cu crochiurile neuitatului meu prieten,

1 Stankevyci, Olena Konstantynivna – soția lui M. Stankevyci, scriitor și activist pe tărâm social. (nota orig.)

răposatul Sternberg, și am plecat la cazacul de Ural Savyci. Am luat, de la el, letopisețul lui Velyciko¹, pe care l-a primit acum doi ani de la O. M. Bo-deanskyi pentru a mi-l trimite [mie] și l-a ținut la el, nici nu-și dă seama cu ce intenție. De la Savyci, am trecut pe la o cantină, am băut ceai cu covrigi și am plecat pe bulevardul Strastnîi, de unde am ieșit în Dmitrovka. Apoi, spre bătrânul Pimen, și, la ora 4 fix, am ajuns acasă.

Seara, M. S. era gata de noi aventuri, și noi ne-am îndreptat spre familia Stankevyci². Am vorbit pe-ndelete, vesel și neprotocolar, despre Malorusia, despre vremurile de altădată, iar, la despărțire, O. V. Stankevyci mi-a dăruit un volum de versuri de Tiutcev.

21 [martie]

La ora 10, dimineața, nu pe jos, ci cu trăsura, am plecat împreună cu M. S. să contemplăm Moscova. În drum, am trecut pe la fiul său Mykola. Am băut câte un pahar³ de ceai și am pornit mai departe. Apoi, am trecut pe la Ketcer, unde l-am întâlnit pe Babst. Ketcer mi-a făcut cadou toate edițiile societății sale, în afara traducerii lui din Shakerspeare: era încă în tipografie. Iar Babst mi-a dăruit cuvântarea sa despre sporirea capitalului național, editată de aceeași societate. La Ketcer, am băut câte un pahar de rahu de prune (adică țuică, nu? *nota mea, C. Ir.*) și am plecat la Iakușkin. Pe stăpânul casei nu l-am găsit acasă, iar simpatica stăpână ne-a dat câte un exemplar al portretului cneazului Volkonski⁴, decembristul, am salutat-o și am plecat spre Poarta Roșie la Zabelin.⁵ Acesta este un om încă tânăr, blândul cel mai simpatic ca fizionomie, care-și duce viața nu în casă, ci la

1 **Velyciko, Samiilo Vasyliovyci** – cronicar ucrainean de la finele secolului XVII și începutul secolului XVIII, autorul „Letopisețului evenimentelor din Rusia de sud-vest din secolul al XVII-lea”, în care e descris războiul de eliberare a poporului ucrainean în frunte cu Bohdan Hmelnyțkyi împotriva Poloniei. Șevcenko prețuia foarte mult acest letopiseț. (*nota orig.*)

2 **Stankevyci, Oleksandr Volodymyrovyci** – fratele lui M. Stankevyci, autorul biografiei lui Hranovskyi. (*nota orig.*)

3 În Rusia, era obiceiul să se bea ceai nu atât din cești, ci din pahare cu ferecătură metalică cu toartă (argint, alpaca etc.). (*C. Ir.*)

4 **Volkonski, Serghei Grigorievici** (1788-1865) – decembrist, membru de frunte al „Societății de bunăstare” și al Societății secrete din sud. Condamnat la muncă silnică, Volkonski s-a întors după 30 de ani. (*nota orig.*)

5 **Zabelin, Ivan Egorovici** (1820-1908) – istoric și arheolog rus, autorul lucrării „Viața domestică a țarilor ruși în secolele XVI-XVII” ș.a. (*nota orig.*)

biblioteca. El nu e foarte sănătos și n-am îndrăznit să-l rog să-mi arate Palatul Armelor, unde el e adjunctul lui Weltmann¹. De la Zabelin, am plecat la librăria lui M. M., și, aici, m-am despărțit de ghidul meu.

E păcat să mă plâng de soartă, cum că ea ar fi împiedicat întoarcerea mea la Piter. Într-o singură săptămână, aici, am întâlnit și am cunoscut asemenea oameni pe care, nici în mulți ani, n-aș fi reușit să-i cunosc. Așa că: în orice rău e și un bine.

Seara am petrecut-o la scumpa mea conațională M. V. Maksymovyci. Și, cu toate că era Vinerea Mare din Săptămâna Patimilor, mi-a cântat toată seara, draga de ea, cântece de-ale noastre de suflet. Și cânta cu atâta pasiune, atât de frumos, încât eu mă vedeam pe malurile Niprului. Încântătoare cântece! Fermecătoare cântăreață!

22 [martie]

Azi, e ziua cea mai plină de bucurie dintre toate zilele cu bucurie. Astăzi, l-am întâlnit pe omul pe care nu mă așteptam să-l întâlnesc în aceste zile cât mă aflu la Moscova. Acest om e Serghei Timofeevici Aksakov. Ce minunată, nobilă e apariția bătrânului! El e bolnav și nu primește pe nimeni. Astăzi, ne-am dus cu M. S. să-i salutăm familia. El a aflat de prezența noastră în casa lui și, în ciuda interdicției doctorului, ne-a invitat să intrăm la el. Vizita noastră a durat câteva minute. Dar și aceste câteva minute m-au făcut fericit pentru întreaga zi și vor rămâne pentru totdeauna între amintirile mele cele mai luminoase.

După un prânz de post, la restaurantul Troițki, m-am dus acasă cu gândul să mă pregătesc pentru slujba de noapte de la Kremlin. Intenția nu mi-a reușit. După ce am citit, în nr. 3 al „Polearnei Zvezda”, articolul despre însemnările Dașkovei², la ora 11, m-am dus la Kremlin. Dacă, până atunci n-aș fi ascultat nimic din această slujbă bizantină veche, atunci s-ar putea ca ea să fi produs, asupra mea, o oarecare impresie, acum, însă, niciuna. Lumină

1 **Weltmann, Aleksandr Homici** (1800-1870) – scriitor rus, arheolog, director al Palatului Armelor din Moscova. (nota orig.)

2 **Vorontova-Dașkova, Ekaterina Romanovna** (1743-1810) – o apropiată a Ekaterinei a II-a, cunoscută în cercul oamenilor celebri ai epocii sale (Voltaire, Diderot ș.a.), a lăsat însemnări cu date și fapte care o caracterizau pe Ekaterina a II-a. Articolul citit de Șevcenko în „Polearnaia Zvezda”, nr. 3 din 1857, îi aparține lui A. I. Herzen („Ekaterina Romanova Dașkova”). (nota orig.)

puțină, dangăt de clopot prea mult, mersul Crucii e ca o turtă, se mișcă într-o gloată. Lipsește cea mai mică armonie și nu-i nicio umbră de grație. Oare, cât o să mai dureze această comedie japoneză?

La ora 3, m-am întors acasă și am dormit buștean până la ora 9.

23 [martie]

Hristos a înviat!

În familia lui M. S. nu există un ritual festiv și oră fixă, stabilită pentru masa de fruct (sau „de dulce”, cum se mai spune, *nota mea, C. Ir.*). Fiecare cum vrea. Parcă-i republică. Mai rău - anarhie! Și mai rău - nelegiuire! A respinge un obicei consfințit de veacuri și să te îmbeți odată cu răsăritul soarelui - este o pângărire a unui lucru sfânt!

Pe la ora 10, a venit la M. S., pentru a-l felicita cu prilejul sărbătorilor, actorul Samarin¹ și i-a adus o epigramă drăguță a lui Șcerbyna, pe care v-o prezint²:

*Doamnel! Ce mare-ncântare este
Cu „Russki Vestnik” în mână să stai,
Ce versuri minunate-s aceste.
Vai!*

*Danilevski-i aici, Plesceev cel tainic,
Maikov, neastâmpăratul nostru poet.
Dar cel mai bun, inegalabil și unic
Îi Fet!*

*Multe prostii, dar ele-s patetice,
Mulțime de fraze care nu spun ceva.
Și rime sunt multe. Dar frumuseți poetice -
Mai va!*

1 **Samarin, Ivan Vasilievici** (1817-1885) – talentat actor al teatrelor din Moscova, elev al lui M. S. Șcepkin și urmașul acestuia. (nota orig.)

2 Epigrama trecută aici nu-i aparține lui Șcerbyna, ci poetului rus Aleksei Nikolaevici Apuhtin (1840-1893). Poezia e datată 18 februarie 1858 și are titlul „Parodie”. (nota orig.)

24 [martie]

M-am mai văzut o dată cu Serghei Timofeevici Aksakov și cu simpatica lui familie și, din nou, sunt fericit. E un bătrân fermecător. Mă invită să vin la vară la el în sat și, se pare, nu voi rezista unei asemenea ispite. Dacă o să îngăduie tutela poliției.

De la Aksakovi, am trecut pe la V. N. Repnina. Iar, de la ea, la actorul Șumski¹. Am gustat pască sfințită și cârnați și am plecat la familia Stankevyci. Nu i-am găsit acasă. Ne-am îndreptat spre librăria lui M. M. Șcepkina & co., unde am rămas pentru masa de prânz. Prânzul a fost unul de gală. M. M. sărbătorea mutarea în noul sediu al magazinului său, și, cu acest prilej, a dat un ospăț pentru celebritățile științifico-literare. Și ce de celebrități fermecătoare! Tinere, vii, încântătoare, libere! Aici, i-am întâlnit pe Babst, pe Cicerin², pe Ketcer, pe Min, pe Kroneberg-fiul³, pe Afanasiev, pe Stankevyci, pe Korș⁴, pe Kruze⁵ și pe mulți alții. Eu m-am întâlnit cu ei ca și când am fi vechi și dragi cunoștințe. Iar pentru această mare bucurie îi sunt îndatorat marelui meu prieten M. S. Șcepkin.

La ora 8, seara, ne-am îndreptat spre comerciantul Kupțov, muzicant și iubitor al artelor. Aici, m-am întâlnit cu unii pictori și muzicieni din Moscova, și, după ce i-am ascultat pe Mozart, pe Beethoven și pe alți mari reprezentanți ai armoniei auditive, la ora 11, ne-am dus pe la casele noastre.

1 **Șumski, Serghei Vasilievici** (1821-1878) – talentat actor al teatrelor din Moscova, elev al lui Șcepkin, cel mai bun interpret, în epocă, al rolurilor lui Hlestakov, Krecinski ș.a. (nota orig.)

2 **Cicerin, Boris Nikolaevici** (1828-1904) – profesor, jurist, elev al lui Granovski. (nota orig.)

3 **Kroneberg, Aleksei Ivanovici** – fiul profesorului universitar din Harkiv, latinistul I. Kroneberg; și el a tradus atât din latină, precum și din Shakespeare. (nota orig.)

4 **Korș, Evgheni Feodorovici** (1810-1897) – jurnalist și traducător, membru al grupului lui Granovski. (nota orig.)

5 **Kruze, Nikolai Feodorovici** (1823-1901) – cenzor cu vederi liberale, jurnalist. (nota orig.)

25 [martie]

Mult stimatul M. A. Maksymovyci mi-a oferit un prânz, la care i-a invitat, între alții, pe vârstnicii săi colegi Pogodin¹ și Șevâriov². Pogodin încă nu e atât de bătrân, precum mi l-am imaginat. Șevâriov e mai în vârstă³, și, cu toată înfățișarea lui cărunță și decentă, nu inspiră respect. Un bătrânel dulceag până la lehamite. La sfârșitul mesei, în onoarea mea, amfitrionul a citit versuri proprii⁴. Iar, după masă, amabila doamnă a cântat câteva cântece maloruse, și oaspeții, emoționați, au plecat care-ncotro, iar eu m-am dus la Serghei Timofeevici Aksakov cu intenția de a-mi lua rămas-bun. El dormea, și n-am avut bucuria să-l sărut pe minunatul lui cap cărunț. La Aksakovi⁵, am stat până la ora 9 și am ascultat, cu încântare, cântecele mele dragi, cântate de Nadejda Aksakova: Toată familia Aksakov vibrează sincer și din tot sufletul pentru Malorusia și pentru cântecele și poezia ei, în general. La ora 9, am plecat cu Ivan și Konstantin Aksakov la Koșeliov⁶, unde i-am întâlnit pe Homiakov și pe bătrânul decembrist, cneazul Volkonski. Cu blândețe și fără pic de răutate, el mi-a povestit despre unele momente din surghiunul său de 30 de ani și a adăugat că, dintre tovarășii săi, cei care fuseseră întemnițați singuri, câte unul, au murit toți înghețați, iar cei care fuseseră înghesuiți mai mulți la un loc și-au ispășit, până la capăt, osânda, între care și el.

1 **Pogodin, Mihail Petrovici** (1800-1875) – profesor la Universitatea din Moscova, istoric și publicist. (nota orig.)

2 **Șevâriov, Stepan Petrovici** (1806-1864) – profesor la Universitatea din Moscova, istoric, profesor de teorie literară, critic. (nota orig.)

3 După cum deducem din notele 1 și 2, Șevcenko s-a înșelat în privința vârstei celor doi. (C. Ir.)

4 Poezia lui Maksymovyci, amintită aici, „25 martie 1858” („La sărbătoarea Bunei Vestiri, te salut de bun venit”), a apărut în revista „Osnova” (= „Temelia”) din iunie 1861. (nota orig.)

5 **Aksakovi**: Ivan Sergheevici (1823-1886) și Konstantin Sergheevici (1817-1860) – fiii lui Serghei Timofeevici; slavofili, publiciști; Nadia Sergheevna – fiica lui S. T. Aksakov. (nota orig.)

6 **Koșeliov, Aleksandr Ivanovici** (1806-1883) – slavofil, publicist. (nota orig.)

26 [martie]

La ora 9, dimineața, m-am despărțit de Myhailo Semenovyci Șcepkin și de familia lui. El a plecat la Iaroslavl, iar eu, strângându-mi sărăcia, am plecat spre calea ferată și la ora 2, închis în vagon, am părăsit ospitaliera Moscova. La Moscova, în întâlnirile cu moscoviții luminați, m-au bucurat cel mai mult calda lor bunăvoință față de mine și neprefăcutul interes față de poezia mea. Mai ales în familia Aksakov.

27 [martie]

La ora 8, seara, tunătoarea locomotivă a fluierat și s-a oprit la Petersburg. La ora 9, mă aflu deja în locuința celui mai sincer prieten, M. M. Lazarevskyi.

28 [martie]

Prin zăpadă și zloată, am străbătut în grabă o jumătate de oraș fără vreo țintă anume. La o intersecție, am intrat în hotelul Klei și l-am găsit acolo pe Hryhori Halahan¹ abia sosit de la Moscova. El mi-a predat o scrisoare de la Maksymovyci cu versurile lui pe care le citise la prânzul din 25 martie, o notiță de primire a „Russkaia Beseda” și a „Ereticului” meu, adică Jan Hus², aflat la Moscova, pe care eu îl consideram pierdut pentru totdeauna. La ora 3, m-am întors acasă și l-am îmbrățișat pe sincerul meu Semen Artemovskiy. Iar, peste o jumătate de oră, mă și aflu la el acasă, de parcă eram în propria locuință. Mult și de multe ne-am amintit și am discutat, dar de încă și mai multe n-am reușit să ne aducem aminte, nici

1 **Halahan, Hryhori Petrovyci** (1819-1888) – moșier ucrainean, liberal, președinte al Societății de Geografie „Iujno-Zapadnâi Otdel” (= „Secția sud-vestică”), întemeietorul așezământului Colegiul „Pavlo Halahan” din Kiev; autorul articolului „Teatrul ambulant de păpuși malorus” („Kievskaja starina”, 1882); un cunoscut al lui Șevcenko. (nota orig.)

2 Poemul „Jan Hus” sau „Ereticul”, scris de Șevcenko în 1845, a ajuns în mână jandarmilor (împreună cu alte poezii și cu ciclul „Trei ani”). Halahan i-a adus lui Șevcenko doar o parte a poemului. (nota orig.)

să vorbim. Două ore au trecut mai repede decât un minut. M-am despărțit de dragul meu Semen, și, la ora 6, seara, împreună cu Lazarevskyi, ne-am îndreptat spre contesa N. I. Tolstoi.

Cu mai multă căldură sufletească și mai multă bucurie, nu m-a întâmpinat nicio persoană și nici eu n-am întâmpinat pe nimeni, cum m-au primit sfânta mea ocrotitoare și contele Feodor Petrovici. Această întâlnire a fost mai caldă decât orice întâlnire între rude. Multe aș fi vrut să-i spun ei și n-am spus nimic. Pentru a doua oară, noi am sărbătorit, cu o sticlă de șampanie, sfânta și fericita revedere, iar, la 8, seara, ne-am despărțit.

Seara, noi am petrecut-o la V. M. Bilozerskyi¹, tovarășul și vecinul meu de celulă în anul 1847. La el, i-am întâlnit pe tovarășii mei de surghiun: Serakowski, Stanevyci și Źeliakowski (Sova)². O întâlnire plină de bucurie, veselă. După lucruri de suflet și cântece dragi, ne-am despărțit.

29 [martie]

La ora 10, dimineața, mă prezint ca un pomanagiu la șeful cancelariei comandantului poliției, la conaționalul meu I. M. Mokryțkyi³. El m-a primit semioficial, semifamiliar. Că ne cunoaștem de multă vreme se simte în paranteză. În încheiere, el m-a sfătuit să-mi rad barba, ca să nu fac impresie neplăcută asupra patronului lui, contele Șuvalov⁴, în fața căruia trebuie să mă prezint, el fiind principalul meu supraveghetor.

De la Mokryțkyi, am plecat iarăși să bat străzile, antrenându-mi picioarele până la ora 12, iar, la 12, am plecat cu M. Lazarevskyi la Vasyl Lazarevskyi⁵. Sunt oameni uimitor de simpatici acești minunați frați Lazarevskyi și e o

1 **Bilozerskyi, Vasyl Myhailovyci** (1825-1899) – liberal, membru al frăției „Kiril și Metodiu”, redactor al revistei „Osнова” (= „Temelia”). (nota orig.)

2 **Źeliakowski** (corect: **Źeliakhowski**), **Eduard** (1816-1864) – pseudonim „Anton Sova” – poet și dramaturg polonez; a fost surghiunit la Orenburg, unde l-a cunoscut pe Șevcenko. Șevcenko i-a dedicat lui Źeliakowski poezia „Voi sădi lângă căsuță...”. (nota orig.)

3 **Mokryțkyi** – Tavalha Ivan Mykolaiovyci – șeful cancelariei șefului poliției din Petersburg, rudă cu E. Hrebinka; Șevcenko l-a cunoscut în anii '40. (nota orig.)

4 **Șuvalov, P. A.** – șeful poliției din Petersburg. (nota orig.)

5 **Lazarevskyi, Vasyl Matviovyci** (1817-1890) – cel mai mare dintre frații Lazarevskyi, a absolvit Universitatea din Harkiv, funcționar la Departamentul agrar, traducător din Shakespeare. E posibil ca Șevcenko să se fi întâlnit prima dată cu el la Orenburg, în anul 1847, unde V. Lazarevskyi făcea serviciul. (nota orig.)

Poetul spune, totuși, că-l întâlnește pentru prima oară. (C. Ir.)

mare raritate că toți cei șase frați sunt ca unul. Vasył m-a primit ca pe un prieten pe care nu-l văzuse de mult. Iar noi ne întâlnim pentru prima oară. Eh, conaționalul e tot conațional.

Seara, ne-am dus la circ să ascultăm și să privim la o conferință intuitivă de geologie a profesorului Rode¹. Conferința despre facerea lumii a fost minunată. Și planșele de astronomie sunt destul de bune, dar ce rost au aceste urâte ilustrații de Suzdal ale unor orașe și clădiri, care sunt o insultă adusă artei. Și de ce aceste desene ușurate pe stambă, ofensatoare pentru știință? Straniu! Însă și mai straniu e faptul că publicul aplaudă această trivialitate de bâlci. Gloata. Și încă o gloată de capitală.

30 [martie]

Mi-am comandat o fotografie - portret cu căciulă și cojoc pentru M. A. Dorohova. Am căutat locuința lui Babst și n-am găsit-o. Îmi pare rău. Cu toate că era o vreme tulbure, am trecut pe insula Vasilievski, am intrat la pictorul Lavrov², iar de la el am aflat de moartea lui Pavlo Petrivskiy. Îngrozitoare veste. Biata lui mamă bătrână nu va supraviețui acestei vești.

Seara, contesa N. I. m-a prezentat cunoscuților ei, adunați la ea într-un grup serios. Ei m-au salutat ca pe un prieten drag și de mult așteptat. Le mulțumesc. Mă tem să nu ajung o figură mondenă la Piter. Și se pare că așa și e.

31 [martie]

Am fost cu pictorul Lukășevici³ la Ermitaj. Noua clădire a Ermitajului mi s-a înfățișat nu așa cum mi-o imaginasem eu. Strălucire și opulență, dar eleganță puțină. Și, în acest măreț lăcaș al artelor, și-a pus amprenta laba dresatului urs de tristă amintire⁴.

1 Conferința lui Rode „Ilustrații vizuale la istoria formării scoarței Pământului” a avut loc în 29. III. 1858. După denunțul mitropolitului de Petersburg, conferințele lui Rode au fost interzise. (nota orig.)

2 **Lavrov, Nikolai Andreevici** (1820-1875) – pictor, portretist, elev al lui Briullov. (nota orig.)

3 **Lukășevici, Aleksei** – pictor, absolvent al Academiei de Arte în 1839. (nota orig.)

4 „Dresatul urs de tristă amintire” – țarul Nicolae I. (nota orig.)

La ora trei, m-am întors acasă, și, sub influența celor văzute, tocmai mă lungisem, când a venit la mine neuitatul, dar scăpat din vedere, cunoscutul și sincerul conațional L. N. Dziubin. Ne-am adus aminte de cele de demult și am plecat la hotelul „Paris” să prânzim. După-masă, ne-am plimbat pe Nevski și, pentru azi, ne-am despărțit.

Seara am petrecut-o la Semen¹.

1 aprilie

Păcălesc și se păcălesc. Bine-ar fi dacă asta s-ar întâmpla numai de întâi aprilie. De unde o fi apărut acest urât obicei?

M-am plimbat îndelung pe Nevski Prospekt, fără vreun țel. Apoi, am luat-o pe Basseinaia, am dat de locuința lui Kokorev², dar pe stăpân nu l-am găsit acasă. Am prânzit la Bilozerskyi. După-masă, am primit un bilet de la contesa N. I., și, seara, m-am îndreptat spre ea. Nu era nicio urgență. Ea voia, pur și simplu, să mă vadă. O ființă bună! La contesă, a venit Soșalski și m-a dus la conaționala M. S.³ care-și serba ziua. Noi nu ne-am văzut din anul 1845. Ea a îmbătrânit foarte puțin. E de mirare, dar e o conațională rezistentă.

2 [aprilie]

La ora unu, Soșalski m-a dus la conaționala I. V. Smirnova. În 1845, o știam o fată de pension, naivă, drăguță. Iar, acum, dracu' știe ce e! Are pretenții de boieroaică, dar, de fapt, nu seamănă nici cu o jupâneasă onorabilă. De la Smirnova, ne-am dus la Gradovici. Și el un vechi cunoscut de-al meu. De la Gradovici, m-am dus, de-acum, fără Soșalski, la birtul „Palkin”, am mâncat de prânz și am plecat acasă.

Seara, am fost la teatru și am văzut spectacolul „Calul de bronz”⁴. Excepțională punere în scenă, n-am ce zice. Singuri Petrov și Semen au susținut, cu succes, „Calul de bronz”. Iar restul nu fac nici două parale.

1 **Semen** – S. S. Hulak-Artemovskiy. (nota orig.)

2 **Kokorev, Vasili Aleksandrovici** (1817-1889) – milionar; unul dintre întemeietorii Băncii Volga-Kama. A publicat articole în „Russki Vestnik”. La sfârșitul anilor '50, a devenit cunoscut datorită orientării sale liberale. (nota orig.)

3 **M. S.** – Maria Stepanivna Krjysevyci. (nota orig.)

4 „**Calul de bronz**” – opera compozitorului francez Daniel François [Esprit] Auber (1782-1871). (nota orig.)

3 [aprilie]**NABUCODONOSOR¹**

(de Beranger, trad. V. Kurocikin)

În hăt, trecutele veacuri,
 Încă până la nașterea lui Hristos,
 Trăia un împărat în piele de bou.
 Pentru cei vechi e ceva nou,
 Dar tot așa îl lingușeau și ei,
 Și tot așa cânta al curții cor:
 Ura! Trăiască împăratul nostru
 Nabucodonosor!
 Împăratul nostru-mpunge - ei, și ce?
 Și noi putem strivi poporul,
 Sfatul bătrânilor așa hotărî.
 Trăiască coarnele-mpăratului!
 Doar suveranul, și-n Egipt,
 A fost un zeu pentru popor.
 Ura! Trăiască împăratul nostru
 Nabucodonosor!
 Boul statului mănâncă verdeață
 Și se adapă cu apă din râu dimineața,
 Ce cumpătat se poartă-mpăratul!
 Poetul cântă a boului iesle.
 Suveranul privi poemul și mugi,
 Și se-ncruntă, băgând fiori.
 Ura! Trăiască împăratul nostru
 Nabucodonosor!
 În „Severna Pcela” de-atunci,
 Au tipărit, și nu o dată,
 Ca pe fruntea suveranului să vadă
 Urma nemărginitei ode,
 Ce din atâtea inimi i-a făcut altar

1 „Nabucodonosor” de Beranger, în traducerea lui V. Kurocikin, nu fusese publicat în acea vreme din cauza cenzurii. (nota orig.)

*Al sentinței date de popor.
Ura! Trăiască împăratul nostru
Nabucodonosor!
Boul doar nările și le-a înfiorat,
Hrănit cu fân și-atâtea laude deodat',
Dar nimeri în jugul slujitorilor...
Și dirijat mereu de slujitori,
Mugea cornutul suveran
Sentință după sentință da de zor.
Ura! Trăiască împăratul nostru
Nabucodonosor!
Atunci poporul nu a mai răbdat
Și-a pus pe tron alt împărat,
Precum un pravoslavnic slujitor,
Iar ei, se știe, sunt cu toții carnivori...
Ce răi fuseseră oamenii-n vechime!
Rușine mare fu atunci curtenilor!
L-au mâncat pe neuitatul împărat
Nabucodonosor.
Lingușitori ai țarilor! Aveți un subiect
Pentru oda cea mai înălțătoare,
Pe care și-al cenzurii comitet
Cu siguranță îl va mai dichisi.
Și-apoi... cuvântul suveran aci
Nu vă mai inspiră cu atâta spor,
De când pieri și cel din urmă împărat
Nabucodonosor.*

Abia am lăsat pana din mână, terminând de scris ultima strofă a acestei frumoase și sprintăre poezii, când a intrat, la mine, Kamenetșkyi, după el, Serakowski, după acesta, Kronevici, iar, la urmă, Dziubin, care m-a invitat la masa de prânz. Mai scrie dacă poți. Va trebui să mă ascund undeva.

După un prânz nu tocmai cumpătat, am ieșit în stradă și, doar după câțiva pași, l-am întâlnit, peste tot, pe „Veșnicul Jidov”, mincinosul Elkan¹. După

¹ Elkan, Aleksandr Lvovici (1819-1869) – critic de teatru, foiletonist și traducător. (nota orig.)

o plimbare mai lungă, ne-am despărțit de el, și, după indicațiile lui, ne-am dus să căutăm locuința actorului Petrov și, se-nțelege, n-am găsit-o. L-am înjurat, cu năduf, pe Elkan, și, în trecere, am intrat la Benediktov. El m-a întâmpinat cu neprefăcută bucurie, și, după câteva discuții, la rugămintea mea, ne-a citit fragmente din „Ospățul câinilor” (de Barbier) și, abia acum, m-am convins că această minunată traducere îi aparține, într-adevăr, lui Benediktov.

4 [aprilie]

Kamenețkyi mi-a transmis toate compozițiile mele, transcrise de Kuliș, în afară de „Ereticul”. Va trebui să fac o selecție și să mă ocup de editare. Dar cum să procedez cu cenzura?

La ora 3, am prânzit cu Dziubin, de asemenea, nu prea cumpătat, iar seara am patercut-o la Semen.

5 [aprilie]

A venit Smakovski să mă invite să iau masa de prânz cu el și cu Dziubin. Eu dormeam. Mulțumesc că nu m-au trezit. Iar eu, sub pretextul că sunt bolnav, nu m-am dus la ospățul lui Lucullus. Îi las în plata Domnului. Nefiind obișnuit, te poți îmbolnăvi serios. Seara am patercut-o la Halahan.

6 [aprilie]

Am avut mare ghinion să mă îmbrac în frac și să mă prezint la principalul meu supraveghetor, contele Șuvalov. El m-a primit simplu, neprotocolar și, important, fără obișnuitele sfaturi în astfel de situații, făcându-mi, în felul acesta, o bună impresie.

Cu acest plăcut prilej, am făcut cunoștință cu soția șefului cancelariei comandantului poliției, I. N. Mokryțka. Numele ei de fată era Svicika și e o conașioană autentică de-a mea. Ne-am întâlnit ca și când am fi vechi cunoștințe.

Despărțindu-mă de simpatika mea conașională, m-am dus la expoziția de la Academia de Arte. Predomină peisajele față de alte genuri ale

picturii, lucru care mi-a sărit în ochi imediat. Kalam are o puternică influență asupra peisagiștilor. Kalam însuși are două lucrări, nu chiar de cea mai bună calitate.

Seara am petrecut-o la contesa N. I. L-am ascultat pe Anton Kontski¹ interpretând și l-am cunoscut personal pe poetul Șcerbina².

7 [aprilie]

A existat intenția de a face o călătorie la Pavlovsk. Dar această bună intenție a zădărnicit-o, fără să vrea, pictorul Sokolov³, pe la care am trecut, am stat până la ora 4 și am întârziat la tren. O neatenție de neiertat.

Seara, ne-am dus cu Myhailo la Semen și nu l-am găsit acasă.

8 [aprilie]

Profitând de vremea bună, am luat-o pe jos la regimentul Semenovski să caut locuința lui Oleinikov. Locuința am găsit-o, dar pe stăpânul casei nu l-am găsit și am plecat pe Basseinaia la Kokorev. Nici pe acest samsar literar nu l-am găsit acasă. Am mers mai departe și, pe Liteinaia, am intrat la Vasył Lazarevskiy, m-am odihnit puțin și m-am îndreptat pe jos spre Bolșaiia Podiaceskaia la Semen pentru masa de prânz. După prânz, am ieșit în oraș și, întâmplător, am intrat la bietul general lipsit de talent Korbe⁴. Plânge, sărmanul de el, nu pentru că l-au dat afară din armată, ci pentru că nu i s-a conferit un Stanislav⁵. Săracul, un om amărât.

Seara, am trecut pe la Kronewicz, tovarășul meu de surghiun, și, între mulți polonezi, am întâlnit, la el, și ruși, între care și două celebrități: pe

1 **Kontski, Anton Grigorovici** (1816-1899) – compozitor polonez, pianist. (nota orig.)

2 **Șcerbina, Nikolai Feodorovici** (1821-1869) – poet satiric rus. (nota orig.)

3 **Sokolov, Ivan Ivanovici** (1823-1910) – profesor la Academia de Arte; a pictat scene din viața Ucrainei: „Însoțirea flăcăilor recruți la oraș”, „Cobzarul”, „Întoarcerea de la iarmaroc”, „Nuntă malorusă” ș.a. (nota orig.)

4 **Korbe, Ilarion Mihailovici** – general-maior, moșier, proprietar de moșii în ținutul Cernihivului și al fostului ținut Katerinoslavșcina, un cunoscut al lui Șevcenko încă din anii '40. (nota orig.)

5 **Stanislav = Ordinul Sf. Stanislav** – civil. (C. Ir.)

contele Tolstoi, autorul cântecului cazon al Sevastopolului¹, și pe generalul Hruleov², apărătorul Sevastopolului.

9 [aprilie]

M-am achitat pentru prânzul necumpătat de la Kronevici.

10 [aprilie]

L-am vizitat pe un cunoscut de la Moscova, un anume Bezobrazov. După aceea, pe Ramazanov³ și Mihailov, și am vrut să trec pe la expoziție, dar n-am reușit. M-a împiedicat țarul. Am văzut, la teatru, „Muscalul vrăjitor”. Semen e fermecător. Iar restul - fleacuri.

11 [aprilie]

L-am însărcinat pe Kamenețkyi să se intereseze la comitetul de cenzură în legătură cu aprobarea de a tipări „Cobzarul” și „Haidamacii” sub titlul „Poezii de T. Ș.”. Să vedem ce-o ieși.

Apoi, am trecut pe la cântărețul și actorul Petrov⁴. El doar s-a îngrășat, dar ea, vai, din drăgălașa Anna Iakovlevna a devenit o venerabilă, însă e, totuși, o bătrânică simpatcă. Un sex fragil. Am trecut în fugă pe la Semen, am băut un pahar de vodcă și m-am dus să prânzesc la Korbe. E plictisitor și murdar, ca la un burlac bătrân și, pe deasupra, militar. Seara, la Bilozerskyi,

1 „Cântecul Sevastopolului” – despre luptele din 4. VIII. 1855 de pe râul Ciorna („Cum pe data de patru am dus o grea...”), compus de un grup de ofițeri, între care și L. N. Tolstoi. (nota orig.)

De fapt, este vorba despre volumul de nuvele al lui Lev Tolstoi „Povestiri din Sevasopol”. (C. Ir.)

2 **Hruliov, Stepan Aleksandrovici** (1807-1870) – general, participant la apărarea Sevastopolului, unde a fost rănit. (nota orig.)

3 **Ramazanov, Nikolai Aleksandrovici** (1815-1867) – sculptor rus, creatorul unui celebru bust al lui Șevcenko. (nota orig.)

4 **Petrov, Iosif Panasovici** (1807-1878) – artist de operă, bas; a fost foarte popular în rolurile Ivan Susanin, Ruslan, morarul din „Rusalka” (Glinka și Dargomijski au scris aceste roluri pentru Petrov). (nota orig.)

am ascultat drama lui Źeleakowski (Sova) și i-am dovedit, convingător, lui Serakovski, că Nekrasov¹ nu numai că nu e poet, ci, și ca versificator, e prost.

12 [aprilie]

Zăpadă, zloată, frig; fără să ne pese de toate astea, am plecat, adică eu, Semen și M. Lazarevski, la Academie să vedem expoziția. Ca să prevenim vreo răceală, am trecut pe la Smurov, am băut câte un gin și am înghițit câte zece stridii. De la expoziție, ne-am dus la prânzul cu invitați de la contesa N. I., dat de ea numeroșilor ei prieteni apropiați cu prilejul întoarcerii mele. După prânz, contele F. P. a rostit un scurt cuvânt în cinstea milostivului țar. Iar, în cinstea îndelung înduratului meu surghiun, Nikolai Dmitrievici Starov² a rostit un cuvânt aproape liberal. După aceea, Șcerbina. Și, în încheiere, însăși contesa N. I. Mi-a plăcut, dar, în același timp, mă simțeam stânjenit. Nu mă așteptam la atâta cinste. Pentru mine, acest lucru era absolut nou. Semen a observat că, la masă, toți erau palizi, trași la față, verzi, în afara nefericitului surghiunit, adică eu. Amuzant contrast.

După-masă, Soșalski m-a dus la conaționala mea M. S. Krjysevici, iar, pe la unu, la Boreli. Iar, de la Boreli, la Adolfina, unde l-am și lăsat.

13 [aprilie]

De la N. D. Starov, am plecat împreună cu Semen la M. V. Ostrogradski³. Marele matematician m-a primit cu o îmbrățișare largă, ca pe un conațional și ca pe o rudă de care fusese despărțit multă vreme. Îi mulțumesc. La

1 **Nekrasov, Nikolai Alekseevici** (1821-1877) – renumit poet rus, revoluționar-democrat. Nu știm care anume opere ale lui Nekrasov au determinat aprecierea negativă și neîntemeiată (sic!) a lui Șevcenko. Probabil, poeziile de început (culegerile „Visuri și sunete”, 1840, „Articole în versuri”, 1843), care au provocat o critică aspră din partea lui Belinski. E posibil, și unele versuri de mai târziu. Să nu uităm că celebrele versuri ale lui Nekrasov („Cine trăiește bine în Rusia” ș.a.) au apărut după moartea lui Șevcenko. (nota orig.)

2 **Starov, Nikolai Dmitrievici** – pedagog-umanist, adept al lui Belinski și al lui Herzen. (nota orig.)

3 **Ostrogradski, Mihail Vasilievici** (1801-1861) – mare savant rus, matematician, membru al Academiei de Științe din Rusia, precum și al unor academii de științe din Europa occidentală. (nota orig.)

vară, Ostrogradski pleacă cu familia în Malorusia. L-ar lua, zice, cu el și pe Semen, dar se teme că, în gubernia Poltava, nu s-o găsi destulă slănină pentru a-l aproviziona pe el.

Am prânzit la Semen, seara am petrecut-o la contesa N. I. Am ascultat poezii de Iulia Jadovskaia. Jalnică, biata fată!

14 [aprilie]

Semen mi-a făcut cunoștință cu un tânăr foarte bine crescut, V. P. Engelhardt¹. Multe, foarte multe mi-au mișcat sufletul la întâlnirea cu fiul fostului meu moșier. Să dăm uitării trecutul. Prezentul - pace și iubire.

Seara, Hryțko Halahan mi-a făcut cunoștință cu conașionali din Cernihiv, cu alde Kartășevskyi². Neformaliste, simpatice, autentice conașionale.

15 [aprilie]

Conform dorinței contesei N. I., m-am prezentat la șeful jandarmeriei, cneazul Dolgorukov³. A ascultat, cu amabilitate, cele legate de caz, însă cu sfaturi politicoase, și, cu asta, audiența a luat sfârșit.

Seara am petrecut-o la conașionalul meu Tupyțea⁴, unde l-am întâlnit pe Hromeka⁵, autorul articolului „Despre poliție și mită” și am făcut cunoștință cu Persidski⁶, decembristul.

1 **Engelhardt, Vasili Pavlovici** (1828-1910) – fiul moșierului căruia îi aparținuse Șevcenko; a urmat studii muzicale, a fost un apropiat al multor compozitori, îndeosebi al lui Glinka. (nota orig.)

2 **Kartășevska, Varvara Iakovlivna** și fiica ei **Nadia Volodymyrivna** – cunoștințe ale lui Șevcenko din Petersburg. La ele, aveau loc seri literare, la care veneau Turgheniev, Pysemyskyi, Jemciujnikov și alți scriitori ruși și ucraineni. V. Kartășevska a lăsat amintiri despre Șevcenko. (nota orig.)

3 **Dolgorukov, V. A.** (1804-1868) – cneaz, șeful jandarmeriei și principalul comandant al Secției a III-a. (nota orig.)

4 **Tupyțea, Trohym Semenovyč** (mort în 1870) – absolvent al Liceului „Cneazul Bezborodko” din Nijni Novgorod, funcționar la Petersburg, autorul articolului „Despre scopul vieții omului, potrivit învățăturii vechilor filosofi greci”. (nota orig.)

5 **Hromeka, S. S.** (1823-1877) – colonel al regimentului de jandarmi; la sfârșitul anilor '50, a publicat articole cu orientare liberală, dar, mai apoi, a trecut pe o poziție vădit reacționară. (nota orig.)

6 **Persidski** – un decembrist cu acest nume nu e cunoscut; e posibil ca Șevcenko să-l fi avut în vedere pe M. M. Orjițki. (nota orig.)

16 [aprilie]

Hryțko Halahan a venit să mă roage să-i scriu poezia mea „Seară de primăvară”. I-am îndeplinit, cu plăcere, dorința, iar el, ca să nu-mi rămână dator, mi-a scris o frumoasă poezie a lui Homiakov.

Pe I. N. Dziubin i l-am prezentat lui Semen, iar el, de asemenea, să nu rămână dator, m-a „servit” cu un tânăr general, unul Krîlov, conațional din Harkiv. Cu toată tinerețea și politețea lui, generalul s-a dovedit a nu fi deloc simpatic. Iar prânzul lui, aproape imperial, a fost și el, cumva, prea dulceag.

Seara, Mei¹ mi-a trimis aceeași „Seară de primăvară” pe care i-o scrisesem, dimineața, lui Halahan, dar în traducere rusească făcută de el însuși. Îi mulțumesc.

Poezia lui Homiakov

*Te-a chemat la luptă sfântă
Dumnezeu și te-a-ndrăgit,
Ți-a dat putere-acum fierbinte
Să săvârșești voința rea
A forței oarbe, fără minte*

*Ridică-te, patrie dragă,
Te cheamă Domnul pentru frați,
Peste valurile Dunării învolburate,
Acolo unde, ocolind pământul,
Vuiesc ale Egeii ape!*

*Dar nu uita: să fii alesul Domnului
E greu pentru o creatură pământească!*

1 Mei, Lev Aleksandrovici (1822-1862) – important poet rus, dramaturg și prozator, de asemenea, traducător, mai cu seamă, din poezi slavi. Din Șevcenko, a tradus „Livada de vișini lângă casă”, „Batista”, „Slujnica” și un fragment din „Haidamacii”. (nota orig.)

*Pe robii Săi îi cerne-n aspră judecată,
Iar pe tine, vai, de bună seamă,
Atâtea cumplite păcate te-apasă!*

*Tribunalele-s mânjite cu neagră minciună
Și cu al robiei jug îs însemnate,
Cu ocară și cu clevetiri, să știi,
Cu trândăvie moartă, cu adulări nerușinate
Și-s pline de atâtea mârșăvii!*

*Și, nefiind tu demnă de alegere,
Iată ești aleasă; mai iute spală-te
Cu a căinței apă și nu va fi rău,
Căci tunetul dublei pedepse
Nu va vui pe capul tău.*

*Cu-ai sufletului tău genunchi plecați,
Cu fața căzută-n țărână,
Fă-ți smerită rugăciune, închină-te
Și rănilor cugetului depravat
Cu mirul lacrimilor vindecă-le.*

*Și-apoi, credincioasă chemării, ridică-te
Și-n pulberea sângeroaselor bătălii, aruncă-te.
Pentru frați te bate în luptă mereu,
Ține oțelul cu brațul tare al lui Dumnezeu,
Lovește cu sabia - e sabia lui Dumnezeu!*

17 [aprilie]

I-a trimis N. D. Starov lui M. Lazarevskyi, scris, cuvântul rostit în cinstea mea la prânzul oferit de contesa N. I. Tolstoi. Fiind un lucru scump pentru mine, îl trec în jurnalul meu.

Cuvânt de recunoștință către T. H. Șevcenko

Nenorocirea lui Șevcenko a luat sfârșit și, totodată, a fost distrusă una dintre revoltătoarele nedreptăți. Noi n-o să întinăm modestia celor a căror contribuție a dus la acest bine și au câștigat recunoștința tuturor celor care au simțit meritul acestui bine... Noi vom spune că ne bucurăm să-l vedem pe Șevcenko, cel care, în împrejurări îngrozitoare, ucigătoare, între zidurile întunecate ale mizerabilei cazărmi, nu și-a pierdut curajul, n-a disperat, ci și-a păstrat dragostea față de soarta sa grea, pentru că e o soartă nobilă. Avem, aici, un exemplu pentru toți pictorii și poeții noștri, iar aceasta e de ajuns să-l facă nemuritor!...

Dați-mi voie să vă propun un toast întru recunoștința lui Șevcenko, care, prin suferințele sale, a susținut acea sfântă credință că o natură autentic morală a omului nu poate fi strivită în nicio împrejurare!...

12 aprilie 1858

N. Starov

V. M. Bilozerskyi mi-a făcut cunoștință cu profesorul Kavelin¹. Un om foarte simpatic.

Același Bilozerskyi mi-a făcut cunoștință cu trei frați Jemciujnikov². Fermecători frați!

Seara, am ascultat, la teatru, opera „Viața sub țar”³. O creație genială! M. I. Glinka e nemuritor! Petrov în rolul lui Susanin, ca întotdeauna, este bun, și Leonova, în rolul Vanea, e bună, dar e departe de Petrova pe care am ascultat-o în anul 1845.

1 **Kavelin, Konstantin Dmitrievici** (1818-1885) – profesor de drept, activist liberal, publicist. În 1861, după mișcările studentești de la Petersburg, a demisionat. Din acel moment, a devenit ultrareacționar. (nota orig.)

2 **Frații Jemciujnikov**, despre care scrie Șevcenko, sunt Vladimir și Aleksei Mihailovici care, cu cel de-al treilea frate, Aleksandr, și poetul Aleksei Konstantinovici Tolstoi apar în literatură drept autori colectivi ai celebrelor „Aforisme” de Kozma Prutkov; al patrulea frate e Lev Mihailovici (vezi nota 1 la însemnarea din 10. XI. 1857). (nota orig.)

3 **„Viața sub țar”** – „Ivan Susanin” – operă popular-patriotică al genialului compozitor rus Mihail Ivanovici Glinka (1804-1857) face parte dintre cele mai bune creații din muzica rusă. Această operă, precum și „Ruslan și Ludmila”, Șevcenko le prețuia în mod deosebit. (nota orig.)

18 [aprilie]

Am primit o dragă scrisoare de la scumpul Serghei Timofeevici Aksakov, la care o să răspund mâine, astăzi, mă desfăt cu „Lunatica”¹ mea. Dacă nu m-ar fi deranjat Soșalski, aş fi terminat „Lunatica”. Dar, vai, a trebuit să abandonez cuvântul imaterial şi să trec la un lucru material, adică un prânz împovărător.

Seara, împreună cu acelaşi îndatoritor Soșalski, ne-am dus la simpatica şi talentata cântăreaţă, domnişoara Grubner². Acolo, m-am întâlnit cu Benediktov, cu Dargomîjski³ şi cu arhitectul Kuzmin⁴, un vechi şi bun amic. Delectarea muzicală s-a încheiat cu un comic şi dulceag mieunat al lui Dargomîjski. Exact ca un şoricel în ghearele pisicii. Iar el a fost aplaudat. Ciudaţi oameni mai sunt melomanii ăştia. Dar şi mai ciudaţi sunt astfel de cântăreţi, precum Dargomîjski.

19 [aprilie]

Ieri, Soșalski ne-a invitat pe mine şi pe Myhailo la un borş de caraşi uscaţi şi la colţunaşi. Iar, astăzi, printr-un bilet, contesa N. I. mă roagă să vin la ea la prânz şi promite să mi-l prezinte pe decembristul baron Steingel⁵. Noi am preferat borşul de caras în locul decembristului, şi, pentru trădare, am fost pedepsiţi de baron. El n-a venit la prânz. Sălbatic baron.

În timpul prânzului, am făcut cunoştinţă cu amiralul Golenişcev⁶. Amiralul e un amic al contelui F. P. Un om simplu şi, se pare, cumsecade.

1 „Lunatica” – operă a lui Șevcenko necunoscută până în prezent. (nota orig.)

2 Grubner – probabil, Grinberg, Isabela Lvovna, cântăreaţă foarte apreciată de M. Glik. (nota orig.)

3 Dargomîjski, Aleksandr Sergheevici (1813-1869) – celebru compozitor rus. După cum mărturisea pictorul M. Mikeşan, Șevcenko „îl aprecia foarte mult pe Dargomîjski”, deşi, în acelaşi timp, critica apariţiile vocale ale compozitorului. (nota orig.)

4 Kuzmin, Roman Ivanovici (1819-1875) – profesor de arhitectură. (nota orig.)

5 Steingel, Vladimir Ivanovici (1783-1862) – decembrist, membru al Societăţii de nord, a stat zece ani la ocnă, apoi, a locuit la Tobolsk; în 1856, i s-a permis să locuiască la Petersburg. Șevcenko l-a cunoscut pe 14 mai 1858. (nota orig.)

6 Golenişcev, Andrei Vasilievici – general-locotenent în Ministerul Marinei. (nota orig.)

Seara am petrecut-o la Halahan. El a citit descrierea casei sale, pe care o construisese în județul Pryluțk în vechiul stil malorus. Boierească, dar e o toană care merită imitată.

20 [aprilie]

La prânz, am mâncat la N. D. Kavelin și l-am cunoscut, acolo, pe Galahov¹, realizatorul creștomației ruse.

21 [aprilie]

Fără vreun scop anume, până la prânz, am hoinărit prin oraș. Seara, m-am dus la teatru. Spectacolul a fost, în general, bun, iar uvertura la „Wilhelm Tell” – fermecătoare. Lăudatul tenor Setov² e mai jos de orice mediocritate. Pur și simplu, un nimic. Și e aplaudat. Semen, în rolul tatălui Lindei de Chamonix, a fost foarte bun.

De la teatru, am trecut pe la Bilozerskyi și l-am găsit acolo pe K. D. Kavelin. De la o discuție despre trecutul și viitorul slavilor, s-a trecut la psihologie și filosofie. Și am stat până la ora trei, dimineața. O copilărie. Dar o copilărie fermecătoare!

22 [aprilie]

Tot fără vreun țel, am hoinărit până la prânz, dar, de data asta, nu singur, ci cu Semen. Seara, ne-am dus împreună la conaționala noastră, M. L. Mokryțka, și, până la ora două, am bătut apa-n piua cu plăcere.

23 [aprilie]

Ieri, ne-am înțeles cu Semen ca astăzi să mergem să vizităm vilele. Până la ora douăsprezece, a fost o vreme bună, după aceea s-a pus pe o ploaie

1 Galahov, Aleksei Dmitrievici (1807-1892) – istoric al literaturii ruse, autor de creștomații și manuale. (nota orig.)

2 Setov – Sethof, Osip Iakovlevici (1835-1894) – tenor din Ungaria. (nota orig.)

mocănească, cum se zice. Am rămas amândoi toată ziua acasă, am citit din „Kosmosul”¹ lui Humboldt și, privind pe fereastră, repetam zicătoarea: „La omul sărac nici boii nu trag”.

24 [aprilie]

Planurile mele nu se realizează niciodată, iar eu nu pot renunța la plăcerea de a-mi face planuri. Astăzi, bunăoară, ieșind din casă, mi-am propus să-mi petrec timpul până la prânz astfel: mai întâi, să trec pe la Academie să văd expoziția, după aceea, să trec pe la Iordan, viitorul meu profesor, apoi, la baronul Klodt², și, la urmă, la contesa N. I. și să rămân la ea la masa de prânz. Așa era proiectul. Dar s-a întâmplat iată cum. În prima sală, la Academie, i-am întâlnit pe Zimbulatov³ și pe Boryspoleț⁴, vechii și sincerii mei prieteni. Am parcurs expoziția în grabă, ne-am îndreptat spre Zimbulatov, și, până la prânz, am petrecut timpul cu amintiri. Eu sunt foarte mulțumit de nereușită (nereușita celor pe care și le propusese, *nota mea, C. Ir.*).

Seara, eu și Myhailo ne pregăteam să mergem la Vasyl, fratele lui, dar am intrat la Semen, și, acolo, am stat toată seara. O altă nereușită.

25 [aprilie]

La ora 10, dimineața, m-am dus să-mi iau rămas-bun de la A. N. Mokryțkyi, care pleca la Moscova. În drum, am trecut pe la M. I. Suhomlinov⁵, apoi, am intrat pe la baronul Klodt, am admirat monumentul celui de tristă amintire

1 **Humboldt, Alexander Friedrich Wilhelm [Heinrich, baron von]** (1769-1859) – naturalist german. „Kosmos”, lucrarea lui în 5 volume. (nota orig.)

2 **Klodt, Piotr Karlovici** (1805-1867) – sculptor, autorul statuilor lui Vladimir la Kiev, al lui I. A. Krilov etc. (nota orig.)

3 **Zimbulatov, Mihail Ivanovici** – locotenent-colonel, profesor de desen la liceul militar. (nota orig.)

4 **Boryspoleț, Platon Tymofiovyci** (1805-1880) – pictor, se trăgea din satul Hoholiv, județul Ostersk, gubernia Cernihiv, fost ofițer de artilerie; din 1836, a studiat la Academia de Arte, unde, desigur, l-a cunoscut pe Șevcenko. Avea gradul de colonel când a demisionat și s-a dedicat cu totul artei. Copiind un tablou la lumină proastă, și-a pierdut vederea. (nota orig.)

E puțin probabil ca „lumina proastă” să provoace orbirea; cu siguranță, au fost alte cauze care au provocat asemenea nenorocire și, culmea, unui pictor. (C. Ir.)

5 **Suhomlinov, Mihail Ivanovici** (1828-1901) – profesor la Universitatea din Petersburg, apoi, academician, istoric de artă. (nota orig.)

și am plecat la expoziția de la Academie. În prima sală, l-am întâlnit pe Jemciujnikov, iar, în ultima, pe Semen. De la Academie, am plecat cu Semen la marginea Petersburgului să căutăm o dacea¹. Am găsit dacea, am lăsat aconto, și, la ora 6, ne-am întors acasă. Seara, am fost cu Semen la N. I. Petrov², am ascultat interminabile și infructuoase considerații despre emancipare.

26 [aprilie]

La prânzul de la Soșalski, i-am cunoscut personal pe poetul Kurocikin și pe Nikolai³, fratele lui, un bărbat tânăr și demn. Poetul Kurocikin promite mult. Să dea Dumnezeu să se împlinească speranțele mele.

27 [aprilie]

Am promis, că la prânz, voi mânca la Lukașevici, dar, din zăpăceală, am mințit.

28 [aprilie]

Soșalski mi-a dăruit un ceas de perete. Iar Vasył Lazarevskyi, un termometru. Din dărnicia unor oameni buni, am instrumentele pentru experimentarea acvatintei. Dar când voi începe experimentele propriuzise?

29 [aprilie]

Am trecut pe la Dziubin. Nu l-am găsit acasă, am cerut micul dejun și i-am lăsat, pentru tratație, manuscrisul pe care-l aveam întâmplător la

1 dacea – vilă în afara orașului, casă de vacanță. (C. Ir.)

2 Petrov, Nikolai Ivanovici (mort în 1878) – absolvent al Liceului „Cneazul Bezborodko” din Nijni Novgorod, funcționar la Petersburg, preocupări literare. (nota orig.)

3 Kurocikin, Nikolai Stepanovici (1830-1884) – fratele cunoscutului poet democrat rus, satiric, redactor la revista „Iskra” (= „Scânteia”) V. Kurocikin; el însuși poet, traducător al lui Șevcenko. Ambii frați au fost prieteni ai lui Șevcenko. (nota orig.)

mine: „Și celor morți, și celor vii, și celor încă nenăscuți conaționali ai mei”¹, pe care am scris: „În amintirea zilei de 1 mai”, tot din zăpăceală.

30 [aprilie]

Am pornit cu Semen spre Grădina de Vară, cu gândul să vedem monumentul lui Krîlov. Pe drum, am intrat în catedrala Kazan să vedem tabloul lui Briullov. Dar, vai, el a fost pus de deșteptii popi atât de inteligent, atât de potrivit, că, nici de-ai avea ochi de pisică, tot n-ai putea să-l vezi. Urâtă treabă! Apoi am mers la Passaj să admirăm frumoasele care mișună acolo și pe tembelii aleutini și am intrat în Grădina de Vară. Monumentul lui Krîlov, proslăvit de „Pcela” și alte gazete, nu e cu nimic mai bun decât tembelii aleutini. Gazetari nerușinați! Jalnicul baron Klodt! În loc să așeze un bătrân maiestuos, el a pus un lacheu în surtuc de nanchin cu abecedarul și o nuia în mână. Baronul, fără intenție, și-a atins scopul, realizând această statuie și basoreliefurile anume pentru copii, și nici într-un caz pentru adulți. Biet baron! Ai jignit un mare poet și tot fără intenție.

Dezamăgiți de baron, noi am luat barca și ne-am dus la bursă. Am admirat măreața sală a bursei, am trecut în scuar, ne-am uitat la maimuțe și papagali și am intrat la expoziția permanentă de opere de artă. Bietul Târanov², el, și aici, a expus mângălelile lui bolnăvicioase. Tristă impresie, grea!

Umblând până să cădem de oboseală, am trecut cu barca pe celălalt mal al Nevei, am parcurs o porțiune a bulevardului, și, după ce, în vitrinele magazinului Daziaro³, am admirat acvatinte, am luat o birjă și am plecat acasă la masa de prânz.

Seara, am fost la Bilozerskyi și Kronevici.

1 mai

Împreună cu Semen, am hotărât să petrecem cumva ziua, iar, seara, să mergem în Ekaterinhof⁴ să vedem cum petrec oamenii. Pe la ora unu, am

1 „Epistola” „Și celor morți, și celor vii, și celor încă nenăscuți conaționali ai mei...” Șevcenko a scris-o la 14 decembrie 1845. (nota orig.)

2 Târanov, Aleksei Vasilievici (1801-1859) – pictor rus, portretist. (nota orig.)

3 Daziaro – magazin de obiecte de artă pe insula Vasilievski, în apropiere de Academia de Arte. (nota orig.)

4 Ekaterinhof – parc cu palat în apropierea Petersburgului, unde petrecea lumea de 1 mai. (nota orig.)

plecat spre Academie la expoziție și am trecut pe la contesa N. I. N-am găsit-o acasă și ne-am dus la Ostrogorski cu intenția de a mânca la prânz acolo. Nu ne-a reușit. M. V. și distinsa lui V. D. sunt bolnavi, iar copiii au plecat la plimbare. Noi le-am luat exemplul și, plecând hai-hui pe malul Nevei, ne-am întors acasă.

La 8, seara, în loc de Ekaterinhof, ne-am dus la Bilozerskyi și am flecărit vesel până la ora unu.

2 [mai]

Am fost astăzi cu Semen la Ermitaj, în sectorul de sculptură antică și în al celei noi. Nu mi-am imaginat o cantitate atât de mare de sculpturi antice la Ermitaj, probabil că ele fuseseră adunate din toate palatele. Excelentă idee. În sectorul de sculptură nouă, m-a fermecat Tanerini¹ cu muribundul lui „Suflețel” și m-a dezamăgit supărător răposatul Stawasser cu stângacea lui rusalcă. Am vizitat muzeul de antichități, biblioteca și, ca pentru prima oară, cu asta, am încheiat. Ne-a slăbit atenția. Sălile muzeului sunt aranjate cu mult gust, ca o galerie de tablouri.

De la Ermitaj, ne-am dus la expoziția de flori. O uimitoare bogăție de flori și plante. Însă aglomerația mare de vizitatoare frumoase nu ne lasă să ne desfătăm deplin cu creațiile florale. În grupul de vizitatori, i-am întâlnit pe vechii mei prieteni Maslov și grăsanul Serioja Uvarov. Nu pe contele, ci, pur și simplu, pe Uvarov.

3 [mai]

M-am dus singur la Ermitaj, fără Semen. Pe el l-a obosit, ieri, galeria de antichități și a refuzat să mă însoțească. Leneșul! La Ermitaj, l-am întâlnit și am făcut cunoștință cu celebrul gravor Iordan. El auzise de intenția mea de a mă ocupa de acvatintă și și-a oferit serviciile în această nouă, pentru mine, activitate. Bucuros de amabila, sincera lui propunere, eu am parcurs toate sălile, cu scopul de a alege tabloul pentru prima probă de artă aleasă de mine. După o atentă studiere, m-am oprit asupra schiței

1 **Tanerini** – Tenerani, Pietro (1789-1869) – sculptor italian; „Psiheia” lui („Suflețelul”, cum scrie Șevcenko) se află la Ermitaj. (nota orig.)

lui Murillo¹ „Sfânta Familie”. O creație naivă, plăcută. Eu n-am mai văzut pictură cu acest subiect, căreia să i se potrivească atât de bine acest titlu, cum se întâmplă cu geniala schiță a lui Murillo. Și, astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu și al lui Iordan, o să mă apuc de experimente, iar, apoi, și de Murillo.

La ora 4, am părăsit Ermitajul și m-am dus la expoziția de flori. Miraculoasă trecere! După ce am contemplat pe parcursul câtorva ore creațiile unor mari maestri, am obosit, mi-a scăzut elanul și, deodată, via și proaspăta frumusețe a naturii și a artei mă cuprinde binefăcător și mă revigorează. Variata verdeață, mulțimea de splendide flori, muzica și, pentru desăvârșirea farmecului, grupuri de femei frumoase, tinere și proaspete, precum florile. Am promis să ajung pentru masa de prânz la Uvarovi, dar am zăbovit în acest rai până la ora 6. Ah, capitala!

Seara, le-am împărtășit impresiile mele lui Semen și dragălașei lui Oleksandra Ivanivna.

4 [mai]

Am fost la F. I. Iordan. Ce om plin de solitudine, simpatic ca om și ca pictor, iar, pe deasupra, un om viu, ceea ce, între gravori, e o raritate. Pe durata unei ore, el mi-a [arătat] toate procedeele de gravură în acvatintă, anunțând că e gata să mă ajute cu tot ceea ce va depinde de el. M-am despărțit de el, fiind eu însumi, de-acum, pe jumătate, un viitor gravor.

De la Iordan, am trecut, pentru scurt timp, pe la conțesa N. I., iar, de la ea, m-am dus la gravorul și tipograful Slujânski², tot pentru a dobândi cunoștințe; l-am găsit la masă și nu se putea discuta despre ceea ce mă interesa.

Am trecut pe la vechii prieteni, pe la Uvarovi, cu scopul de a prânzi la ei. Bătrânul Uvarov m-a anunțat că cel cu care am călătorit de la Astrahan la Nijni, A. A. Sapojnikov, se află aici, și, mâine, pleacă la Moscova. Eu m-am grăbit spre el, l-am găsit acasă, însă el nu m-a primit din cauză că se

1 **Murillo, Bartolome [Esteban]** (1617-1680) – pictor spaniol. Multe dintre tablourile lui se află la Ermitaj. Înalta măiestrie și tendințele realiste din creația lui Murillo l-au entuziasmat pe Șevcenko, artistul realist. (nota orig.)

Astăzi, toată lumea îl consideră pe Șevcenko – atât în poezie, cât și în pictură – un autentic romantic. (C. Ir.)

2 **Slujânski** (corect: **Slujînski**), **Francisk** – gravor, elev al gravorului de la Academia de Arte, Nikolai Ivanovici Utkin. (nota orig.)

apropia masa de prânz. Asta m-a făcut să mă simt, oarecum, penibil, însă eu mi-am scuturat praful de pe picioare¹ și am plecat la conaționalul meu de la Cernihiv, N. I. Petrov, unde am și prânzit zdravăn de tot.

Seara, m-am dus cu Semen la contesa N. I., unde am stat până s-a crăpat de ziua.

5 [mai]

La Ermitaj, am întâlnit un coleg de la Academie, pe Mihailov, favoritul lui K. P. Briullov. Parcurgând sălile de tablouri și galeria de antichități, am intrat la „London” să luăm micul dejun. Până să plece de la Roma la Madrid, Mihailov s-a văzut des cu K. P. Briullov la Roma. Și mi-a povestit despre zgârcenia lui uluitoare, nemaiauzită. Marele Briullov l-a întrecut pe marele Rembrandt în această misterioasă artă. Despărțindu-mă de Mihailov, m-am dus să iau masa de prânz la Lukașevici. Și el e elev și admirator al marelui Briullov. Lukașevici mi-a repetat cuvintele lui Mihailov, cu variante. În afară de o neputință morală, n-ai prin ce explica asemenea fenomen.

Împreună cu Slujânski, m-am dus la N. I. Utkin și nu l-am găsit acasă. Seara, m-am dus cu M. Lazarevskyi la Semen, și, de asemenea, nu l-am găsit acasă.

6 [mai]

M-am dus împreună cu Semen la Engelhardt, și nu l-am găsit acasă. Ne-am dus la Kurocikin - același lucru, am intrat la conaționala Krjysevyci, iar ea ne-a întâmpinat vioaie, veselă, tânără, ca și în urmă cu zece ani. Minunată femeie, de ea nu se lipește supărarea. Iar necazuri are destule. Ea s-a întors acum câteva zile de la Moscova și mi-a adus, de acolo, un sac de salutări de la prietenii mei moscoviți. Primitoarea conațională ne-a propus să luăm micul dejun la ea, iar noi n-am refuzat. După ce am mâncat zdravăn și am flecărit vesel, ne-am luat șepcile, gata să plecăm, când a venit Hromeka, și, cu el, încă un conațional din Kiev. Hromeka, fiind cumătrul

1 Aluzie la cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos, spuse apostolilor când i-a trimis la propovăduire: „Cine nu vă va primi pe voi nici nu va asculta cuvintele voastre, ieșind din casa sau din cetatea aceea, **scuturați praful de pe picioarele voastre**”. (subl. mea, C. Ir.: Mat. 10, 14). Este încă o dovadă că Șevcenko era un temeinic cunoscător al Sfintei Scripturi. (C. Ir.)

gazdei, în loc de mână, i-a sărutat piciorușul. Nouă nu ne-a plăcut această intimitate și, curând, am plecat.

Semen a intrat pentru nu știu ce treabă la Iuzefovyci¹, secretar-șef al Sinodului, și m-a cărat cu el. Noul cunoscut, cu toată politețea lui, nu mi-a plăcut, s-ar putea și pentru că e frate cu trădătorul - Iuzefovyci din Kiev.

Despărțindu-ne de noua cunoștință, ne-am dus să luăm masa de prânz tot la cunoștințe noi, la familia Stepanov din Harkiv. După ce am luat masa, Semen s-a dus la teatru, iar eu, la Suhomlinov, unde am întâlnit un vechi cunoscut, un conațional, pe academicianul Nikitenko². Din declamator, actor, profesor, Nikitenko s-a transformat într-un bătrânel simpatic și simplu, care în vorbire nu evită să folosească expresii maloruse. Plăcută transformare.

7 [mai]

De la ora 10 la 12, Semen a cântat cu elevul său tot felul de duete, iar O. I. îi acompania la pian, în timp ce eu îi ascultam, și, din când în când, îi aplaudam. Cu câtă emoționantă încântare, îmi imaginam, în fortificația Novopetrovsk, o astfel de scenă. Iar, acum, când s-a îndeplinit nerăbdătoarea mea așteptare, eu privesc și ascult acestea ca pe un lucru absolut obișnuit. În general, omul e ciudat, inclusiv eu. După duete, eu și Semen am ieșit în oraș, fără vreun scop anume. Am intrat întâmplător în magazinul de muzică al lui Peș, am stat de vorbă, apoi, am trecut pe la pictorul Sokolov, unde am admirat picturile conaționalilor noștri și am plecat la Dziubin - nu l-am găsit acasă; ne-am dus la M. Lazarevskyi, nici pe el nu l-am găsit acasă. Ne-am întors la Semen, și, după ce a venit Iuzefovyci cu familia, ne-am așezat la masa de prânz.

1 **Iuzefovyci, Viktor Volodymyrovyci** (1817-1871) – fratele lui Myhailo Vasyliovyci (1802-1889) (probabil, frați numai după mamă, dacă unul e Volodymyrovyci, iar celălalt e Vasyliovyci, *nota mea, C. Ir.*) – ajutorul curatorului Secției de învățământ a districtului Kiev. În chestiunea Societății „Kiril și Metodiu”, Iuzefovyci avusese rolul de provocator; de aici, și epitetul de „trădător” dat de Șevcenko. (nota orig.)

2 **Nikitenko, Oleksandr Vasyliovyci** (1804-1877) – cenzor, critic, profesor și academician, istoric literar. A lăsat memorii („Poveste despre mine însumi”) în care e amintit Șevcenko. (nota orig.)

8 [mai]

I-am scris o scrisoare lui N. A. Brîlkin, am trimis-o la poștă și mă pregăteam să mă duc la Ermitaj să lucrez, când a intrat Kurocikin împreună cu Vilboa¹. Brusc, planul mi s-a schimbat. În loc de Ermitaj, ne-am dus la Semen să discutăm despre punerea în scenă a unei opere a lui Vilboa. Pe Semen nu l-am găsit acasă. Am trecut pe la Sofia Feodorovna - același lucru. Am intrat într-un birt, am prânzit și ne-am despărțit.

9 [mai]

Intenționez să-l scot pe Dziubin în Pavlovsk, dar el n-a fost de acord, și eu am luat-o pe jos, pe Krestovski, spre Starov. În așteptarea prânzului, am parcurs cu Nozdrovski jumătate din Krestovski și din insula Petrovsk. Am mâncat la prânz și m-am întors acasă pe jos.

Seara, am fost cu Semen la drăgălașa Grinberg. Ea ne-a cântat mult și minunat. Păcat că e mică de statură, pentru scenă nu merge, dar ce actriță grozavă și vestită ar fi.

10 [mai]

Am început să lucrez la Ermitaj. Să fie într-un ceas bun, zic, iar, de-o fi rău - o să tac. La ora două, l-am condus pe Suhomlinov la Debarcaderul Englezesc, pleca în străinătate. Luându-mi rămas-bun de la Suhomlinov, am trecut pe la N. I. Petrov. El avea bilet de intrare la catedrala Sf. Isaac și ne-am dus, dar nu ne-au lăsat să intrăm, pentru că biletul era semnat de Vasiliev², și nu de Guriev³. Un argument chinezesc.

1 **Vilboa, Konstantin Petrovici** (1817-1882) – compozitor, autorul câtorva opere („Natașa sau tâlharii de pe Volga”, „Taras Bulbă”, „Țiganca”). (nota orig.)

2 **Vasiliev, V. L.** (1820-1878) – conducătorul Ministerului Armatei. (nota orig.)

3 **Guriev, A. D.** (1768- 1865) – șeful Comisiei de construire a catedralei Sf. Isaac. (nota orig.)

11 [mai]

La Ermitaj, am lucrat până la ora trei. La prânz, am mâncat cu Żeliakowski la Bilozerskyi, și, pentru succesul revistei „Slowo”¹, am băut o sticlă de șampanie. Seara, împreună cu Semen, ne-am dus la conțesa N. I. Tolstoi și ne-am întors la ora patru, dimineața. Spre marea bucurie a amfitrioanei, ultima seară de primăvară a fost obișnuit de însuflețită și neobișnuit de veselă. Semen și madmoazela Grinberg au fost sufletul veseliei generale.

12 [mai]

L-am condus pe Hryțko Halahan care pleca în Malorusia și m-am dus la conțesa N. I. cu scopul ca ea să-mi aranjeze o locuință permanentă la Academie. Ea mi-a promis, și eu cred în promisiunea ei. După ce m-am despărțit de N. I., am trecut pentru puțin timp pe la pictorul Mikeșân², și, apoi, la Glebovski. Tineri fericiți și, deocamdată, pictori fericiți!

La invitația lui Troțyna³ și a altor conaționali, la ora 5 m-am dus la Dusso pentru masa de prânz și, spre surprinderea mea, i-am întâlnit pe prietenii mei din Nijni Novgorod, Lapa și Babkin. După masa de prânz, cu Troțyna și Makarov⁴, am plecat undeva într-o călătorie nereușită.

1 „Slowo” (în pol. = „Cuvântul”) – revistă poloneză care, în 1859, apărea la Petersburg. (nota orig.)

2 **Mikeșân, Mihail Osipovici** (1836-1896) – pictor și sculptor, creatorul monumentului lui Bohdan Hmelnyțkyi din Kiev. A ilustrat „Cobzarul” lui Șevcenko (SPB. 1896). În ediția pragueză a „Cobzarului” lui Șevcenko, din 1876, se află amintiri ale acestuia despre Șevcenko. (nota orig.)

3 **Troțyna, Kosteantyn Eliseiovici** (se născuse în 1827) – absolvent al Liceului „Cnezul Bezborodko” din Nijni Novgorod, mareșal al nobilimii din județul Nijni, activist al zemstvei; în 1858, a locuit o vreme la Petersburg, ca reprezentant în comitetul de delimitare a guberniilor Cernihiv și Poltava. (nota orig.)

4 **Makarov, Nikolai Iakovlevici** (1828-1899) – absolvent al Liceului „Cneazul Bezborodko” din Nijni Novgorod, funcționar, publicist. Lui îi este dedicată poezia lui Șevcenko „Înflorează saschiul și-nverzea”. (nota orig.)

13 [mai]

Am comandat o placă de aramă. În drum, am trecut pe la Kurocikin, și nu l-am găsit acasă. M-am dus la conaționala Krjysevyci - același lucru. Am trecut pe la Gradovici, și, în ușă, am întâlnit-o pe sora lui Troțyna care se întorcea din străinătate. Vioaie și sănătoasă. Călătoriile în străinătate, fără servitoare, ale fetelor bătrâne bolnave ar trebui considerate ca medicament normal.

Fratelui Taras Șevcenko¹

*Fiului poporului și celui care-l cântă
Îi șade bine mândria, dragul meu frate;
Laurii-s sublima onoare,
Curați, precum tristețile-ți înaripate.*

*În soarta-ți amară și tristă,
Două cununi însângerate ai primit,
N-ai slujit deșarta slavă,
Ci fraților tăi din robie-ai slujit.*

*Amarnic plânge flămânda plebe,
Dar atunci și geamătul era o vină!
Te-ai făcut tu ecoul
Norodului tău care suspină.*

*Cuvântul l-ai udat cu lacrimi,
Și fiecare cântec e un semn de chin...
Și minunatul duh al inspirației
Fruntea mucenicului a-nvăluit.*

*Vezi minunea cuvântului, frate?
Cum soarele nu-l poți ascunde
În zi senină, tot așa nu va ascunde*

¹ În jurnal, poezia e redată în polonă, dar, la note, e trecută traducerea în ucraineană, aparținând poetului Maksym Rylskyi. (C. Ir.)

*Cuvântul niciunul dintre tirani,
Căci acel cuvânt, cuvântul lui Dumnezeu,
E pentru cântăreți, nu pentru capelani!*

*De pe câmp, dispare pâcla,
Când ziua-n purpură s-a așternut.
Nu-i prea departe acea libertate
Unde poporul pe cântăreț l-a născut!*

Antoni SOWA

*Albesc zăpezile, mă dor trupul chiar și capul,
Și chiar și capul.
Nimeni nu plânge trupul alb, cel al burlacului,
Păi, cel al burlacului.
Nici tatăl, nici mama, nici soră sau frate, nici nevasta lui
Și nici nevasta lui;
Plânge deasupra trupului alb doar prietenul lui,
Păi, doar prietenul lui.
„Iartă-mă, frate, prietene bun, eu poate-am să mor,
Păi, poate-am să mor.
Să-mi faci, frate, prietene bun, coșciug din arțar,
Păi, coșciug din arțar.
Și-ngraopă-mă, frate, prietene bun, în livada de vișini,
Păi, în livada de vișini;
În livada de vișini, în galben nisip, chiar sub scoruș,
Păi, chiar sub scoruș.
Crește și te-nalță zvelt, copac rămuros,
Păi, copac rămuros;
Să-ți lași ramurile-n jos la rădăcină și frunza să pice
Păi, frunza să pice;
Acoperă trupul alb de burlac, chiar și capul,
Și chiar și capul.
Ca trupul burlacului să nu se-nnegrească,
Păi, să nu se-nnegrească
De vânt turbat, de soare fierbinte, să nu veștejească
Păi, să nu veștejească.*

Seara, am fost la Źeliakowski, și el mi-a scris frumoasa lui poezie, iar Kamenyțkyi mi-a scris un cântec malorus. E primul cântec pe care-l văd fără rimă.

14 [mai]

Zile de întâlñiri neașteptate. Acum trei zile, m-am întâlñit cu Lapa, ieri, cu Troțyna, iar, astăzi, vin la masa de prânz la contesa N. I. și mă întâlñesc cu unicul, neuitatul meu prieten M. S. Șcepkin. El a sosit aici pentru jubileul lui Ghedeonov și, necunoscându-mi adresa, m-a căutat la Academie și a trecut pe la contesă, știind că eu vin pe acolo. Descurcăreț, marele meu prieten.

După-masă, contesa, cu toată familia ei, și noi, împreună cu ea, am pornit spre amiralul A. V. Golenișcev. Bătrânul s-a arătat încântat de sosirea neașteptatului oaspete. Aici, l-am și cunoscut pe decembristul baron Steingel, prietenul din Tobolsk al lui M. Lazarevskyi.

15 [mai]

Am promis să fiu la M. S. la ora 7, dimineața, dar am dormit până la 10. Bun prieten. M-am dus la Ermitaj și am lucrat până la ora trei. Seara, m-am dus la Semen, și nu l-am găsit acasă.

16 [mai]

Fără să mă spăl, m-am dus la M. S., însă el deja dispăruse. De supărare, m-am dus la Kurocikin - doarme. Am trecut pe la Engelhardt - face baie. M-am dus la arămar, am luat placa și am trecut la întâmplare pe la conaționala M. S. - am găsit-o acasă. După ce am vorbit pe săturate, am condus-o la familia Gradovici și am plecat acasă. Seara, m-am desfătat cu unele cântări ale drăgălașei Grinberg, cu Soșalski și Semen. De exaltare, ne-am dus să cinăm la Boreli și ne-am stins exaltarea la Adolfina. Ȃsta-i cinism!

17 [mai]

Din adăpostul Adolfinei, la 7, dimineața, m-am dus la M. S. și l-am găsit încă în halat. Am vorbit pe săturate și ne-am înțeles să prânzim la

K. D. Kavelin, ceea ce am și realizat la ora 4. Seara, m-am dus la Semen, și nu l-am găsit acasă. Haimanaua!

18 [mai]

Fermecătoarea Oleksandra Ivanivna Artemovska își serbează astăzi ziua. M. Lazarevskyi a cumpărat, pentru ea, un splendid buchet de flori, iar eu i l-am dus și i l-am oferit. Și eu sunt în câștig, și ea nu poate spune că am venit s-o felicit cu mâna goală. E și politicos, și ieftin.

După ce am luat masa de prânz la sărbătorită, eu și Lazarevskyi ne-am grăbit să ajungem la contesa N. I. și l-am găsit acolo pe M. S. Șcepkin. Marele meu prieten, la rugămintea contesei, a citit monologul „Cavalerului zgârcit” de Pușkin, „Foc de artificii”, și povestea vânătorului din comedia lui Ilin¹. Și a citit în așa fel că ascultătorii vedeau, în fața lor, un tânăr înflăcărat, și nu pe bătrânul Șcepkin în vârstă de 70 de ani. Un actor genial și un bătrân uimitor. După cum am promis, am citi și, eu, cu chiu, cu vai, „Neofiții” mei. Nu știu în ce măsură ei m-au înțeles. Cu toate acestea, m-au ascultat cu atenție.

19 [mai]

La ora 12, l-am condus pe marele meu prieten M. S. Șcepkin la gara Moscova. La teatrul Mihailovski, l-am văzut pe Sadovski² în rolul lui Raspliuve („Nunta lui Krecinski”³). În afară de Șcepkin, nu cunosc alt comic mai bun. Samoilov⁴ e mult în urma lui Sadovski. D-na Snetkova e, pur și simplu, a doua păpușă. Ce bună ar fi fost în acest rol neuitata mea Piunova.

20 [mai]

Până la ora trei, am lucrat la Ermitaj. La prânz, am mâncat la vechii mei prieteni Uvarov. Serghei Uvarov, cel mai vesel grăsan din lume, a spus următoarea improvizație despre un vânzător ambulant de portocale:

1 **Ilin, M. I.** – dramaturg rus, urmașul lui Kotzebue. (nota orig.)

2 **Sadovski, Prov Mihailovici** (1818-1872) – celebru actor rus, reprezentant al teatrului realist, a jucat cu precădere în pisele lui Ostrovski. (nota orig.)

3 **„Nunta lui Krecinski”** – piesa lui A. V. Suhovo-Kobălin (1818-1903), autorul trilogiei realiste: „Nunta lui Krecinski”, „Afacerea” și „Moartea lui Tarelkin”. (nota orig.)

4 **Samoilov, Vasili Vasilevici** (1813-1887) – celebru actor din Petersburg. (nota orig.)

*Vânzătorule, degeaba te uiți pe fereastră
Pe sub povara grea pe care-o duci.
Degeaba strigi în gura mare:
Hai la lămâi și portocale dulci.*

*Nu mă momi tu cu iluzia
Fructelor aduse din străinătate,
Tu sufletul să nu mi-l amăgești
Cu portocale de-aur, parfumate.*

*Eu viața mi-am trăit-o cam de mult
Și toate dorințele sufletului meu
În una singură le-am concentrat,
În zadar s-aștept fericirea mereu.*

Vânzătorule, degeaba te uiți pe fereastră.

Seara, m-am dus la Semen, și scumpa Oleksandra Ivanivna a interpretat cele mai bune părți din „Trubadurul”¹. A cântat fermecător.

*Din Siberia, eu m-am întors,
Dar soartă bună n-am,
Deși, pare-se, nu am cătușe,
Dar nici libertate nu am.*

*Oameni răi mă urmăresc
Ceas de ceas și zi de zi -
Dorul mi se-așază-n suflet,
Parcă aş muri.*

*Comisari mulți și ispravnici
Mă hăituiesc avan,*

1 „Trubadurul” – operă a compozitorului italian Giuseppe Verdi (1813-1901), celebru și pentru operele „Aida”, „Traviata”, „Rigoletto”. (nota orig.)

*Pe oameni ei mai mult îi bat,
Decât am eu în pungă bani.*

*Zic de mine că-s tâlhar,
Cică aş ucide, că sunt rău,
Dar să ştiţi că eu am suflet,
N-am ucis pe nimeni, zău.*

*Bani iau de la bogătaş
Şi săracului fac parte,
Aşa-i mulţumesc pe oameni,
Ca să n-am păcate.*

*Am nevastă, am şi copilaşi,
Dar nu-i văd, de ei nu am habar;
Când de soarta lor mi-aduc aminte,
Plâng mereu cu-amar.*

*Zilele în codru mi le duc,
Cu ochii-n patru trebuie să fiu,
Chiar de-i lumea asta largă,
N-am unde m-ascunde, ştiu.*

Compunerea acestui cântec deloc înţelept i se atribuie chiar lui Karmeliuk¹. Îl ponegresc pe marele cavalier. Asta e făcătura lui Padura².

1 **Karmeliuk** – celebru haiduc ucrainean. (C. Ir.)

2 Cântecul notat aici de I. Lazarevskyi despre celebrul răsculat, erou al cântecelor populare, Ustym Karmeliuk, nu-i aparţine lui Tymko Padura (poet romantic polonez, 1801-1871, autor al versurilor romantice din „dumele” ucrainene, în care este idealizată vechea căzăcime), ci este, într-adevăr, o creaţie populară. (nota orig.)

13 [iulie]

Visul¹

*Ea secera-n moșia boierească
Și ostenită a ieșit din lan.
Spre snopi s-a dus, dar nu să se-odihnească,
Ci piept să-i deie micului Ivan.
La umbra snopilor, plângea odorul,
Și ea l-a desfășat și l-a hrănit,
Și, mângâindu-i drăgăstos căpșorul,
Trudită, lângă el, a adormit.
Iar somnul, în năprasnica amiază,
O poartă pe tărâmul minunat
Și, fericită, mama își visează
Feciorul că e mândru și bogat.
Și nu e rob. Trăiește-n libertate,
Ogorul ce-l muncește nu-i străin.
La prânz, copiii îi aduc bucate
Și apă rece-n cofăielul plin.
Dar s-a trezit în arșița greoaie
Și nu-i nimic din ceea ce-a visat,
Și merge să mai secere o claie,
Vătaful cum poruncă i-a lăsat².*

1 Traducerea românească a poeziei „Visul” îi aparține lui Victor Tulbure (Șevcenko, „Cobzarul”, Editura Univers, București, 1990). (C. Ir.)

2 Cu poezia „Visul” se încheie textul jurnalului lui Șevcenko. După aceea, M. M. Lazarevskyi a notat cu mâna lui: „Acest jurnal i-a fost dăruit de T. H. Șevcenko lui M. M. Lazarevskyi la 12 iulie 1858, de ziua onomastică a lui Lazarevskyi”. (nota orig.)

Cuprins

<i>De vorbă cu Taras Șevcenko</i>	5
Autobiografie	15
Jurnal	19